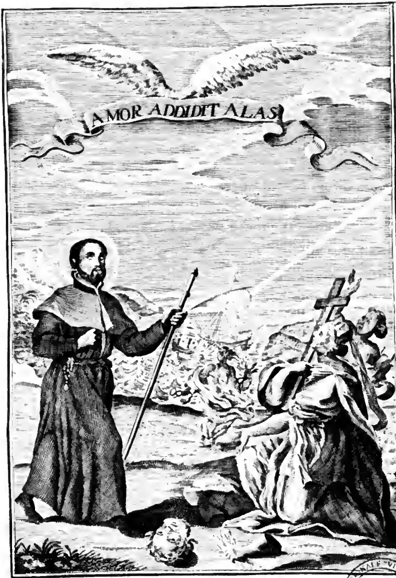
BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXXIX
F
40
NAPOLI

XXXIX F 40 / 10

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

P. Petrini delin. et Sculp.

NAPOLI

Digitized by Google

NICOLAI PARTHENII
GIANNETTASII
SOCIETATIS JESU
XAVERIUS VIATOR
SEU
SABERIDOS
Carmen poſthumum

EXCELLENTISSIMO PRINCIPI
ANTONIO
RAMBALDO I.
S.R.I. COMITI COLLALTI, &c.

DICATUM

Cum notis ab intimo Parthenii Amico additis.

TOMUS TERTIUS.

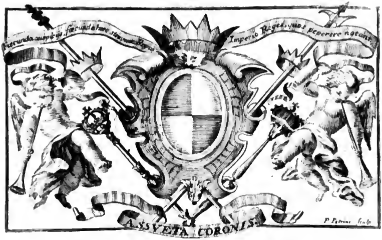
NAPOLI

NEAPOLI. Apud Dominicum Raillard. MDCCXXI.

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

EXCELLENTISSIMO
PRINCIPI
ANTONIO
RAMBALDO I.

S. R. I. Comiti de Collalto, &c.

Atque Mæcenati meritiſſimo,

D.

Partheniam Saberiden
Candidus Parthenii Familiaris.

E L E G I A,

HAnc quoque Parthenii ſurgentem è funere laurum
O Collaltinæ gloria gentis habe.
Suſcipe, & hàc inter victricia germina; ne Te
Tædeat auguſtas implicuiſſe comas.

Digitized by Google

Auctor Eam tumulo dederat ſordeſcere ; & Auctor
Tam benè de tumulo ſi nitet, illa nitet.
Illa nitet, tacitique ſitum indignata Sepulcri,
Vividior ramos tendit in aſtra ſuos.
Nata licet noſtri primo ſit Vatis in ævo;
Digna tamen, Phæbi quæ decus una probet.
Sic parvis Ars ſæpè docet non parva, vel una
Linea, vel totum preſtat Apellis opus.
Ignibus addicta eſt Enæis, fac tamen inter
Auctoris cineres hanc periiſſe ſui.
Quis decor in Pindo? Muſis quæ gratia? Muſis
Nullus honor, Pindo gloria nulla foret.
Fictilia Urbinus Raphael cum pingeret olim
Per luſum, in pretio luſus, & ipſe fuit.
Archetypi tanquam nunc illa videntur, & illa
Si quis habet, Famæ non leve pignus habet.
Haud aliter, quæ Parthenius dedit impete primo
Carmina erunt orbi conſpicienda magis.
Et magis ille mihi præclarior ibit, in ipſis
Dum veluti cunis, tàm benè plectra movet.
Quàm quòd Phæbæo dein Numine percitus, Hamis
Et Nautis leges, & dedit arma Duci.
Ergo Suberidæ complectens geſta, quid umbris
Clauderis? in lucem perge patere liber.
Perge patere; ſinu quæ ſervas lumina, funde
Lumina Parthenio penè ſepulta tuo.
Poſthabuit Genitor Prolem, nec Te eſſe putavit
Ritè ſuam; Genitor, quem petis alter adeſt:

Al-

Alter adeſt Genitor, quo Iudas Vindice dentes
Zoile ſive tuos, ſive Minippe tuos;
Te Princeps Collalte cano; poſt funera quando
Surget; gaudebit Te genitore liber.
Auſpice te plenis ibit per ſæcula velis,
Et quæ non meruit præmia ferre, feret.
Hunc quicumque tuo ſignatum nomine cernet:
Protinus ut cernet, nobile credet opus.
Hanc olim meruere tibi tua Carmina famam:
Magna licèt, tamen eſt fama labore minor.
O' quem Poſteritas memoret? Te dicat Alumnum,
An Te Sirenum, Pieridumque Patrem?
Te Charitum ambroſiam, Phæbi te cantet Olorem;
An Phæbum? de te nata Minerva Jove eſt?
Quidquid id eſt: tua cùm miratur Carmina; cauſas
Ut decus hoc de te Fama loquatur habet;
Ergo age, Partheniæ ne dedignere Juventæ
Excipere amplexu, munera prima, tuo;
Si Pietas in corde tuo ſua tecta locavit,
Cui melius ſe ſe hoc, quàm Tibi ſiſtat Opus.
Perlege: Principium Pietas metam obtinet una;
Et tota in libro hoc conſpicienda venit:
Relligio comitatur, humi qua vindice ſtravit
Saberides forti Numina ficta manu.
Occurrunt, Pietate Duce, & Virtute miniſtrà,
Plurima Romuleis ſubdita Regna plagis;
Undè animus Collalte tuus ſe paſcat, & undè
Accedant animo gaudia ſacra tuo:

Sic Tu, dum patriæ poſitis inſignibus Aulæ
    Hæc diſcis, reliquos hæc didiciſſe doces:
Incipe jam Rambalde tuos, tua gaudia, Natos
    Hàc tecum vivens tollere ad aſtra vià.
Non Regale Genus, non Bella, & Nomen Avorum
    Diſcent, ſi ſuperat gloria Patris Avos:
[illegible]mata quid moveant partis aſſueta coronis,
    Ni Virtus meritum comprobet eſſe decus?
Quò propiora vident Virtutum exempla Nepotes;
    Hoc magè quid fugiant, quidue ſequantur habent.
Mirentur Reges Alii: Genus undè tuorum:
    Te Nati: Hæc ſolùm gloria Patris erit:
Te magnum virtute tuà, Te laude Parentum;
    Et Generis laudem poſthabuiſſe Tuæ.
Nam licèt effulges ingentibus undique palmis;
    Præponis palmis Romula ſerta tuis.
Lumine nec tantùm gaudes ſplendeſcere avito;
    Quàm quod de fidei clariùs ore micat.
Hoc decus, hæc Virtus humanis altior auſis;
    Hanc Nati diſcant, Te præeunte Patre.
Sed quid plura? Vocat jam Te Saberis in altum
    I' Pelagi, tali ſub Duce, tuta via eſt.

PRÆ-

PRÆFATIO

PRæclariſſimi Poetæ. Oratoris, Hiſtorici, Geographi, Coſmographi, atque in omni eruditionis genere conſumatiſſimi P. Nicolai Parthenii Giannettasii Opera, quæ antehàc publicam in lucem prodierunt, tanto cum plauſu ab universà literarià Republicà excepta ſunt; ut meritò tantus Vir, inter Maxima noſtri Sæculi Lumina poſſit referri. Quamvis verò in omnibus, quæ poſterorum memoriæ conſignavit, Ingenii ſui monumentis, famam conſequutus ſit immortalem; in Poeticis tamen, eo Claritatis, Honoris, & Gloriæ apud Literatos omnes proceſſit; ut ad Antiquos Poetas proximè acceſſiſſe, Neotericos autem vel exceſſiſſe, vel exæquaſſe videatur, Quis enim ejus Piſcatoria non ſuſpiciat? Nautica non ſtupeat? Halieutica non demiretur? Bellica verò ſemel lecta non relegat; relecta iterùm, atque iterùm non repetat, revolvat, reguſtet? Tantus ubique ſplendet Candor ſine Fuco, Decor ſine Faſtu, Cultus ſine Luxu, Honeſtas ſine Labe, Ornatus ſine Pigmentis; ut nihil ad Poëſim numeris omnibus abſolutiſſimam deſideretur. Nec injurià Neapolitana Civitas, quæ Muſarum omnium Mater, & Altrix ſemper appellata eſt, ſe ſe Tanti Viri Matrem, Altricemque fuiſſe quàm maximè gloriatur: cùm illius in pectore, tanquam in Animato Parnaſſo omnes Muſæ ſedem ſuam vel ab Incunabulis collocarint. Ab Incunabulis inquam: Parthenius enim non factus, ſed Natus Poeta eſt; & quamvis provectiori Ætate Provectior Vates evaſerit; in minori tamen ætate, Vates etiam erat; ſe quidem Provectiori minor, at multis Provectioribus, etiam tùm Major. Quemadmodum enim Gygas non ſenili tantùm, ſed puerili etiam in ætate Gygas eſt; cæteriſque ejuſdem ætatis pueriles corporis celſitudine antecellit; ita & noſter Poeta Parthenius. Quod facillimè cuivis manifeſtum fiet, qui Saberidem hanc, Poſthumam Parthenii Prolem, ſed primam Fæturam perlegerit. Hec enim non à Provecto jàm, & Sene; ſed à juvenculo, ac penè Puero Parthenio concepta eſt. Nam cum Parthenius vigeſimo primo ſuæ ætatis anno Amanteæ apud Brutios degeret, ibidemque pueros, juxtà Societatis Jeſu morem, liberalibus artibus ad humanitatem informaret; ſubſecivis horis Saberidi conſcribendæ manum admovit, uniuſque anni curriculo ad nonum uſque librum perduxit: non eo tamen animo, ut poſtquam illam abſolviſſet, atque elimaſſet, publici Juris efficeret (hæc enim mens ne per ſomnium quidem illi obvenerat) ſed tantummodò ut quidquid otii è Scholaſticis laboribus ſupererat, erudito hoc negotio honeſtè tranſigeret. Et idcircò ſequenti anno, gravioribus curis diſtentus, inceptum opus dimiſit: nec unquam poſteà ad ejus abſolutionem animum adjecit, ſed inter inutilium Schedularum Miſcellanea, tanquam nullius pretii merçem, abjecit. Undè Saberis à ſuomet Parente reprobata, cæteris ignota, pulvere, fuligine, ſituque obſita, quadraginta, & quinque annis in tenebris jacuit; quaſi ante Auctoris ſui mortem, ſuo Fato jam functa, & penè tumulata. Verùm poſtquam Parthenius ex hac Vita migravit, cum quidam ex inti-

mis

Digitized by Google

mis ejus Familiaribus inter papyracea cubiculi ejectamenta (quæ mox flammis erant cremanda) Saberidem inveniſſet, eam tanquàm Palladium ſuſtulit, & ab ignibus vindicavit: ratus meliori luce, quàm flammarum eſſe dignam, Rem cum aliis, tùm domeſticis, tùm exteris contulit; eorumque conſilium, utrum Saberis mandanda typis, nec ne foret, exquiſivit. Et quamvis nonnulli è Societate Jeſu Patres, eam in Vulgus edendam minimè cenſerent (quippè quæ, præter quamquod integra non eſt, juvenili elucubrata ſtylo, Senilem Parthenei Majeſtatem, Numerum, Elegantiamque minus redolere videbatur) quia tamen multi ex exteris ejus evulgationem, enixis precibus depoſcebant, imprimis Excellentiſſimus Comes ANTONIUS RAMBALDUS, qui repetitis literis, ab ultimà uſque Germanià miſſis, hujuſmodi evulgationi vehementer inſtabat; ſumptuſque etiam pro impreſſione faciendos, in ſe ultrò recipiebat; poſt diutinam reluctationem, tandem ceſſere Patres; eoque libentius ceſſere, quòd certò futurum proſpiciebant, ut Res tot expetita Votis, tot Precibus exorata, magno cum plauſu, ſi minus ab omnibus, ſaltem à ſuis Poſtulatoribus exciperetur. Quinimò non levis ſpes affulgebat, fore etiam, ut à reliquis omnibus magno in pretio haberetur: utpotè quæ Partheniaṅam Muſam, vel in tenerà ætate pulſantem numeroſè Citharam, & Carmina modulatè canentem repreſentat. Sicut enim magnis in deliciis habemus, quæ Carmina Homerus de Ranis, & Muribus, quæque Virgilius de Culice, & Moreto à puſillis Pueris cecinere (ſint licet ad Poeticæ Artis amuſſim minus apta) quia nimirum quandam Vagientis Poeſeos nobis Imaginem referunt: ità de Parthenii Saberide non abs re ſperamus: tanto magis, quòd hæc non Rem humilem, & profanam (qualis erat Homeri. & Virgilii materies) ſed Auguſtam, & Sacram Heroico carmine pertractat: nec aures tantùm cantu demulcet, ſed animis etiam pietatis ſenſus inſtillat. Dum enim laborioſiſſimum Divi XAVERII expeditionem ad Indos Poetico ſtylo perſequitur; Heroicas ejus virtutes, & Apoſtolica facta mirum in modum deſcribit; atque ad imitandum proponit, Qua de re, cùm Partheniana SABERIS, & Bono publico non parum prodeſſe, & Auctori ſuo etiam Juvenculo laudem conciliare poſſit; bonæ ſpei plena; bonis auſpiciis munita, unà cum cæteris Auctoris ſui carminibus, publicam prodit in lucem; ut ſcilicet in uno vel Parthenio, Juvene, ac Sene, habeant & Tirones, & Veterani quid imitentur.

Programma

Pater Nicolavus Parthenius Giannettaſius
Neapolitanus Societatis Jeſu

Anagramma literale puriſſimum, & Diſticon.

Virgilii ſtat honos Vati, Par penè Poëſis
In cantu lenis ſat ſua Vena ſcatet.

AU-

PARTHENIUS

SEVERO SUO

S. P.

Hęc Epiſtola ab Authore fuit pręfixa Sabetidi.

SCias velim, Severe, me non inanis glorię cupiditatem, ſed alias omninò, eaſq; honeſtas cauſas ad hoc Carmen, qualecumq; illud ſit, rudi ſanè, tenuique Minervâ, Marte autem meo, contexendum impuliſſe: Carmen, inquam, qualecumque, cùm me non lateat quantà illud laude, quantàque notà dignum ſit: video enim quid illi deſit, quidve ſuperfluat, longèq; alienum ſcio ab Epica dignitate. Abſit à me φιλαυτία, *quæ periculoſiſſimum in Scriptore vitium eſt. Quippè amo mea; non ita tamen, ut illis penitus acquieſcam, ac abhorream à liturà. Licèt enim vel ipſæ Feræ ſuos partus diligant, imò & informes aliquando plùs ament, cùm ſit hic à naturà cuique inditus amor; non ita tamen in ingenii partubus uſuvenit, qui Artis potiùs & induſtriæ ſunt, quàm naturæ Progenies. Iſti enim verò ut elegantes delectant Authorem ſuum, ejuſq; in ſe amorem tùm excitant; tùm extorquent; ita ſtomachum Informes generant, ac diſplicentiam Fœcunditatis: emendare proindè quàm primùm curant, nec lucem antè videre ſinunt, quàm vitium ponant. His ego motus, tenebris carmen damnandum cenſui; nec conſulentes, ut publici juris fiat, audio: ignari certè illi ſunt operis, nec rationes ſuſcipiendi laboris norunt. Tibi autem, mi Severe, quid noſtri lateat? Illud tibi, quod à me poſtulas, impolitum, imperfectumq; ut à venà currente fluxit, legendum trado, tibiq; rationes ſcribendi compertas volo. Et primò quidem ardentiſſimus me Carminum, Muſarumq; Amor, qui vel ab ipſis incunabulis meis præcordiis vehementer exarſit, ad ſcribendum invitavit; ſuaſit deindè, tertiò demum impulit. Acceſſerunt non parva ad canendum incitamẽta; Concivium meorum Sannazarii & Joviani exemplum; patriæ Sirenis imperium potiùs quàm ſuaſio (Sirenes enim non ſuadent modò, ſed imperant); dulciſſima ante alias Parthènope lacte ſuo ardentem hunc ad muſas affectum indi-*

indidit, auxit gratiſſima Mergelline; tot Poëtarum ſedes, imò & Principis Poëtarum, in cujus gremio Nereides colludere mihi videbantur; non ingrata Neſis, in cujus muſcoſis Scopulis, & odoris cautibus fixus ſæpiſſimè hærebam, mente verò Pierios apices pervagabar. At maximum, præ cæteris, illicium fuit Crypta Neapolitana intra Pauſylipi viſcera excavata. Hic, ut noſti, antè Oſtium marmorea in arca Virgilii oſſa Poſteritati ſpectaculum aſſervantur, quæ dum quotidie inviſebam, exardeſcebat interius Muſarum Amor; Hic mihi tempus ad Poetica ſtudia ſerjis identidem detractum negotiis, quamquam non abundè, mediocriter tamen ſuppeditavit: ex quo Muſarum amor nedum extinctus, ſed magis magiſque auctus in dies. Subſecivæ illæ temporis particulæ guttula ſitienti erant, quæ ſitim accendebat magis, quàm extinguebat. Quamobrem ſæpè ventri jejunium indicens, noctes ferè integras Muſarum ſtudiis tranſigebam: faſtidiebam theatrum, amabam ſolitudines: verbo: quidquid Muſis proderat, nihil penitus negligebam. Quamvis autem Mathematum etiam ſtudio(, ad quas mihi ſcientias proclive admodum ingenium Natura fecit), darem diligenter operam, ſtrenuèque; potior tamen pars Pieriis otiis aſcribebatur, ac dicere ſolitus eram

Muſæ noſter Amor, Muſæ, quibus otia læta
Ducimus in Sylvis, Pieriiſque jugis.
O' Ego ſi poſſem totas ibi ducere noctes
Et totos poſſem delituiſſe dies!.
Divitias alii, atq; alii ſectentur honores
Illecebras alii, deliciaſque petant:
Aſt ego Pierios Colles ſectabor, & illis
Blanda meis Muſis eſt mihi parta quies..

Et hæc quidem potiſſima ſcribendi Ratio, atq; acutiſſimus mihi ſtimulus fuit. Acceſſerunt deindè moleſtiſſimæ undique curæ, quæ me mirum angebant in modum, cùmque mentis ægritudini aptior Medicina non ſuppeteret, cantu mala lenire ſtatui, Muſaſq; admodum propisias expertus ſum, quæ mihi non mediocriter blandiebantur..

At enim cur hoc præ cæteris Argumentum electum eſt? Optio Amoris fuit, quo ſemper D. Franciſcum Xaverium exarſi, ejuſq; in me benevolentiæ promerendæ, Deſiderii: ob eamq; rem primos illi noſtræ Muſæ concentus conſecrare adorſus, Parnaſſum docui auguſtum Xaverii nomen longè latèque reſonare. Quoniam verò impar omninò meis viribus Epopæia mihi videbatur, quæ tùm ingenii maturitatem, tùm infinitam propemodum eruditionem poſtulat in Scriptore; non unum Xaverii facinus (quod certè in tanto Heroe non erat defuturum) ſed ejuſdem itinera, ac geſta, Hiſtorici potiùs in morem, quàm Poëtæ ſum proſecutus. Carmine quidem, inſertiſque identi-

dem

Digitized by Google

dem ad narrationis leporem hilaritatemq; fabulis, Poëta ſum; cætera Hiſtoricus, ac Geographus, uti Res poſcit.

Habes jam, Severe amatiſſime, laboris jam arrepti ſtimulum, ac propoſitum: quò autem id præſtiterim, tuum eſt judicare. Hoc etiam à te peto, ut atticam illam tuam in percurrendo carmine ſeveritatem deponas; neque à Parente mulctatum novà afficias contumelià. Non enim quantum materia poſtulet, ſed quantum Ætatis adhuc immaturæ vires, quantum Muſarum primitiæ, ſcribendique Celeritas tulerit, magis conſidera. Scis enim ipſe quot tricis hoc eodem tempore præpeditus fuerim, quaſque ſecum improbus docendi Pueros labor, ac Præceptoris officium curas ferat. Id tu ſi feceris, mihi, tùm perficiendi Operis, tùm caſtigandi ſtimulus addetur: itàq; Adoleſcentibus noſtris, qui pari Puerorum humanioribus literis imbuendorum munere exercentur, exemplum diligentiæ certè, ſi minus Poëſeos elucubrandæ me daturum ſpero. Vale.

Digitized by Google

Errata ſic corrige:

Pag. 10. verſu 6. lege, Curæque. P. 12. v. 5. l. fulmine. P. 12. v. 10. l. Saberides. P. 16. v. 13. l. lacrymaſque. P. 17. v. 17. l. tantam. P. 17. v. 22. l. conſcendit. P. 23. v. 2. l. cedunt. P. 25. v. 23. l. Olympum. P. 25. v. 37. l. murmure. P. 26. v. 2. l. conſcenderat. P. 26. v. 34. l. Heſperetuſæ. P. 27. v. 25. l. increbreſcunt. P. 66. v. 23. l. ſub obſcuro. P. 113. v. 5. l. efflant. P. 104. v. 13. l. Biſtonis. P. 116. v. 43. l. exemplum. P. 119. v. 5. l. findier. P. 120. v. 31. l. Dis. P. 128. v. 15. l. ſanguine. P. 128. v. 31. l. nunc. P. 157. v. 30. l. ſub obſcura. P. 158. v. 27. l. Sarmaticas. P. 168. v. 42. l. Stygium. P. 176. v. 28. l. Pariſium. P. 177. v. 14. l. Devehit.

Digitized by Google

AUCTORIS
IN
SABERIDEM SUAM
E L E G I A.

NOn mihi te Batavis mens eſt committere prælis;
Nec gemere Adriacis, Menopiiſque feram.
Non patiar mundi varias penetrare ſub oras,
Atque per ignotas æquoris ire vias.
Conſilio meliore uſus, mecum ipſe jacebis
Abditus in tenebris chare libelle meis;
Editus in lucem, riſumque movebis, & iram;
Omnibus, inculto carmine ludus eris:
Excipies torvo mordaces ore cachinnos,
Nec, qui te verbo protegat, ullus erit:
Blattarum ſurdo ſemeſus dente latebis,
Nullaque eris, quæ te cedrina capſa teget
Si doleas, fatumque animo indigneris iniquo,
Quad jaceas umbris abditus eſca ſitù
Haud merito quereris; nam tu felicior ipſo
Non potes, & Domino nan licet eſſe tuo.
Anguſta anguſtus cui vix datur angulus æde
Vix ſpectare poli ſydera poſſe datur:
Et licet aſtrigeras obſervet ſedulus orbes,
Attamen obſcurò delitet ille loco;
Si quando medio radios emittit olympo
Delius, & rutilas contegit umbra faces:
Prædicit tempus, quo luna obnoxia Fratri,
Conteget æthereas invida lucis opes;
Ipſe ſed e tenebris quando nam emergat iniquis;
Non eſt præſagà noſcere mente poteſ.
Stellarum reditus, rutilos dum ſpectat & ortus,
Luſtra ſub occaſum non rediturus agit;
Edocet aſcenſus celſum Titanis ad axem,
Et ſignat certas in ſtatione vices;
Ut moveat flexos Capricorni à ſydere curſus,
Ut citet ad Cancri ſigna rubentis equos.
Solſtitii medio, Solioque micante pyropis
Fulgeat, & rapidus vibret ab axe rotas.

Ignotus tamen ipſe ſuis jacet abditus umbris;
Nec via, qua ſuperis ſe inſerat, ulla patet.
Proſpera ſublimes alios felicibus alis
Fortuna immeritos tollit ad aſtra viros;
At meritos vexat, mediis immergit in undis
Invida virtuti, dum citat orbe rotas:
Optima laus aliis, aliiſque effulget honoris
Splendor, & auricomum purpurat inde decus.
Hunc Superis quæſitus honos, & gloria miſcet,
Illum nulla beat gloria, nullus honos.
Non tamen incuſat ſortem, non invidus ille eſt.
Æquabit cunctos, quæ movet urna vices.
Cum tenebris lateam, tenebris latitabis & ipſe
Auctoriſque pari ſorte jacebis opus.
Cum verò immites mea ſcindant ſtamina Parcæ,
Ardebiſque meo chare libelle rogo;
Obſcura mecum tunc morte premèris, & una
Amborum cineres flebilis urna teget.

AUCTORIS
IN SABERIDEM SUAM:
HEXASTICON

NOn ſecus ac pariens deformia rupe libyſt's
Urſa ſub exeſa pignora chara tulit.
Nulla illis oris ſpecies, non lumina fronte;
Effigies toto corpore nulla micat.
Lambendo mox illa manus componit, & ora;
Quod natura negat, ſuggerit artis opus.
Sic, ego quæ pepigi, ſunt carmina, nulla refulget
Gratia, non illis gutta leporis ineſt.
Sed ſi Fata ſinent mea, ſi Fortuna benignè
Annuat, artifici ſunt polienda manu.
Tu graciles Lector non dedignabere verſus:
Eſt hoc naturæ, mox erit artis opus:

NI-

NICOLAI PARTHENII GIANNETTASII.

SABERIDOS

LIBER I.

Argumentum.

Divorum auſpiciis ibat Saberius heros
Finibus Auroræ prima ad cunabula lucis
Chriſtiadum Leges, & Romula jura daturus
Dite triumphato, ſtygioque Acheronte ſubacto:
Id metuens Pluto Furias emittit ab Orco:
Immergique jubet tumidis Heroa ſub undis.
Ille dolum, rabiemque Sororum eludit, & atras
Expellit Cœlo nubes, Solemque reducit.
Antra petunt Furiæ; Genius feſtinat Eois
Sedibus, & partæ recinit præconia palmæ.

VIctrices acies, magniſque operoſa triumphis
Arma cano, & clarum partis Heroa trophæis:
Et Gangem Latiis, & adactum legibus Indum,
Et Reges Chryſæ domitos; iterumque receptis
Seribus, atque Ophyre, totoque Oriente ſubacto;
Fortunata, novos referam tibi, Roma, triumphos.
Magnum opus aggredior: perterrita mole laborum,
Mens nutat, quis bella novis agitata ſub oris,
Atque armis certata novis? quis grandia tanti
Facta Viri, & palmas fuſo ex Acheronte relatas,
Victriceſque poteſt acies æquare canendo?

Magnanimum tu Muſa, Ducem, tuque inclyta facta,
Tuque acies, actoſque animis in funera Manes,
Atque triumphatas utroque ab litore gentes,
Et plauſus memora, & geminæ decora inclyta palmæ.
Primus ad Eoas, qui vaſta per æquora terras
Tot Lojolæas acies victriciaque arma
Invexit, Stygio dicturus bella tyranno.
Dic quoque quantum ille, & terris jactatus, & undis
Vi Stygis, & ſævi memorem Plutonis ob iram.
Et quanta eſt bello paſſus, dum litore in Indo
Romulidum ritus, & ſacras poneret aras.
Inferretque Deum Thetidos gemmantis in oras?
Et quos extorres aſtris, cœloque paterno
Avertit longè, nigriſque involuit Avernis
Dira ſuperſtitio Eoos luſtralibus undis
Elueret populos, ſuperoque aſciret Olympo.
At vos concordi ſummorum numine Divûm
Inſignes Animæ Loyolæ ex agmine lectæ;
Seu vos æſtiferis exurit barbara terris
Africa; ſeu vobis Indus, ſeu gemmea Gange
Plaudit; dum ſacris populi luſtrantur in undis:
Sive iterum reduces amplectitur ultima (1) Chryſe,
Et ſua nunc vobis referant capitolia Seres;
Aut vaſtis America plagis, aut ignea Tellus,
Et ſaxis vada dura tenent Megelanica cæcis,
Hùc greſſus celeres, animoſque advertite veſtros:
Nam licet à curis animum revocare parumper.
Ergo agite Illuſtres Animæ, aſpirate canenti,
Dum veſtrum Campana Ducem, dumque inclyta facta
Muſa refert, reſonatque modis pia bella canoris.
Non labor incaſsùm cadet arduus: omnia Muſæ
Læta dabunt, tenuis ſurget non gloria: namque hìc
Diſcere virtutem, verumque audire laborem,
Et tanti monumenta viri aſpectare poteſtis:
Jamque adeo expediam vobis ab origine carmen.
Eſt Aſiâ in magnâ gelidas quà reſpicit Arctos
Mons nivibus tectus canis, rigiduſque pruinis
(2) Caucaſus, aërio qui ſe ſuper æthera dorſo
Invehit, & ſupero deſpectat vertice nubes.
Creditur hìc magni vindex Jovis armiger Ales
Raptori facis æthereæ præcordia Regi
Exedere, & meritas pro furto ſumere pœnas,
Hic longo geminos clivo devexus ad Indos,
Quoſque ſecat Mogores in cornua finditur alto
Bina jugo, totoque Aſiæ protenditur orbe:

(1) Japon Inſula, quà amplitudine, quà Accolarum ſævitiâ celebris.

(2) Caucaſus Mons altitudine inſignis, & fabulis notus, cujus Juga à Caſpio Mari per 200. milliaria porriguntur ad Pontum Euxinũ, & ferè attingunt Tauri Montis Iuga, quæ in Aſiâ minori ſurgunt, ac progrediuntur uſq; in Indiam, totam Perſidem pervadentia; Aſiamq; in Septemtrionalem & meridionalem diſtinguunt.

Qua

Quà lævo excurrit dorſo, atque in (1) Gaſpia tandem
Clauſtra peregrinis humilis demittitur undis
Sedis hiperboreæ populos, (2) Oxumque bibentes
Findit ab Hircanis : quà terga obvertit Eoo,
Claudit inacceſſos adverſo à limine Seres:
Inde ſupercilio, & ſublimi vertice montis
Fontibus ex binis, partes voluuntur ad imas
Hinc, illinc, gemini variis anfractibus amnes
Planitiem in magnam; campoſque, & florea circùm
Irriguis criſpatus aquis fluit amnis uterque:
Alter ad occaſum qui ſpectat, dicitur Indus
Nomine : Cœli alter jam clarus origine Ganges.
Dives uterque auro, rutilis flaveſcit arenis.
Purpurat alter aquis Erithræis æmulus undis:
Alter Hydalſpæis ſubtermicat, alter Eois,
In Mare devoluit dum munera divitis urnæ.
Hos circa fluvios latè porrecta ſub axe
Caucaſeis concluſa jugis, & Perſide Sylva
Vertice pinifero Bepyrri, & cincta rubentis
Fluctibus Oceani regio jacet, (3) India fertur:
Altera cis Gangem, trans altera dicitur amnem;
Et geminæ gemini fecerunt nomina rivi.
Tellus dives opum, populiſque, armiſque ſuperba,
Gemmiferis ditata vadis, fulvoque metallo,
Argentoque potens puro, niveoque Elephanto.
Oppida quam mille exornant, quam mille coronant
Aërei montes, pretioſo adamante rigentes.
Contra occulta mari reſpondet inhoſpita tellus
Pſittacidùm, latèque alium ſe fundit in axem,
Quem Styx atra videt; gelidis ubi tecta pruinis
Arva rigent, nulloque polus micat aureus igne.
Delitet Urſa mari; verùm (4) crux candida Cœlo
Irradiat, multoque nitet ſplendore (5) Canopus.
  Primus ad Eoos, (ſic tradidit alta vetuſtas)
Odryſios ultrà fines, Rhodopeſque nivale
Culmen, & Oſtriferi fauces evectus Abydi,
Agmine delecto penetravit Thyrſiger Indos
Liber, & armato devicit milite regna
Auroræ, & primo ardentes Hiperione terras.
Ille triumphali redimitus tempora Lauro,
Et clarâ ornatus trabeâ, vectuſque Elephanto
Ducitur ante alios Capitolia ad inclyta (6) Nyſæ:
Juſſerat hanc Liber pario de marmore poni,
Et circùm aërias conſurgere mænia turres.
Hic caput imperii poſuit, ſedemque locavit:

Hic

(1) Gaſpia, Montes ſunt in Aſiâ apud Armeniam, & Hyrcaniam, & Parthiam, ubi etiam ſunt portæ Gaſpię.

(2) Fluvius Maximus Sogdianæ: variè hodie nuncupatur.

(3) Elegans utriuſq; Indiæ intra, & extra Gangem deſcriptio.

(4) Celeberrima Conſtellatio in parte Auſtrali, vulgò *Crociere*.

(5) Stella primæ Magnitudinis in Navi, ſeu Argo.

(6) Ditiſſima Civitas in India à Baccho condita.

Hic leges, & jura dedit; commercia primus
Inſtituit; ferrique alios trans æquora merces
In populos; rerumque vices, & fœdera ſanxit.
Primus cœleſtes expreſſit ab ubere rores,
Dum jubet ardentes prælis deflere racemos,
Dulcique invento lymphas mutavit Jacco.
Hinc vani cultus aris, ritusque Deorum,
Græcia quos mendax, quos auxit & ipſa vetuſtas:
Quævæ ſibi gentes finxerunt Numina mille:
Dira ſuperſtitio nigris erupit ab umbris,
Ac terras jaculata faces, caligine texit
Indos, ac totum tenebris involuit Eoum;
Donec Idumæis Thomas ſucceſſit ab oris,
Qui monſtrum horrendum cæcis detruſit Avernis:
Et ſacros Triadis cultus, & ſæcla novavit,
Regnaque tarpejæ ſubjecit eoa Tiaræ.
Infremuit Pluto caræ dum rapta forori
Regna videt, memorique fovens ſub pectore vulnus
Hùc acies, hùc arma tulit, patriâque ſedentem
Exturbans de ſede Fidem, ſua regna ſorori
Reſtituit victor; ſolioque locavit avito:
Ipſe tamen ſibi centum aras, ac templa coegit
Ponere (1) Gangarides, Nabathæaque thura quotannis
Tartareis adolere focis, & dona Sabæa,
Lanigeroſque greges, pingueſque litare bidentes
Imperii fines trans aurea regna Malacæ,
Tranſque, & (2) Javam, & divitibus baccata lapillis
Litora (3) Taprobanes, obſtrictaque mænia Serum,
Ac penitus toto ſecluſos orbe Zipangros (4)
Protulerat, nullo bellum indicente Tyranno
Oppreſſos dira populos ditione, tenebat.
At Loyoleo duci de nomine gentem
Audierat, ſacras Erebo quæ verteret aras;
Hinc clarum pietate Ducem, belloque potentem
Venturum Stygis excidio: ſic poſcere Divos.
Id metuens Pluto, belli non immemor olim
Quod Navarreâ Dux Lojolæus ab arce
Geſſerat, unde novas hauſit de vulnere vires,
Non dum etiam irarum rapidos compreſſerat ignes;
Nec dolor ex animo exciderat: manet abditus altâ
Mente pudor, palmæque vigent monumenta relatæ.
His ſuper accenſus Loyolidas ipſe Cohortes
Arcebat longè pelago, & Gangetide terrâ:
Quin fortunatam electis heroibus Argo
Herculeos ultra fines, trans ultima regna

(1) Gangaridas hic Aſiæ Populi inter Indos, de quibus meminit Q. Curt.

(2) Inſula perampla in Mari Indico, aromatum ferax & novem in Regna diviſa.

(3) Inſula celeberrima in ſinu Bengalæ.

(4) Tartari Populi.

Nigran-

Nigrantum Ethyopum, & gemmatas Perſidis oras
Eoaſque urbes, & Memnonis arva petentem
Appetiit furiis ventorum, atque igne triſulco:
Turbavit fundo Nereum; cœlum omne coegit
In nubes; gelidas Thracum de rupe procellas,
Accivitque nigros Naſamonum è finibus Euros.
Scilicet objiciat prædam crudelibus undis;
Victor Atlanteo ſi poſſet mergere gentem
Inviſam pelago, cladem que avertere regno.
Tantæ molis erat miſeras ſuper æthera gentes
Evehere, & ſupera reduces in ſede locare.
Jamque e conſpectu Heſperiæ telluris in altum
Carbaſa pandebant alacres Zephyroque ſecundo:
Lyſiades vexilla dabant undantia flammis,
Et crux purpureo fulgebat candida ſigno.
Aufugiunt puppes portu, pelagoque volantes
Cærula ſalſa ſecant, retròque remurmurat unda
Icta freti: liquido caneſcunt marmora ſulco.
Cum nullæ apparent terræ, non amplius ulli
Cernitur Heſperia, aut Olios ſubtermicat Hippon: (1)
Sed magno cœli ſpatio, pelagique remenſo
Barbara lethiferis quæ pullulat Africa monſtris
Surgit; & æſtiferis ſenſim ſe pandit arenis.
Raditur hinc (2) Lixus fluvii cognomine dictus:
Antæo regnata domus contermina Lixo:
Annoſique lares, cœloque (3) Erythria benigno.
Hinc humiles longè dubia ſub luce per æquor
Jam rareſcebant montes, procul arduus Atlas
Sydereum ſummo ſuſtentat vertice mundum.
(4) Canariæ ſedes, fortunatæque pateſcunt
Inſulæ oceano in magno, quas luſtrat Apollo,
Dum caput immergit pelago defeſſus Ibero.
Ultimus hic limes, veteriſque hic terminus olim
Orbis erat: reſonant paſſim per florea circùm
Culta peregrinæ volucres: concentibus æther
Subſultat, latèque fugit vox miſſa per auras;
Littora prætereunt ſaxoſæ undantia Pœnes,
Tutæique ſinus, & navifragus (5) Ruſibides.
Hinc formidandi vertex aperitur Atlantis,
Nubibus obtectus nigris, atque igne triſulco
Collucens; longèque ſtrepunt reſonantia ſaxa,
Naufragio infames ſcopuli, atque innabilis ora
Oceano emergunt: diris cava ſaxa procellis
Fæta tument: fractique fragor fremit æquore fluctus:
Vorticibus Nereus rapidis furit: Æolus aquarum

(1) Oliſſippo, ampliſſima luſitaniæ Metropolis.

(2) Fluvius Mauritaniæ Tingitanæ ad Lixam Urbem [Larache] in Oceanum Atlanticum laoens.

(3) Inſula Luſitaniæ (Barlinga) in qua Geryonem regnaſſe nonnulli volunt.

(4) Inſulæ notiſſimæ.

(5) Ruſibus, oppidum, & Portus Mauritaniæ Tingitanæ ad Cuſæ oſtium, Ejus ora maritima navigantibus periculoſa.

Fer-

Digitized by Google

Fervet; & albentes ſuſtollit ad æthera ſpumas:
[(1) Arſinaris vulgò Capo verde.] Hoc caput (1) Heſperion Libyes, quo barbara tellus
Rupis Atlantææ procurrit in æquora dorſo;
Et fortunatas deſpectat vertice ſylvas.
Bis ſunt conati Rethæis puppibus olim
Liſyades ſuperare duces: ſed terga volentes
[(2) Capo Non,] Bis pavidi flexere retro: cognomine montem,
(2) Non, dixiſſe ferunt, quem longo gurgite ab alto
Ni fugiant puppes, certum eſt dare lintea retro,
Vel mergi miſeros diro ludibria ponto.
Sic ignota diu latuit victricibus armis
India dives opum: longo poſt tempore tandem
Verruni ducis auſpicio, & felicibus oris
Magnanimi petiere viri. Via nulla volenti
Invia Virtuti: præter vada fervida vexit
Idæas animoſa virùm ſolertia puppes:
Fregit inacceſſi victrix lunaria Nerei
Incrementa, citis proſcindens claſſibus æquor.
Interea relegens vada cæca rapacibus undis
Ipſe gubernaclum, dextrà moderante carinam
Ad dextras Palinurus aquas deflectit: & iras
Eludit Nerei ſpumantis; & arte magiſtra
Autolaan relegit niveam, viridemque (3) Maderam,
[(3) Inſula in Mari Atlantico, Madera.] Et quam marmoreis templis Saturnia Juno
Excoluit: trepidis reddens oracula nautis:
Traſmittit velis (4) Eraon, præruptaque ſaxa
Aproſiti ſuperat, ſinuoſaque littora radit
[(4) Una ex Canariis, Inſulis Lázarotta.] Caſperiæ; Zephyro nunquam laxante rudentes.
Jam novies Titan Phebæa lampade terras
Viſerat eoas: cum primùm ex æquore longè
Aſſurgunt nemora Heſperidum, lateque coruſcant
Aurati colles, ramiſque intermicat aurum.
Purpureis pendent ramis (mirabile viſu)
Aurea mala ſuis; ardorem textilis auri
Umbra refert: rutilum cœlo caput explicat arbos
Ponderibus lætata ſuis. hæc littora quondam;
Has olim Sylvas coluit Draco, pomaque ſervans
Hic tulit excubias: quando procul oſtia metæ
Herculeæ vectus Tirinthius appulit Heros:
Qui poſtquàm monſtrum jaculo tranſfixit acuto
Aurea mala tulit; prædaque potitus opima
Ægæi victor patrias remeavit ad undas.
Verum ubi fulgentes gemmato lumine lucos,
Et nitido circum colles adamante rigentes
Proſpiciunt læti nautæ, & propiora patеſcunt

Litto-

Littora feſtivas concordi murmure voces
Extollunt; feſto reſponſant marmora plauſu:
Auroram veluti primà ſub luce ſalutant
Aeriæ volucres; & cantibus æthera mulcent:
Haud mora, ſolliciti remis muta æquora verrunt;
Vela legunt alii, terraſque accerſere proris
Feſtinant; vicina vocant dum littora Claſſem,
Hic Pluto volvens imo ſub corde dolorem
Multa fremit: rapidoque fremens vomit ore venenum:
Saucius ut quadrupes hùc turbida vertit, & illùc
Lumina, mox pectus veſano percitus æſtro
Talia dicta dedit. Me ne hinc deſiſtere victum,
Nec poſſe Auroræ detrudere finibus hoſtem?
An ne vetor Superis? Non hæc mea dextera quondam
Empyreum à primà ſurgentis origine mundi
Evertit? ſuperas potuit turbare phalanges
Aligerûm: & ſummo fera bella movere Tonanti:
Ille meas ſenſit vires, dextramque potentem.
Si mihi tantus honor; ſi tanta potentia dextræ,
Tantaque vis animo; Superûm ſi nulla reſiſtunt
Fata mihi: patiar Stygiis nova bella moventem
Saberidem? Patiar ſocios mea regna petentes?
Regna petent? Quiſnam Numen Plutonis adoret
Præterea? Aut meritos aris adolebit odores?
Hæc dedit; atque acuens animo furit improbus iras;
Qualis arenoſo Libyæ fremit æquore tygris
Aſpera, quam Caramas hirſuti pelle cameli.
Ac lycia armatus pharetrà, mauriſque ſagittis
Horridus in pectus jaculatus ſpicula nervo
Confodit: calido exundans furit illa cruore:
Excutienſque cupit læthale avellere ferrum;
Mox hoſtem inſectata ſuum fremit ore cruento;
Haud Secus immanis gliſcit violentia Ditis
Hinc oculos circùm torquens per inane Barathrum,
Increpat Eumenides, verſantes pectore curas
Pallenteſque Erebi Manes, Scyllaſque biformes,
Et populum immanem, quem Styx liventibus undis
Cingit: & in gyrum novies revoluta coercet.
Haud mora, præcipites, rupto ceu carcere venti
Quà vià primà ruunt: vel fractis nubibus ignes
Diſſiliunt, pavido replentes aſtra tumultu:
Eumenides properant: nigroque Acheronte relicto
Accurrunt; oculiſque minas, atque ore cruento
Funereas mittunt (iræ primordia) flammas:
Quales Phlegræi vibrant incendia colles.

Hinc ſequitur torvos nectens pro crinibus angues
Tiſiphone; ſtygiaſque Soror baccata per umbras
Dira Megera: parens ſcelerum crudelis Erinnys:
Aſtu cruda potens Alecto: his additur unà
Et Timor, & Dolor, & nutrix Diſcordia belli:
Curæque, Inſidiæque, Erebique exercitus omnis;
Atria flammatis ſubeunt ſuffulta columnis,
Janua qua Ditis ſolido ex adamante pateſcit.
Poſt ubi replerunt ferrata Sedilia Manes,
Sævaque collectis ſtipata eſt curia Monſtris:
Dux Erebi extemplò tumidas exarſit in iras;
Mox piceo innixus ſolio; torvàque verendus
Majeſtate ſedens: palmis immania tractat
Sceptra ſuis: humeroſque clamys tegit atra: nigrantes
Circumducta comas olli teterrima nubes
Aſperat: intonſi crines per colla, per armos
Deſcendunt: ſtygià fumant caligine nares.
Circùm mille faces, & circùm incendia mille
Immugit, tollitque jubas; quaſſatque tridentem;
Quo ſtrepitante, ſuos compeſcuit ore latratus
Janitor; & Manes Erebi ſilvere: ſuiſque
Cocytus trepidans; & Styx obmutuit undis;
Ille autem indignans celatam corde ſub imo
Sic orſus, rabidis patefecit vocibus iram.
Invicti Proceres, regni ſpes maxima noſtri;
Olim qui, Duce me, Superos invadere ferro
Auſi omnes: Solio qui mecum expellere Regem
Adnixi, & Cœlum trepido miſcere tumultu,
Si vanus labor ille fuit, non irrita certè
Aut virtus animo, aut belli fiducia ceſſit:
Non dextræ robur; verùm irreparabile Fatum
Obſtitit, & manibus rapuit Sors effera palmas;
Non ars, non animi poſſunt obſiſtere Fato:
Sed victi quamquam patriis diſceſſimus oris,
Saltem nos bello Superi ſenſere potentes.
Præcipites Cœlo ruimus, ſed fortibus armis.
Nos Erebi ſignis totum ſubmiſimus orbem:
Sed nunc bella movent iterum, gentesque ſubactæ
Excutiunt cervice jugum: jam Nilus, & Atlas
Defecere; gemunt victi felicibus armis
Sedis hyperboreæ populi, jam territus Iſter
Deditur, & magni titubat domus ardua Daci;
Suppetias poſcunt Avares, vicina Tibiſcus
Arma timet; tuto nec vertice clauditur Æmi
Regia Threicii nobis devota tyranni:

Non

Non tutus Tanais, nec tutus inhoſpita Moſcus
Regna tenet: vicina pavent incendia ſylvæ.
Quis verò tot bella Stygi, tot funera Regi
Tartareo, quis tot ſtrages, & fata minatur?
Semivir Ignatius, qui jam propè Navaris arces
Confoſſus cecidit: tanta eſt audacia victo!
Non ſatis Europæ gentes ſua jura volentes
Accepiſſe: novos populos, nova littora quærit:
Proh dolor, & quantum victor jam poſſidet hoſtis!
Uni prædoni totus non ſufficit Orbis.
O nullis unquam delenda infamia ſæclis.
Nos poſitis armis torpemus, & otia in Orco
Ducimus, & noſtri immemores, laudiſq; vetuſtæ?
Jam nemus heſperidum, fortunatoſque receſſus
Lyſiadum ſubeunt puppes; Saberius undis
Victor Atlantæis Auroræ fertur ad oras.
Saberides (mea ni fatis hæc dextra reſiſtat)
Natus ad excidium Ditis, Stygiæque paludis:
Ingentes animos mortali in corpore geſtat;
Non artes, non ille dolos, nec noſtra paveſcit
Arma; nec æternæ formidat robora dextræ;
Omne illi auxilium Cœlo, ſpes omnis ab alto eſt;
Scilicet invictum bello, clarumque triumphis
Regnatorem Erebi, devinctum colla catenis,
Et patrio expulſum Solio, nunc orbe relicto
Me domitum unius dextrà mea regna videbunt?
Non impunè quidem: noſtra hæc per flumina juro;
Spero equidem mediis (ſi quid nigra Tartara poſſunt)
Supplicia hauſturum ſcopulis. Inferre paraſti
Bella ne Tartareis? faxo, nec tempore longo
Pœniteat; meritas ſolves, me vindice, pœnas.
Hæc ille: & tumido ſuſpirans ore tremendùm
Mugiit, ac totum ſtrepitu tremefecit Avernum;
Regis ad exemplum ſtygiæ fremuere phalanges:
Eumenides ſpumant rabie; pallentia Manes
Ora movent, & quiſque oculis duo fulmina vibrat:
Arma, arma inclamant omnes, bella horrida bella,
Bella Acheron, reſonat Phlegeton bella horrida bella,
Addidit hæc Pluto; & ſtimulis incendia ſufflat,
Irritatque animos odiis, & ſufficit iras,
Et furias furiis. Merito nunc plectite fato;
Qui ſtygio exitium regno, clademque minatur:
Torpentes damnate moras, agnoſcite demum
Quid Furias deceat: certandum Marte cruento;
Et claras bello palmas cum laude merendum,

Afflatu violate diem, tenebriſque refuſis
Turbetur totus naturæ vultus in orbe;
Aërios aperite ſinus, laxate profundo
Fræna mari, & gravibus nimbis diffindite nubes;
Fulmine commiſto, ac tonitru Cœlum omne ciete;
Nulla fides rebus: decedant fœdere rupto
Ipſa ſuis elementa locis, omniſque repentè
In Chaos antiquum ſolvatur machina mundi,
Unus, ut effreno pereat data victima ponto
Saberides; molem hanc mundi periiſſe juvabit;
Nec mora, ſic ſtygias nutu qui temperat oras
Imperat. Extemplò motu concuſſa repentè
Terrificos gremio tellus recludit hiatus;
Immenſo titubat magni ſub pondere Cœli
Altus Atlas; imis excuſſaque fundamentis
Africa tota tremit, Niluſque exterritus hæret;
Infremit Oceanus, fluctuſque à littore torquet;
Reſponſant longè ſonitu cava ſaxa tumenti,
Et cautes, ſcopulique, omniſque remugit Olympus.
Continuò quicumque colunt nigra Tartara Manes
In turmas, acieſque ruunt; ruptoque barathro
Surgit ab infernis Plutonia turba latebris.
Immanis primò, crinitaque fontibus hydris
Tiſiphone revocat Furiarum ſæva Sororum
Agmina: dum raucis clamoribus obſtrepit aër.
Antè alios mittit Manes, vulguſque ſeverum:
Hinc Furias damni comites, ſceleriſque miniſtras:
Ipſa ubi cæruleo veſtes intexuit angue,
Nodavitque comas hydris, galeamque rubentem
Gorgoneo aptavit capiti, manibuſque prehendit
Ingentem piceo fumantem lumine pinum.
Erupit tandem ſtygiis furioſa lacunis:
Audax belligeras animare in prælia turmas,
Ferre facem in ſuperos, bellumque indicere terris,
Et Cœlo, ac totum flammis evertere mundum.
Horruit extemplò tellus, & nubibus aër
Palluit inferna tectus caligine: longè
Infremuere vada, & ſonitus cava ſaxa dedere:
Territus ipſe ſuos laxis per inane quadrigis
Phœbus equos, curruumque polo trepidante retorſit.
Ut placidas undas vidit. Cœloque ſereno
Purpureum ſine nube diem, lenique flabello
Eolias ſpirare animas, & ludere Ponto.
Sedibus erumpens ſtygiis Titania pubes
Infremuit, veteris memorans ſua damna ruinæ;

Sed

Sed magis, atque magis ferali accenditur aſtù
Lyſiadas ſpectans puppes, victricia ſigna:
Hinc dolor in rabiem verſus magis excitat iras;
Extimulatque animos odiis: furit impia turba
Bella minans, ſtragemque oculis. Læto undique diræ
Baccantur campo Furiæ: lymphataque circùm
Agmina Tiſiphone flammis incendia nutrit.
Mox primùm ut belli ſignum fecere triſulco
Fulmine, præcipites coiere in prælia Manes.
Hic variis elementa modis, undoſaque Nerei
Æquora perturbat ſtrepitu, miſcetque tumultus;
Hic gravidas agitat nubes, nimbiſque miniſtrat
Pabula, nimbiferas Cœlo parit ille procellas,
Nube diem fœdant alii, tenebriſque refuſis
Purpureum nigro Cœlum velàmine cingunt:
Æoliam petit Alecto, ſcopuloſque tumentes:
Euros Hippotades ubi carcere frænat opaco:
Rumpit clauſtra ferox, & ventis laxat habenas;
Ilicèt excurrunt turbata per æquora venti
Incumbuntque mari, totumque fragoribus implent;
Principiò alliſis ſuccreſcere murmur arenis,
Et vitreos criſpare ſinus Thetis incipit. Æquor
Senſim turbati faciem maris explicat undis;
Percuſſæ reſonant cautes, & murmure tandem
Horriſono totus miſceri à gurgite pontus
Cœpit, & albentes movet ultra littora fluctus,
Ingentes Cœlo montes tolluntur aquarum;
Et modò deducto ſubſidunt gurgite valles
Primus Pſittacidum ſe tollens finibus Auſter
Irruit in proram nigrantibus horridus alis.
Inſequitur ſtrepitans horrendo murmure Corus,
Antennæque immugit; & intonat ater ab ortu
Erumpens rubeo, & partem maris arripit Eurus;
Æſtuat unda minax, ventoque impulſa furente
Horrendum ſtridens elatâ fronte laceſſit
Spumantes undas adverſà parte ruentes.
Aſt ubi longinquo per multa volumina tractu
Circuit, atque undas inſtantes vibrat in undas:
Frangitur; & fracto candeſcit in æquore Nereus;
Horrifica excelſo detorquet fulmina ab axe
Sæva Megæra manu: tonat alti regia Cœli;
Et rupti reboant circùm, lucentque triſulco
Igne poli: tandem reſolutis nubibus imbres
Deſcendunt: noctemque mari impoſuere tenebræ;
Continuò gemituſque virùm, fremituſque rudentum

Exoritur: pavido miſcentur cuncta tumultu:
Terror ubique, & ubique dolor: ſtant omnia luſ
Lyſiadum ductor, procerumque exercitùs omnis
Palluit ancipiti preſſus formidine pectus;
Corda tremunt mortis veluti præſaga futuræ;
Purpureuſque coit gelido ſub pectore ſanguis.
Ipſe gubernator puppi proclamat ab altà;
Ponite corde metum, o ſocii: quid pectora pulſat
Veſtra pavor? celerate moras: ſtat proxima tellus
Heſperidum: & vobis portus ſua brachia pandit.
Antiquos revocate animos ſolitumque vigorem:
O' mihi ſorte dati, quibus Acroceraunia quondam
Infames ſcopulos, Adriæque furentis arenas
Et ſalis Jonii ſulcavi puppibus æquor.
Nos ſparſas Cyclades, nos ſaxa Caphærea puppi
Legimus incolumes, Maleæque ſequacibus undis,
Ægæoque mari, Siculiſque erravimus oris;
Vaſtaque Sardoo tranavimus æquora fluctu.
Ergo agite egregii juvenes, depellite triſtem
Corde metum; redeatque iterùm in præcordia virtus;
Nulla timet dubiis animoſa pericula virtus
Caſibus, aut ſubito Fortunæ frangitur ictu.
O' paſſi graviora trucis trans æquor Atlantis
Cum Tarteſſiaco primùm de litore ſolvens
Ignotas aditura vias, alioque calentes
Sole plagas, Cœlique novos ventura ſub axes
Puppis arenoſi ſulcavit inhoſpita Nerei
Regna: coruſcantes eluſit & arte procellas.
Non vos albenti qui Sydera verberat unda
Terruit Oceanus, non implacabile Cœlum,
Ventorumque minæ, flammantis & ætheris ignes;
Ter lybiæ litus, ter vidimus ultima regna
Æthiopum, & rabidi ter vidimus ora Leonis.
Eja agite o ſocii; molles laxate rudentes,
Carbaſa nunc legite, & remis certantibus undas
Findite; & æratas terris advertite proras.
O' dextrum tentate latus; ſcopuloſque propinquos;
Infidas retrò ſyrtes vitate: nec altum
Ære ſecate ſalum. Nec plura; ſed ipſe relictum
Arripuit clavum, & dextras detorquet ad undas,
Qua vehitur ductor, turritâ mole Chymæram,
Illius exemplo nautæ, Claſſiſque miniſtri
Pervadunt Scopulos: dextrumque ſecare, ſiniſtrum
Evitare latus contendunt. Veſpere ab atro
Cum ſubitò præceps magno ſtridore procellæ

In

In claſſem ruit; & totam terroribus implet:
Ingeminant Auſtri; validiſque afflatibus alto
Diſpergunt pelago puppes: à ſede profundum
Murmurat; & medio fremit æquore ſtridor aquarum;
At contra nautæ, quoniam jam littora cernunt
Proxima; deducto ſubducere carbaſa lino
Sollicitant; ventique minas eludere eundo;
Extemplò æoliis Eurus dimiſſus ab antris
Humida vela ferit: concuſſaque concidit arbor;
Subjectuſque viros, & puppim inſana flagellat.
  Proxima jam, ſocii, comprendite litora, Rector
Clamat, & in tutum celeres ſuccedite portum.
Pellite corde metum: procul hinc timor omnis abeſto;
Hic jubet: impediunt mandata faceſſere venti.
Increpat hic; vocem irati fragor æquoris ullam
Non ſinit audiri. Properant tamen undique nautæ;
Sponte ſua vitæ quiſquis perculſus amore.
Ille fatiſcentem rimis ſarcire carinam;
Et geminum munire latus conatur: hic omnes
Sciſſuras; tabulaſque ratis rimatur hiantes:
Nectere tranſtra ſimul, tabulataque jungere, cerà
Ac pice contendit patulas occludere rimas.
Pars tumido immergit pretioſas gurgite merces;
Intextas auro clamides, & murice veſtes
Ardentes tyrio, fucataque tela veneno;
Et pictas patrum tabulas; ſigna aſpera gemmis:
Pars etiam argenti; pars auri pondera facti,
Infectique ſimul mergit: ſi munere tanto
Conciliet fluctus. It lyſia gaza per undas;
Et Nereus fulvo diteſcit turbidus auro.
Ille citus feſſis inimicos puppibus imbres
Egerit aſſiduè, fluctuſque refundit in æquor;
At Rector puppi, clavoque immobilis hæret;
Atque hùc, atque illùc flectens, regit arte magiſtrà;
Et frænare ratem, medioſque effindere fluctus
Nititur; evitans Syrtes, ſcopuloſque minaces
Omnis at incaſsùm nautarum turba laborat.
  Fortior inſurgit ventus, clavumque miniſtro
Vi rapit: amiſſo errantem temone Chymæram:
(1) Ophiris ad populos; Gangemque heroa ferentem,
Torquet agens circùm, & rapidis penè obruit undis.
Inſequitur præceps dextrà de rupe procella,
Naufragium, mortemque ferens: Euroque furente
Concidit icta arbos; fluitantque apluſtria ponto.
Tunc demum Rector tanto in diſcrimine lethi.

(1) Ubi fuerit Ophir, non conſtat; fortaſſe hic pro illius Africæ ora ſumitur, ubi Sofala urbs,

Palà

Palluit, & mæſto teſtatur funera vultu.
Haud equidem ſocii, fatur, ſpes ulla ſalutis
Eſt miſeris; rapidus jam nos vorat æquore vortex:
Hei mihi! Quis patriis amentem evexit ab oris?
Quis dulces ſpreviſſe lares; littuſque coegit
Deſerere; & charâ teneros cum conjuge natos?
Quis furor extremi confinia quærere mundi
Tot tumidos inter fluctus, diraſque procellas
Impulit? & fragili vitam committere ligno?
Scilicet, ut primo populos Oriente repoſtos
Argento dites peterem læta æquora gemmis.
Tuta quies patriæ toto pretioſior auro eſt.
Ingemit hæc fatus; lacrymaſque effundit inanes.
Mæſta gemunt alii ſua funera: luctus ubique;
Et crebras inter lacrymas ſuſpiria queſtus.
At reliquas vaſto diſperſas æquore puppes
Sors eadem vexat; Claſſis peritura per undas
Tota ruit: nullo clavum moderante magiſtro.
Tiſiphone verò dirâ comitante Mægærâ,
Quam penes inſani fremitus, ſævique tumultus,
Et furor, & rabies Erebi deſpûmat in ore.
Aſtu cruda potens Alecto: & triſtis Erinnys
Victrices baccantur aquis. Ruit illa per altum
Turbatum oceani fundum; tenebriſque refuſis,
Irritat ventos: nimbiſque alimenta miniſtrat:
Lætitia limphata tumens ovat inter aquoſi
Vorticis ambages, ſcopuloſque, & caute fragosâ
Illa ſedens victrix, in gaudia læta Sorores
Conciliat; partæ referens præconia palmæ.
Vicimus imbelles: manibus victricia ſigna
Fregimus: Aurorâ victos detruſimus hoſtes.
Jamque rapax Nereus miſeros ſpumantibus undis
Devorat: & moſtris ibunt data præda marinis.
Interea tacitus nabat Sabcrius heros;
Occultuſque ſuis, ſubductâ in parte carinæ;
Et genibus ſupplex, vultuque affixus olympo,
Alta divinos ſpeculatur mente decores.
Sæpè ſub amplexu Cœleſtis Numinis optet
Poſſe mori: vitamque leves diffundere in auras;
Sæpè ſuis Numen complectitur ille lacertis
Ore cruentato figens ſacra oſcula Divo.
Pignora chara fovet: lateriſque in fonte repoſtas
Haurit opes: toto verſat ſe pectore Numen
Numen amoris amans, dilectum Numen amanti
Ora madent pluvia fletus reſolubilis unda

Plu-

Plurimaque irriguo miſcens ſuſpiria rivo
Uritur, atque hæret ſingultibus interruptis
Stipite ſuffixi dum Numinis ora tuetur,
Ardet amans, cæcumque bibit ſub pectore vulnus.
Intus flamma vorax arcanos elicit ignes
Igne fovetur amor, ſuccreſcit flamine flamma,
Fervet amor, taciti ferveſcit flaminis ardor;
Nec jam ſe capit ardor: ovat ſub pectore victor
Aliger ignipotens divina incendia ſufflans.
Ignes ſufflat amor, nec ſiſtit corde ſub imo
Ignitas torquere faces, præcordia flammis
Urit odoratis, & gaudia pectore verſat.
Olli autem ſuccenſa tument præcordia flammis,
Totus inardeſcit, ſupero calet ebrius igne,
Nec potis æthereos ignes æquare ferendo
Impatiens: Satis, ore refert, age ſiſte quid ultra
Divus Amor, tantum ſub pectore ſufficis Ætnam?
Siſte age dius Amor, nervo ne tende ſagittas:
Sat mea ſyderiis flagrarunt pectora flammis.
  Mox ille, ut vulgi ſtrepitus, triſteſque ſuorum
Præſenſit lacrymas, & funereos ſingultus,
Accurrit; ſedemque ratis coſcendit in altam:
Obſtupuit primo aſpectu Saberus, & hæſit,
Undique dum tenebras oculis mirantibus haurit;
Attonitiſque bibit pelagique, polique fragores
Auribus horrendos. Hinc caſto pectore promit,
Oſtentatque mari ſuffixi inſigne Tonantis
Ære laboratum; dein os, oculoſque Tonanti
Figens; has fudit ſupplex de pectore voces.
Si te tangit amor rerum dulciſſime, ſi te
Vota, preceſque movent: felix nos aſpice: noſtri
O tandem miſerere: feres nos æquore mergi?
Non feret hoc certè pietas tua: nunc age fluctus
Diſiice, namque potes, Dominum te ſentiat æquor;
Te Dominum agnoſcant venti. Tunc protinus omnes
Agnovere Deum venti; pelagique procellæ
Depoſuere minas; ſubitò lux aurea Cœli
Effulſit; ſuperumque Chori geſtire per undas
Conſpecti, & Dominum lætis luſtrare Choreis.
Quo viſo fugiunt imbres; cadit ira procellæ:
Præcipiteſque ruunt venti, Coruſque, Notuſque
Æolıam in patriam, ſaxoque abduntur opaco.
Omnia lætitiæ cedunt, procul undique triſtis
Luctus abeſt. Læto reſponſant marmora plauſu,
Reſponſant plauſu ſcopuli. Sed triſtis Erinnys,

Et manes omnes rabieque, iràque frementes
Ad Stygias remeant undas, iterumque reviſunt
Tartareas Sedes , loca nocte ſilentia late.
Quas ubi tartareæ, fractas certamine ſedes
Excepere; vadiſque Acheron tranſmiſit opacis,
Auroræ Genius niveo ſpectandus amictu
Littora nota petit: placidos ut littore fluctus
Vidit, & à toto detruſos æquore ventos.
Hinc claſſem aſpiciens, & lyſia ſigna per undas:
Quis novus, hoſpes ait. cui turgida marmora parent
Qui gelidas hyemes, tempeſtateſque ſonoras
Edomuit, cœloque diem, pacemque reducit?
Forſitan Auſonias Auroræ in regna phalanges
Lojola immittit: Saberus navigat æquor:
Quem fore tellure, & pelago, cæloque potentem
Jam mihi fatidici cecinere oracula Thomæ
En video ridere fretum, cœlumque repentè
Nube ſerenari roſea: jam ſubſidet alto
Unda mari; Zephyrique redit levis aura canori.
Noſco equidem; nec me fallunt mea lumina; noſco,
Saberides ſperatus adeſt, cui paruit æquor,
Cui Zephyri, cui blanda maris pellacia riſit.
Hæc fatus: pelagi revocans ad gaudia Nymphas,
Saberiden heroa canit, geſtitque videndo.
Continuò auditæ voces penetralibus altis
Oceani, & liquidis reſponſat vallibus Echo;
Mille ubi conſurgunt muſcoſa palatia in undis
Chriſtallo ex alba: variis diſcreta figuris,
Candida purpureis fulgent intexta corallis
Marmora: cœruleos onerant conchylia poſtes,
Atria Barbaricis radiant ſuffulta columnis;
Valva nitet gemmis, viridique ex igne ſmaragdi;
Fortè ſacros celebrare choros tunc cætus in unum
Venerat: æquoreo circum ſtipante Senatu.
Sede Thetis ſublimis erat: ſubſellia Patres
Cœrulei gemmata tenent, ſtantque ordine longo
Squamigeri regni proceres: genus omne natantum;
In medio Nymphæ manibus per mutua nexis
Et lepidas nectunt choreas, & Carmina dicunt.
Hinc reſponſurum digitis cytharœdus aduncum
Sollicitat lituum, atque argutum pollice Siſtrum;
Sed poſtquam auditæ voces penetralibus altis,
Extemplò choreas, & feſto carmina plauſu
Deſervere citi: vitreiſque ſedilibus omnes
Cœrulei venere chori, caput extulit unà

Equo-

Æquoreus Platamon, Glaucus, niveuſque Palæmon,
Et qui Delphineſque vagos, Vituloſque marinos,
Monſtraque cuncta ſolet magno æquore ducere Proteus;
Et reſona Triton, qui perſonat æquora conchà,
Crinibus aſſurgit pexis: de more ſolutis
Aſpectu formoſa Thetis placidiſſima greſſu,
Purpureas imitata roſas, illi ora rubeſcunt;
Quam circum centum præſtanti corpore Nymphæ;
Egregium Nerei genus, unigenæque ſorores
Ore omnes formoſæ, omnes florente juventa
Ore nitent, fulget gena concolor omnibus oſtro;
Auroque, & gemmis rutilant, & torquibus omnes
Ex humeris pharetra, & lycius ſuſpenditur arcus,
Ac niveis præcincta nitent vaga crura cothurnis.
Quæ poſtquam vitreis exurrexere latebris,
Cæruleos duxere Choros, pedibuſque Choreas
Nexere ad numerum tranquilla per æquora ponti;
Magnanimum Thetis ipſa modis heroa canoris
Extulit ad ſuperas diis concentibus arces;
Et ſalit, & reſilit, concordi voce ſorores
Dum geminant plauſus, diſcurſat læta per auras
Vox: Scopuli aſſurgunt plauſu, longèque propingui
Reſponſant luci; & Cœli convexa reſultant.
Hinc Rex cæruleus magnarum rector aquarum
Concidit in genua, & Sabero tradidit alti
Imperium pelagi; ſed ovanti percitus æſtro
Aſſurgit Genius, venturi haud inſcius Ævi,
Dum placidas puppi Saberus navigat undas,
Sabero memorat cœleſti voce triumphos.
I' felix Heros, nimium dilecte Tonanti,
Quem Charites fovere ſinu, cui blanda puello
Oſcula fixerunt labris; cui Mater honeſti
Virgineo totum ſuffudit corde pudorem:
Pax cecinit plauſus, celeres cui gloria pennas
Explicuit, ſuperûmque pios afflavit amores:
Suffecitque parem cæpta ad ſublimia mentem.
Te duce nunc Indis pandetur limen Olympi,
Fulgebitque novà Sinis plaga lactea luce,
Sydereaque domo, Diviſque, videbit Japon
Regnantes Heroas, & ipſe videbitur illis.
Tu leges, tu jura poli, tu ſacra, Deumque
Auroræ in fines reveches, rituſque docebis
Romuleos, Triadi cultus dabit India ſacros:
Quàque cadit Titan, & quà ſua fræna retorquet
Cuncta per ora virùm divinum nomen ad aſtra

Digitized by Google

Tolletur; toto nomen celebrabitur orbe.
Quin, duce te, Chriſti imperium pietaſque, fideſque
Incrementa capit, totoque extenditur orbe.
Bactra ultra, Gangemque, atque extremos Garamantas
Miſſus abis. Supero Thomæ par omnia olympo
Indorum inviſos animos, & neſcia flecti
Corda hominum; Stygio devotaque pectora (1) Amidæ
Emollire ſacris dictis: undàque ſalubri
Eluere: & Cœlo extórres revocare paterno:
Fortunate Heros, duce te, gens ferrea toto
Tolletur, toto ſurget gens aurea mundo.
Ergo agè gemmiferas pacata per æquora terras
Gemmifero Ganges, quà fluctu interluit Indos
I' pete; jam clauſus cœco ſub carcere Pluto
Ingemuit: Stygiiſque caput demerſit in undis.
Ipſe volens iter oſtendam, teque æquore ducam.
Dixit; & Auroræ pennis felicibus aulam
Invehitur, gratumque volans effundit odorem.

(1) Idolum celeberrimum.

SA:

Digitized by Google

SABERIDOS

LIBER II.

Argumentum.

Poſt ubi parta quies pelago, Furiæque ſubactæ
Herculeos ſubeunt portus, & corpora curant.
Hinc citò digreſſi, littus, colleſque virentes:
Heſperioſque ſinus relegunt, medioque ſub axe
Æthyopum multis exundat peſtibus aër
Fertilis in mortes. Heros ceu ſedula Mater
Uno omnes gremio refovet, morboque fugato
Squamiger in claſſem denſis exercitus alis
Irruit: ille fugæ retro dare terga coegit.
Poſt oras Libyæ lectas, tumidoque remenſo
Gamaide; ad Praſias tandem ſe contulit urbes.

INterea Nautæ quæ proxima littora cernunt,
Contendunt petere, & portus intrare patentes:
(1) Eſt locus eoum, qui brachia tendit in æquor,
Bina ſinum amplectens, medioque altiſſima ſurgit
In Cœlum Rupes, fluctuſque objecta repellit
Inter utrumque caput ſtatio benè tuta Carinis
Panditur. Herculeæ quondam clauſa æquora puppes
Trans Abylæ fines pelago tenuere remenſo
Antiqui, ſic fama loci: nam nomen ab illo
Servat adhuc: illique ingens è marmore templum
Regali ſumptu poſuere in littore Mauri.
Faucibus in mediis gemini minitantur ad aſtra
Turriti ſcopuli, quos dum furit æquor apertum,
Inſani feriunt fluctus, ruit unda ſonoris
Vorticibus: Nereus ſpumantibus æſtuat undis.
E latere adverſo rupis caput inter utrumque
Marmora tuta ſilent: ſuper ardua culmina montis
Planities immenſa jacet: nemora undique circum,

(1) Propè Herculis Promont. Capo-bianco, Portus tutiſſimus Taſſa.

Et

Denſa virent, lucemque arcent ſpiſſa arbore Luci.
Muſcoſi fontes vivo de pumice manant
Fluctibus è gelidis, ſerpit ſata florea circum
Irriguis criſpatus aquis placidiſſimus amnis:
Aërias inter ſedes, & frondea tecta
Garrit avis; reſonant modulis arbuſta canoris:
Speluncæ dorſo nigræ, ſtabula alta ferarum.
Hic fera venantum canibus, rapidiſque ſagittis
Pulſa metu fugiens latebris abſconditur atris:
Callidus hic avibus Corydon ſua retia tendit.
Lyſiades ventis, & tempeſtatibus acti
Huc ſe provecti tutà ſtatione remittunt.
Navibus egreſſi, quà ſe protendit amico
Amplexu littus dulci potiuntur arena.
Et pars errantes undoſa per æquora puppes
Alligat in portu : madefactaque vela reductis
Exponit Phœbi radiis. Pars altera ſummis
Puppibus intextas imponit fronde corollas.
Hic ſedet in ſcopulo : hic viridi projectus in alga
In portu gaudet fluctus ſpectare tumentes.
Scintillam ſilicis duplicatis ictibus alter
Excudit, flammam foliis, & cortice ſicco
Nutrit : & ingentes ſurgunt de fomite flammæ;
Aſcendunt alii præruptæ culmina rupis
Rapturi ſylvas horrentia luſtra ferarum.
Vellitur extemplò platanus, faguſque reclinat;
Luctanteſque cadunt quercus, annoſaque pinus
Scinditur : & crebris excuſſa ſecuribus ornus
Ingemit; atque imis ruit è radicibus ilex.
Venantur multi pavidas indagine damas:
Pars ſectatur apros; pars cervis retia tendit;
Stellatos minio tauros pars altera ferro
Inſequitur : rapiunt ſylvarum ad littora prædas:
Inde boves jugulant pingues, & viſcera nudant.
Hic madidos artus ollis imponit ahenis,
Et nervos, & membra domat ferventibus undis:
Pars cæſas verò pecudes in fruſta recidunt;
Fruſta alii figunt verubus diviſa ſalignis,
Subjiciuntque focos, atque exta trementia torrent.
Pars onerat menſas epulis, & Maſſica portat
Pocula, & indomiti ſpumantia vaſa Falerni:
Pars Cererem ſaxo domitam, totumque per æquor
Servatam ratibus; pars fervida viſcera geſtat
Cæſarum pecudum, & mantilia cana miniſtrat.
Ordine tunc longo proceres, atque inclyta pubes

Diſcum-

Digitized by Google

Diſcumbunt: epulis omnes ſaturantur opimis:
Omnia lætitiæ cedunt: ovat inter edendum
Ac lætos inter calices animoſa juventus.
  Poſt quam pulſa fames, temerè funduntur in arvis
Quà facit herba thorum: ſenſim ſopor irrigat artus,
Et vaga luminibus labentia ſydera ſomnos
Conciliant; & blanda cient qui murmura fluctus:
Saberides verò pietate inſignis avita
Vix lymphà ſedare ſitim, modicàque ſeveram
Fruge famem, & lætis potuit diſcumbere menſis:
Namque dapes alias, alia in libamina mentem
Numen agit; tacitis liquentia balſama fundit
Senſibus ardor amans; nec deſunt nectare dulces
Deliciæ ſuperùm, & Divorum viva voluptas.
Non ergo eſt animus geminare rubentis Jacchi
Pocula, & Eoos epulis miſcere ſapores;
Lætitiæ nec amat nimiæ indulgere, ſed hoſtis
Ipſe ſui, laſſata negat ſua membra quieti,
Atque brevi renuit committere lumina ſomno:
Nil mortale ſapit, cui ditatat pectora plauſu
Numen; & æthereis è fontibus elicit imbres:
Sublimem in tumulum ſecreti ad littoris undas
Conſcendit, quà illi vertenti lumina circùm
Totus in obtutum cadit Æther: omnia ſpectat
Sydera: & ardentes mundi verſatilis ignes;
Namque hic ſolus Amor ſacris præcordia flammis
Accendit; victorque ſuper rapit æthera mentem.
Ergo ubi ſtelliferum latè conſpexit Olympum,
Hæc dedit, in Superos intendens lumina tractus;
  O' pulchri ſtellarum orbes! Pulcherrima cœli
Lumina! Quæ tacitum curſu peragratis Olympum:
Ætheris immenſi tractus, & amabile mundi
Tectum auguſtum, ingens! Superis gratiſſima Divis
O' Domus! ò Patria! ò Stellatus Jaſpide Murus!
Qui ſummi cingis regalia tecta Tonantis,
Iſtic ò! Iſtic certè digniſſima nobis
Patria: ſydereique lares; charique Penates;
Iſtic perpetui Soles; ſine nubibus Aër
Purpureus: nitido ſemper nitor afflat Eoo.
Iſtic tuta quies; felicibus otia Divis
Semper erunt; plenoque fluet torrente voluptas.
O', Anima ætherei pars ſeminis, ergo age cœlum
I', pete: nativos trans nubila ſcande receſſus
Ætheris; atque iterum patriis allabere regnis,
Teſtor vos ſuperi; vos tanti conſcia amoris

Syde-

Digitized by Google

Sydera; ſi fluxis unquam me credere rebus
Auſus ego: vos (ſcitis enim) vos ſydera ſemper
Pignora chara mihi; veſtrum contemnere amorem
Non poteram, ni corda mihi Natura dediſſet
Ferrea: vel pectus duro ex adamante reciſum.
Etquis amet terram poſthac, dum ſpectat Olympum?
O' Polus! ò æther! victor depaſceris æſtu
Pectora noſtra pio; pulchri domus ætheris uris,
Uris amore tui, conſumis & uſque medullas.
Perge age, corpoream molem, & miſerabile pondus
Verte ſuum in cinerem; tu divide gemmea luto;
Liber ut in patrias jam ſpiritus evolet oras.
Sed tamen: his miſerum, mortali in carcere vinclis
Demoror; atque imà cogor conſiſtere terrà.
O' mea rumpantur ſi vincula! ſcindite Parcæ
Stamina, Sat vixi patriis procul exul ab oris.
Vos o felices Animæ! quas aurea Divûm
Tecta tenent; reduceſque iterum jam poſſidet Axis;
Concilio Divûm in medio vos ſtatis, & inter
Magnanimos Heroas, & addita Numina Cœlo:
Felices Animę! plenis quibus aurea rivis
Sæcla fluunt; totoque polo jam depluit aurum,
Jam vobis eſt parta quies; vos nectaris undas,
Ambroſiæque imbres libatis, & otia vobis
Læta; Palatinà ſemper regnabitis arce.
Empyrei, & veſtri fructum capietis amoris.
At nobis imà hàc telluris valle locatis
Hei miſeris quantum, quantum eſt quod amantibus obſtat!
Sed tamen eſt aliqua immenſo medicina dolori
Si nobis liceat longè, quod adire negatur
Aſpectare oculis ſitientibus. O' mihi ſtellæ
In vos ſemper ego, ſemper mea lumina vertam:
Cœlum oculi, cœlumque animi noctuque, diuque
Proſpiciant: Cœlum mea mens, mea pectora verſent.
Vix ea: cum ſubitò in lachrymas ſua lumina ſolvit:
Ardet amans, luſtratque oculis rorantibus orbem.
Ecce autem extemplò corpus (mirabile viſu)
In Cœlum ſenſim pernicibus äëre pennis
Invehitur; magni veluti Jovis armiger ales
Aerias ſcandit ſedes, & nubila tranat.
Sex tantùm aëriam ſedem non amplius ulnas
Emerita levitate ſubit: ſtat penſile pondus
Corporeæ molis. Sunt hæc miracula amoris
Dat volucres pennas amor; atque amor aliger ipſe eſt.
Interea radios ſtellis ardentibus haurit,

Et

(1) Et ſuperos inter fulgentior emicat ignes:
Scintillant oculi; cœleſtibus ebria flammis
Tempora ſunt: qualis primo cum ſplendet Eoo
Phoſphorus, exortumque diem prænuntiat: ardet,
Totus ab obtutu aſtrorum, atque ex æthere pendet:
Luminibus luſtrat tacitis ingentia mundi
Tecta; ſed inconceſſa poli convexa tueri
Mente juvat, totumque animo complectitur axem.
Sydereos ſpectat cætus, (1) Titaniaque aſtra,
Et tardum genitorem ævi, Martemque minacem,
Lucentemque Jovem cum pignore Cyllenæo:
Ac pluvias Hyadum flammas, & grandia Cete,
Atque Helices Sydus cum noctivagâ Cynoſura:
Nunc armatum auro circumſpicit Oriona;
Atque Hydram, Atque Aquilam: & candentis ſydus Oloris:
Nunc petit obtutu fulgentia cornua Tauri,
Gnoſſia ſigna comæ, atque immiti Scorpion aſtro.
Parte alia ſpectat, qua fulgurat horridus auro
Colla Leo, & retrò reflectit Carcinus orbes;
Et quà trans (2) Syenen ſplendeſcit ſtella Canopi.
Nunc it ad occaſum, nunc ſe deflectit ad ortum,
Nunc Noton ore petit, Boream nunc ſpectat, & omnem
Stelliferum tacitis oculis perluſtrat Olypum
Uritur interea; calidoque in pectore fervet
Ætna; vel accenſus campano Veſbius igne
Ætheris aſpectu: diuſque in pectore flammas
Auget Amor, fibriſque potens exæſtuat imis.
Ire iterum in ſuperos oculis ſitientibus orbes
Cogitur (explere accenſum ſic ſperat amorem)
Sed major tacitæ gliſcit violentia flammæ.
Cum tandem impatiens has vibrat ad aſtra querelas:
Atque iterum fari cœpit. Pulcherrimus æther,
Egiſti totas flammis de pectore vires,
Jamque animus periit; tenebris hebetantur obortis
Lumina: jam totus dulci immorior tormento.
Deficit hæc dicens; exangues occupat artus
Pallor, & exiguo ſuſpirans murmere, Cœlum
Ingeminat, donec gelidus ſub pectore ſanguis
Obriguit: terrâque jacent languentia membra.
Non ſecus Ætnæis cum flos emarcidus hortis
Langueſcit ſitiens, radios dum vibrat ab axe
Sirius; & nimiis ſiccat fervoribus arva,
Ille jacet: Sed membra ſopor defeſſa labore
Acrior invadit, gelidusque per ima recurrit.
Interea nemorum cultrix, per opaca ferarum;

(1) Notiſſimæ Conſtellationes, & Planetæ.

(2) Inſula, vel Urbs in confinibus Æthiopiæ, vel Aegypti, directè ſub Tropico Aeſtivo, ideſt Cancro, in extremo Torridæ Zonæ.

Digitized by Google

Quam cervi bijuges, æquantes curſibus auras,
Luſtra ferunt; medium cœli coſcenderat axem
Cinthia ſtelliferis circum redimita choreis:
Cum tacitum gelidà rorans aſpergine cœlum,
Culta rigat; teneriſque humorem ſufficit herbis.
Aura ſilet, nemus omne ſilet; nec fluctibus æquor
Murmurat, & gratos carpunt animalia ſomnos;
Sed vigil excubias exercet littore fidas
Rector; & eludit ſomnos, & lumina fallit.
Hinc tumulo ex alto efflantes explorat ab omni
Parte poli ventos, atque auribus aëra captat.
Aſtra notat tacito præter labentia cœlo,
[1] Virgo — (1) Erigonem, (2) lanceſque pares, (3) celeremque ſagittam
[2] Libra — Et formidandum proſpectat (4) Oriona nautis.
(3) Arcitenens
[4] Orion — Omnia, qui cœlo, ut vidit conſtare ſereno:
Eja agite ò ſocii, ſatur, jam tempus in alto
Carpere iter pelago, & ventis dare vela ſecundis;
Jam placidus ſpirare mari, jam puppibus Eurus
Incipit, & tutum prædicunt ſydera curſum.
Ergo alacres cuncti pigros diſrumpere ſomnos
Incipiunt, viridique thoro conſurgere certant:
Mox ſcandunt puppes; littus, portumque relinquunt;
Pandunt uela, citis inflantur carbaſa ventis.
Sydera purpureo jam caligantia cœlo
Egelidàm Phœben, nocturni plauſtra Bootis
Hauſerat orta dies; & jam Tithonia noctem,
Humentemque polis omnem dimoverat umbram;
Littore provecti longè maria alta ſecabant
Lyſiades; retroque ſinus, terræque recedunt.
Eurus ab Eoo ſurgens in vela ſecundus
Sollicitat curſum, fertur cita gurgite claſſis.
Jamque oculis fugiens nautarum abſconditur Atlas;
Vix medio apparent fluctu nemora alta ſororum,
Heſperetuſæ, Æglæque, abduntur Dorcades undis;
Gorgonis hoſpitium: pelago latet inſula Solis.
(5) Colùrus Solſtitii æſtivi. — Jam medio provecta mari; quà (5) circulus alti
Solſtitii torrens ſitientibus imminet Afris,
Et nigros alio Garamantas in orbe colorat:
Puppis, Atlantæo ſignans in gurgite curſum
Venerat; & rutilo fulgebat Veſper Olympo:
Cum ſic Saberus cætu ſtipatus ovantum
Aggreditur: cuncti pendent dicentis ab ore;
Ille autem ventura canit: (nam Numen in aure
(6) Celeberrimus Fluvius, Nilo haud minor. — Inſpirat: furtimque animis arcana miniſtrat)
Proxima jam nobis ſeptemplicis oſtia (6) Nigris

Et

Et cœlum Æthyopum, & nigrantis littora regni
O' ſocii; revocate animos, jam gurgite ab alto
Arduus aſſurgens (1) Arſinoris invehet aſtris
Piniferum ſublime caput; gemmantia circum
Arva; peregrinis halantes floribus horti;
Vitiferoſque tegit pinguis vindemia clivos:
Ergo agite ignotum ferro proſcindite marmor;
Tertia lux claſſem Nigritis ſiſtet in oris.
Illi alacres obeunt ſua munera: Tiphys in alta
Puppe ſedet, clauumque regit, ſimul arte magiſtra
Inflectit, flectitque vias; & ſydera ſervans
Dirigit æratas incerta per æquora puppes.
Vela tument Euris: fugiunt ſpumantibus undis
Turres velivolæ, tanto ſub pondere cedit
Nereus: & liquido caneſcunt marmora ſulco.
Tertia lux aderat nautis optata, viriſque;
Et Titan primo colles aſperſerat auro;
Cum viridis ſurgit mediis Arſinoris undis:
Quem procul, ut malo vidit ſpeculator ab alto
Conclamat: Socii tellus rareſcit amica,
Jam virides colles ſpectantur, & oſtia Nigris.
Continuò juvenes optati fluminis oras,
Et virides læto colles clamore ſalutant:
Ventorumque petunt vires: cum flamine leni
Auræ increbeſcunt, & lintea cana tumeſcunt.
Ac veluti vibrata volat per inane ſagitta,
Sic cita pervolitat, campove excurrit aperto
Claſſis, & inflato tandem ſubit oſtia velo.
Navibus egreſſi viridi ſtatione reſidunt
Quà Nigris bibula Lybiam fœcundat arena;
Hic Gir Æthyopum toto celeberrimus orbe
Amnis erat, Nigrin noſtri dixere minores,
Par Nilo Nigris, lunæ de montibus altis
Diffluit, & medium Libyes interſecat orbem:
Heſperios rigat, Æthyopes, lavat amne fluente
Qui nomen fluvio primi impoſuere, Nigritas;
Hic ſe ſe tandem ſeptena per oſtia ponto
Miſcet Atlantæo, longo trans littora tractu
Doris amara ſuas fluvio non ingerit undas.
Hic ſpectata quies feſſis per cœrula nautis;
Hic quaſſas pelago puppes, hic arma miniſtri
Inſtaurant, & tranſtra ſimul, tabulataque jungunt;
Et pice concludunt rimas, & vela flagello
Aerio lacerata novant; atque ægra relaxant
Membra thoro; priſcas revocant in pectora vires;

(1) Capo Verde.

Poſt ubi parta quies feſſis Saberius heros
Tellure effuſos proceres, cætumque virorum
Imperat acciri ſubitò: procul ære canoro
Increpuere tubæ: concurrunt undique plenis
Agminibus: circùmque Ducem turba advenit omnis.
Verum ubi verboſis fecere ſilentia linguis,
Saberus tumulo ſurgens, ſic fatur ab alto.
Multa mari magno per ventos, perque procellas,
Erroreſque viæ, fateor, vos damna tuliſtis
Hactenus ò ſocii. Verum majora ſuperſunt,
Donec ad optatas claſſis pervenerit oras.
Sole ſub Æthiopum (1), & rapido ſub ſydere libræ,
Quo nimiùm flammis ardeſcit Zona peruſta
Arbor ubi nulla radices protegit umbra
Æſtifer ipſe dies, ſitientes undique campos
Urit, & immenſos ſuccendit Syrius ignes.
Mille ferenda mari diſpendia, mille pericla;
Mille plagà cœli ſub ferveſcente labores:
Atque æſtus (2) Guineæ, putridique malacia ponti
Impendent, ubi mille febres, & mille dolores.
Hinc vos digreſſos, inſidas damna per undas
Dira manent (Non finis adhuc, requieſque labori eſt)
Finibus extremis Lybies, ubi (3) Cafrica Tellus
Senſim deficiens cuneata excurrit in Auſtrum.
Cardine ab adverſo mundi ſuſtentat utrumque
Ingentem oceanum, & furiæ obluctantur aquarum;
Perpetuam pugnam rabidis exercet uterque
Fluctibus Oceanus: ſeſeque in bella viciſſim
Immittit, ſemperque nova in certamina fertur:
Tempeſtas æterna mari. Furit æquore toto
Nereus. Abruptis deſcendunt ſemper ab alto
Nubibus immenſi imbres; & dejecta triſulcis
Collucent crebrò Libyæ (4) Acroceraunia flammis.
Certum naufragium miſeris. Via nulla ſalutis.
Incolumes pauci tantùm evaſere periclum.
Verùm animos revocate, novaſque accerſite vires.
Neve labor, mortiſque metus præcordia frangat.
Spero equidem, nec vana fides (nam pectora Numen
Implet, & eventus aperit mihi mente futuros)
Incolumi optatos portus intrare carina
Aſtra dabunt: veniet Matutæ Claſſis in axem.
Mox ubi tempus adeſt committere claſſibus Euros
Dat clarum e puppi ſignum Palinurus: at illi
Caſtra movent; Euroque alacres dant vela vocanti:

Caſ-

(1) Sub Æquinoctiali.

(2) Guinea, Regio Africæ perampla.

(3) Regio Africæ Meridionalis in Æthiopia inferiori juxta oram littoralem Oceani.

(4) Indicantur Montes Ignivomi Africæ.

Carbaſa cana tument, ventus de puppe ſecundus
Concinit,& fluitant vexilla per aëra flammis.
Æquora cærulea roſtro terit Amphitrites
Claſſis, & Æthyopum indomita Thetis ingemit ære.
Proxima (1) Gambraidę raduntur littora terræ
(2) Farimus undoſus, duri capita ardua (3) Roxi.
Muſcoſi fugiunt ſcopuli, retròque recedens
Vergados ora fugit: Spectantur gurgite ab alto
Dira (4) Leæna procul, præruptaque culmina montis.
Hinc Staterę fauces prætervolat æquore claſſis,
Præterit & Palmam, & longe nemora alta Tripuntis;
Peſtiferaſque legunt flammis ardentibus oras.
Delia jam multos exactis menſibus orbes
Duxerat; atque novos iterum collegerat ignes:
Cum jam claſſis, utrumque polum (5) quà fulcit Horizon
Venerat, & medium mundi ſuperaverat orbem.
Jam pontum Cynoſura ſubit: jam plauſtra Bootes
Fluctibus immergit: ſurgunt Apluſtria puppis
Argoæ Stellis fulgentia: candida in auro
Crux labaro irradians cum (6) ſydere Centaurèo
Oceano emergunt: procul emicat axis uterque:
Æquator medium ſignorum dividit orbem
Rectus, & excelſo decurrens vertice Olympi
Perpetuò luces æquat cum tempore noctis.
Non obliqua Mari ſurgunt (7) Cœleſtia ſigna.
Par Aries Libræ pretioſo in vellere fulgens
Exit; & ardentem non Taurus Scorpion urget
Rectior; & Geminos non prævolat ante Sagitta:
Par Cancro Ægoceros par tollitur Urna Leoni,
Nec Piſcem Erigone flavà præcurrit Ariſtà.
Has coluere plagas candenti Sole peruſti
Æthiopes; umbras nemorum quibus ire ſiniſtras
Contigit; Amphilei Graiis, noſtriſque Biumbres:
Hos nulla æſtiferi media ſub luce diei,
Seu rutilus (8) Titan æqua ſub lance refulget,
Seu flagrat nitido ſub Principe; recreat umbra
Egelidas Phebus dum ſe deflectit ad Arctos
Si repetat rediens alium Sol aureus axem.
Ver geminum, geminæ Æſtates, totidemque tepeſcunt
Frigoribus Brumæ. Squallent tamen undique campi.
Igne rubet Zona; & rapido Titanis ab æſtu
Fervet inacceſſum pelagus, terræque dehiſcunt.
Jam venti poſuere leves, omniſque reſedit

(1) Gambra Æthyopiæ Regnum

(2) Farimus magnus Æthyopiæ nigritarũ fluvius.

(3) Rutheni ſin Scythia ultra Livoniam.

(4) Leæna oppidum Syrtitarum, qui ſunt populi in ea Africæ parte, quę ſinum Arabicũ ſpectat.

(5) Sub Æquatore.

(6) Conſtellatio, notiſſima,

(7) Signa Cœleſtia in Sphæra Recta rectè aſcendunt.

(8) Explicat Proprietates Incolarum ſub Æquinoctiali,

Flatus

Flatus, & Oceanus muta conſternitur unda:
Aura ſilet: polus ipſe ſilet; nil murmurat altis
Auſter aquis; tandem laxatis aura ſuperſtes
Immoritur velis. Saxo ſtat pigrior ipſo.
Crediderís ſubter fluctus Echeneida fundo
Hærere; & roſtro navem prendiſſe tenaci,
Tam ſubitò fixæ medio ſtant gurgite puppes;
Mira quies ponti! Fervet tamen igneus alto
Cardine Sol, radiis exardeſcentibus Æſtu
Flammeſcit circum rapidi plaga torrida Cœli,
Æſtus ubique ingens, pelagique malacia fervet;
[1] Exactiſſima ignea Peſtis deſcriptio. (1) Æthyopum terris exundat peſtibus aër
Fertilis in mortes. Geminat ſe ſe igneus ardor;
At totam in Claſſem bacchatur triſtis Erinnys.
Putreſcit corrupta Ceres: ſoluuntur ariſtæ
Cæruleum in vermem, patulos qui gutture quàdros
Devorat, & diris cum dentibus omnia fœdat:
Solvitur in vermes etiam flaventis Jàcchi
Si quid reſtat adhuc, Candenti Sole peruſti
Lyſiades membra ægra trahunt, Furit igneus ardor;
Ima per ardeſcit fervens præcordia febris.
Fitque aſper pulſi tactus, penitùſque medullis
Eſtuat ignis edax, veniſque accreſcit eundo.
Squallidus ore fluit ſudor, fluit unda, ſimulque
Tabidus ex imo dimanat pectoris humor.
Sudant quinetiam fauces intrinſecùs atro
Sanguine; lethifero flammeſcunt ora rubore:
Pectore flamma furit veluti in fornacibus ignis:
Omnes paulatim morbo, mortique dabantur.
[2] Peſtis diverſi effectus. (2) Sunt multi, quorum febrilis mentibus ardor
Æſtuat; & jaculis, quos acrior ignis adurit
Amentes veluti hùc furiis jactantur, & illùc;
Triſte ſupercilium, furioſus vultus; & ora
Præmonſtrant animi certiſſima ſigna furentis.
Hic ſe præcipitem puppi demittere ab alta
Poſſe cupit: mediis ut flammas mitiget undis,
Vel ſubmerſus aquis extinguat fluctibus ignem
Si nequeat; tandem triſti de pectore vitam
Evomat impatiens. Non evitabile lethum,
Quod cunctis Natura animis, & viribus horret.
Vis morbi nimiùm miſeris optabile reddit.
Ille tamen ferro tentat conſumere vitam
Illacrimans: Moriar ferro, propriiſque peremptus
Vulneribus: Sic finis erit tot mortibus, infit,
Dulce mori citiùs, quàm vitam extendere morti;

At

At vitæ, quos tangit amor, mortemque paventes
Fortunam incuſent alii, ſortemque ſiniſtram;
Et ſe ſtultitiæ damnant, quod credere ponto
Sint auſi, merceſque ſuas deferre per undas;
Quorum alter lacrymans has ſundit ab ore querelas:
O' nunquam patrio ſolviſſem littore puppim
Ignotas aditurus aquas; curva omnia circum
Littora, tot ventos inter, tumidaſque procellas!
Scilicet Eoas raperem trans æquora merces,
Ac multis quæſita dolis ardentia fuco
Vellera Seriadum; argentique aurique talenta:
Sed miſeri! O miſeri perituras quærere gazas
Nitimur; & multa cupidi conamur opum vi
Ad multas emergere opes; Sed mergimur ipſi;
Nos ipſi tumulamur aquis: & vellera, & aurum
Alter habet. Miſeri! Quæ nos dementia cæpit:
Heu cæci: tales juſſit nos quærere terras
Auri ſacra fames? Sic ſpe fuſtramur inani?
Hic mærore ſilens, vultuque affixus in uno
Aſpectat ſocios claudentes lumina ſomno
Invito, atque avido projecta cadavera ponto:
Lacrymulis madet ille piis; dum membra parentis
Dulce fovet gremio: deflet ſua rapta per undas
Pignora chara pater: mittit ſuſpiria Cœlo
Alter aquis manans: ſtupet hic: vocat ille beatos;
Qui nunquam patrio ſolverunt littore funem.
Fortunati, inquit, patrii qui littoris oras
Raditis; & tutos colitis tellure Penates:
Expertes pelagi ſecuros ducitis annos
Conſilio meliore uſi: non æquora vobis
Trans anni, ſoliſque vias per inhoſpita mundi
Sunt fragili ſulcanda rate; Æoliaſque pavendum
Sæpè domos, & fæta feris cava ſaxa procellis.
Non vos Æthyopum fervor, non torrida Cœli
Zona coquit; Guineæ nec dira malacia lædit.
Sed vobis eſt parta quies; ſunt otia vobis.
Vos intra patriæ fines, & rura paterna
Ducitis optatum luſtris melioribus Ævum:
Ipſe autem infelix terræ deſertor avitæ.
Ter miſeram vitam hanc extrema per omnia duco;
Impendetque mihi momenta per omnia lethum.
I' nunc, atque aude gemmas præferre quieti!
At pius intereà Saberus corpora morbo
Ægra fovet; dictiſque animos ſolatur amicis:
Arte Machaonià quæſita unguenta miniſtrat,

Et

Et variis immiſta refert libamina ſuccis;
Sufficiant vires miſeris, & languida curent
Membra: lucem quæ ægris pellat; morbumque retundat.
Tharſia nux datur albeſcenti candida ſucco,
Et triſte abrotonum, & cæſi cruor illitus hirci
Ac vivum argentum, & mixto roſa pinguis olivo,
Vitaleſque auri potus, ac gemmeus humor.
Ac velut in teneros vibrat ſe provida natos
Mater amans; prolemque ſuis amplexa lacertis
Dulcè fovet gremio: Roſeis dat baſia labris:
Nutrit lacte ſuo: tepidiſque tenerrima lymphis
Membra lavat: teneros involuit veſtibus artus.
Sic pius Heſperios inter Saberius ægros
Se vibrat, dio pectus perculſus amore.
Unà omnes gremio refovet: Simul omnibus unus
Promptus adeſt: cunctoſque juvat: ſolatia tanto
Grata malo, & nimium præſenti debita luctu.
Hinc ſtygias animi labes, ſceſera omnia flere
Hortatur, meritas valeant avertere pœnas.
Iratum placare Deum, veniamque precari.
Crimina, quæ quondam Stygio ſuadente tyranno
In Superos, ſic ille refert, tentaſtis, obortis
Nunc lacrymis purgare decet, nunc flectere Numen:
Nunc morbum tolerare juvat; luſtrantur in illo
Quæ fædant animos maculæ: ne vindice flamma
Sit ſtygiis opus in tenebris purgarier Orci
Tartareas noxas, fordeſque, & crimina vitæ:
Peſtiferum morbum, & febrim purgare ferendo
Hoc virtutis opus: Namque hæc miſerabile corpus
Atterit; at tetri ſceleris contagia lædunt
Immortalem animam. Scelus eſt poſt fata luendum.
O' Fortunati patrium cognoſcite Cœlum
Empyreique plagas, radiantis & Ætheris arces.
Illic vera domus, felicibus otia Divis
Semper erunt. Ergo hùc ſocii deflectite curſus;
Sydeream in patriam, regnumque intendite vires.
O' mihi tunc quantum divino concita motu
Lætitia undabunt præcordia! Quantus in imo
Pectore ſenſus erit! Cum vos per amœna polorum
Aſpiciam ſupera ſtellarum ſede locatos.
Plura illis dicturus erat; cum ſpontè fluentes
Profiliunt Lacrymæ, dioque madeſcit ab imbre.
Illi autem ſacris tacti præcordia dictis
Oderunt peccaſſe; genas, atque ora colorat
Mæſta rubor, pronique omnes in genua recumbunt;
Sub-

Submiſſique animis aſpergunt pulvere crines:
Pectora nunc fœdant pugnis, nunc ora cruentant
Unguibus; & lacrimis veniam, multiſque precantur
Verberibus; lacerant triſti ſua membra flagello.
Qui Phlegetontæis rapuiſti victor ab umbris,
Exclamant, mortale genus, miſerere; poloque
Aſpice, Chriſte, tuos, quos olim divite vena
Ereptos Stygiis in regni parte locaſti.
Verùm alta ſi mente vides, (namque omnia menti
Divinæ ventura patent) nos fœdera rurſus
Sciſſuros pacti immemores; age fulmen ab alto
In noſtrum jaculare caput, priùs ima dehiſcant
Tartara, nos iterum tenebroſis faucibus arctet
Antiquum Chaos, & tenues ſolvamur in umbras;
Præſtat enim bis, terque mori, nigro urier Orco;
Quàm leges temerare ſacras, contemnere Numen:
Tu firma hanc nobis æterno robore mentem.
Interea vires ægris dum ſufficit humor
Pæonis, & triſtem pellunt medicamina peſtem;
Luna revertentes iterùm collegerat ignes:
Cum maria incæpit tenui criſpare flabello
Africus, & ſcopulis immurmurat unda canoris:
Illi alacres ventis expandunt vela ſecundis:
Crebreſcunt auræ; feſtoque celeuſmate ovantum
Nautarum intendunt crepitantia lintea venti:
Finditur ære ſalum; fugiuntque per æquora puppes;
Ipſe gubernator clavum regit, ipſe carinas
Flectit ad Ammeriæ littus, (1) Triadoſque propinquam
Tellurem; libycas cupiens vitare procellas,
Æthyopumque plagas; Hic ſurgens (Auſter in iram;
Marmora continuò turbavit, & imbribus axem;
Tùm Rector dextrà velorum cornua flectit;
Declinatque Auſtri flatus, atque arte magiſtra
Circinat immenſum per multa volumina pontum;
Æquora dum rapidis ſpumant ſulcata carinis,
Plurima collato proceres ſermone revolvunt;
Seu ruat orta dies, ſeu nox vaga ſydera pandat:
Hic memorat ſævas, nimbo comitante, procellas,
Oceani furias, & quaſſas gurgite puppes;
Amiſſos alius ſocios ſermone requirit:
Ille polos, axemque notat; labentia Cœlo
Sydera rara videt, Luna regnante per Arcton:
Ille diù, ac ſenior multa verſatus in arte
Aſtrorum, clari (2) Ptolemæi doctus alumnus,
Stelliferi curſum radio deſcribit Olympi;

(1) Inſula Trinitatis,

(2) Aſtronomorum Princeps Ptolemæus,

Digitized by Google

Et rapidum imparibus motum notat intervallis:
(1) Uſus Aſtrolabii ad inveniendam Noctis horam ex Syderum obſervatione.
(1) Aſtrolabo intentus cœlo ſuſtollit ocellos,
Ac circumducens, oculo moderante, Dioptram;
Aut Helicen, Aquilamque videns, tardumque Bootem;
Aut Cycnum ſignat tranſactæ tempora noctis.
Jam caput Oceano, redivivaque lumina Titan
Tollere, & obductum properabat pandere cœlum;
Cum medio apparet pelago ſublimis aquarum
Extolli cumulus, curvari montis & inſtar:
Ingens excelſo conſurgit vertice pontus
Et tumidum cœlo caput effert: qualis Olympi
Summus apex, circum fluidi nova culmina montis:
In varios veluti colles conſurgit aquoſis
Verticibus Nereus: jam montis culmina findi
Incipiunt; fracti deſcendunt vertice fluctus:
Atque ingens pelago moles caput exerit imo.
Plurima quam circùm Cæte capita ardua tollunt
Portenti genus inſolitum: concuſſus aquarum
Fractarum globus immugit, clamoribus unda,
Obſtrepit; & longe ſpumat mare: palluit ipſe
Nereus: erupto fluitantis vertice molis
Immenſum Cęlo flumen ſe vibrat aquarum;
Horrendiſque polos, pelagumque fragoribus implet.
Non tantus, regnante Noto, fragor horridus undas
Jonii, Siculique freti diſturbat, & altam
(2) Brutiorum Promontorium Capo dell'Armi.
(2) Leucopetram ſpumoſa ferit gravis ira procellæ:
Nec latus Auſoniæ cum verberat Adria, & omni
Juppiter arce tonat: latè ſuccreſcere ponto
Undoſas nullo moles Aquilone furente:
Mirantur Nautæ attoniti: Quà gurgite rector
Tentet adire viam, pavidaſque impellere puppes
Anxius ignorat: damni præſaga futuri
Corda pavent procerum: Neptunia regna tumultu
Vexet, & inſolitas peperit quæ gurgite moles,
Cauſa latet; cauſam in diſcrimine noſcere non eſt
Mens potis, inſoliti prorsùs ſtupet inſcia monſtri.
Interea rector meminit (finxere Pelaſgi)
Æquoris Ægæi medio tumuiſſe profundum:
(3) Inſulæ in Arcipelago.
Atque novas olim (3) Cycladas peperiſſe virentes
Purpuream ſaxis Myconem, Gyarumque nivalem;
Fatidicam toto quæſitam gurgite Delon.
Eſte hilares, infit ſocii, ſpe captus inani,
Magna equidem nobis pelagus ſpectacula præbet;
Dum terras alias, alioſque è fluctibus Orbes
Exerit, & nova ſydereis caput invehit oris

Orty-

Digitized by Google

(1) Ortygia, & circum Cyclades quam mille coronant.
Inceptum tentemus iter; nos gloria tanti
Expectat facti, noſtrumque ad ſydera nomen
Extollent ſeri ventura in ſæcla nepotes.
Haud mora, remigio inſiſtunt, veliſque miniſtrant;
Jam propiùs puppes ibant; (mirabile viſu)
Cernitur extemplò, turritâ mole, moveri
Inſula, fluctivagæ circum colludere cautes;
Undoſum reſonare ſalum; ſpumeſcere fluctus:
Horrenduſque procul mugitus verberat aures.
Hinc monſtro ſimilis; monſtri mox vera marini
Apparet ſpecies, fluitantque per æquora longè
Agminibus denſata ſuis immania monſtra.
Hei mihi: tunc gemuit puppi Palinurus ab alta,
Quis furor: Hei miſero! vel quæ dementia adegit,
Sponte mea, atque volens tanto occurſare periclo?
Eheu! quæ miſeros monſtris fortuna marinis
Objectat, cogitque famem ſaturare ferarum?
Eia, Eia ò ſocii tantum vitate periclum;
Et celeres retro clavum torquete: ſed illi
Horreſcunt viſu in medio, calor oſſa reliquit:
Et riget in venis ſanguis: timor ilia pulſat
Dum novus hoſtis adeſt; & triſtia prælia tentat;
Ingens namque ſuis emittit naribus alto
Diluvium Cœlo, atque obnubilat æthera fluctu;
Extemplò mutati animi, vultuſque repentè
Palluit; in triſtes vertuntur gaudia luctus:
Non ſecùs ac populi, ſi quando prima triumphos
Fama tulit; plauſu exiliunt, totàque vagantur
Urbe viri, lætique canunt præconia palmæ:
Credula ſpes nutrit populos, & gaudia mendax
Rumor alit: trepidus ſi mox pervenerit urbi
Nuncius, & victas acies, fuſa agmina narret;
Hoſtileſque addat properare ad mænia turmas;
Continuò turbati animi, gelidu ſque recurrit
Oſſa pavor; timidaſque replet formidine mentes:
Omnia turbantur; pavidam timor occupat urbem;
Non patrios munire lares, non agmina contra
Ire hoſtem, aut validis muros ſtipare maniplis:
Non plebem denſare foro: non cogere Patres
Concilium; aut patriæ curant arcere ruinam.
Sic (dictu mirum) nautæ, rectorque repentè
Attoniti cecidere metu dum ingentia monſtra
Anteque oculis videre ſuos: fremit æquore toto
Squamoſis monſtrorum ingens exercitus alis:

(1) Inſula in Ægæo, alio nomine Delos.

Turritæ ſtrident horrendo murmure Phocæ;
Incipiunt ululare Canes : immanior Orca
Immugit; terrore polos, & cærula replens.
At (1) Phyſeteres ſimulantes nare cylindros,
Vorticibus vibrant alternis flumen aquarum:
Inſequitur Piſtris ſquamoſis Nerea pinnis
Percutiens, partemque ſuo maris evomit ore;
Æquoreique ruunt contra denſo agmine Tauri.
At præit, Heſperiis nunquam ſpectata ſub oris
Bellua, lernæa nimium crudelior Hydra.
Monſtrum horrendum atrox; cui quot ſunt vertice nares,
Tot patuli ſurgunt ſinuoſo tramite fontes,
Queis revomit fluctus, æquorque refundit in æquor;
Horrendum ſtridens cœlo ſe vibrat aquæ vis,
Ac majore ruit præceps ſtridore per auras:
Quot dorſo rigida conſurgunt cuſpide ſpinæ,
Ferratæ totidem pinus; quot tergore ſquamæ,
Scuta tot, horrendum quibus impenetrabile dorſum eſt:
Præruptus veluti vertex caput eminet; antrum
Os immane refert; ſubter (mirabile dictu)
Quot dentes, haſtæ totidem, totidemque ſecures
Horrent; Dii pelago tales avertite peſtes.
Jam propiùs præceps ſquamoſis bellua turmis
Adventat, claſſique acies inimica propinquat:
Cum ſubitò nautarum ingens ferit æthera clamor,
Auxilium ſuperos, & Numina voce rogantum:
Advolat en Divus, monſtroque eſt talibus uſus:
I' celer, atque aliis occurre ſub æquore prædis;
Jamque undis immerge caput, ne torvus euntes
Territet aſpectus; jubet hoc qui temperat æquor,
Qui cœlum terraſque regit. Tunc bellua dictis
Paruit, immani repetens cum gente profundum;
Frigida tum primùm pulſus pavor oſſa reliquit:
Omnia lætitiæ cedunt: Saberus ad aſtra
Concordi plauſu, & feſtivo murmure fertur;
Ergo hilares curſum inſtaurant, cava gurgite pinus
Ocyus it vento, & fluctus vorat ære tridenti;
Bis novies Titan luſtrarat lampade terras;
Cum pelagi tractu magno, cœlique remenſo
Orta dies, vento nunquam laxante rudentes,
Tellurem oſtendit Triados de nomine dictam:
Hinc Garam retro, Nereo ſpumante, reliquit:
Purpuream que legit Vaziam : tres inde ſiniſtra
Deſertas pelago radit ſine nomine cautes.
Provehitur longè claſſis, geminoſque virentes

(1) Belluæ marinæ admirabili magnitudine, quæ aquam faucibus hauſtam tantâ copia in altum eſtiant, ut veluti denſiſſimus, quidam imber decidens, conſpectum circumquaque eripiat.

Tranſ-

Tranſmittit Picos: hic circulus eminet after
Solſtitii; & Libyes hic terminat ora peruſta:
Altera temperie, & tepidis felicior aſtris;
Frigoris, & flammæ medium quę poſſidet orbem
Adverſa ſub parte poli plaga luce coruſcat:
Eſt alia hic cœli facies, extraneus orbis
Panditur, & rerum ſurgit contrarius ordo:
Permutat Natura vices, atque omnia verſis
Procedunt rebus; nam cœlo nulla ſereno
Hic Cynoſura micat, quæ nautas dirigat alto
Fida mari, ſignetque viam; tarduſque Bootes
Non ſeptem cogit pigros ad frena Triones:
Dum nobis vario gemmantia prata colore
Ver pingit, teneras Zephyris ſpirantibus herbas
Omnigenum in florem color explicat; æmula cœlo
Nais purpureo conveſtit germine campos:
Hic largas Autumnus opes, & mitia poma,
Atque alios ſpargit fructus, & ruris honores:
Flavus & irriguis prælis deſpumat Jacchus
Ambroſiæ fundens latices: dum Bruma rigeſcit
Imbribus, & ſævis Aquilonibus aſperat undas,
Tunc tranquilla dies, rutilis & clarior aſtris
Hic polus irradiat: ponunt deſeſſa furorem
Æquora: & Eoi ſpirant clementius Euri:
Flaveſcunt campo ſegetes, fervoribus Æſtas
Urit agros.: Matura Ceres indurat ariſtas.
Dum nobis oritur Titan, tunc mergitur illis:
Dum nos optatos per amica ſilentia ſomnos
Carpimus, exercent illi ſua munera; Arator
Invertit terram; multo ſub faſce Viator
Ingemit, & dura queritur ſub ſorte labores:
Inverſis calcant nobis lata æquora plantis,
Unde illi Antipodes Grajo ſtant nomine dicti.
Cum primùm terras alieno ſole peruſtas
Intrarat, niveamque mari tranſmiſit Achuncam;
Et Gitalicis aquas jam devorat ære tumentes;
Sic ait, aſſurgens puppi Palinurus ab alta:
O' docti frenate rates, & plena ſiniſtris
Vela Notis laxate manu; demittite malo
Antennas, madidoſque vado curtate rudentes:
O' Socii nunc tempus adeſt tentare magiſtra
Quantum ars, quidve animi poſſint, quidve æmula virtus:
Magnanimi revocate animos: ſua munera quiſque
Lætus agat: dictoque volens data juſſa faceſſat:
Nam (niſi me fallit depictus imagine mundus,

Aſtra

Aſtra nec eludunt, nec multum circinus errat;)
Eſt prope mons nimbis creber, gelidiſque procellis:
Jam caput horrendum, Libyæque Ceraunia turgent.
  Vix ea: cum nautis metuendus Gamais undis
Eminùs apparet: luctantur cardine venti
Adverſo: Libyæque polo Acroceraunia ſurgunt:
Horrendùm reſonant Cautes: fremit Afra Caribdys:
Scylla latrat, naveſque vorax rabido ore dehiſcens:
Dat pavidos nautas canibus lacerâre marinis.
  Ut ſaxis ululare feras, cæciſque cavernis
Æquoreos latrare canes, maria alta ſonoris
Perturbata Notis, illiſas cautibus undas,
Sylvarumque ſonum puppi Palinurus ab alta
Auribus excepit patulis, his vocibus inſit:
Nunc opus, ò Socii, priſcas aſſumite vires:
Eſte citi, ventis date vela, & ſcandite malos,
Obliquate ſinus, dextros laxate rudentes:
Quod modo vos monui: nec me mea cura feſellit;
Nec montis depictus apex, nec Circinus æquo
Decepit ſpatio, ſervataque ſydera curſu.
Ille tenebroſis obtectus nubibus æther,
Qui micat interdum improviſis ignibus inter
Obductos horrore polos, horrendaque crebris
Fulmine nunc aperit dejecta Ceraunia flammis:
Hoc caput extremum Libyes, quo Cafrica tellus
Paulatim fugiens curvata recurrit ad Auſtrum:
Hic inter ſe ſe obluctantes prælia miſcent
Crudeles venti, Coruſque, Notuſque procellis
Horridus, Auſter atrox, altàque Propontide vectus
Thracius; Eurus equis ſtrepitat furioſus Eois:
Nec mora, nec requies, concurritur undique flabris
Nimbiferiſque alis: geminuſque refringitur atris
Syrtibus Oceanus, ſpumis bis terque refuſus
Aglomerat Nereus undas; fluctuque tumenti
Attollit Caput; & Cœlo ſe ſe arduus inſert:
Hinc præceps ruit; & nigrum petit unda barathrum:
  Hæc fatus: ſubitò dextram petit ille; ſimulque
Dextram cuncta cohors flexo temone petivit:
Gamaidem læti ſuperant, vitantque procellas;
Et Cuncti immanes Libyæ execrantur arenas.
In Borcam, verſo Rector temone carinas
Dirigit; & Praſias (1) alacer contendit ad oras:
Inſidæ retro Cautes, Syrteſque latrantes
Aufugiunt; legitur ventis Algòa ſecundis;
Et fœta horrendis Nathalidos ora procellis.

(1) Praſum, Capo delle Correnti Promontorium in ora Æthiopiæ, inter Moſambicum & Promontorium Bonæ ſpei

Hinc

Hinc medio apparet fluctu nemoroſa Pichelis:
Ceruleæque mari ſurgunt faſtigia Zenes.
Totaque ab Eoo ſic raditur ora Libyſſa:
Jam medium Titan ſignorum legerat orbem;
Cum ponto tollente caput Pyroente repexum;
Tot pelagi furiis, & tempeſtatibus actus
Saberus tandem Praſiis allabitur oris.

SABERIDOS

LIBER III.

Argumentum.

Templa petit Praſias Heros delatus in oras,
Et longis noctem precibus traducit, Olympo
Donec ab æthereo ſe ſe obtulit Aliger; Indos
Extremos petat, hortatur, Chryſemque repoſtam:
Mane facit Saberus, opemque expoſcit ab Axe,
Et Sacram Cererem primoribus exhibet; illi
Aptandas naves curant, Ægroſque levandos:
Et ſeno tandem Praſio de litore menſe
Diſcedunt: pelago elapſi tenuere Melindam;
Inde tenent etiam Zocotdræ litora: claſſem
Huc Prætor juſſit ſocios appellere; at Heros
Edocet hic populos legis pia jura latinæ.

Eſt in conſpectu Libyæ telluris, adurgens
Qua celeres Titan ad lucida fræna Jugales
Oceano emergit; radiiſque nitentibus orbem
Induit, & currum cœli ad capitolia vertit;
Inſula parva ſitu, Praſiis habitata colonis:
Contra elata mari reſpondet Tharſia tellus.
Inſula dives opum, Solymæ dum regna manerent;
Jeſſæuſque daret populis mandata ſubactis.

Indiæ Populi, Metropolis Palibrotan de qua Plin, lib, 6, cap. 9.

David

Digitized by Google

David ; vel ſolio Salomon regnaret avito :
Nunc populi coluere truces : præcepta tyrannus
Dat genti Acarabus Mahometis ſigna ſecutus.
Ipſa Praſus (1) Cernæ quondam conjuncta ſuperbo
Paruit Acarabo ; gemmis quo ditior alter
Eoos inter Reges, vel fortior ullus
Non eſt, qui vaſtis Libyæ imperitaverit oris :
At nunc (2) Menuthides dirâ haud ditione tenetur ;
Sed partim Tamaro paret, qui corpora geſtat
Mole Gygantea, Cami de ſanguine cretus,
Numina nulla colens ; quin & Mahometa nefandum
Nec colit ; at ſimulat, vult & colniſſe videri :
Lyſiadum partim Regi ; pia ſacra, Fidemque,
Chriſtiadûmque tenet ritus, Legemque fidelem :
Non locus eſt aptus pecori, nec bobus habendis,
Nec cultu arvorum, nec multo fertilis auro :
Non gelidi fontes, non culta virentia circum
Flexibus obliquat ſe ſe chriſtallinus humor :
Bullantes nec fagus aquas radicibus ipſis
Protegit, ardentes umbra nec temperat æſtus ;
Namque ſubeſt Cœlo, medium quà torrida Zona
Cingit, & aſſiduas jaculatur vertice flammas.
Fida tamen ſtatio Praſiis concluditur undis,
Puppibus & tutum longo curvamine portum
Dat littus ; geminæ tranquillant æquora cautes.
Pellit ab Arctoo perflantes ſede nivoſa,
Odryſios Boreas : vireſque Erimantidos Urſæ
Dextera, & abruptis propulſat Nerea ſaxis :
At contra Libyci furias, Eurique ſiniſtrâ
Aſſurgit Caurus ; ſic tutus clauditur omni
Parte poli, ſtatio nautis gratiſſima, portus.
Prærupta de rupe micat Pharus æmula lunæ,
Nocte viam, curſumque regit : ſtat littore primo
Arx triplici munita foro, triplicique recincta
Murorum gyro : circum per mænia turres
Lunatæ firmant arcem, vallumque tuentur :
Hanc rex Lyſiadum ; (geſtis fortuna ſecundis
Cui dedit imperium Matutæ ferre ſub axem ;
Auriferoque Tago ſocios aſciſcere Gangem,
Gemmiferumque Indum ; celeres cui gloria pennas
Explicuit, meritique viam patefecit olympi :)
Ædificari alto ſcopuloſi vertice ſaxi
Juſſerat, & validos armato milite muros,
Complerique cavis vibrantibus ore metallis
Fulmineos per inane globos, ùt lentus inertem

(1) Inſula Sancti Laurentii.

(2) Tharſia, nunc Sancti Laurentii Inſulis Madacaſcar.

Dum brumam terris immittit Carcinus, alto
Dum pelago deſævit hyems, dum frigidus aſtris
Jupiter horreſcit nimbis; & aquoſus Orion
Aëra permiſcet, Nereique exaſperat undas,
Oceanuſque furens, & non tractabile cælum
Intercludit iter; tutò hac ſtatione reſidant
Defeſſæ pelago puppes, portuque quieſcant;
Donec aquis redeat facies: iterumque ſereno
Purpureus micet axe dies; flabroquo ſonoro
Sibilet, & claſſem optatus vocet Auſter in altum;
Ut primùm læti portum ſubjere carinis
Lyſiades, ſtrepitu plauſere metalla canoro:
Arx geminat plauſus, feſtiſque timoribus undæ
Reſponſant, tutâ trepidant formidine cautes.
Inde coronatis cedunt ad litora proris
Remigio celeres, vertuntque ad mœnia puppes;
Tuta ſinu Claſſis concluditur omnis amico.
Saberus, primique duces, & Lyſia pubes
Navibus egreſſi, portuque, & claſſe relicta;
Vota ſoluturi ſupremi ad Numinis aras
Littora curva petunt, greſſuſque ad mænia tendunt;
Jamque propinquabant muris, templumque ſubibant
Aſſyrios fumos, Nabathæaque thura ferentes:
Et pictas auro tabulas, & pinguis acerræ
Munera, & intextum pretioſis Veſtibus Aurum;
Bacciferamque Thetin, gremiumque rubentis Erythræ;
Magnanimus prætor pietate inſignis avitâ
Nomine Martinus Soſano è ſanguine cretus,
Marte potens, atque acer equis, generoſus & armis;
Quem Rex Lyſiadum procerum è tot millibus unum
Delegit, juſſitque Indis dare jura ſubactis;
Cœruleis ſeriem ex adamantibus, atque pyropis
Contextam defert, Thetidoſque rubentis alumnas;
Illuſtreſque duces circumfuſi ordine longo
Ad ſacra regales portant donaria gazas.
Templum ingens mediis extructum ſedibus urbis
Regifico ſurgit luxu, pretioſaque ſumptu
Machina, turritus vertex ardentia pulſat
Sydera, campano circùm tonat ære canoro:
Porticibus redimita ſuis, pariiſque columnis
Moles fulta nitet: paries de marmore fulget:
In foribus ſplendent ſaxo variata vetuſto
Labra duo, ſacris ſemper rorantia lymphis;
His ſe ſe abluere, & frontem munire ſolebant;
Et tenues animi labes demergere fluctu:

 Dein

Dein animare focos, ubi ſacros thuris odores
Ardebant cœlo, & ſuperos in vota vocabant.
Jamque pateſcebant regalis limina templi,
Et fora luſtrabant populi, feſtoque tumultu
Agminibus denſata ruit gens tota per urbem:
Regia templa ducum magno comitante Senatu
Intrat Saberus; Prætorque, & cuncta juventus
Nobilium ſtipata choris, cætuque canoro
Plaudentum ad citharas, & carmina læta canentum.
Atque hic pronus humi ſacris advolvitur aris
In genibus ſupplex, junctas ad ſydera palmas
Extollit, multaque Deum ſic voce precatur:
Summe Pater, ſoli rerum cui ſumma poteſtas
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque per orbem,
Oceanique ſinus, extremaque regna ferantur:
O' mihi ſi centum faciles in carmina linguas
Oraq; ſi centum mihi ſolvere poſſe liceret,
Ut tibi ſumme Pater meritas nunc reddere grates,
Conarerque tuum ſuper æthera tollere Nomen:
Quo Stygię cecidere manus, Lemureſque rebelles;
Et nos incolumes Praſias devenimus oras.
Hæc dicens, cumulat ſacris altaria donis
Vota ſoluturus: redolent altaria fruge
Aſſiria, & latè Nabathæo munere fumant.
Plurima ſed poſtquam ſuperis eſt gratia Divis;
Divorumque Patri: tumulo Saberus ab alto
Sic ait; o ſocii, cum primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, auroque aſperſerit orbem;
Dum volucres ad ſacra vocant delubra, venite
Mane ſalutatum Numen; ſummoque Parenti
Dilecti corpus, ſacrumque offerte cruorem:
Intereà, (rutilo nam ſurgit Veſper olimpo),
Ire licet, defeſſa thoro componite membra.
Hæc ille: & procerum magna ſtipante caterva
Prætor abit: temploque omnes ceſſere relicto.
Ipſe autem, interior quà pars penetralia claudit;
Abditur, ætherea ut foveat dulcedine pectus;
Atque imis fuſum Numen bibat uſque medullis:
Magnanimùm monumenta virùm, pia geſta Sacrorum
Heroum tacita ſecum ſub mente volutat:
Dumque ſolo ſtratus palmas ad ſydera junctas
Elevat, arcanoſque bibunt præcordia ſenſus.
Divorum pietas animo, multuſque recurſat
Gentis honos; & dia laceſſit adorea pectus,
Et ſt mulis urget mentem; ut pia geſta ſequatur
Magnanimùm Heroum, qui tot retulere triumphos

Et

Et patriæ fines, & amati littoris oras,
Spemque omnem rerum, & charos liquere Penates
Vaſta peragrantes extremi limina mundi:
Unde oriens Titan è fluctibus excitat Indos,
Quàve cadens celeres undis defeſſus Iberi
Abluit alipedes: libratus cardine ſummo,
Quà ferit Æthyopes rapido ſub ſydere Cancri:
Et quà longinquum cernens terra aſpera ſolem,
Sentit Hyperboreas glacies, monteſque nivales.
Spontè procelloſi petiere minantia ponti
Æquora, nec dubio timuerunt littore Syrtes;
Barbaricas adiere plagas, Garamantas, & Indos
Aſſueti contemnere opes, contemnere honores,
Et duram tolerare famem, parvoque beati
Pauperiem, atque omnes Erebi vicere labores;
Scilicet, ut terras redigant ſub ſceptra Tonantis:
Avertant Erebo prædas: cœloque paterno
Tranſmittant reduces animas Acheronte ſubacto.
  Dum ſecum hæc memorat, curis jam ſaucius Heros
Vulnus alit venis, & dio carpitur æſtu:
Ac veluti multo Cretenſis cerva calore
Dum ſitit, aëreo curſu nemora avia luſtrat
Flumina amata petens, nimium queis temperet æſtum;
Hùc, illùc fertur, nec ceſſat flectere curſus;
Donec ad optatos pervenerit ignea fontes:
Haud aliter dio flagrans Saberius igne
Quærit anhelus aquas, optatque remittere flammas
Accenſi cordis, charoque explere cruore
Pectus amore avidum, fit bundaque lumina fletu.
Ocyor aſſurgit vento, & ſua lumina circùm
Vertit; & explorat vacuæ penetralia ſedis;
Cuncta videt, templique ſimul notat omnia viſu,
Si quem fortè modum inveniat, quo mitiget æſtus
Pectoris; & nimium rapidos refrigeret ignes:
Optat amans ſævo corpus domuiſſe flagello,
Et latos maduiſſe ſuo de ſanguine campos
Divorum exemplum recolens, mortemque Tonantis;
Magna quidem exempli vis eſt, nec fortius extat
Quod mentes acuat ſtimulis, atque excitet æſtum.
  Fortè tamen ſtabat ſuſpenſum è pariete flagrum,
Quo te verberibus conſueti cædere crebris,
In ſacri quoties ſocii penetralia templi
Iratum placare Deum, veniamque precari
Demiſſi intrabant animis; hìc cæde cruenta
Contractas ſcelerum labes, mala cuncta refuſo

Sanguine delebant; (Vera hæc medicina malorum eſt:)
(1) Atrociſſimi Flagri accurata deſcriptio.
(1) Eſt opus horrendum, triplici de fune retorto
Compactum, nodiſque freqnens, & ſentibus horret
Æratis, rigidiſque rubis, atque horridus intus
Æneus axis ineſt, radiis armatus acutis;
Contextumque riget jaculis, multaque rotarum
Formatur ſerie, lamnis grave pondus ahænis.
Ergo ille (interius cor exedit igniſer ales)
Impatiens validos animi compeſcere motus
Ulteriùs, rigidum vellit de pariete flagrum;
Et veſtem fragilem, & tenuem deponit amictum:
Denudat linis humeros, & pulſibus aptat:
Hinc rotat acta manu ſtridentia flagra catenis
Dulcibus horribilis furiis, ictuque ſevero
Artubus inſultat teneris; atque axe trilingui
Candida terga ſecat, nervos terrore trementes
Verberibus lacerat, radiiſque cruentat acutis,
Ingeminatque ictus, & vulnera vulnere cedit;
Langueſcunt vires, langueſcit verbere corpus;
Sed generoſa animi neſcit langueſcere virtus:
Haud mora terribiles ſuccedunt ictibus ictus;
Non tantus cœlo deſcendit grandinis imber,
Undique cum ſævis Aquilonibus arva rigeſcunt:
Dant animum plagæ, geminatur vulnere vulnus:
Omnis ab aſſiduis reſponſat pulſibus ædes:
Sanguine terra madet: paries jam purpurat albus
Sanguineis maculis: plagæque dehiſcere circùm
Incipiunt humeros: quaſsà compagine nervi
Diſſiliunt, gelidoque labant genua ægra tremore:
It per membra cruor, rorant in ſanguine funes,
Deficiunt manibus vires, & anhelitus ori
Fit creber, totis ſimul artubus ingruit horror
At non ille pavet; ſed ferrea flagra reſumit;
Terga ferit rursùm jaculis, dextramque morantem
Increpat; & vires geminatis ictibus addit.
Non ſic horrificum quaſſat Bellona flagellum
Ægidis objectu, ſi quando ad bella Gradivus
[2] Populi Thraciæ ſic dicti à Stagno, quod Biſtonium vocatur
Biſtonas immittit; ſubitoque aſſurgere valles,
Cædibus oppletas ſpectamus, & undique campos
Purpereis ſpumare vadis: funeſta cadentum
Corpora, & abſciſſis lacerata cadavera membris:
Sanguineos inter rivos, inter lacrymarum
Eheu naufraga membra! Quid ò quid verbere ſævis?
Nil laceros artus, nil triſtia funera curas?
Heu ſtragem immanem! O' laceros crudeliter artus!

Par:

Parce, precor maculare manus; ah parce cruori:
Membra, viden, lacerata tremunt, jam penè labat cor;
Quid queror ò demens! Intus præcordia fervens
Quid non tentat Amor? Quid non pia pectora cogunt
Magnanimûm monumenta virûm? Quid ſtipite duro
Suffixum, & multo diſcerptum vulnere Numen.
Ergo fluat ſanguis: madeant in ſanguine terga,
Purpureique humeri: fundatur mixta cruore
Vita: peregrinas animus vaneſcat in auras;
Sic Pietas, ſic chara Fides, ſic imperat Ardor:
  Poſtquam purpureo rorarunt flagra cruore,
Udaque ſanguineis fluxerunt corpora guttis;
Defeſſus tandem claudit ſua lumina ſomno
Invito; fragilique thoro membra ægra reclinat;
  Prævius Eois Matutæ Phoſphorus undis
Exierat, lucem referens mortalibus almam;
Saberus ſubitò diſrumpens corde ſopores
Aſſurgit ſtrato, & Numen de more ſalutat;
Carmina dia canens, (quæ quondam carmina Vates
Jeſſæus ſacri cecinit Jordanis ad amnem,)
Numinis ante aras ſupplex in genua recumbens:
Mox pia tergeminis offert ſua munera votis,
Demiſſuſque animis tenui ſic voce profatur.
  Tu mihi nunc adſis Divûm Pater, atque hominum Rex;
Si qua tenet te cura mei, ſi gentis Eoæ;
Da faciles aures, votiſque aſſueſce vocari
Dive meis, noſtriſque volens allabere cœptis:
  Da Pater omnipotens terras penetrare repoſtas
(1) Seriadum, & centum Chryſorum appellere regnis;
Te duce, jam liceat littus penetrare Siami,
(2) Mogolin, Rhamnaſque vagos; Indique fluenta:
Monticolas luſtrare Baras, & gemmea Gangis
Littora, Bepyrri celſum trans culmen, & ultra
Mæandri radiis juga ſubdita matutinis.
Ipſe tibi ſupplex ingentia templa dicabo,
Aſſyrios ſpargam fumos altaria circùm.
Ah liceat ſacros aris imponere honores
Littore in eoo; da feſtas ducere pompas,
Et celebrare tuum ter flexo poplite Nomen;
Da Pater ignotos Americæ inviſere fines,
Et cultus inferre tuos; licet illa repoſtas
Jactet opes, quamvis auratas volvat arenas
Unda ſinu: verùm patrio ſordeſcit in auro:
Undique barbaries dominatur, & undique dumis
Arva rigent; homines ſine lege, & rege vagantur

(1) Populi Aſiæ ultra Sinas
(2) Imperium Magni Mogol,

Æthe-

Ætherei obliti generis, ſimilemque Tonanti
Divinum traxiſſe animum, mentemque potentem:
Humano agreſtes nequeunt manſueſcere cultu.
O' mihi ſi detur Chriſti ſubmittere ſacro
Barbara colla jugo, latiiſque adſcribere faſtis
Quot Scythiam Populi, & Tanaim coluere remotum,
Triſtis ubi gelidis paſſim devincta lacunis
Terra gelu friget: ſtygiis tamen impia flammis
Corda calent hominum, quos primo perdidit ortu
Priſca lues Generis falſo præcordia ſenſu
Immulcens, cypriiſque armis ſociata voluptas:
Inde referre pedem liceat, Furiiſque ſubactis
Tollere ſigna manu, & ſacri vexilla Quirini
Trans Aſiæ fines: olim ò terra inclyta regnis,
Prima hominum ſedes, generis mortalis origo
In te prima fuit; tu patria ſola Supremo
Chara Deo, nam divino dignata cruore es.
Quid tamen iſta juvant ſi te caligine denſa
Nox infeſta tenet? ſi te ſpes nulla ſalutis,
Nullus amor cœleſtis habet? ſed cœca ſub umbras
Tartareas, Maneſque ruis; deliria mille
Mille ſequens fera monſtra Deûm, quibus impia ſolvis
Munera; nec ſupplex horres imponere honores.
O' me felicem, ſi ritus ferre latinos
Trans metas, Ægypte, tuas; Libyæque repoſtos,
Æthyopumque ſinus poſſem, qui lampade quantùm
Ætherea, tantùm divino à ſole calerent.
Verùm Titànis radiis ambuſta propinquis
Ora rubent, dum corda rigent ſub pectore nigro
Immites populorum animæ, & præcordia duro
Marmore facta latent: rabidos feritate Leones,
Immanes rabie tigres, genus omne ferarum
Barbarie ſuperant: ſævam miteſcere gentem
Si tandem aſpicerem, caderem data victima ferro;
Aut mea tunc utinam laniarent membra leænæ:
Non ego, quas peperit crudas Hircania tigres;
Qui Nomadum latitant per inhoſpita luſtra Leones;
Quæque venenatæ repunt per Maurica mortes
Arva, perhorreſco: mens eſt audacior illis.
Ibo Deo fidens, rapiar per tela, per hoſtes,
Ibo; licèt tentanda mihi foret ultima mortis
Alea, non equidem lethi genus omne recuſo;
Ut mihi ſic liceat Triados proferre per orbem
Imperium, tripliciſque extendere jura Tiaræ.
Hæc memorans, longo fletu ſimul ora rigabat:

Ecce

Ecce autem volitans cœlo deſcendit ab alto
Nuncius, atque auras findens victricibus alis
Saberiden heroa petit, tum ſpargit odorem:
Ut contra ſtetit, & divina in luce refulſit
Os, humeroſque Deo ſimilis; namque ipſe decoram
Olli Cæſariem Omnipotens, lumenque juventæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Qualis ab Oceano ſurgens crinitus Apollo
Effulget; ſubitò tenebris Oriente remotis;
Haud aliter tacità ſubtermicat Aliger æde.
Extemplò obſtupuit viſu clariſſimus heros;
Et ratus eſſe Deum, qui claræ lampadis inſtar
Undique fulgebat, ſupplex ſe abjecit: at ille
Deſine, nec famulum ſupplex venerare precando;
Nam domini unius juſſis paremus uterque.
Dixerat: at contrà ſic eſt Saberius orſus.
Haud equidem talem (nec me ſententia fallit)
Eſſe puto, cui tantus honos præfulgurat ore,
Cui caput auricomum ſtellata cyclade fulget,
Cui ſoles duo fronte micant, cui gratia labris
Omnis ineſt, gena cui nitet immortalis in ore:
Non tua vox hominem ſonat. O' Vis magna polorum
Sis felix, noſtrumque leves de corde timorem:
Audi vota volens; inceptum perfice munus:
Auriferis tandem da proram appellere ripis;
Ante tuas multum tunc thus adolebitur aras.
Tunc ille; Haud equidem tali me dignor honore:
Spiritibus ſuperis mos eſt, velamine ficto,
Ac tenuem aëreis animum veſtire figuris;
Purpureis humeros alis, & crura cothurnis.
Cingere cæruleis; pedibus talaria celſis
Nectere, dum Patris magni parere ſupremo
Imperio juſſi portant mandata per auras:
Et tibi me cœlo Aligerum tot millibus unum
Dimiſit Pater Omnipotens, ut triſtia curis
Corda levem; rerum ſeriem, venturaque pandam:
Eia age macte animis, quo te rapit igneus ardor
I, pete; concordes intendent carbaſa venti:
I, fortunate, & dias moderare phalanges:
Et Loyolæas acies in prælia victor
Inſtrue, dum patrios ultrò liquiſſe Penates
Juvit, & Auroræ fines penetrare repoſtos:
Aggredere; & cæptis nimium confide ſecundis:
Te duce (1) Gangaridum reges, Chryſeſque tyranni
Submittent Latio faſces: iterumque receptus

(1) Gangaridæ hic, Populi Aſiæ inter Indos.

Auſo.

Auſonias Oriens ſupplex venerabitur aras:
Et Tybri Ganges, Tybri famulabitur Indus.
Hæc ait; & celeri fugiens ſecat aëra lapſu.
Aſt ille attonitus ſtetit, & ſua lumina paſcit
Splendore inſueto, vultuſque in lumine figit.
Aſperſos auro crines, auroque decoràm
Cæſariem, raræque decus memorabile formæ
Spectat, & auguſtum generoſæ frontis honorem;
Suffuſas candore genas, mixtumque ruborem,
Vernanteſque viri roſea lanugine malas.
Verùm ubi ſydereos gemma ſeptemplice poſtes
Aliger Empyrei petiit; ſic ille profatur:
O' quæ majeſtas animi! Quæ frontis honeſtas!
Quàm pulcher vultùs ſplendor! Quàm blandus in ore
Ridebat ridente lepor! Quàm dulcis, & undans
Aligeri roſeis vernabat gratia labris!
Quàm grati geſtus! pleno de fonte fluebat
Eloquii torrens, & doctæ copia linguæ
Dulcior ambroſiâ; & dium ſpirabat amorem:
Aligeris ſi tantus honos, ſi gratia vultu
Tanta micat; ſupero quis fulgor ab ore Tonantis
Enitet? aſtra quibus radiis, & luce ſerenat?
Cæperat interea clareſcere luce propinquà
[1] Aurea (1) Taprobane. Nais procul igne coruſco
Ceilan Inſula. Emicat, & montes oſtentat lucida circùm
Solis opes, flammatque crocis; & purpurat oſtro:
Inclyta templa petit procerum dilecta juventus,
Titane exorto; Praſiique in veſte decori,
Eoique ruunt equites, pictique Daphylæ.
Prætorem in thalamo cunctantem in limine primi
Lyſiadum expectant: generoſus ſedibus imis
Aſtat equus, gaudetque aureis ſpumare lupatis;
Ingenteſque animos tollens fremit, & pede pulſat
Tellurem, excuſſæque jubæ funduntur in armos:
Gemmatæ pendent phaleræ, vaga purpura circum
Auratis rutilat fibris, zoniſque coruſcat.
Regia tecta procul jam linquens magnanimus dux
Egreditur, magno procerum ſtipante ſenatu,
Indutus Tyriam chlamydem, multoque decorus
Vellere, purpureo veſtis fucata veneno
Regia terga tegit, fluitant per colla capilli
Electro ſimiles; zephyri fert aura comantes,
Aſperſaſque auro criſtas; caput emicat auro:
Diſcolor ex humeris gemmato baltheus enſe
Pendet, & auratis argentea cingula bullis.

His

Hinc Prætor gemmis, multoque coruſcus in auro
Alipedis celeri ſaltu ſe vibrat in armos;
Atque citans aureis calcaribus Aſturconem
Fertur in auguſtum templum: circùm ordine longo
Hinc proceres, atque hinc turbæ, populique catervæ,
Unà omnes properant matres, caſtæque puellæ.
Ventum erat ad templi limen, cum protinùs omnes
Templum intrant; dios luſtrali ex fonte liquores
Pollice decerpunt, & frontem flumine ſignant.
Hinc genibus nixi venerabile Pignus adorant:
Intentique ſonum expectant procul æris ab alto
Marmore: quo tandem nitidis in veſtibus Aram
Ædituùm ingreditur turba præeunte Sacerdos.
Hæc inter totam correptus Numine mentem
Sabetides, dum plena Deo ſua pectora fervent,
Sacra litare parat (dederat canor æris ab alto
Signa tholo, proceresque ædis jam tecta ſubibant.)
E' templi latere, & ſubductà in parte Sacellum
Extructum, libyco ſteterat de marmore; moles
Exiguis quamquam conſurgat fulta columnis;
Verum Phidiaco multùm ſudata labori.
Eoâ rutilat gemmâ, & Garamantide gaza:
Aurea Seriadum fulgeſcunt pariete dona;
Et circùm Tyrio pendent fucata veneno
Velamenta tholo, pictis variata figuris.
Hùc ſacra facturi ſubeunt de more miniſtri;
Ut ſe ſacrificis componant veſtibus, oſtro
Purpureo, & multà rutilis Gangaride bacca;
Gemmatoſque parent Calices, Cereremque nivalem;
Hùc ubi Saberus penetravit, flumine palmas
Abluit; & ſupplex felicia Numina poſcit:
Mox linum imponit per candida colla repandum:
Lintea perque humeros flectit porrecta miniſter.
Hinc circumducto ſinuoſa volumine corpus
Contegit alba clamys, multo ſpectabilis auro;
Cuſpidulis ſubſuta aureis tegit ultima talos
Inſtita; perque pedes mentito ſente rigeſcit:
Extenſum ſpirâ ſimulatum Ceſton in anguem
Aptat; & albatam cohibet ſub pectore pallam:
Stellatis aſperſa roſis, & flore coruſcans
Zona cadit, lapſuque pedes aſpectat utroſque:
Non directa fluit duplici tranſverſa ſub ala
Quadrifido incumbens albata in pectora ductu
Vincta labat; preſſatque albam propè cingula byſſum:
Haud gravis è lævo deſcendit Zona lacerto

Pendula; vincta ruit cum nexu palmula duplex.
Demiſſa ex humeris currens per pectus, & armos
Deſcendit ſtellata clamys, quam plurima Circùm
Purpura Mæandro duplici Melibæa cucurrit.
Innexuſque puer Bethlæjo regius antro,
Bethlæjum Hyblæis non vallibus invidet antrum,
Nec nemori Aſſyrio, & Pæſtani floribus horti:
Quem pudibunda, genas oſtro ſuffuſa decenti,
Ore rubente roſas, & candida lilia puro
Candore exuperans; geminis amplectitur ulnis
Virgo parens, telluris honor, clariſſima lampas
Ætheris, & Cœli non aſpernabile pignus;
Virgineoque fovet gremio, Sacra oſcula libans.
Quin etiam tenui talos diſcreverat auro,
Et gemmas mira depinxerat arte magiſter.
Verſicolor textu decor, & variabilis oſtro
Fulget honos operis, gemmatis fulgurat aſtris;
Hoc cultu, hoc habitu, gemmis ornatus, & auro
Divinas celebrare dapes, & pocula Patri
Aurea ſyderco, Cereremque offerre paratus
Aſtat ovans Divus: Comites ſtant ordine longo;
Quorum cuique nitet divina modeſtia vultu,
Ille præit primus, qui defert thura ſupremo
Munera danda Patri, ſacriſque cremanda favillis;
Gemmatum dextrà, & puro rutilans argento
Vas fluitat; gratumque polis emittit odorem,
Lævà purpereis maculis, atque aſpera baccis
Emicat, & ſtellis fulgeſcit thuris acerra.
Mox alii ſacro facibus radiantibus igne
Incedunt comites. At majeſtate verendus,
Divinoſque gerens vultus, & mentis honeſtæ
Præclarum ſpecimen, ſe aris Saberus agebat
Ultimus; & circùm juvenes, ſacrique miniſtri.
Egreſſi, clarum celso dant marmore ſignum.
Conticuere omnes, intentis auribus aſtant.
Illi aras circùm deflexo poplite fuſi.
Aſtra petunt manibus, ſubmiſſa voce precantes
Numina: Sanctamque exoptant cœleſtibus Auram
Sedibus allabi; Cœlo ſpirabile lumen
Demitti, & dio repleri Flamine pectus.
Inde aris propior ſuſtollit ad æthera palmas,
Demiſſuſque animis, humilique in voce Sacerdos
Prævia verba facit. Mariam teſtatur, & omnes
Felices animas; quæ clara per ætheris arva
Tranquillum Superis traducunt Sedibus Ævum.

Hinc

Hinc ſacros memorat faſtos : Divoſque precatur.
Dein ſe componit, mediumque altare quieſcens
Occupat ; & tacito ſuperis ſermone profatur :
Mente Patrem, Genitumque rogans, Auramque potentem.
Totus inardeſcit: dulci præcordia motu
Subſultant, molleſque fluunt, torrente beato,
Luminibus lachrymæ vvidulis, lux aurea magno
Obnubit ſplendore caput ; micat igneus almo
Ore nitor. Dulces captantur in aëre cantus
Aligerùm ; ſuperis reſonat concentibus ædes.
Tunc Cererem tractat, verbiſque potentibus afflat.
Continuò diſperſa Ceres, penituſque fugata
In chaos antiquum ; molis ſtat penſile pondus
Corporeæ ; & nullo vacuum fulcimine fultum.
Sydereæ ſecreta trahit de ſedibus Urbis
Verborum vis magna Deum : Quis crederet unquam?
Ni Deus æternis adytis ſtellantis olympi
Ipſe olim nobis oracla immota dediſſet :
Dein calice inflexo arcanas dedit ore loquelas
Sacrifico : Præclara ſacri miracula Amoris
Extemplò cratere volant ardentis Jäcchi
Ambroſii latices ; At pocula plena cruore
Numinis, æthereo ſpirant de nectare Chriſtum.
Chriſti tantus amor! Mortali tanta poteſtas?
Dant ſubitò ſignum deflexi in genua miniſtri
Ære cavo. Popùli ſubmiſſi pectora pulſant
Numen adorantes. Superùm tibi maxime Rector
Devovere animos ; noxaſque odere vetuſtas.
Continuò tutis plauſere timoribus arces.
Emicuere ignes, ſtrepituſque dedere metalla ;
Ingeminant feſtos, iterato murmure, plauſus
Ænea dum magno replent tormenta fragore
Aëra : & ardentes mittunt ad Sydera flammas ;
Lætitiæ dant ſigna, & plauſus plauſibus addunt.
Numinis obſequio ſubitò procul ære canoro
Increpuere tubæ ; ſonituſque dedere per urbem ;
Cymbala pulſa ſonant, & crebris pulſibus auras
Permulcent, modulis ægyptia ſiſtra ſtupentes
Dulcè fovent ſenſus ; & vires mentibus addunt
Vertuntur duplici genialia nablia palma ;
Pulſaque plectra ſonant, reboant concentibus auræ ;
Cunctæque feſtivo reſponſant tecta tumultu :
Ingeminat plauſus aër, latèque per auras
Diſcurſat vox ; & cœli convexa reſultant.
At pius interea complet commiſſa Sacerdos

Digitized by Google

Munera ; nectareis celebrat convivia menſis :
Inde fluens lacrymis, titubanti pollice ſumit
Numen in exiguo veſtitum frugis amictu.
Tu ne, inquit, generoſus Atlas, qui pollice mundum
Immenſum ; & ſuperas ſuſtentas ætheris arces
Te mea, te fragili nunc verſat pollice dextra ?
Terrarum, cælique plagas qui numine reples
Parvus in exiguo cereali clauderis orbe ?
Tu, nutu qui cuncta creas, verboque potenti
Stare ſolum, volvique polos, diffundere lucem
Aſtra jubes : pennis pernicibus æthere ab alto
Ad mea verba volas ? Quid non tu pectora cogis
Dius Amor ! Superi tu pandis limina cæli :
Tu mortale genus ſuperis aſcribier aſtris
Poſſe ſinis. Famulum tanton' dignaris honore
Sanctus Amor ? (Quis enim dio modus adſit Amori ?)
Hæc fatus : niveis immittit Numina labris
Veſca ſuis. Totum redolent præcordia Chriſtum.
Pocula delibat divino fæta cruore,
Dulciùs ambroſiâ ſpirat ſub pectoris imo
Purpureus ſapor, & ſeſe altos fundit in artus :
Inde dapem procerum primis tranſmiſit in ora
Æthercam, quæ certa ſuper medicina malorum eſt.
Inde aras repetens ſolemni more ſacerdos
Munera perſolvit ; ſacras deflexus ad aras
Diſcedit latus hinc, atque hinc ſtipante Miniſtro.
Jam procul egreſſus templi de limine Prætor
Inſtaurare rates, ſæviſque erepta procellis.
Carbaſa & effractas juſſit ſarcire rudentes.
At ſocios, quicumque (ducem namque illa remordet
Cura magis) vexata trahunt membra ægra dolore,
Curari edicit, reficique Machaonis arte.
Haud ſecùs, ac juſſi faciunt. Pars Pæonis artem
Exercent, tentantque viam reperire ſalutis.
Fornice ſub nigra, & latè fumantis opaca
Rupe ſub Aſclepi medicam ſiccare paludem,
Dulciaque ingratis miſcere liquamina ſuccis
Doctus Apollineâ veſtigat in arte magiſter.
Ille adhibet ſuccos, atque auxiliantia morbo
Gramina, & in Perſis quæſitas montibus herbas ;
Hic ſenior tractat niveo ſuccinctus amictu
Pocula fæta roſis, oleoque, atque unguine plena ;
Et fronti ſuccos, & faucibus ingerit undam.
Junior ille autem, vittis, parvàque pharetrà,
Obtectum celans penetranti cuſpide ferrum,

Digitized by Google

Ut fallat pavidos, venæque haud inſcius ægris
Succurrat; dextrum denudat veſte lacertum,
Et morbum ſimulans ſcrutari, pollice venas
Purpureo undantes fluvio, tum bracchia paſſim
Refricat, & calidum plantis irritat ab imis
Sanguinem: ut ille fluens rubrum ſinuetur in arcum;
Ceu vitreis præceps longis ſiphonibus humor
Evolat in ſuperos; ne rerum provida mater
Damnatas vacuo ſedes Natura relinquat.
Varix plena tumet; fervet ſpirabilis intus
Humor, in accenſis veluti fornacibus ignis.
Junior at triplici devincit brachia nexu;
Atque dolum ſimulans, vitta hæc, quam nectimus, inquit;
Expellet labem. Tu retrò lumina verte,
Vel claude; effuſus ne te ſat noxius humor
Inficiat. Ferrum tacitè mox nudat acutum,
Incautique ferit venas; jam vulnere peſtis
Effluit; ejectà hac ſubitò membra ægra levantur;
Aſt alii evellunt pinos, & montibus altis
Eductas ſcindunt platanos, ornoſque comantes:
Et tabulis jungunt, & nectunt ordine tranſtra:
Antennas alii, atque amiſſa apluſtria ponto
Inſtaurant. Puppes pars oſtro aſpergit, & auro;
Fervet opus; Medio conſurgunt æquore turres
Velivolæ: claviſque rigent latera omnia ahænis;
Jamque ſoror Phœbi ſenos traduxerat orbes
Delia, & auratis Aries cum cornibus annum
Vere recludebat propero. Cum cardine libra
Occidit adverſo; roſeæque per aëra nubes
Nectareis cœlo diſtillant roribus, alto
Dum ſurgit Matuta mari, ſtrictiſque lupatis
Purpureas agitat velox per inane quadrigas.
Muta ſilet Tethis: placidi pellacia ponti
Invitat pictas tranquilla per æquora puppes.
Tunc Prætor dare vela jubet, curſumque per æquor
Tentare, & tandem pelagi ſuperare pericla.
Haud mora: velivolas ſcandunt magno agmine turres
Lyſiadum primi proceres, tellure relicta,
Scandit & armato ſtipatus milite Prætor.
Et medius ſocios inter Saberus ovantes.
Intenti ſignum per denſa ſedilia nautæ
Expectant. Cuncti pendent ductoris ab ore;
Ceu pueri attenti mandantis juſſa magiſtri.
(Quandoquidem ludi ſimilem tenuere palæſtram)
Auribus excipiunt patulis: præcepta ſub ima

Quæ

Quæ dederit tunc mente locant; mox juſſa faceſſunt;
Incumbunt operi. Virga, vultuque Severo
Excurrit circi medio vigil ipſe magiſter.
Haud ſecus ex alta Palinurus puppe ſonoro
Ære facit ſignum; portumque, urbemque relinqui
Edicit. Subitò celerem propellit ab omni
Quiſque ſuam ſtatione ratem: jam tota per æquor
Provehitur portu claſſis, littuſque recedit.
Carbaſa dant vento; reflexo navita cornu,
Et lævo obliquat pede lintea; celſaque pandens
Suppara, ventorum meliores excipit auras.
Jam portu egreſſas venti rapuere carinas,
Abſconditque fretum claſſem. Non amplius ullæ
Apparent terræ, Supremi regia cœli
Undique ſpectatur: ſpectatur & undique pontus:
Vela regunt nautæ, Zephyris animata ſecundis:
Rector adeſt clavo; calybique intentus & aſtris:
Barbaricos radit fines; ſecat æquora claſſis.
Phœbæa novies luſtrarat lampade terras
Orta dies. Zephyro nunquam laxante rudentes:
Cum rector gelidas iterùm provectus ad Arctos
Venit, ubi geminis curvo decurrit Horizon
Orbe polis, noctesque pares jubet ire diebus.
Eminùs è puppi proſpexit celſa ſuperbæ.
Mænia (1) Melindæ, Mahometis & arce ſacellum:
Tunc Prætor juſſit dimitti cornua veli,
Et notas urbea, portuſque ſubire carinis
Ergo omnis noti portus ſubit oſtia claſſis:
Vix pedibus terræ bibulas Saberus arenas
Preſſerat, extructum ſuffixi inſigne Tonantis
Forte videt tumulo; tunc pronus poplite flexo
Concidit; & cœli venerabile pignus adorat:
Lætus ovat, ſuperi regis vexilla nitere
Dum videt Odryſias & lunas inter, & Aras
Tartareas, Stygium debellatura tyrannum:
Ter devota truci Mahometi pectora dictis
Emollire ſacris conatus, inania terque
Verba dedit vento. Duras obſederat aures
Error, & in mediis penetrarat pectora fibris:
Progenies ſcelerata hominum Maurique, Arabeſque:
Quos intra libyæ fines exoſa relegat
Barbaricis Natura plagis; & vivere juſſit
Getulas inter tigres, Libycoſque leones.
Gens inimica Deo paſſumque peroſa Tonantem;
Et levis ingenio, trux, perfida, docta bilingues

(1) Urbs perampla in Africa, & Regni cognominis caput.

Ordi-

Ordiri inſidias, & barbara nectere fraudes.
Eccuinam tales poſthàc domuiſſe rebelles
Contigerit Populos? Nequiit ſi flectere diis
Saberus pollens ſtudiis, multoque redundans
Eloquio, & totum ſpirans de pectore Numen;
Verùm tempus erit, nec multum gemmea diſtant
Sæcula; nam celeres currunt ſub ſtamine ſuſi;
Cum noſtris cælo conatibus annuet alto
Omnipotens; tantiſque favens felicibus orſis:
Debellare dabit lunas, Mahumete ſubacto.
Jam tandem oceano ter mergens auricomus ſol
Auratos crines terris induxerat umbras:
Hinc cùm digreſſæ pelagus tenuere carinæ
(1) Formoſus legitur collis, cauteſque (2) Caynæ
Auſugiunt. Mox Janca retrò ſinuoſa recedit.
Lamenium ſuperant montem, Jungique citatis
Littora tranſmittunt proris, levis aura ſecundo
Aſpirans flatu propellit carbaſa ponto.
Jam medio cœli circo, terræque remenſo
E pelago rurſus ſurgentia ſydera Plauſtri
Rareſcunt. Cœlo radiat Cynoſura ſereno.
Contra ex adverſo Centauro nobilis Argo
Præcipitat Ponto. Latet abditus æquore vertex
Mox retrò nautis (3) Macaja raditur ora;
Et formidandus ſaxis (4) Magadoxus opacis
Apparet, Reſonant longè clamoribus undæ
Hinc tandem vectus (5) Zocotòræ contigit oras.
Non procul Æthyopum, quà ſurgit (6) Aromata terris
Arduus, & ſe ſe oſtentat de vertice ſummo
Inter Erythrei fauces, Tethinque rubentem,
Inter, & Arabiæ littus, campoſque beatos,
Quà dives ſurgens alto de monte (7) Syagron;
Thuriferam celſis (8) Azanam collibus ambit,
Inſula parva jacet, quæ nunc Zocotora vocatur,
Dicta olim antiquo Dioſcorida nomine Graiis:
Aruorum ſterilis cultu, pecorique ſiniſtra:
Non aurum gignit, tellus non gaudet Jaccho:
Non ridet Pomona ſolo, nec gramine Nais:
Sed tantùm baccis, aloeque vireſcit amara.
Hùc olim ad fines Arabum trans æquora vectus
Appulerat Didymus (namque eſt certiſſima fama)
Cum curſus Erythrà ſolvens torqueret ad Indos;
Ac dites primi populos luſtraret Eoi.
Hùc lapſus, fato Diùum vexilla Tonantis
Explicuit: Stygios domuit, cultuſque profanos.

(1) Formoſum, Promontorium ubi Mahometis Templum.

(2) Azaniæ Regionis Oppida ad oram Oceani Æthyopici.

(3) Regio montoſa contra Zocotoram.

(4) Promontorium in oceano Æthyopico.

(5) Inſula in mari Arabico Aloes fertilis.

(6) Aromata Promont. juxta Zocotoram.

(7) Syagron Promont. Arabiæ felicis Capo Sachalat.

(8) Regio inter Arabiam, Trogloditicam, & Barbariam volgò coſte d' Ajan.

Et

Et Zocotorinos luſtralibus abluit undis
Hi ſacros latii ritus, legeſque ſecuti,
Chriſtiadumque Fidem; tot jam labentibus annis
Servarant pacti memores præcepta Quirini
Patris; & auguſtis ſcripſerunt nomina faſtis:
Undique Cocyti rabies, licet undique circum
Impeterent crudi Mauri, Mahometis alumni,
Ut leges vertant ſacras. Cum cœlite ductu,
Barbaricas frænatum acies Saberus ab Urbe
Appulit; & trepidas firmavit robore mentes:
Antiquos Fidei ritus, & ſacra novavit,
Supremo extolli juſſit delubra Tonanti
Quadrificamque Crucem ſuffixo Numine juſſit:
  Aſt ubi flabra vocant, curſum inſtaurare ſecundum
Imperat acciri populum; dein talibus infit.
O' mihi dilectæ gentes, ſervate fideles
Juratam Chriſto pacem, pactumque Tonanti
Optatum fœdus: cumulate altaria donis.
Mox teneros patriis animos amplectitur ulnis;
Miſſurum ſpondens ſocios, qui ſacra revelent
Numinis; & Stygios domitent victricibus armis:
Hæc fatus, juſſit comittere claſſibus Auſtros.
  Ut primùm puppi ſignum Palinurus ab alta
Extulit; inſiſtunt remis, & cœrula verrunt.
Continuò claſſis ventoſum proſcidit æquor;
Pulſaque remigio ſpumis incanuit unda.
Aufugiunt puppes, latitat ſub claſſibus æquor:
Intentus calybi rector, trans cærula curſum
Eoo inflectit. Scopulos, & cæca ſub undis
Saxa fugit. Circum proceres in puppe ſedentes
Aſpectant mundi tabulas; tunc orſus ab alto,
Depictas radio demonſtrat imagine terras.
  Cernite; quæ anguſtis ſe emittit faucibus: hæc eſt
Rubra Thetis, nupta Oceano: ſed circulus ille
Æquator medium ſignorum dividit Orbem.
Quas verò innumeras, diſperſas gurgite terras
Cernitis (1), Eoi Maldivas nomine dicunt,
Inſulæ Oceano in magno, quas mille virentes.
Fama canit, ſed magna mari circumflua tellus
India; quam noſtræ baccata per æquora puppes
(2) Remigio, veliſque petunt. Hic mergitur Indus;
Hic Sophus imperitat, domitor generoſus equorum.
Cernite felices campos, quos Perſidis unda;
Et quos rubra Thetis; quos gemmis ditat Erythra:
Sed ſpectare juvat ſi terras, unde profecti:

(1) Maldivę Inſulæ innumeræ, licet parvæ, in Oceano Indico.

(2) Indus, maximus Indiæ fluvius, qui 6c. fluvios in ſe recipit; torrentes autem ultra 1000: in eo ſunt Crocodilli ut in Nilo.

Cernite (1) Tarteſſum, & ſepoſtas gurgite Gades:
Lyſiadum campos gemmatis irrigat undis
Dives Atlantæo qui ſe (2) Tagus æquore miſcet;
Noſtra hinc cœruleum deſcendit claſſis in æquor
Eoos lectura ſinus. Celeberrima fama
Hæc eſt Fortunæ, præfert quæ plurima nomen,
Inſula: Se cœlo tollit (3) Teneriffia Rupes:
Hinc procul Heſperides, ditis cuſtodia, ſylvæ
Oceano rutilant: hic tempeſtatibus acti,
Vi Stygià Libyæ vitantes torrida regna,
Ad latus Ammeries properavimus: inde relictà
Gamaide, ad Praſias tuti pervenimus oras.

(1) Tarteſſus Oppidum in fine Hiſpaniæ juxta columnas Herculis alio nomine Tariffa, & Gaddir, inde adjectivum Tarteſius, ideſt occidentalis.

(2) Luſitaniæ Fluvius, aureas habens arenas immixtas.

(3) Teneriffia vulgò Monte del Pico in Inſulis Fortunatis.

SABERIDOS

LIBER IV.

Argumentum.

Eois tandem Saberius appulit oris,
Ut Thomas Indis prædixerat: Obvia Divo
Turba ruit: Carmenque canit maturus Apheldes,
Qui fano deſcripta videns oracula Thomæ
Venerat. Exceptus populo Saberus ovante
Templa, Deo grates acturus, ad aurea tendit:
Hinc ſubmiſſus adit, toti qui præſidet oræ
Pontificem; & ſupplex veniam de more precatur.
Ille autem ſolio deſcendens, brachia circum
(Lætitiæ indicium) dat collo, & baſia labris,
Sacra canens populo Saberus, Sydera terris
Conciliat; dictiſque viam patefecit Olympi.

INterea medium ſulcabat claſſis Eoum
Flantibus è puppi Zephyris; vada ſecta carinis,
Et pulſus tumido canebat gurgite Nereus;
Cum Sol Oceano radiis armatus Ibero

Efflantem Pyroenta faces, rapidumque (1) Phlegontem
Tingebat, curruſque imis mergebat in undis:
Continuò venti ſiluere: ſilentibus Auris
Vela cadunt: lento luctantur in æquore tonſæ:
Cœrula muta ſecant nautæ: Palinurus in altà
Puppe ſedet, curvoque regit temone carinas:
At fuſi circùm proceres, generoſa juventus,
Ac medius Prætor, per noctem plurima volvunt;
Et ſermone fugant ſomnos, & lumina fallunt:
Numine divino cum fœtus pectora, circo
Saberus medio ſurgens, ita farier infit:
  Audite o ſocii, magnam mihi mentem, animumque
Inſpirat divinus Amor delapſus olympo;
Et jubet, & ſuadet vobis aperire futura:
Oceanum ut primùm linquens Aurora reſurget;
Et roſeo virides aſperget lumine montes;
Eminus è ſpecula lætus ſpectabit Alethes
Littora purpureis circum baccata lapillis,
Et Phœbi radiis ardentia matutinis.
  Vix ea: cum tacitus deſcendit ad ima carinæ
Tecta, coronatum quà ſe de mole ſacellum
Attollit cedrina, & ſacris micat undique lichnis:
Depictæ circum tabulæ, multæque coruſcant
Divorum effigies: medio ſtat penſilis ara
Virginis, & puerum Virgo complectitur ulnis:
Hic ille ante aram venerabile Numen adorat
Cernuus, & patrii meditatur gaudia regni:
Ardens in ſuperos cor exilit, evolat imo
Pectore purpureum ſuper æthera plena Deo mens;
Et videt, & ſentit ſacri penetralia cœli,
Et quæcumque Deus pandit cœleſtibus ultrò
Mentibus, arcanâ recreans dulcedine ſenſus:
O' mihi, quis memoret! Cœli ſuper aurea raptus
Sydera Saberus quos ſacro è fonte liquores
Libarit ſuperùm? calidum quæ gaudia pectus?
Nam neque mortali fas eſt comprendere ſenſu
Gaudia Cœlicolùm, fonteſque haurire beatos;
Nec licet auguſtos Divûm penetrare receſſus:
Vos regni proceres oro, vos dicite vati:
Non ego Divorum inconceſſa arcana canendo
Pandam terrigenis, propriis in viribus audax:
Nec mea Muſa audet tanto ſe credere ponto,
Nec labyrinthæas incauta intrare latebras:
Aut cæcis errans numquam elapſura tenebris;
Icarium aut certâ calum expertura ruinâ.

(1) Unus equorum ſolis ab ardore dictus.

In-

Interea fugiens medio nox humida cœlo
Præcipitat, leni ſuadens oblivia ſomno:
At Proceres, quoniam ſperabant tangere portus,
Cum primùm ſurgens Aurora niteſceret Orbi,
Inſomnes noctem vario ſermone trahebant
Donec ad occaſum deflexit Delia currum
Viſura Antipodas, cum rara intermicat Arctos
Indignata regi: Vix cernitur æthere Plauſtrum,
Gnoſſiaque ardentis langueſcit ſtella coronæ.
Et jam Tithonum, tenebris, lunaque repulſis,
Liquerat annoſum ſtrictis Aurora lupatis;
Cum procul è ſpecula fidus reſpexit Alethes
Depreſſos colles, humilemque in marmore lato
(1)Salſethim: Salſethim alto conclamat Alethes;
Salſethim læto proceres clamore ſalutant:
Continuò accitur ſociis Saberius heros,
Ut curſum, ventoſque petat, Numenque ſecundum.
Haud mora, Regalis ſubducta è parte carinæ
Saberus puppim lætus conſcendit in altam,
Induit & magnum duplici cratera corona;
Implevitque ſacris lymphis, Numenque vocavit
Stans celſa in puppi, cætu ſtipatus ovantum:
O' maris, & terræ, & ſuperi moderator Olympi
Tergeminum Numen, precor, auxiliare petenti:
Da facilem vento curſum, da littus eoum
Tangere, da tandem portus intrare patentes.
Hoſtia ſacratis tibi multa litabitur aris,
Et tua fulgeſcent ſparſis altaria donis.
Crebreſcunt auræ prima ſub luce diei:
Vela tument Zephyris, prætervolat æquore claſſis;
Paulatim occano ſurgit Barygaſa tumenti,
Aſſurgunt pariter turres cum mœnibus altis;
Et ſenſim curvata ſinus ſua brachia pandit.
Littore in extremo (2) Canarę telluris Apollo
Quà cadit, & longo ſe porrigit India tractu
Gangem intra, ſenſimque caput tenuatur in unum:
Parva mari magno jacet inſula, mille virentes
Quam circùm arboribus colles cratere coronant;
Dixere (ut perhibent) Barigâſam nomine priſci;
Sed noſtri dixere Goam: Nam Marte ſiniſtro,
(3)Onorno ejecti poſuere hìc mœnia Mauri,
Et tutam multis firmarunt turribus urbem
Ingentem, auguſtam, regionis nomine dictam:
Hanc propè frugiferæ ſurgunt Salſethidos oræ,
Vitiferi colles, & tellus aurea glebis.

(1) Salſete inſula parva cis Gangem prope Goam Urbem.

(2) Regio Indiæ citerioris in ditione Regis Aſſangaris.

(3) Onorno, Ponnarat, Urbs caput Regni cognominis in India intra Gangem.

(1) Magnus ab Heſperiæ longinqua ſede profectus
Lyſius Alphonſus, generoſo è ſanguine cretus,
Nec peritura ſuæ Albucherchia gloria gentis,
Æternum decus Heſperiæ, quem vexit ad aſtra
Fama volans, fovitque ſinu Fortuna beato;
Atque novis, ſemperque novis ſucceſſibus auxit:
Bella gerens Mauris Bargasâ eſt urbe potitus,
Devicitque ſuo Canarinos milite campos,
Et ſuper explicuit victas labara aurea turres,
Atque viam dedit imperio, quod deinde nepotes
Gangaridas ultra, Chryſenque, & littora Jâvæ
Extendère: Favet cœptis Fortuna ſecundis.
Ergo hùc Saberus, Celeſti numine Eoos
Venerat Auſoniis ſubmittere faſcibus Indos,
Et vetito dirum ſolio exturbare tyrannum.
Ut primùm aërias moles, lunataque cœlo
Mœnia multivago circum redimita theatro,
Turritos ſcopulos, & propugnacula muri
Aſpexere oculis; ſubitò prætoria puppis
Dat ſignum: læto conclamant cornua cantu;
Curvaque feſtivo reſponſant littora plauſu:
Inde tonans reboat tormento inclusus aheno
E' ſalice ambuſto, nitroque, ac ſulphure pulvis,
Conceptaſque levem convertit in aëra flammas;
Tentat & hinc exire, locum collectus in arctum,
Erumpitque, polos horrendo murmure miſcens:
Contra reſpondent geminatis plauſibus arces,
Dum curvo ſocias portu excepere carinas.
Acciti ſtrepitu populi ſua tecta relinquunt,
Præcipiteſque ruunt ad portum, & littora complent;
Viſuri Heroem, quem tot labentibus annis
Venturum Populis Thomas prædixit Eois.
Ergo age Muſa mihi memora, quo tempore rerum,
Et quo divinas ſtupefactus Numine voces
(2) Ediderit Thomas, venturum cœrula præter
Auſoniâ ex magnâ, ſacroque è fonte Numici
Cum cecinit Vatem. Viridi ſtatione columna,
Non procul Eoum quà litus verberat unda,
Quà dives ſurgit muris vallata Miliſpar,
Fortè fuit; deſeſſus ubi ſub faſce viator
Rumpere iter medium ſolitus, multoque levati
Pondere torrentis medio ſub ſydere Gancri:
Hic olim Didymus (ſic tradidit alta vetuſtas)
Sederat æſtivo ſub Sole, & plurima circùm
Turba ſilet, dictis pronas accommodat aures:

> (1) Alphonſus Albuquercius Indiæ Prætor, innumeris planè victoriis ſub Emmanuele Luſitaniæ Rege Malacum, Regnumque Armuzii armis cœpit: Goâ expugnatâ Luſitani imperii Metropolim eſſe voluit.

> (2) Illuſtre Thomæ Apoſtoli Vaticinium de Xaverio, ut habent Indorum Monumenta.

Con-

Continuò vates, cui talem numina mentem
Inſpirant, diis ſua vocibus ora reſolvit:
Tethyos auriferæ, & roſei Titanis alumni
Attentas præbete aures, & mentibus altè
Sculpite, quæ vobis Vates oracula pandam:
Ut ſerò noſcant ventura in ſæcla nepotes.
Quid poſcant ſuperos, rebuſque ruentibus optent;
Jamdudum cecini (nec vos latuiſſe putandum eſt.)
Aſtrigeris veniſſe polis telluris ad ima,
Qui Patrum luat omne nefas, & crimine ab uno
Quot quot inundarunt noſtris ſcelera omnia terris:
Qui noſtri generis mortali tectus amictu.
Et proavùm faſces, generiſque exoſus honores,
Regalemque domum, voluit de paupere naſci
Virgine, muſcoſo media de nocte ſub antro:
Nulla domus magnâ (quis crederet)? angulus urbe
Nullus erat; terraſque, polos, pelaguſque profundum
Qui replet; & magno mundi ſe corpore miſcet,
Hoc Deus exiguis pannis involvitur antro:
Egelidi patiens flatus Aquilonis iniquos,
Ac duras hyemes, rigidæque ſilentia noctis:
Inde Puer teneram traduxit in abſide Fabri
Ætatem, noſtræ docilis diſpendia vitæ,
Pauperiemque pati: Socios majoribus annis
Aſcivit, triſti bellum indicturus Averno.
Ut mortale genus, ſtygio data præda Tyranno.
Unius ob noxam, & furias lacrymabilis Adæ,
Lætiùs ad priſcos iterum aſpiraret honores.
Qui poſtquam victor Cœlo ſeſe intulit alto,
Amplexus repetens reſerato Patris Olympo;
Promiſſum nobis demiſit ab æthere Flamen;
Flamine quo firmans animos, & pectora ſacro
Igne fovens, mundi penetrare ad limen adegit
Extremum, & terras alieno Sole calentes.
Nos partiti orbem: ſummo mihi munere Divùm,
Et votis optata meis, datur Indica tellus.
Ergo alacer parere Deo, trans regna Canòpi,
Ardua Carmeli celebrati montis, & ultra
Cedriferum Libani culmen, Tigriſque fluenta;
Et nemus Aſſirium, quod puro è fonte volutus
Purior electro medium rigat amne (1) Choaſpes
Aurifero; fauſtis perveni Solis ad ortus,
Auſpiciis ſuperi referens mandata Tonantis:
Quo duce, tartarei expertos juga ferrea Ditis
Expedii; poſteſque poli, limenque recluſi:

(1) Medorum Fluvius ad fines Perſidis in Tigrim defluens, de quo Tibul. lib. 4. Suſamque, Urbem præclaram alluens.

Sed

Sed miſeri! multis poſthàc labentibus annis
Vos iterùm Ditis juga dura feretis, & omnes
Ibitis ad Manes, animarum regna dolentùm,
Per cæcos adytus, & per loca nocte perenni
Obſita; ubi numquam reſplendet ſydereus Sol:
Tunc ego ſublapſis cupiens occurrere rebus
Numen inacceſſum Patris, Gnatique precabor;
Ut juſtas ponat ſuccenſi pectoris iras
Placatus tandem lacrymis, & mittat ab alto
Magnanimos Cœlo Heroas, qui fœdera terris
Concilient, Ditique iterum fera cornua frangant:
Annuet Omnipotens, ſepteno è colle Quiritum
Eois mittens Loyolæ ex agmine lectum
Saberum, qui regna Deo Tithonia ſubdet:
Inde Ignatiadas ſpectabitis ordine gentes
Venturas Tybri gemmei Gangetis ad undas:
Hoc Thetis ad ſaxum cum alternas egeret undas;
Lætaque germinibus Nereo teget arva refuſo,
Nunc ubi depaſcit cythiſum fæcunda capella.
Verùm, ut nulla rapax verba hæc abolere vetuſtas
Audeat, hæc pario deſcribam carmina ſaxo.

Hoc marmor ſicca campi ſtatione locatum
Ut Nereus undis, atque aggere cinget arenæ;
Gens alba Auſonia veniet, quæ ſacra Quirini
Reſtituet; Chriſtoque iterùm pia templa dicabit:
Aurea tum largis decurrent ſecula rivis:
Induet & niveos Mores, illà auſpice, Eoum.

Illi autem patulis hæc circum heroa refuſi
Auribus excipiunt, altaque in mente recondunt:
Mox gnatis pandunt memores, ferique viciſſim
Patribus accipiunt geniti; ſic ordine longo
Extremos tandem pervenit fama ſub annos.
Et jam bis ſeptem traducto ſæcula motu
Tranſierant, hilares cum juncto fœdere Parcæ
Aurea felicis texebant ſtamina ſæcli;
Et celeres nitido currebant vellere fuſi:
Fortè peragratis ſe ſe referebat Aphcldes
Seribus ad patrium littus, portuſque relictos;
Iſte Indo Lalonte ſatus, ſinaque Lerinda,
(Relliquiæ veteris Fidei, ſanctûmque virorum
Quos Thomas olim luſtralibus abluit undis.)
Per faſces numerabat avos, & ſtemmate longo
Regali de ſtirpe ſatus, totoque rubente
Nobilis Eoo, tenuitque Miliſpara princeps.
Filius huic fuit, & cognomine dictus Oliber;

In-

Ingenii dives; quo non formoſior alter,
Nec pietate fuit, melior nec moribus alter;
Aligero ſimilis ſpecies frons lucida quale
Eſt ebur: irradiant veluti duo lumina Soles;
Aurea cæſaries collo deſcendit in armos,
Nativa Sidone genæ, miniove rubeſcunt.
Et non dum teneræ vernant lanugine malæ:
Hunc illi peperit Meliaporis urbe profecta (1)
Pelirias, partuque obiit clariſſima conjux;
Ac propè Cantonem (2) fuit alto condita ſaxo:
(Hùc procul à patriis laribus penetrarat Apheldes;
Ut ſævi effugeret leges, iraſque Tyranni,
Qui populos dira oppreſſos ditione tenebat:)
Primævam Puer hic alio ſub ſole juventam,
Gangaridum procul à terris, cœloque paterno
Egerat extorris Patriâ, ſine matre relictus:
At pater ætati metuens, formæque decoræ,
Ne fortè externæ devinctus amore puellæ,
Et Veneris ſtimulos, & cæcum pectore vulnus
Exciperet; nam dira Venus florentibus annis
Incendit violenta faces, & pectoris imo
Æſtuat; & rarò concordat forma pudori:
Aſtantem Gnatum alloquitur: Pars altera vitæ
Nate meæ, miſeroque ſeni tu ſola voluptas;
Jamque vices rerum, & nimium inclinata ſenectus
Non ultra externis traducere finibus annos
Admonet; optatis revocat me patria tectis:
Oppetiit, (ſi vera tulit jam fama) Tyrannus,
Detruſuſque gemit cæco ſub carcere Ditis,
Et pœnas ſcelerum crudelis in igne rependit;
Ergo peregrinâ ſulcemus marmora puppi,
Antiquas iterum ſedes, mea regna reviſam;
Feſſaque nativo condam mea membra ſepulcro:
Solamen miſero eſt, patriæ qui finibus errat,
Optatoſque Lares, charaſque reviſere ſedes;
Et teneras inter lacrymas, luctuſque ſuorum
Dulcè mori; & ſaxo condi de more paterno;
Quin præter ſolitum, ſumma dulcedine pectus,
Neſcio, concepta qua ſpe, mihi geſtiat imum;
Et me nunc cogit committere carbaſa ventis:
Venturi præſaga boni mens urget, & altis
Lætitiâ inſolitâ ſubſultant pectora fibris:
Namque etiam Superi arcana vi ſæpè futuri
Semina ſubiiciunt animis, furtimque miniſtrant:
Hæc puero genitor; puer hæc dat verba parenti:

(1) Meliſpar, ubi ſepultus S. Thomas.

(2) Sinarum Provincia.

Si

Si dilecte ; tuæ ſedet hæc ſententia menti
O' genitor , pariterque ſedet ſententia nato ;
Nam noſtras alit una duas concordia mentes ;
Unus amor . Nec plura puer . Sed lintea ventis
Committunt alacres : pleno volat æquore velo
Uncta carina : retro relegens cava littora Apheldes ;
Eooſque ſinus , patriis allabitur oris :
Vix patrium tetigere ſolum , cum fortè columnam ,
Feſſus ubi dederat Thomas oracula quondam ,
Aſpiciens crebrò fractis allidier undis :
Heus pater , en veterem jam contigit unda columnam ;
Et Thetis ad ſaxum undas egerit , inquit Oliber .
Nec plura effatus ; cum vox ea prima laborum
Aſſervit finem , primamque loquentis ab ore
Eripuit genitor divino percitus æſtro
Faucibus in mediis , medioque in gutture preſſit.
  Salve ſancta dies , multos optata per annos ,
Sancta dies , inquit , niveo ſignanda lapillo ;
Una per æternos ævi memoranda recurſus :
Salvete ò menſes , anni ſalvete beati :
Hæc olim promiſſa dies ; nam talia nobis ,
(Nunc repeto ,) Didymus fatorum arcana reliquit ;
Cum medius medio lapis hic in gurgite ſurget ,
Tunc fore venturum ſepteno è colle Quiritum ,
Memnoniis referet clauſum qui limen Olympi ;
Quodque etiam antiqui deſcriptum cortice ſaxi
Cernitur exeſo , ſervatque oracula marmor :
  Vix ea : cum curſus Canarinas flectit ad oras
Saxa per , & ſcopulos , & præcipites convalles
Credulus haud certe Senior ſpe captus inani eſt :
Nam vix luna ſuum novies luſtraverat orbem ,
Tum tandem Eois Saberius appulit oris ,
Lunatumque Goæ gremium ſubit advena Claſſis :
  Ergo hilares tendunt ad portum , & littora complent
Dum geminant plauſus iterato fulmine turres :
Ut littus tenuere , rogant felicia Cœlo
Numina , & æthereis delabi Sedibus Auram ;
Lætoque Heroem populi clamore ſalutant .
Hinc primus venienti , ævo maturus , Apheldes
Sabero occurrit , plantiſque advolvitur ultro :
Plurima quem circùm juvenumque , ſenumque corona
Aſtat , & Heroem cupidâ bibit aure loquentem :
Olli ſic placidè genibus ſubmiſſus Aphelдès
Aggreditur : pendent populi dicentis ab ore:
  Ultima Thomæi properavit Carminis ætas

Ma-

Digitized by Google

Magna per exactos renovantur ſæcula menſes:
Jam redit & Pietas, redeunt Jeſſeja regna:
Jam redeunt Latii faſces, cultuſque fideles:
Hæc Indis promiſſa dies, hæc aurea Sæcla;
Hæc nova progenies ſuperis, quam mittier aſtris
Ophiris ad populos, & Eoi regna rubentis
Divino Didymus nobis tunc carmine dixit:
Progenies, per quam toto gens aurea mundo
Surget; & in toto jam ferrea deſinet orbe:
Qua duce, tartareus Pluto frænabitur Orco;
(1) Et Cami, & Fotoches, & debellatus Amidas;
Et quæ multa manent ſceleris veſtigia noſtri,
Perpetuâ ſolvent cæcas caligine terras:
Hæc vetitum clauſi recludet limen Olympi;
Quin ſummo delubra Deo, ſacraſque dicabit
Aras, atque Indas divino Numine mentes
Imbuet; & Cœlum extorres revocabit in altum:
Occidet antiquus (nec ſpes me ludet inanis.)
Nec noſtris Serpens ultra dominabitur oris,
Peſtiferum fundens mendaci ex ore venenum:
Tu ſuperûm vitam accipies, ſuperiſque videbis
Miſtos heroas, quin te numerabis in illis.
En cœlo demiſſus ades: Tu Lucifer ille es:
Aurea nocturnis qui rareſcentibus umbris
Sydera, & ætherei recludis lumina Solis,
Quem nobis olim roſeo patefecit Eoo
Sydereus Thomas; cui tu par omnia miſſus
Romuleo de colle venis; tu ſæcula victor,
Et priſcum menſes primus renovabis in aurum:
Quin rorem roſeæ nubes, nectarque beatum
Stillabunt; rutilis imber deſcendet ab aſtris
Gemmeus, & toto cadet aureus imber Olympo
Perpetui ſurgent flores; per ſaxa volutus
Purior argento campis fluet amnis; & undis
Ridebit tellus riguis; & ſpontè virenti
Erumpent agris ſegetes non ſemine jacto:
Annoſæ quercus referent liquentia mella:
Extremos alter Thomas mitteris ad Indos:
Sed quoniam vis dia parem te reddidit auſis;
Incipe ſumme heros ſocias ductare phalanges,
Et Stygio victor nova dicere bella tyranno:
Aſpice convexo nutantem pondere mundum
Chryſemque, & Seras, Baraſque, Thetynque rubentem:
Aſpice quot plauſus geminant, & gaudia gentes.
Vix ea fatus erat Divo longævus Apheldes

(1) Noviſſima Indorum idola

Digitized by Google

Auguſtum in templum cum ſe Saberus agebat
Vota ſoluturus, Regi quæ voverat ante
Sydereo, & fruges aris offerre parabat.
Suppliciter lætus, procerum ſtipante ſenatu
Auguſto, genibus tellurem preſſit, & ambas
Ad ſuperos palmas humili cum voce tetendit:

O! qui nos pelagi ſinuoſa per æquora vectos
Servaſti incolumes, tibi nunc, Pater Optime Divûm;
Emeritas agimus grates: tua Numina magna
Submiſſi colimus: ſacriſque advoluimur aris.
At tu, ſumme Pater, mundi qui cuncta coerces
Limina, & Oceani tractus, terraſque revincis
Fœdere concordi; ſi, quod te poſcimus, æquum eſt;
Si juſtum gerimus bellum cum Dite ſuperbo;
Da nobis immitem armis ſuperare tyrannum.
Nunc bellum Stygiis indicere, caſtra movere
Incipiam in Manes, regemque laceſſere Averni:
Tu mihi, qui ſuperi culmen premis altus Olympi;
Dexter ades, noſtriſque volens, Pater, annue cœptis,
Dum latios Fidei ritus, dum ſacra tuebor.
Dixerat: atque Arabum fumos altaria circum
Spargit; odoratis ſubtermicat ara favillis.
Inde (ſub oſcuro properat nam Veſper Olympo)
Ædibus occluſis cuncti petiere penates.

(1) Fortè vices ſuperi Patris Albucherchius heros
Inter Memnonidas, Eoaque regna gerebat:
Hic claros patriæ titulos, & gentis avitæ
Exoſus faſces, regalem deſerit aulam
Lyſiadum Regis: non illum purpura flexit;
Non patriæ fortuna domus, non regia luxu
Dimovet; aut cepto poſſunt revocare petulcis
Otia blanditiis: tituliſque, opibuſque relictis,
Ante aras ſupplex ſummo ſua vota Tonanti
(2) Nuncupat; & miſeri venit ad loca diſſita mundi;
Verum, ubi virtutis ſinuoſo tramite culmen
Attigit, ad ſacros iterum provectus honores;
Et quas ille olim generoſo corde reliquit,
Tempora multiplices certant redimire Coronæ;
Non ſecus ac umbræ, fugientes Gloria niſu
Sectatur celeri; ſectantes pellit, & odit.
Romuleam ille gerens auguſta fronte Tyaram
Auroræ ad populos, & Eoos mittitur Indos:
Sed quamquam noxis vacuam, & ſine crimine vitam
Duceret, & populis caneret mandata Tonantis,
Æternas Erebi pœnas, & Numinis iras;

(1) D. Joannes Albucherchius, generis claritate, & ſanctimoniæ inclytus, Goæ Antiſtes,

(2) In Divi Franciſci Religione adſcriptus,

Nulla

Non tamen evaluit duras inflectere mentes:
(1)Nullus erat pudor, aut innati cultus honeſti:
At crimen, ſtrageſque, & læſi injuria lecti.
Quò vos, quo rabies ſcelerum, atque infræna libido
Tranſverſos egit? Non inſita jura coercent
Inſuetam veneris labem, Sodomæ (heu pudor!) æſtus
Urbibus Eois latè bacchantur, & axem
Tartareo inficiunt pædore, & fulmina in Indos
Uſque cient: Erebi tenebræ, Pœnæque perennes,
Voſque manet Phlegethon, & ineſuperabile Fatum.
Huc uſque, o miſeri, ventum in ſcelera omnia? quando
Commiſſis finem veſtris ſtatuetis, & iram
Numinis ejecto flectetis crimine? quando
Expulſum tandem inſanâ de fronte ruborem
Induet, inque alios vertet ſe fæmina mores?
Infamis-ne throno Cypris Regina ſedebit
Semper? Memnoniis dicet ſua jura Cupido?
Exul ab Eoo, Templis, Ariſque relictis
Ibit Religio? Rapiet ferus omnia Pluto?
(2)Bracmanes-ne inter Pictas, Badagaſque(3) vigebit?
(Japeti durum genus illi, in rupibus Indis
Progeniti, & diro nutriti lacte ferarum:
At genus hi ducunt ſcelerato à ſanguine Cami
Caucaſeas inter cautes, rupeſque creati.)
Undique tartarei cultus, rituſque profani,
Atque ſuperſtitio veſtris dominabitur oris?
Hic ſtatus, hæc rerum facies, hæc tempora; mores
Hi totum obducunt tetrâ càligine Eoum.
Cum demum Heſperiâ veniens Saberus ad Indos
Pervenit; en miſeris luxit ſpes unica rebus.
Poſtera jam cœlo tranſacta nocte rubebat
Orta dies; radiiſque ornaverat aureus orbem
Sydereis ſol altus equis, quos Sirius anteit
Igneus, & rapidos vibrans de corde calores
Accendit ſiccos jaculis ardentibus agros:
Ac gens Inda ſuis excita ſedilibus, ortu
Lampadis ætheræ, munus properabat adire
Quiſque ſuum; variiſque ſimul ſermonibus ibant
Perque urbis trivia, ac vicos, lataſque plateas
Permixti ſenibus juvenes, pueriſque puellæ;
Pectora pars nigra, & pars ſubnigra corpore toto;
Pars rutilis maculata notis; pars oblita fuco:
Clari omnes gemmis; ſed operti veſtibus omnes
Inguinibus tenus: (Albata nam cætera byſſo
Membra tegunt) nudi talos, capita ardua nudi.

(1) Perditiſſimi Indorum mores.

(2) Sapientiæ ſcilicet ſtudioſiſſimi, qui & Brachmenidæ, & hodie Stramines dicuntur.

(3) Populi feroces in India.

Intereà excitus rutilis fulgoribus heros
Surgit, & Indorum toti qui præſidet oræ
Pontificem Saberus adit; veritusque Tiaræ
Romuleæ decus, ante pedes ſeſe abjicit ultrò
Vix ille heroem venientem vidit ab alta
Sede ſedens, ſubitò perfuſus gaudia pectus
Deſcendit ſolio, Divoque occurrit eunti:
Et circùm teneros deflectens colla lacertos,
Lætitiæ indicium, gremio complectitur; indè
Olli, ſedato ſic orſus pectore, fatur.
Salve Memnoniis multos ſperate per annos
O' Loyolæi decus agminis, inclyte ductor
Magnanimùm heroum ſalve; fortiſſime ſalve
Divorum vindex, noſtræ tutela Tiaræ.
O' Erebi domitor nigrique everſor Averni:
Te duce, Matutæ magnum venere ſub axem
Promiſſi proceres, formidandæque Cohortes
Tartareo Diti: quantus tibi, marcida Letho
Proh! quantus tibi terror ineſt Styx horrida Averni;
Auſpice te: qui noſtra tenes jam litora Soſpes
Saberide, queis primus opes, ſua lumina, fundit
Cynthius; ò quantâ trepidant formidine diri
Brachmanes, Naireſque feri, quique undique cultu
Sacrilego devota colunt Templa impia Diti.
Te duce Sabere execrandis decidet aris
Dira ſuperſtitio: duce te gens inda profanos
Dediſcet ritus; meritoſque adolebit honores
Numinis ante aras; Paſſique inſigne Tonantis;
Clarior Eoo Titan, radiiſque coruſcis
Nata dies; melior micuit lux aurea Gangi:
Fauſta quidem tenebræ per quam pelluntur Eoo;
Emicat & radiis melioribus orbis; & omnis
Lætitiæ exultat tellus torrente refuſo.
O' Ganges! ò Indus! & aurea Memnonis ora:
Gemmiferi Mogores, & Seres vellere dites:
Gangarides populi: & centum celeberrima regnis
Chryſe, purpureis centum freta conſita terris,
Et matutini colitis qui celſa (1) Bepyrri
Audite ò populi; cunctoſque advertite ſenſus:
Quem toties Heroa diù ſperavimus, Heros
Saberides ſperatus adeſt; Deus intulit illum
Incolumem veſtris oris, trans æquor Atlantis;
Ut vobis ſignaret iter, quà tenditur aſtris.
Ergo agite Aurorâ geniti, præſtantibus auſis
Monſtratam calcate viam; veſtigia vobis

(1) Mons Aſiæ: ſic Taurus mons appellatur in India extra Gangem apud Damaſios montes, ex quibus duo flumina Saonas & Dorias effluunt, & in Sinum magnum excurrunt.

Sabe-

Saberus ſignat; rutilo via ſternitur auro.
Hoc duce memnonii ſurgent decora inclyta regni;
Et vos æthereis volitans Fama inſeret aſtris
Auſpice Sabero, regem domuiſſe profundi
Audete; & contra ſtygios generoſa maniplos
Arma ciete viri, totumque laceſſite Avernum,
Tænarioſque lacus: certæ nam præmia palmæ,
Dite triumphato, & partos referetis honores;
Nam quid ſperandum non eſt ſub principe tanto?
Hæc dum proſequitur, rurſus ſua brachia tendens
Currit ad amplexus, iterum dat colla lacertis;
Nec potis eſt fletus oculis cohibere fluentes
Lætitiâ; geſtitque inter pluvias lacrymarum:
Nec valet accenſo retinere in pectore voces;
Sed pluvios, dio ſtupefactus Numine mentem
Flectit ad Heſperiam, dum talibus infit, ocellos:
Quas tibi pro tanto perſolvam munere grates
Cælifer orbis Atlas, Tarpejæ culmina ſedis
Qui fulcis, dextrâque polo faſtigia molis
Tollis, & immenſo geſtis ſub pondere mundi,
Heſperiæ Sol Ignati, magnumque latini
Imperii columen; Latiis qui lumen ab oris
Undique devibras; totum fulgoribus orbem
Afflas, & ſuperi diffundis lumina fontis
Occaſus Sol Ignati; Saberus Eoi.
Hic, poſtquam noſtram ſtrinxit fulgoribus urbem,
Extemplò cecidere umbræ, cecidere tenebræ.
Nox cecidit, totoque micat lux aurea cœlo:
Viſa etiam umbroſi trepidare nigra atria Averni,
Ac ſimulacra Deûm miris palleſcere formis:
Viſus in infernis ululare ſedilibus Orci
Umbrarum Rector; triplicique immanis hiatu
Cerberus, & Python, flammiſque armata Chymæra;
Et Lamiæ epoto ducentes ſanguine vitam.
Ter Phlegeton trepido revocavit gurgite curſus;
Terque Acheron nigræ gemuit ſub pondere cymbæ;
Non tamen Eöos populos, Gangetica regna
Portenti inſolitum tremeſecit triſtibus omen
Auguriis; fractuſve novis terroribus axis
Horruit; aut mœſto Matuta expalluit ore:
Non nimbi texere polos, non fulmina cœlo
Mæandri tetigere apices; nec nigra Bepyrrum
Obſedit nubes, vitreis nec fluctibus Indus (1)
Palluit, aut retro curſum detorſit Hydaſpes;
Sed roſeis Aurora comis, ſolitoque rubore

(1) Maximus Orlegetis fluvius ab occaſu oriens à quo tota Regio nomen accepit: Hunc in ſe undeviginti amnes recipere, vulgò ferunt.

Pul-

Pulcrior Oceano rubuit; crinemque repexi
Blandius Eoo Phœbi micuere Jugales:
Gemmiferis operoſus aquis, & turbidus auro
Fluviorum rex Indus, ovanti in Cærula curſu
Volvitur; & Nereo ſua munera divitis urnæ
Beryllos donat niveos, prolemque coruſcam
Fluminis: Aurifero gavisus gurgite Nereus;
Currite majores in pontum, currite lymphæ,
Dixit: & inſuetos duxit ſub marmora luſus.
Hanc unam (ſuperi vos teſtor ſydere ab alto)
Hanc unam optavi Matutæ ad littora gentem,
Unum Saberum trans Calpen veſpere mitti.
Vos mea nunc tandem exaudiſtis Numina vota:
Sed quid nunc ultra cupiam? Quidnam ampliùs optem?
Scandere ni ſuperas, truncato ſtamine ſedes.
Intereà, Ignati, (ſi quis tibi rumor ad aures
Adveniat) lectà de Gente huc mitte maniplos:
Laurigeraſque Acies, ad nigras tendere Gentes
O jubeas tandem, quæ toto Japonas Orbe
Diviſos, Seras, Batos, regna ultima luſtrent;
Quos mihi mens præſaga tuis referenda catervis
Suggerit, objectatque animo decora ampla triumphi;
En jam prima Tui viſunt cunabula lucis
Delecti Comites, Indorum ut lumine terras
Æthereo illuſtrent: ſtyga vertant, jura reducant
Chriſtiadum latiis faſtis, regnoque latino
(1)Ophiris aſcribant Populos, Chryſæaque ſceptra
Faſcibus auſoniis ſubmittant, dite ſubacto.
Voſque Duces olim ventura in ſecla Parentis
Geſturique vices Primi, & tanta agmina in Indos
Moturi populos, Vos ſacra ad bella, phalanges,
Trans anni, ſoliſque vias, per inhoſpita terræ,
Oceanique plagas, Eois mittite regnis,
Non inferre facem, aut noſtros populare Penates;
Sed ſolio infamem Stygis exturbare tyrannum.
Vos olim memores Auroræ ad littora turmas
Mittite, ut antiquos valeant cumulare triumphos;
Atque novis agmen patrium inſignire trophæis:
Muneris hic veſtri labor eſt; hæc maxima cura.
Plura ſenex dicturus erat, cum corde redundans
Vocem interrupit diffuſi copia amoris:
Solvitur in pluvias, ſubſultant pectora fibris;
Atque diù ſiluit ſingultibus interruptis.
Ut tandem potuit fluvios frænare cadentes,
Atque animi rediere; viro converſus ovanti

(1) Regio aurifera ad mare rubrum, teſtato Joſepho: aliis Aurea charſoneſus aſſa videtur, vulgò ſumatra in India ulteriore: aliis Taprobana, vulgò Zeilan, in Indiâ citeriore.

Addi-

Addidit hæc illi. Sequere ò, melioribus orſis
I, pete; quandoquidem ſpondent fauſta omnia Divi;
Magnanimis (eſt certa fides) Deus annuet auſis.
Numinis æterni non me cortina fefellit:
Nec tunc falſa dedit populis oracula Thomas;
 Hæc ubi dicta, Senex dextram porrexit, & illâ
Herois terigit dextram, qui pauca repentè
Subjecit: Venerande Senex, ſpes unica gentis
Eoæ, mihi tantarum ſpes maxima rerum,
Auxiliare precor cœptis, & vota ſecunda:
Me miſit Pater omnipotens, qui lucida flectit
Sydera, Tartareos Manes, ſævumque tyrannum
Imperio premit; & Nerei maria alta coercet:
Quo duce, fluctivagum Atlantis ſulcavimus æquor;
Vicimus Odryſios, Boreas, Eurique procellas
Fregimus, & Libyæ ſyrtes, ſcopuloſque latentes;
Tartareas acies proſtravimus: æquore toto
Devicti Manes, ſtygiæ cecidere phalanges;
Non equidem Naires, Badagaſque in bella ruentes,
Aut ego Barbaricas acies, & tela pavebo;
Non Erebi furias (quamquam ruat omnis ab imo
Eumenidum pharetrata cohors) Maneſque furentes:
Ingentes dabit ille animos, dabit ille potenti,
Magnanimum dextræ robur, mentiſque vigorem;
Ille per armatas acies in prælia miles
Pugnabit, primàque locum ſtatione tenebit:
Ille ſuum nomen, ſacras tutabitur aras.
Sævos umbrarum Cives, ditemque rebellem
Omnipotens contra ſtabit Deus: hoc Duce, leges
Excipient Indi: faſtis aſcriptus Jàpon
Romuleis extremus erit: ſua limina Seres
Tergemino pandent Patri: quin auſpice tanto;
Amiſſum decus Auroræ reddatur Eoæ.
At ſi mortali reddenda eſt gratia, detur
Ignatio, qui almam Jeſu de nomine gentem
Inſtituit; ſurgatque polis Ignatia virtus.
Sic ait, & lacrymis vultum perfundit obortis;
Mutuus urit amor, dulcis fovet ardor amantes;
Saberus, quoniam melior pars acta diei,
Aùlai è medio ceſſit, & ultima dixit.
 Diſpulerat dulci cantu Tithonius ales
Otia blanda viris, recinens lucemque, diemque;
Et formoſa polo rutilis, pexiſque capillis,
Igne rubeſcebat roſeo, tenebriſque fugatis
Spargebat conjux Tithonia lumine montes;

Cum

Cum ſurgens templi cuſtos, dat marmore ſignum;
Quo acciti veniunt facturi ſacra miniſtri.
Vix aderant templo proceres, populique catervæ,
Cum latio de more Sacrum celebratur ad aras
Virginis; & multa æterno datur hoſtia Patri.
Mox templi medio Saberus pecmate ſurgit,
Et geminas palmas, & lumina tollit ad aſtra;
Suppliciterque gravis demiſſa hæc voce Tonanti,
Orſa refert: Cuncti intenti ſimul ora tenebant.
O'adſis alterna Patris, Gnatique voluptas
Aurai vis magna, potens, ſacer ardor Amoris,
Qui Patris, Gnatique foves individuum cor;
Flamen ades, diſque reple præcordia flammis.
Hinc populo aſtanti converſus, talia dicit.
Non me gemmarum, non auri arrecta cupido
Impulit Eoos Indi penetiare receſſus.
Purpurat Europe gemmis, micat aurea glebis,
Et montes adamante rigent, Tagus aurifer undis;
Effulgent Parii lapides, ſtant pondera facti,
Infectique auri; ardentque effoſſa talenta:
Stat patriæ fortuna domus, ſtat regia luxu:
At ſi pauperiem noſtris pateremur in oris,
Attamen infido vitam committere ponto,
Et trabe tàm fragili perituras quærere merces
Magna foret, fateor, læſæ dementia mentis.
Non fluxas ſectamur opes: non quærimus aurum:
Nec titulos proavúm, aut faſces jactamus avitos:
Cæleſtes optamus opes, perituraque nuſquam
Gaudia Cælicolúm; & clarum ſuper æthera nomen;
Sed Pater omnipotens, hominum qui pectora flectit,
Ad veſtras duxit ſinuoſa per æquora portus:
Ut dios renovem cultus, rituſque latinos:
Debellem ſtygias acies; regnumque Tyranni
Tartarei evertam; atque Eoi reſtituam rem.
Principiò, qui ficta colunt nigrantis Averni
Numina, Tænarias leges, & ſigna ſecuti
Deſperent Cœli patriis aſcribier aſtris;
Sed triſtes Erebi ſedes, & Tartara regna
Expectent, tetrumque chaos graueolentis Averni;
Flammarumque globos, gelidoſque in gurgite fluctus;
Quis furor ò gentes? In vota, preceſque vocatis
Vos (1) Plutona Deum? Non hic Deus: Aliger olim
Hic fuerat, ſuperos inter pulcherrimus omnes,
Et ſummos inter proceres ſtellantis Olympi,

(1) Idem ac ſummanus, quaſi ſummus Deorum manium: huic Romani nocturna fulmina aſſignabant ut Jovi diurna,

Pri-

Primus erat; primâque locum ſtatione tenebat:
Et quantum reliquos excellit Phoſphorus ignes,
Tantum ille Aligeros; unde eſt cognomine dictus
Lucifer, æthereis ſcintillans æmulus aſtris:
Sed poſtquam ſuperos inter ſplendeſcere Divos
Se non luce pari, at majori lumine vidit,
Intumuit; cœcum ſtimulis audacia pectus
Irritat, cœptumque audax fiducia nutrit,
Ut regni ſolium, & ſummos affectet honores:
Et ſecum hæc agitat: Superi trans culmen Olympi
Aſcendam victor, ſedemque Aquilone locabo.
Vix ea: cum ſubito præceps in Tartara regna
Fulmine deiicitur cœlo cum gente rebelli.
Nec Numen Camus, nec Numina vera Pagodes,
Sed muti lapides, & durum marmor, & aurum.
Eſt (1) unus Deus omnipotens, atque una poteſtas;
(1) Propria Trinitatis Auguſtiſſimæ deſcriptio.
Sed Perſona triplex natura in ſimplice ſurgit:
Eſt Pater; eſt Genitus, qui par tenet omnia Patri;
Et ſpiratus Amor pariter procedit utroque
Par Patri, & Genito, & verum de Numine Numen.
Tres numero quamquam Perſonæ (advertite ſenſus,
Ne fortè ignaris irrepat mentibus error)
Eſt individuus Deus, unus, & una poteſtas.
Hic primus ſator Omnipotens, rerumque creator,
Qui mare, qui terras, ſummoque rotantia cœlo
Signa chao eduxit magnæ molimine dextræ;
Ætheris immenſi gyros firmavit, & aſtra;
Auricomum texit radiis Titàna coruſcis;
Et variam juſſit fraterno lumine Phœben
Compleri, & niveis equitare per aëra bigis;
Ut nocti hæc præſes ſit, & arbiter ille diei.
Aëra diffudit liquidum; atque ingentia terras
Æquora firmavit circùm; tunc penſile pondus
Telluris medio poſuit libramine mundi.
Vos hìc Memnonides Cœnoſo è pulvere fecit;
Atque immortales ſenſus afflavit, & auras,
Ingeniumque, animumque dedit; mentemque potentem
Divinoſque ſimul divinâ ab imagine vultus.
Cœleſtes quin ille domos, & pergama Divùm
(Sydereæ quæ tecta colunt ſtellantia mentes)
Vitam immortalem, magnumque in ſæcula nomen
Exigui nobis tribuit mercede laboris.
Ergo agite, & cuncti lætum Pæana Tonanti,
Ac plauſus geminate ſacros, & dicite carmen,

 Sy-

Sydereum luſtrate vadum, caput abdite in undis;
Nam nullus ſuperi culmen traſcendet Olympi
Ni ſacro immerſus fluvio deterſerit undà
Primævi labem ſceleris: Via nulla ſalutis,
Ni quam purpureo decoravit Sanguine Chriſtus;
Fluminis unda lavet, quos ſanguinis unda redemit.
Hoc vobis cecinit Didymus, cecinere Prophetæ:
Quin veſtra de gente ſatæ cecinere Sybillæ.
Ergo alacres damnate moras, aſpergite lymphà
Luſtrali caput, & vitreas deſcendite in undas;
Divinuſque latex vos ſordibus eluet atris:
Candidior Cycnis, rutilis formoſior aſtris
Emerget ſacris animus redivivus ab undis.
At vos Lyſiades, queis omine regna ſecundo
Subdere Memnonidum magni dedit Arbiter orbis,
Romani Patris imperium ſervate latinum;
Et cultus augete ſacros: removete profanos:
Temnere ſancta Dei memores mandata cavete:
Evitet rixas virtus, & temperet iras:
Non Venus illiciat; vireſque infringat iniquis
Forma modis armata; nec ignea ſpicula Amoris
Inflamment miſerum pectus, nec corda perurat
Ardor Acidalius; vultuſque arcete nocentum.
Stet longè pellex, ne vos contagia lædant
Proxima; ne pectus vicinus devoret ignis.
(Væ Catanæ miſeræ nimium vicina voraci
Encelado, & rapidis nimium ſubjecta favillis.)
Culpa gravis ſuperas cœli ſtellantis ad arces
Intercludit iter; rutiliſque à ſedibus arcet;
Sed piceas Erebi fauces, atque horrida Ditis
Antra aperit, tectoſque nigrà caligine poſtes
Pandit Avernorum; atque aſtu Cytherea doloſo
Præcipitat miſeros, cæcumque immittit in Orcum.
Nox ubi perpetuis (quis non pavet?) atra tenebris
Incubat, & denſis glomeratus nubibus horror:
Mille ubi Tartareæ rapidis incendia flammis
Eumenides ſufflant, ignique alimenta miniſtrant;
Milleque terribili ludunt ſub imagine formæ.
Perpetuò miſeri manſuram avertite flammam,
Tænarios vitate lacus; precibuſque Tonantem
Flectite, tot ſcelerum labes delete precando.
Numinis ira cadat lacrymarum fonte perenni;
Obruta; Tartareas valeant extinguere flammas,
Quos calidos fundunt rorantia lumina, rivi:
Non vos divinæ perterrent fulmina dextræ

Nec tantus mentem pœnarum perculit horror?
Extemplò aſſurgunt populi, terramque gementes
Ore petunt, diris fœdantes pectora pugnis:
Terra madet lacrymis, ſacræ clamoribus ædes
Reſponſant querulis, humileſque ad lucida tendunt
Aſtra preces; mittique petunt à vertice olympi
Fœdere perpetuo manſuram in ſæcula pacem.
Tunc ſic Saberus, ſuſtollens lumina cœlo:
O' Pater omnipotens ſuprema ex ætheris arce
Qui pius aſpectus ſubjecti lumina mundi,
Semper honos, nomenque tuum celebretur in orbe:
Te ſupplex Indus, ſupplex veneretur Hydaſpes,
Te Ganges, te rubra Thetis, te Seres adorent:
Incipiant promiſſa, precor, procedere luſtra,
Dum tua Gangarides populi mandata faceſſunt;
Et tua jura Mogor jam ſentit, & India leges.
Da pacem Pater omnipotens, vultuſque ſerenos
Immemor antiqui ſceleris nunc exere terris:
Sic ille effatus; divinis eluit undis
Memnonides, clauſique viam patefecit Olympi:
Vertitur & rerum facies, & gaudia Eoo
Incipiunt: verſis procedunt candida rebus
Sæcula; & antiquum mores vertuntur in aurum;

Digitized by Google

SABERIDOS

LIBER V.

Argumentum.

Ver erat, & placidi fulgebat regia cæli;
Cum mole extructa templi; Saberas in altum
Carpit iter pelagus Colchini quæ advenit Urbem:
Inde actis de more ſacris diſcedit: at æquor
Ut tenuit, fera ſurgit, hyems tumuitque profundum;
Sex ſine luce dies, totidem ſine ſydere noctes
Erravit: tandem incolumis Piſcaridos oræ
Appulit, æthereas lecturus in æquore conchas.
Hic populum, dum magna parit portenta, Paravum
Ad Chriſti revocat cultus; vincenſque duello
Brachmanes; Triados cultus, & ſacra revelat.

AUrea progenies cœtu plaudente beato
Cælicolùm, Eois paſſim conſurgere regnis
Cæperat; æthereum Cœlo dum nectar ab alto
Depluit, & florens tepidis Ver incipit auris.
At turpis ſenio, atque comis ſquallentibus annus
Exulat, ac læti capiunt exordia menſes:
Ipſe ſerenato, qui pellit ab æthere nubes,
Atque ſuis totum ſplendoribus induit orbem
Purpureis Sol vectus equis, melioribus ibat
Auſpiciis, meliore comà, crinemque repexus;
Certabat ſolito terras circumdare gyro.
Jam nuſquam tenebræ, tenebras nox atra recondit;
Ipſa Polo Pietas, ariſque potita profanis
Relligio; ſacrique tenent altaria cultus:
Sydereas iterum ſedes Aſtræa relinquit
Antiquas viſura plagas; perque oppida bigis
Purpureis invecta redux jam Gratia triplex

Digitized by Google

Ire amat; & dii Genitrix arridet Amoris
Alma Fides, Spes unà, & pulchri Mater Honeſti;
Fracta jacet ſtygis ira: ſub atro fornice Jani
Mars latet; ac toto ſurgit Pax aurea mundo.
At Pater omnipotens ſummo ſtellantis Olympi
Vertice vota audit, tùm dextrà continet ignes
Immemor antiqui ſceleris, noxæque protervæ:
Atque ſerenato placatos lumine vultus
Memnonidum in terras, atque alta in mœnia (1) Goæ
Dirigit, & pacem concordi fœdere firmat.
Sed pius optatis gaudens ſucceſſibus Heros;
Poſt ubi Relligio ex oris male pulſa redivit,
Illum Colaicos ultra protendere fines
Tentat ovans, Latioque Indos ſubmittere ſceptro;
Ergo alacer meditatur iter, dum Bruma remittit
Frigora, purpureique Polo luceſcere ſoles
Incipiunt, lætoque tument in palmite gemmæ,
Et teneri effulgent per prata novalia flores.
(2) Ante tamen pario magnum de marmore Templum
Ædificare jubet, cœloque aſſurgere molem
Numinis obſequio, Temploque adjungere ſedes;
Se quibus Europà devecti cœrula præter
Excipiant Socii; fractaſque ad prælia vires
Inſtaurent, aptentque ſuos ad bella lacertos;
Excidium crudele ſtygi; Ditique daturi.
Hic alii pueros doceant juvenilibus annis
Cecropias artes, diſciplinaſque Minervæ,
Ut docti paribus concurrant viribus hoſti:
Phœbigenæque alii ſacro ſint ore potentes,
Ut doctæ exundet victrix opulentia linguæ:
Cura aliis ſuperi curſum deſcribere Olympi,
Stellarum Eoos ortus, rapidoſque receſſus;
Lumine, quo niteat Cœli via; lucis origo
Quæ ſit prima; ſuos capiant unde Aſtra nitores?
Aſtra quid edicant? vario ſol aureus ortu,
Et quid Luna canat? quid labi viſa per auras
Ignea fax, aureo ſignans veſtigia limbo?
Aſt aliis convexa Poli, ſedeſque beatas
Empyrei, dum flamma recens præcordia tangit
Explorare labor, rerumque exquirere cauſas.
Centum ergo incumbunt opera ad fabrilia Fabri:
Excidunt alii lapides, & viſcera montis
Denudant: rupes rigidà gemit icta ſecuri.
Excisos alii lapides, & grandia quadrant
Saxa manu artifici; pars ſedibus excavat imis
Tellurem, & cumulos deducit mollis arenæ,

(1) Barigata, nùc Goa tùm incolis, tùm luſitanis, unacum Inſula appellatur, capta ab Alboquerchio Duce anno 1509. cùm antea Idelkano ſubjecta eſſet, Caput luſitani Imperii apud Indos, & Urbs ſummæ opulentiæ, ubi Archiepiſcopi, & Prætoris ſedes.

(2) Collegia erudiendæ Juventuti Goæ a Xaverio erecta.

Fun-

Fundamenta locant alii, longo ordine quadros
Connectunt lapides; ſenſim ſe tollit in auras
Magnifico luxu, & ſumptu prædivite moles:
Hinc Parii ſurgunt lapides, Afræque columnæ,
Hinc radiat marmor, foribus flammeſcit ahenis
Pellucens cardo gemmis, auroque coruſco,
Atque ebore effulgent veſtigia ſumma vetuſto.
Haud mora, pinnatum conſurgit ad æthera Templum;
Interea Paulus, Camerino è ſanguine cretus
(Liquerat hunc libycà Saberus in urbe, relictis
Solamen miſeris) Praſià regione profectus
Venerat, Oceanum ratibus permenſus Eoum:
Quem, poſtquam Divus complexu excepit amico;
Auguſtum in Templum, & ſacra ad delubra reducit;
Ut meritas ſuperis grates, & vota referret;
Auguſtæque jubet moli, Sociiſque præeſſe,
Ac veteris Fidei cultus, & ſacra tueri.
Ipſe autem (ſic juſſa Dei, monituſque vocabant)
Victor in Eoas Comorini litoris oras
Signa, triumphaleſque acies inferre parabat.
(1) Tempus erat, quo Vere novo domus aurea cœli
Panditur, & puro ſuffuſus lumine Titan
(1) Amœniſſimi Veris deſcriptio. Emicat; atque novæ fulgent cunabula lucis:
Ros matutinus diſtillat ab Æthere guttis
Uberibus, tereteſque micant in palmite gemmæ;
Arrident gelidi fontes, arridet in ipſis
Najas aquis; valleſque novo ſe gramine comunt.
Vernat apex adamante novo, gemmiſque coruſcant
Floribus intexti colles, & montibus humor
Liquitur; & latè ſpirant ſata florea odores.
Taurus & auſpiciis aperit felicibus annum;
Et micat antè Aries ſtellato vellere dives,
Auroramque ſuo vicinam nunciat ortu:
Arboribus redeunt crines, ſylvæque comantes
Aſſurgunt lętis tendentes brachia ramis.
Floret ubique ſolum, jucundo gramina riſu
Ver variat, teneras Zephyris ſpirantibus herbas
Omnigenum in florem calor explicat: æmula cœlo
Tellus purpureis conveſtit floribus agros
Quin & odoratas gremio ambitioſa recludit
Chloris opes, & mille ſolo gemmata colores
Hinc atque hinc ſpargit; credas tot ſydera, quotquot
Dat rutilare roſas: tot lucida dixeris aſtra,
Quot nivea in viridi fulgeſcunt lilia culmo:

Dant

Dant rupes Scatebras, latè chriſtallinus humor
Funditur argento ſimilis; tum compita circùm
Flexibus it variis, ac florea culta recurſat:
Aſſiduo patrium complent modulamine Cœlum
Aſſuetæ ripis volucres: hinc avia longè
Reſponſant nemora, ac nemorum vaga ludit imago;
Ipſe coronatus, fagique comantis in umbrâ
Tityrus agreſtem meditatur arundine Muſam:
Marmora ſtrata ſilent, mutà conſternitur undà
Oceanus; tumidis nec Nereus æſtuat undis:
Ipſe iterum tentat tranquilla per æquora curſum;
Et fidens placido credit ſe navita ponto:
Ipſa ſuas Natura novo perfuſa lepore
Jactat opes, geſtitque ſinu recludere gazas;
Suffuſus fulgore Polus, Telluſque virenti
Læta ſinu; pelaguſque ſilens arridet, & aër;
Afflatuque ratem leni vocat Eurus in altum.
Ergo ſacris tandem Saberus ritè ſolutis,
Et mole inſtructa Templi, poſtquam alta quierunt
Æquora, tentat iter velis, Goamque relinquit:
Crebeſcunt auræ in noctem, nec Delia curſum
Plena negat; ſplendet claro ſub lumine pontus:
Ipſe gubernator depictos arte magiſtrà
Terræque, Cœlique globos, & pixida ventos
Diverſa regione Poli, terræque volantes,
Signantemque viam nautis per gurgitis alti
Immenſos latè tractus, & limina Mundi:
Exigua quâ luce micant pigra plauſtra Bootis;
Et qua Centaurus ſtellato cum pede fulget;
Quàve altis invectus equis Sol emicat undis:
Quàve citum Oceani rubro lavit æquore currum;
(1) Hanc igitur Nauta in medio locat: ilicet intus
Hâc illâc acus in gyrum, perque omnia fertur;
Mox ſiſtit ſaxo pigrior, fruiturque potiti
Syderis obtutu: ſervant (mirabile dictu,
Et lapis, & ferrum calidas in pectore flammas,
Vireſque ignotas, queis dum propellitur, alto
Signat iter pelago). Sed jam Palinurus acuta
Rectus acu puppem Comorini inflectit ad oras:
Obliquatque ſinus, & amicas excipit auras.
At puppis fugiens, plenis trans æquora velis,
Gurgitis in medio ſpumantes eruit æſtus:
Et ventis vada ſalſa ſalis ſecat uſa ſecundis.
Jamque pateſcebant Colchini mœnia, & arces;
Et ſenſim tellus gremium tendebat amicum,

(1) Acus magnetica deſcribitur.

Jam

Jam propior latè portus ſua brachia curvans,
Tuta peregrinæ pandebat littora puppi.
Vela legunt Nautæ, manibuſque animoſa juventus
Arma capit; crebroque ferit tumida æquora pulſu.
Cedit victa Thetis: portu dominatur aperto.
Puppis ovans, & pulſa retro maria alta repellit:
Hinc ubi lunati puppis ſubit oſtia portus,
Obvertunt pelago proram; longoque rudente
Marmoreo ripæ religatur in aggere pinus.
Haud mora: Nautarum victrix manus emicat ardens
Littus in Eoum: molli pars ægra reclinat
Membra thoro, & gremio ſilicis trahit ictibus ignem:
Pars veſtigat aquas, inventaque flumina portat:
Annoſas alii populantur vertice ſylvas.
At pius interea Saberus ad alta Triformis
Flectit iter delubra Dei, greſſuque decoro
Incedit, Cœtu circùm ſtipatus ovantum.
Et jam Fama volans ſe ſe extulit ocyor Euro;
Heroem Auſonio vectum de littore, pacem
Qui populis, ſtygioque ferat qui bella Tyranno:
Cum ſubitò tectis excita animoſa juventus;
Et caſtæ matres, procerùmque effuſa caterva
Diverſum per iter properant ad littora nota:
Non ſecus irrigui, variis ceu curſibus amnes
Præcipitant, pelagique unam labuntur ad oram:
Saberum excipiunt, geminaſque ad ſydera palmas
Extollunt hilares, Numenque in vota vocantes
Innumeras reddunt flagranti pectore grates.
Hinc proceres, populique ſenes Heroa ſequuntur
Una omnes; circùm pueri, innuptæque puellæ
Sacra canunt, veſtemque Viri contingere gaudent.
Ventum erat ad Templum: Saberius aurea tecta
Intrat adoratum Numen: mox genua recumbens,
Inclinat ter ritè caput, Numenque ſalutat:
(Hoc procerùm primi expediunt, hoc cætera pubes
Exemplum venerata facit) tum lumina tollens
Alloquitur Numen: Cœli qui ſydera torques
O' Pater, O' terras, & qui regis omnia nutu:
Semper honos, nomenque tuum, ſemperque vigebit
Laus tua; Te ſemper totum pennata per orbem,
Fama canet; felix ibit per ſæcula Nomen.
Aſſurgunt per te Reges; tibi Sceptraque, & arma
Deponunt: per te cingunt diademate Crines.
Quidquid in Orbe viget, per te viget: omnia ſolus
Sub ditione tenes: te norunt ſydera Regem.

Exerg

Exere felices vultus: gentem aſpice Eoam;
O' tandem miſerere: tuum colat India Nomen:
Plaudite vos populi, Dominum cognoſcite veſtrum;
En favet; en alto vos aſpicit æquus Olympo:
Jam vobis optata dies affulſit ab Aſtris,
Qua reduces iterum complectitur India faſces
Romuleos; votique memor ſuſpendit ad Aras
Fulgentes auro tabulas: redit arce latinâ
Religio divina patrum: jam ſydera terris
Conciliat Romana Fides: jam pulſus Eoo
Tartareus Pluto, regnumque immane Tyranni
Ceſſit; & aurati redeunt exordia Sæcli.
Hæc ille: & Latii populo dat jura volenti:
Incipit & ſuperis adſcribere ſedibus Indos,
Tartareos populare lares, invadere regna
Cocyti, & toto Manes expellere Eoo.
Interea aſtantes circùm pia vota precantùm
Aligeri, commiſſa quibus cuſtodia noſtrum eſt;
Dona Sabæa velut plena conduntur acerrâ,
Excipiunt; vapor ut grato conſcendat odore
Æthereum per iter latè Omnipotentis ad Ora;
Audiat orantùm voces, ac vota ſecundet.
Jam Tarteſſiaco ſubmerſerat æquore Titan
In noctem diffuſus equos, Cœlumque ſerenum
Undique texuerant, ſubducto Sole, tenebræ:
Hoſpitiis unà juvenes, puerique, Seneſque
Succedunt, placida componunt membra quiete:
Diſcubuere thoris omnes, & pocula Bacchi
Libarunt, feſſos tandem ſopor irrigat artus.
At pius evigilat Saberus poplite flexo
Virginis ante Aras, immortaliſque Triformis:
Nnnc ille accenſo rapidos jacit ore nitores,
Irriguos miſcens inter ſuſpiria fletus;
Nunc oculos vibrat in Cœlum, ſtellantia ſpectat
Mœnia; ſydereas optat traſcendere ſedes
Empyrei; mortale onus, & terrena peroſus
Pondera; nunc ipſum votis ciet Axe Tonantem;
Et nunc divinam alloquitur prece ſupplice Matrem;
Immiſtaſque jacit dictis ad ſidera flammas.
O' felix una ante alias Ieſſæa Virgo,
Unus amor Superûm, Divorum ſola voluptas:
O' nimium dilecta Deo, quam Gratia primùm
Naſcentem placidis excepit molliter ulnis.
In te nil iræ Stygii potuere Tyranni:
Nil te primævi noxæ læſere Parentis,

Una tot ex veteris natarum millibus Adæ
Eligeris paritura Deum; ſędusque Tonantis
In noſtrum latura ſolum, mea vota ſecunda:
Audi verba volens, precibuſque aſſueſce vocari
Diva meis: Tu ſola potens terràque, Poloque es:
Hæc memorans, tandem invito ſua lumina ſomno
Clauſit, & in nudà corpus tellure reclinat:
Vix ſopor egelidus feſſos oppreſſerat artus,
Cùm fugit, & rapidis alis devecta ruit nox:
Emicat Oceano roſeo ſuffuſa rubore,
Et vaga puniceis ſubvecta Aurora quadrigis:
Luce ſub exorta, Zephyrique tepentibus auris
Prata per herboſa, & volitans ſata florea circùm
Garrit avis; veteres iterat Philomela querelas:
Excitus volucrum cantu Saberius heros.
Corripit è ſtrato corpus, tenditque ſupinas
Ad Cœlum cum voce manus, & Numen adorat
Tergeminum; Chriſto triplici ſua munere vota
Nuncupat: Iſacidum ſupremi carmina Regis
Concelebrat; ſanctumque canit pæana Tonanti:
Ac Mariam recolit perfecto lætus honore;
Sacrificamque dapem cereali è munere in aris
Apparat, immiſſoque rubent jam pocula vino;
Evocat & Cœlo ſacra in convivia Numen.
Interea mediis excitur ſedibus urbis
Hàc, illàc populus; variis per compita fuſi
Agminibus, delubra petunt puerique, ſeneſque,
Sole recèns nato, & tenebris oriente remotis:
Poſtquàm gens omnis luſtrales venit ad aras,
Saberides ſacro cingit ſua corpora cultu,
Ut ſanctas epulas ſummo libaret Olympo.
Egreditur magnâ juvenum ſtipante catervâ,
Auguſtoque gradu incedens altaria ſcandit:
Ære datur ſignum: ſubitò procumbit humi gens;
Atque ſuum ſupplex expectat Numen ab aſtris:
Prævia verba refert Saberius, ſancta precatur
Numina, pertractat Cererem, poſt vota, preceſque:
Inde vocat verbis Verbum: volat æthere Numen
Dapſile, triticeàque latet ſub imagine, & inter
Anguſtos orbis fines: dextrà ille rubentem
Ritè mero calicem ſtringit: vix miſtica promit
Verba; merum mutant in Dium verba cruorem;
(Una etenim ſpecies ſupereſt) mox Numen adorat;
Et ſupplex tales fundit de pectore voces:
Salve hominum communis amor, te, te manet unum
No-

Noſtra fames : ſalvete ſacri dulciſſima Amoris
Pignora , quæ Regem tegitis radiantis Olympi :
Vos Dominum celatis ; opes vos ſrugis amictu
Conditis æthereas ; niveoque abſconditis orbe
Regnatorem Orbis, nimis ò felicia ſummo
Pocula fœta Deo ! ſelix gravida Hoſtia Terris :
Cur non ſe ſcindit, nec purgat in æthera nubes ;
Divinas quæ condit opes, quæ Pignora ſummi
Integit obducto tenui velamine Patris :
Tu radios effunde tuos, Sol auree, nubem
Diſiice, & æthereum nobis reclude nitorem :
Perfect's de more ſacris ; Luſtralibus Indos
Jam dociles deterſit aquis, adſcripſit & aſtris
Et Procerum primos, vilique è plebe Juventam ;
Et Lemures toto turbavit victor Eoo.
Qui pulſi retrò vertentes terga, calentes
(1) Pandionùm petiere plagas, hùc flectere curſum
Ergo jubet, fractoſque fuga exagitare ſequendo,
Ad medium cœli niveis Latonia bigis
Venerat, & tremulo ſplendebat lumine pontus ;
Extemplò rector vigilantibus aſtat ocellis,
Et celſa de puppe notat labentia cœlo
(2) Sydera, Pleïades, Helicen, tardumque Bootem ;
Ægoceronta, Canem, gravidumque Oriona procellis :
Atque Comam, atque Aquilam, atque obſcuram Caſſiopeam ;
Dum notat hæc rector, lunæ palleſcere vultus
Cœpit, & extemplò cœli de parte ſiniſtra
Orta mari ſurgit nubes, cœlumque ſerenum
Paulatim obducit, latèque aſſurgit eundo,
Nimborum, ac pluviæ certiſſima ſigna futuræ ;
Sed quoniam blandi ridet pellacia ponti,
Cœrula ventoſo non Æolus æquora flatu
Perturbat ; Rector cœli ſuſpenſus, & inter
Æquoris augurium, vel ſolvere carbaſa vento ;
Carbaſa vel tuto ſervare in littore neſcit :
Dum ſecum hæc agitat, mentem timor anxius urget ;
Aſtra petit rurſum, ſimul auribus aëra captat ;
Jam tenuem ſpectat ſenſim vaneſcere nubem,
Atque iterum argento perſundi cornua lunam.
Ergo alacer pelagi, & cœli ſpe captus inani.
In ſtratis ſomno ſocios, vinoque ſepultos
Increpat edicens collectos littore toto
Corripere arma viros : ſubitò velociùs Euro
Aſſurgunt nautæ celeres, & juſſa faceſſunt :
Conſidunt tranſtris, remiſque apluſtria tundunt

(1) Indiæ intra Gangem regna, Ariaca, & Limyrica, ubi Populi Pandiones Salaceni, Maſolii ſic dicti à fluminibus, quibus inter luuntur.

(2) Conſtellationes ſatis notæ, quarum ortu, & occaſu tempeſtates excitari, antiquorum, præcipuè Poetarum, opinio fuit.

Ille facit ſignum, moniti quo cœrula nautæ
Salſa ſecent, ventiſque alii dent vela ſecundis:
Non ſecus ac juſſi faciunt, freta cæca reductis
Sollicitant remis; fertur cava gurgite pinus:
Sic illi: at doctus ſublimi in parte magiſter
Aſſidet; & non ille forum, non ille pererrat
Tranſtra, nec inſurgit tonſis, aut ſuppara pandit;
Dextrà temonem ſed temperat: inde carinam
Flectit, ut optati ſubeat ratis oſtia portus.
Saberus pelago fœdam impendere procellam
Haud dubitat; (nam plena Deo præſaga futuri
Mens erat) & meliùs quàm celſo vertice paſtor,
Sive Supercilio Maleæ, (1) ſummàve Capharei (2)
Fronte hyemes, ſubitoſque ſolet prænoſcere ventos,
Jam videt undiſono procul alta tumeſcere Cauro
Æquora, & imbriferas Cœlo inſanire procellas,
Fulmineque immixto paulatim aſſurgere nubes:
At ſimul incolumem præſentit turbida puppim
Marmora victuram, fragili quamquam abiete textam;
Hoc Deus inſpirans animo monet: Unde futuri
Conſcius ire ratem ſinit, & ſe credidit Undis.
Interea Pyroiſque, Phlegonque, & Eous, & Æthon
Purpureum ſurgens emittit naribus ignem;
Hinnituque fugat ſtellas, lucemque reducit:
Nigra mari magno ſubitò cum Sole coorta
Tempeſtas, imbreſque tulit, cœlumque recondit:
Jam rapidos æſtus latè maris explicat; & jam
Incipiunt curva elato ſpumeſcere fluctu
Littora, & alliſis ſuccreſcere murmur arenis;
Et ſcopuli, cauteſque ſonant; fremit æquore toto
Ventorum furibunda cohors, & marmora miſcet.
Ipſe gubernator puppi ſic fatur ab alta:
Aſtra malum hoc nobis (niſi mens mea cæca fuiſſet)
Pallida jamdudum, & tantam oſtendere procellam:
Hoc mihi prædixit ſurgens à Veſpere nubes,
Dum cœlum latè obduxit. Sic deinde locutus,
Colligere arma jubet, medioſque effindere fluctus:
Obliquat velum in ventos; dein talibus infit:
Inclyte Saberide, rerum niſi ſpondeat Auctor,
Colaicum haud ſpero hoc littus contingere cœlo:
Præcipites medio ſurgunt è cardine venti,
Et conjurato propellunt flamine proram:
Ipſe Polus gravidis involvitur undique nimbis,
Undique miſceri ſpumantibus incipit æquor
Æſtibus, & cœlo montes attollit aquarum;

(1) Promontorium Græciæ in Laconia, ubi difficillima eſt, & maximè periculoſa navigatio. Nomen ſumpſit à Maleo Rege Argivorum, qui ſuper hoc ſtruxit Apollinis templũ, quod Maleoticũ dicitur.

(2) Mons altus in Euboea Inſula, Helleſpontum verſus, apud quẽ Græci à Troja recedentes, naufragiũ fecerunt.

Sed

Sed nos nec vento obniti, nec tendere in altum
Poſſumus : at quoniam ſuperat fortuna, ſequamur ;
Et retrò flectamus iter : nec vertere vento
Terga truci, aut pelagi ſævas vitare procellas
Detur dedecori : adverſæ cedamus, oportet
Fortunæ : quis enim noſtrùm aut audentior ivit
Fortunam contrà ? aut victor remeavit ab undis ?
Nulla fides præſtanda mari. Saberius illi
Hæc contra : fateor nobis inſtare furentem
(Jamdudum novi) hanc hyemem ; ſed flectere curſum
Non ſedet : inceptum turbata per æquora puppi
Incolumi tentemus iter : juvat ire per undas.
Mutati impellent (1) Comorina ad littora venti
Carbaſa, Cocyto, & Stygio frendente Tyranno.
Dixerat : extemplò venti (mirabile viſu)
A' prora in puppim flectuntur ; vela ſecundo
Intendunt flatu : roſtrum freta pulſa nitenti
Ære ſecat ; medii montes ſinduntur aquarum ;
Ipſe diem ſpectare nequit Sol, Sydera noctem :
Uſque adeo contexit hyems Cœlum atra tenebris !
Sex ſine luce dies, totidem ſine Sydere noctes
Errarunt pelago cæca caligine ſepti.
Septima lux tandem cœlo detrudere nubes
Incipit, & roſeo veſtiri lucis amictu ;
Cum procul apparent Comorini culmina montis :
Hæc relegens rector temonem flectit ad oras
Pandionum, boreamque petit ; ventiſque ſecundis
Agaricum ſuperat pelagus ; Phœboque cadente,
Pandionum tandem æſtiferis allabitur oris.
(2) Montibus Apocopis, & quà ſe (3) Vindius aſtris
Inſerit, immenſum latè protracta per Orbem
Europamque, Aſiamque amplexa calentibus Oris
Litoris Agarici, tandem ſe immittit Eois
Fluctibus, inque caput Tellus tenuatur acutum
Calligiis producta jugis (ſic nomine priſci
Dixere, ut perhibent, aliique deinde nepotes
(4) Colaicos apices, & promontoria Chorys :
Hinc tandem ſeros melius Comorina minores
Appellaſſe ferunt) : Imo hic jacet Inſula ponto,
Quam Ziquatræ ſimilem non longè dividit æſtus
Faucibus anguſtis Comorini à vertice montis.
Humanæ in ſpeciem linguæ ſe tota figurat
Terra hæc, quam medius protenſam gurgite vaſto
In geminas partes hinc, illinc culmine longo
Dividit (5) Adiſathrus, (mutato nomine, quæ nunc
Dicitur Occiduis Gathes, Malabaricus Indis.) Ma-

(1) Promont. in Oceano Indico ſatis notum.

(2) Continentis deſcriptio à Gadibus uſque ad ſinum Agaricum, vulgò Golfo di Bengala.

(3) Hiſpaniarum Mons Cantabros ab Aſturibus dividens.

(4) Juga Colaica quibus Travancotidis Regnum à Piſcaria dividitur.

(5) Mons iuxta Gangem, qui velut Apenninus peninſulam totam ſecat, inque oceanum excurrens Cory appellatur, capo di Comorin.

Inclytus Alpinis veluti de montibus ortus,
Antiquam Heſperiam medius ſecat (1) Apenninus.
Hinc ubi proſpectat Solis juga ſera cadentis,
Qua Goa ſe medio tollit circumflua ponto:
Gemmiferoſque ſinus ratibus modica inſula pandit
Olim Doris Arabs, nunc purpurat Indica Tethis
Quam magna ſe mole ferens irrumpit, & auro
Ditat flaventi, bacciſque nitentibus Indus.
At latere adverſo, quà primo aſpergit Eoo
Delius Odurios, ſua munera ditia pandens
Se Thetidi Ganges ſeptena per oſtia miſcet.

(1) Mons Italiæ ampliſſimus ab Alpibus, aut Liguria tendens ad Siculum fretum ac totam dividens Italiam,

Planities verò, deſcendens vertice ſummo
Adiſathri, ſenſim littus procurrit utrumque:
Olim tecta vadis, (ſic tradidit alta vetuſtas)
Omnis erat: vaſtos cingebant æquora montes:
Nunc terram refluo paulatim gurgite pontus
Deſerit, & ſenſim de fluctibus aſpera ſurgit;
Cuncta retro ſecum trahit irreparabile Tempus.
Hinc Goæ regnum, Colchorum diruta tecta;
Colchiniquc arces, humileſque Cananoris urbes;
Cottiaræ ſedes; diteſque Travancoris oræ;
Et ſcopuli Comorine tui, quibus altus Eoas
Oras occiduis circumſpicis; omnia in unum
Hìc mundi (2) portenta refers: Nam tempore eodem
Hinc dextrà de parte fremit mare, verberat undis
Nereus objectum latus, & ſimul aurea fractis
Fluctibus aſtra ferit; tenebriſque per aëra fuſis,
Nox atra incumbit pelago, de nubibus imbres
Præcipitant: bacchatur hyems, exaſperat arva
Frigus: terra riget gelidis devincta pruinis.
Contra ex adverſo montis de parte ſiniſtrà,
Purpureus calet orbe dies, cœlumque ſerenat
Delius; & blandi ridet pellacia ponti:
Non furit Auſter aquis: dextrà de rupe procellæ
Nec ſævit: Tethyn Zephyritis, & aura Favoni
Dulcè ſuis demulcet aquis: quin ſemper odoris
Floribus halat ager: ſua pendent arbore poma:
Cum verò deſævit hyems de parte ſiniſtra,
Dextrà vernat ager; Sic mutat provida mater
Alternas Natura vices: Miracula rerum,
Non aliis conceſſa locis, Comorine ſub imo
Cardine tu ſervas; & certo Sydere gaudes;
Angulus exiguus toto celeberrimus Orbe.
Indè colorato, quà ſe deflectit Eoo,
Æſtiferis ſurgit Piſcaria fervida terris,

(2) Mira anni varietas deſcribitur, qua viciſſim oræ Malabaris, & Travancoris Vere gaudentium oppoſitæ Piſcariæ, & Choromandel hyemem ſentiunt ſub eodem climate trans Adiſathrum,

Quæ:

Quævè ſacræ ſervat Fidei monumenta Miliſpar;
Et Narſinga ferax adamantis, & oſtia Gangis.
Has olim terras varii tenuere Tyranni,
Et populos ſub crudeli ditione tenebant.
Cum tandem Gades ultra, ſituſque Marocchi;
Hìc vecta Heſperiâ penetravit Lyſia pubes
Ignotum per iter, divino freta Tonantis
Auxilio: quo dante viam per cœrula Nerei,
Gamaide emenſo, ſepoſtos venit ad Indos:
Adſcivitque ſuis, armato milite, regnis
Colchini muros; & gemmâ divite claram
Auriferam (1) Colchon; tum multâ merce refertam
(2)Cottiaram, Coulam (3), & præcelſa palatia Goæ:
Et quæ proceræ fugiunt in nubila turres.
Hinc Baracæ, Salur, celebriſque eſt addita regnis
(4) Mandagara, & gemmis pretioſa fluenta Salènes;
(5) Muxiriſque potens armis, diveſque beryllis,
Byzantique arces, & frugiferæ (6) Salſethes:
Illa truces domuit Mauros; capita alta recidit
Batorum; pellenſque ſuis è finibus hoſtes
Vicit Meſolios: Arcati dira Tyranni
Colla jugo domuit, ducens captiva triumpho
Corpora: Pandionas bello ſubiecit, & omne
Calligium vicit littus, populoſque rubentes;
Et vexilla Crucis domitas ſuper extulit arces.
Ut primùm puppis tetigit (7) Piſcaridos oras;
(Sic nunc Pandionum terras dixere minores,
Plurima quòd rubro quæratur in æquore concha)
Navita (quem cruſti malis audacibus orbem
Prendere poſtremi, patulis nec parcere quadris,
Aut Cereri ambeſæ penuria adegit edendi)
E' trabe vicinis inhians ſe vibrat arenis;
Et gelidos amnes, & menſas quærit agreſtes;
Atque hàc, atque illàc currit per devia Sylvæ:
Ceu ruit impaſtus, ſtrictoque è carcere miſſus
In diverſa lupus, caulas ſpeculatur, & alta
Septa capellarum, cupiens ſedare moleſtam
Ore famem; ſylviſque rapax abſconditur atris:
Non ſic magnanimus geſtis felicibus Heros
Diſtrahitur campo, ſtimulos non ſentit edendi;
Nec ſitis impellit calices ſiccare falerno:
(Diis ſimiles etiam terris ſub veſte caduca
Æthereo Superùm veſcuntur nectare Divùm;)
At maiora coquens animo compendia rerum,
Intentus tenet ora, Poloque immobilis hæret:

Secum

(1) Urbs Indiæ intar Gangem munita, & caput Regni cognominis in ora Malabaris Aotaa ſub ditione Luſitanorum ... ab hinc annis à Batavis capta: Duplex eſt ſuperior, & inferior, quæ ad mare.

(2) Urbs vulgò Calecut, aut Cochin in Ora littorali Indiæ cit: Luſitanis Vectigalis, a Comorino Promont. 36. Leuc. in Boream recedans

(3) Urbs Indiæ citerioris in ora Malabaris: Regē habet propri..., cui etiam ſubeſt Regnum Travancoris in illo tractu. ibi Arx, & emporium celeberrimum portu.

(4) Urbs Indiæ citerioris, quæ & Mangalor.

(5) Urbs, & Emporium Indiæ citerioris, maritimū inter Dium, & Goám.

(6) Inſula parva Indiæ in ora littorali peninſulæ cis Gangem, & ad oſtia Maodovæ fluvii in ora Regni Decani prope Goā Urbem probè excultam a Luſitanis, quibus etiam paret.

(7) Tractus Indiæ intra Gangem in ora ſinus Gangetici inter Negapatanum ad Boream, & Promōtorium Comorinum ad Auſtrū è regione Ceylani ſub ditio ne Principis Maduræ, ibi maxima unionū piſcatio,

Secum mente agitans, qua nam ratione, modoque
(1)Colaicos Cœlo ſuſtollat, & inferat Aſtris.
Nunc in vota Deum, nunc ipſam in vota Parentem
Sollicitat: Geniumque loci, Divumque potentem
Indorum quem cura tenet: Cum protinus alto
Labens, Saberidæ ſupra Caput aſtitit ignis;
Ac velut irradiat Cœleſti lampade Titan,
Sic Heroa ſuper præfulſit flamma triformis.
Tùm nutare ſolum, tremere omnia viſa repentè
Littoraque, fluctuſque maris: Colleſque moveri
Conſpecti circùm: mugire & nubibus aër:
Adventum teſtata Dei, vox intonat igne:
Venerunt tua vota meas, Dux inclyte, ad aures;
Audivique preces; votis ne parce, tuaſque
Funde preces: tua vota placent: age, pone timorem:
Ipſe tibi, quocumque voces me, ſydere ab alto
Dexter ero: tu geſta Deo nunc digna moveto.
Fortè Dorylëus Scopuloſo vertice ſaxi
Sederat, indigenas ſcrutari indagine gazas
Defeſſus: (primà naſcentis luce diei,
Dum matutinus conchas irrorat Eous;
Lætus cœleſtes raptarat ab æquore prædas.)
Deductum ſiccà firmat ſtatione phaſelum:
Compoſti ſtabant per littora in orbe rudentes:
Humida per longos pendebant retia ramos:
Ante pedes hamique leves, ciſtæque jacebant:
Et naſſæ, & funes, & viminei labyrinthi.
Plurima dum ſecum tacita ſub mente volutat.
Piſcator, longè venientem aſpectat ab alto
Heroem Scopulo; ſtupet inſcius, & ſua figit
Lumina, nec vultum agnoſcit: tunc obuius ultro
Incedit, celeratque gradum: Cum clara refulſit
Ignea fax: radiis, & lumine compita lucent.
Protinus ille nova correptus imagine monſtri
Conſtitit, & pronus ſe ſe projecit; at ille:
Deſine conſervum venerari: abſiſte precando.
Mortalis, fateor, mortali lumine ſpectas.
Tu mortalem hominem: Longo poſt tempore tandem
Quem Thomas olim, ſaxo dum ſederat udo,
Venturum dixit, Tyrrhena ab ſede profectum.
Surge, age, Colaicis hæc nunc mea dicta reporta.
Ille autem inſueta captus dulcedine, greſſu
Nuncius it celeri. Comorinæ gentis ad aures;
Exoptatum Indis peregrina in veſte reportat
Adveniſſe Virum: ſubitò cuncti, agmine facto,
Torri-

(1) Incolæ ejuſdem Promont. quà maximè in Auſtrum vergit.

Torrida dum medio flagrantibus æſtuat horis
Axe dies, nimiiſque ardent fervoribus arva,
Paſſibus haud lentis ad litora curva feruntur:
Jamdudum optatum longo poſt tempore certant
Aſpectare Virum, legeſque audire Latinas.
Ecce autem nova fax illis affulſit, & ingens
Splendor; & è gremio nituit lux aurea nubis,
Quæ circùm flammis radiabat tempora Divi.
Hinc ſubitò (mirum!) lacrymis hebetantur obortis;
Et tenebris oculi damnantur, luce repulsà.
Non ſecus, in Solem ſi quando audentius ipſum
Figimus obtutus, viſuri lumina magnæ
Lampadis audaces, extemplò, ut fiximus almæ
Luci oculos, Phæbi radiis penetramur acutis,
Cedimus edomiti: tandem damnamus & auſa.
Sic illis jubar inſolitum perſtrinxit ocellos,
Abreptaſque ſtupor rapuit trans Æthera mentes;
Attoniti pendent animis: mens neſcia nutat:
Ter ſunt conati lucem ſpectare coruſcam;
Aurea conatus ter flamma eluſit inanes.
Cùm Demùm ceſſit fulgor: ſimul aurea nubes
In liquidas auras ſenſim vaneſcere cœpit;
Protinus accedunt omnes: Heroaque circùm
Stant fuſi, cunctique illum ſtipantque, coluntque:
Et jubar inſuetum mirantur tempora circùm
Irradiare, geniſque ingens decus addere Divo.
Atque hìc Saberides, (largas cui Numen Olympo
Inſpirat flammas: quibus ebria pectora turgent,
Oraque ſparſa nitent) populos ſic voce ſalutat:
Quàm dudum optavi, donent tibi ſydera pacem
Chara mihi gens, Chara Deo: Vos ille redemit
Sanguine; vos Cœlo peperit; cùm ſtipite duro,
Poſt varios caſus voluit per vulnera mille
Spontè mori; tumuloque regi. Quid vulnera proſunt,
Extremuſque dolor? totumque hauſiſſe cruorem?
Quid Numen periiſſe juvat? ſi tramite cæco
In præceps ruitis, ſi vos luſtralibus undis
Ducitis expertes animas; nec criminis ullus
Eſt pudor; atque omnes ſceleri laxatis habenas?
Ah patrias luſtrate notas: aſſueſcite ſacris
Moribus; & ritus tandem ſervate latinos.
Hàc iter ad Superos; immortaleſque triumphos.
Scilicet humanà prodimus origine ſontes;
Ni ſcelus innatum luſtralibus abluat undis,
Quiſque Acheronthæis lacubus mergetur in Orco;

Stat ſua virtuti merces; ſequiturque citato
Pœna gradu culpam; ſolo namque omnia nutu
Qui regit; hic æquos populos adſcribit Olympo;
Injuſtos premit; & Stygias detrudit in umbras.
Ergo, agite ò populi, felicem noſcite ſortem
O fortunati nimium! caput abdite lymphis;
Purior Aligeris ut ſpiritus exeat undis.
Non opus his plura effari: tùm ſponte Paravi
Se ſe ſydereis dedunt, tanto auſpice, ſignis
Flumine luſtrati ſacro, & ſua nomina Chriſto
Dant faciles; gaudentque jugum ſufferre Quirini;
Quod jucundum olim primi ſubjere parentes
Indorum; cùm ſacra Dei devexit Eoos
In fines Thomas. Vicino à litore fontes
Haurit Saberus; dextramque ad ſydera palmam
Extollit; tunc nuda ſuper capita omnia lymphas
Aſpergit: trifidâ ſignans aſpergine frontes;
Appellatque Patrem, Genitumque, & Flamen Amoris;
Plenus ut è cœlo deſcendat Flammeus imber,
Qui molles animos conſtanti robore firmet;
Ut complexa ſemel ſtet forti pectore ſemper
Intemerata Fides; directo tramite ſemper
Incedant hilares; cœli ſuper aurea donec
Sydera mortali de carcere ſuſtollantur.
Jamque actis, de more, ſacris: excurrere circùm
Incæpit raris habitata mapalia tectis,
Sub juga miſſurus Piſcaridis arua rubentis;
Lecturuſque inopes inter conchilia gentes,
Et lectas Animarum Eoo in litore gemmas:
Jam plures pagos ſacris luſtraverat undis;
Cùm rurſus rediens (1) Tucurini venit ad urbem;
Utque vias omnes, lapidemque evolveret omnem;
Auſoniæ Cives donèc ſubmitteret Arci
Lætior, & cæco miſeros educeret Orco;
Reſtiterat nam ſola ſequi Vexilla Tonantis
Urbs illa infelix: duras obſederat aures
Error; ut ætherea nollent ex Arce ſalutem:
Jamque ubi mortales tanto in molimine vires
Deficiunt, opus aggreditur, cui ſufficit unus
Omnipotens, cum mira Fidem exuperantia noſtram
Suadet, & aſſenſum, mente obluctante, requirit.
Non humili tunc Virgo loco prognata ferebat
Ægra uterum, primoſque ſinus experta labores
Ad partus nova miles erat; non illa periclis
Sufficiens: tantos uteri tolerare dolores

(1) Tucurini pertinacia miraculis expugnatur,

Nec

Nec potis. (eſt quæcumque auſis res ardua primis:
Quæ tentata ſemel, ſenſim ſit mitior uſu.)
Ægra parens pœnis exercebatur acerbis:
Addebat puer ipſe ſuæ malè gratus (1) alumnæ,
Dum faciles aditus non inveniebat ad auras,
Pondere non modicos, uterum quatiente, dolores.
Non via, non aditus vitæ: moritnraque ſemper
Stat miſeranda parens; ſecùm tractura ruinâ
Eheu meſta parens! dilectum pignus eàdem
Extrema impendet, momento abſumat eodem
Quæ pignus, matremque ſimul lachrymabilis hora:
(Saberides verò caſum miſeratur Onuſæ,
Tale parentis erat nomen,) ſit obvius, atque his
Languentem alloquitur. Tanto medicina dolori
Una tibi ſupereſt; nato viaque una ſaluti eſt:
Scilicet ut caput æthereis aſpergere lymphis,
Et juvet in vitreas deſcendere protinus undas:
Hinc tibi parta ſalus; tantos levat unda dolores;
Et puer incolumis ſuperas aſcendet in auras
Nec vitæ tantùm perituræ lympha ſalutem,
Verùm etiam pariet longeva in ſecula pacem;
Eternumque decus regnis eeleſtibus addet.
Annuit ægra parens. liquidas deſcendit in undas;
Luſtralique ſuos aſpergit flumine crines.
Interea genitrix partus preſaga; petivit,
Speratam quæ ferret opem, fœtumque levaret:
Cum ſubitò incolumis vitæ ſublabitur auris
Ingenuo puer ore micans, formoſior aſtris;
Sed magè divinis emerſit pulchrior undis.
Gaudet læta parens, priſcique oblita doloris;
Dulce fovet pignus, teneris dat baſia labris.
Ante ſacros hinc illa pedes devolvitur ultro
Saberi, & meritas ſolvit pro munere grates.
Ille Deo grates perſolvi munere tanto
Imperat, & ſuperis dona hæc accepta referri;
Attoniti exemplò cives (convenerat omnis
In tectum populus, viſurus an ille ſalutem
Redderet; an falſa miſeram deluderet arte)
Hærent, & taciti ſecum hæc eventa revoluunt;
Letitiàque omnes exultant: evolat aſtris
Continuò lætus clamor; plauditque juventus
Victori; nomenque Viri ſuſtollit olympo.
Se ſacris dedunt ſignis, ſe tota Tonanti
Devovet urbs: Populus vitreis luſtratur in undis;
Jam vero Aligerum Cœlo ſublapſa ſereno

(1) Adivè aſſerpai tur a Nenio.

Agmina, & inſolitæ volitare per aëra formæ
Conſpectæ; & Chariti feſtivo plaudere cantu.
Læta per aërias fertur Charis inclyta ſedes:
Relligio Auroram luſtrat, gaudetque tuendo
Eluſas Erebi fraudes, populoſque receptos.
Hinc Punicalis victricia Divus ad Urbem
Signa movet; rutilis radiant labara aurea flammis.
Innumeræ retro juvenum, puerùmque cohortes
Viſendi ſtudio, calcant lata æquora curſu.
Hos ille infantes Lemures mittebat in atros,
Securus palmæ, dextræ confiſus inermi
Non illi gladios, ferrata aut cuſpide pinus,
Nec pharetram jaculis, nec lentum ancile gerebant.
Attamen armati fulgent melioribus armis,
Aurea crux manibus longè ſtat fortior haſta
Pro pharetra ex humero pendet demiſſus in armos
Purpureus textus Pæſtanis floribus ordo;
Et ſacræ tutantur Imaginis Ægide pectus.
Intemerata fides capiti pro caſſide fulget.
Talia bellipotens nunquam ſpectacula Mavors,
Nec tales unquam ruere in fera prælia turmas
Biſtoniis ſpectavit aquis, aut fluctibus Hebri.
Iamque propinquabant muris, jam claſſica ſignũm
Bellandi dederant: ſed erant ſacra carmina ſignum,
Claſſica quod dederant: ſubitò (mirabile viſu)
Attoniti cives divino carmine pandunt
Victori portas; patuit via tuta per Urbem;
Nec pueris auſus de gente reſiſtere quiſquam.
Sponte ſuâ credunt ſeque, & ſua mœnia Cives.
Hinc ego te quibus, ò Sabere, heroibus æquem?
Aut queis te ſuperis extollam laudibus aſtris?
Tu ſolus populos, orbem tu vincis inermis.
Hæc tua nam virtus, & dia potentia dextræ,
Non pueri imbelles faciunt. Te te auſpice, teque
Auctore intentant: Tu robora ſufficis illis.
Auſpice te, nunc mira edent miracula rerum.
Te duce, lethiferas ægro de corpore febres,
Squallentes morbos, peſtes, morteſque fugabunt.
Sed tu ſydereæ, & non fluxæ laudis amator
Das plauſus illis. O' quæ ſpectacula rerum
Cernimus! Eois O' nunquam audita ſub oris,
Nec ſpectata plagis, quas deſpicit Occiduus Sol.
Quæ ſtetit effuſo bellantum ſanguine, palmam
Adſciſcunt ſibi Ductores; Tu, quæ tibi multo
Sanguine palma venit, laudis das prodigus illis.

Jam-

Jamque foro juvenes aderant : hic læta patenti
Altera ſpectaclis aperitur ſcena theatro.
Namque ſedens ſaxo feralis ad oſtia fontis
Sciſſa comas, pectuſque manu percuſſa decorum
Pignora chara parens, erepta rapacibus undis
Deflebat lacrymis non proficientibus : Ora
Jam roſeus color, & jam vividus ægra reliquit
Membra calor; nigroque puer jam merſus Averno eſt.
Ut verò madidam lacrymis Saberus obortis
Aſpexit matrem : tanti quæ cauſa doloris?
Orſus ait : quæ tanta premunt diſpendia pectus?
Fare, age meſta parens; mihi nunc da verba petenti:
Rumpe moras : nam corde dolor miteſcit aperto.
En noſtri quæ cauſa mali; quæ cauſa doloris,
Illa inquit : tu ſolus eras mihi pignus amoris
Nate parentis amor; ſed te mihi fata tulerunt:
Eheu fata! datuſque ſimul fluvioque, necique es.
His miſeram alloquitur matrem tunc inclytus Heros:
Deſine meſta parens lacrymas verſare fluentes:
Parce metu : vivit dilecti pignus amoris.
Non mors, ſed ſomnus placidè ſua lumina clauſit.
(Dixerat hæc ille, ut ſibi laudem averteret omnem;
Sed tamen egregiam laudem ſpectacla dedere.)
Interea puero accedit, manibuſque prehendens,
Surge age; ſat placido ceſſiſti lumina ſomno.
Vix ea : cum ſubitò ſurgit, mirabile viſu,
Purpureo puer ore micans, & paſcitur aura.
Obſtupuere omnes; oculiſque hærentibus olli
Attoniti ſpectant tanti miracula facti.
Nec ſibi jam credunt; ſed credat quiſque neceſſe eſt,
Dum propriis cernunt oculis, atque ipſa patet res.
Attamen unus erat, turbà procerior omni,
Barbarus, immanis, qui ſolum incredulus inter
Tot gentes, ſaxo, vel marmore durior ipſo,
E' ſtygiis puerum ad vitam remeaſſe, negabat.
Infit : vivus erat, vivumque erexit; & ipſe
Ore ſuo faſſus. Quæ tanta potentia dextræ
Mortali? Fictis ſed nos vult fallere factis.
Aſt illi contra; Saberum ad ſydera tollunt;
Et Divum appellant; genus omnipotentis Olympi;
Murmure ſpectacli celebrant præconia feſto.
Ille, ut durus eryx, ſtat, vel (1) Marpeſia cautes;
Sed nova marmoreum expugnant miracula pectus.
Ecce tibi ante oculos, primævo in flore juventæ,
Extinctus juvenis, quem ponè ſecuta pheretrum

(1) Mons Bari inſulæ ſaxoſus de quo Virgil. 6. Æneid.

Fle-

Flebat mæſta parens; paſſim, de more, ſolutis
Crinibus illacrymans tollebat ad aſtra querelas.
Ut videt hanc Heros, lacrymis aggreſſus obortis,
Sic mæſtam alloquitur matrem, & ſolatur egenam.
  Parce parens lacrymis: namque eſt via tuta ſaluti;
Quem gemis, ad ſuperas, ſi vis, revocabitur auris.
Digna quidem, fateor, res eſt majoribus auſis:
Crede tamen; generoſa Fides namque omnia vincit:
Dixerat: indicitque moras, urnamque recludi.
  Extemplò acciti Cives è ſedibus Urbis
Concurrunt, ſtudio viſendi, & triſte pheretrum
Circumſtant; ſpectantque oculis deforme cadaver.
Ille autem in cœlum palmas cum voce tetendit,
Numina ſumma vocans; ultrò refluentibus undis
Ora per, atque genas; iterumque, iterumque precando
Aſtra ferit; gemituque forum latè omne reſultat;
Ire iterùm in lacrymas, & toto pectore anhelo
Cogitur in gemitus; iterumque inſtare precando.
Stant cives ſtupidi circùm, intentique tuentur,
Quò lacrymæ, & gemitus tendant, quæ tanta precum vis.
Continuò pheretri tremere omnia viſa repentè;
Sub pedibus nutare ſolum; ſtrepere avia circùm
Concuſſu nemora; & muros titubare domorum.
Obſtupuere omnes: ſubità formidine ſanguis
Diriguit venis, atque occupat omnia frigus.
Ignari novitate rei, attonitique pavore.
Inſpiciunt urnam, ſpectantque informe cadaver.
Nec mora; Saberi bis voce vocatus ad auras
Aſſurgit, pavidus circùm ſua lumina vertens;
Vixque ſibi credit, jam ereptus faucibus Orci.
Illi autem hortantur fari, quæ cauſa pavoris?
Quid timeat? Pheretro tum ſic exorſus ab ipſo eſt.
  Non, mihi ſi totidem linguæ, quot marmora fluctus,
Quot ſylvæ frondes numerant; quot ſydera cœlum;
Ferrea vox: pœnas, quæque ipſe miſerrima vidi;
Et quorum pars magna fui, percurrere poſſem.
Has mihi, vos ſuperi, cunctiſque avertite pœnas.
Vix me falce ſuà Mors meſſuit: impia cogit
Infernos penetrare lares, regna, horrida regna.
Cum ſubitò properat nigris exercitus alis,
Meque petit: circùmque fremunt mille agmina: mille
Evibrant oculis tetros flammantibus ignes,
Dentibus infrendent omnes; prædæque parant ſe.
Non ſecus Harpiæ, vel ſi quid triſtius unquam,
Audiſtis, lacerant tabefacta cadavera roſtro

Me

Digitized by Google

Me miſerum rapiunt, victumque ſub aſperâ condunt
Tartara; ubi Manes cœco cruciantur Averno.
Viva illic rapidis ſunt centum incendia flammis;
Perpetuis tenebris oculis nox ingruit eheu,
Atraque nox flammas nutrit: ſunt horrida monſtra;
Hydræque, rabidique canes, avidæque chymæræ:
Pœnarum genus omne, furit genus omne malorum;
Heu miſeri! nam tempus adeſt; aſpergite lymphâ
Luſtrali caput; atque Fidem ſervate latinam.
Hàc iter ad ſuperos: nec plura effatus. At omnes
Antiquam exoſi labem, cultuſque profanos
Suppliciter triſtes ardent luſtralibus undis
Suppoſuiſſe caput. Superas it clamor ad auras
Saberum extollunt Aſtris; & murmure feſto
Exclamant, Victorem Erebi, Terræque Parentem;
 Intereà Herois latè clareſcere nomen
Cœperat; & rerum miracula Fama canebat;
Ergo omnes cupiunt Populi Romana ſubire
Dulcè ferenda juga; & tanto gaudere Patrono;
Ultrò Romuleis gemmata Travancoris ora
Adſcitur ſignis: veniunt ad juſſa Paravi:
Quidquid gemmiferis Comorina interluit undis
Tethys; & oſtriferis quidquid mare fluctibus ambit
Agaricum, & primi ſpectat cunabula Solis:
Quoſque fecat medius Gathes Malabaricus Indos; (1)
Obſtabant tantùm generoſo è ſanguine regum
Brachmànes geniti, qui auſi certare duello,
Cum benè jam noſſent Fidei præcepta latinæ;
Victori tandem ſe dedunt. Victor Eoo.
Saberides, ſua Signa, Crucem latè explicat Orbi;

(1) Idem ac Adiſſithrus.

Digitized by Google

SABERIDOS
LIBER VI.

Argumentum.

Læta manus comitum Sabero adjungitur : imo
Dum Furiæ Phlegetonte fremunt ; nova bella, doloſq;
Inſtruit Alecto, & Lycam ſimulata, Tyrannum
Batòrum inſano complevit Martis amore :
Jam Badagæ Adiſatri vecti per culmina in agros
Turbatæ properant Travancoris, agminaque urgent,
Et crebris fruſtrà terrent aſſultibus urbem.
Cùm trepidà Saberus adeſt inopinus in Arce.
Indè Giganteà conſurgens mole, furentes
Increpuit Badagas ; illi formidine capti
Corripuere fugam, Caſtriſque abiere relictis.

JAmque peragrato ſe ſe referebat Eoo
Fama per Aſſiriæ ſemper florentia (1) Tempe ;
Et rapidas Euphratis aquas, & ditia Idumes
Regna, coloratis Nereus ubi purpurat undis,
Quas hinc findit Arabs, (2) quas hinc Peluſia pubes
Lintre ſecat ; gravidas dum captat ab æquòre conchas ;
Heſperiam in magnam, quà ſurgens montibus altis
In mare prorumpit, lymphis (3) Tyberinus amænis.
Hìc fortes ad bella Viros Loyola parabat,
Et ſacra delectos cogebat ad arma maniplos.
Illa per emenſum pernicibus aëra pennis
Læta volans, clarum factis Heroa canebat
Saberum ; partos memorans ex hoſte triumphos ;
Detruſos Erebo Manes, Acheronta ſubactum ;
Biſque triumphatas acies, domitumque Tyrannum
Auroræ ; & ſtygiûm paſſim delubra Deorum
Victrici contrita manu ; proſtrata per æquor
Fictorum ſimulacra Deûm, fractoſque Pagodes.
Hinc centum intendens linguas, ſimul oraque centum
Aſci-

(1) Amænus locus in Theſſalia, per quem Penus fluvius leniter fluit ponitur pro quovis loco amæno.

(2) Geminæ Erythreæ oræ, altera Egyptia, altera Arabica.

(3) Fluvius notiſſimus, qui ex Appennino defluēs, & Hetruriam ab Umbriâ dividens Romā tranſit, & deindè apud Oſtiam in mare illabitur.

Adſcitos Chriſto populos, ingentia ſceptris
Addita Romuleis Tithonia regna ferebat
Unius ob vires Saberi, animumque virilem,
Quem primos inter proceres ſtellantis Olympi,
Adſcribit celebrans, ſummiſque heroibus æquat:
Uno in Sabero cumulat decora omnia Divûm,
Terrenis vindex quo non præſtantior alter
Sedibus emicuit, Stygium frenare Tyrannum
Eumenideſque feras; hoc auſpice quid ſit inauſum;
Aut intentatum cœptis mortalibus unquam?
  Hac fama ingentes conſurgunt murmure feſto
Urbibus Italiæ plauſus; & carmine digno
Concelebrant partæ Populi præconia palmæ.
At Vaticani, qua ſurgit ad æthera vertex
Maximus it Cœlo plauſus: lectiſſima regni
Lumina Romulei ſacris Heroa ſalutant
Carminibus, nomenque Viri ſuper aurea tollunt
Sydera. (1) Tarpeja (2) Pater ipſe à ſede latinus;
Qui cunctas triplici moderans diademate terras,
Decernitque ſacros ritus, & præſidet Aris,
Quemque penes Cœli Arbitrium, & cuſtodia portæ eſt,
Lætitià exultat; latiæ dum jura Tyaræ
Vecta per & Libyes, Erithræque, & Perſidis oras,
Atque amplexa videt Gangem, rutilumque Choaſpen,
  Verum facta viri felicia, Numine fauſto,
Et debellatos populos, Maneſque ſubactos
Noverat Ignatius, belli cum primus iniret
Grande rudimentum Saberus, & arma ſecundo
Marte ciens triplici palmas ex hoſte referret.
Illum ego conſpiciens armatum robore tanto;
Et ſuper humanas animo ſe attollere vires,
Tunc equidem, tunc rebar, ait Lojola, futurum
Saberidem ſtygiis damnum irreparabile regnis
Nec mea falſa fides, nec mens divina feſellit.
  Ergo novis alacer ſucceſſibus inclytus Heros,
Magnanimos animis præſtantibus agmine toto
Delectos jubet ire Duces, qui littus ad Indum
Victrices patriâ ducent virtute phalanges.
Conſilio, virtute, manu clariſſimus (3) heros
Mittitur ante alios, dederat quem regia mater
Parma potens armis; fuſo qui primus Eoam
Proque Fide, & ſacris, aſperſit ſanguine terram.
Hinc (4) alter delectus adeſt, quem vexit ad auras
Umbria; & æthereo nutrivit rore (5) Metaurus.
Vir primo virtute pari: Sed longior ætas

(1) Rupes, & Arx ſic dicta à Tarpejo Capitolii cuſtode.

(2) Paulus III. Pontifex Maximus à quo Xaverius ad Chriſti fidē propagādam per Indos fuerat miſſus.

(3) Antonius Criminalis, prima Victima in odiū fidei Punicali à Badagis cæſa die 7. Febr. anni 1549. ætatis ſuæ 29.

(4) Pater Paulus Comorinus, vir, qua prudentia quo animarum zelo inſignis.

(5) Umbriæ fluvius Præterfluens Urbem Fanum; circa quem M. Livius, & Claudius Nero profligaverunt Haſdrubalem fratrem Hānibalis.

Promptum conſilio, & dubio ſub Marte potentem
Reddiderat: quem Beira ducem comitatus euntem eſt;
Dux ipſe, & ſcelerum, domitique everſor Averni.
Ut videt Heroas generoſa in bella paratos
Ite, ait Ignatius, quò vos Saberia Virtus,
Et præclara vocant Sociorum geſta, ſub oras,
Quas oriens Sol luſtrat equis; ferte arma, lacuſque
Audete in ſtygios, regemque laceſſite Averni.
Nec mora: conſilio oblatam præcurrite Sortem.
Si quis amor laudis, generis ſi gloria noſtri;
Enthea ſi qua animis pietas: ſi cura tuendi
Numinis; & ſacro fervet ſi pectus ab igne.
Cernite, ut Eois è finibus inclytus Heros
Vos ſocios ad bella vocet; ſimul India poſcat
Suppetias; incœpta quibus pro Numine bella
Conficiat; cœptamque truci ſtragem integret Orco.
Ite, atque Auroram egregiis ornate trophæis
Dum vobis ſuperi aſpirant; dum Numen agit rem.
O' fortunatos nimiùm quos munere tanto
Poſſe frui, & partem voluit Deus eſſe laboris.
Quam ſocii ſortem nunquam obtinuere precando,
Nec lacrymis meruere ſuis: ſors aurea vobis
Contigit; hæc merces veſtris pulcherrima votis
Jam data; vos omni ſociorum ex agmine lecti.
Ergo alacres celerate moras, curſuque citato
Quò ſocii, Numenque vocant, quòve aura ſecundat.
Ferte pedem: ſtygio regi fera bella movete;
Barbaricas pulſate acies, fractuſque Tyrannus
Infernas iterum ſedes, ſua regna, reviſat;
Indignumque exoſa jugum, turpique redempta
Servitio, ſoli deſerviat India Romæ.
Romam Gangarides, Romam veneretur Hydaſpes.
Nunc animis opus eſt: nunc viribus addite vires.
Nec vinctos pigeat tumulari carcere cæco;
Aut Domino ſimiles pudeat diſcrimina mille;
Mille cruces, caſuſque pati: ſtent prodiga vitæ
Pectora: Romuleæ ſtet debita cura Tiaræ.
Grande movetis opus: ſtat noſtris diſſita terris
India: quam longo mare dividit intervallo.
Durum iter: inſani fluctus; atque horrida cæcis
Syrtibus; ac tumidi ſuperanda pericula ponti.
Sed dubios revocate animos; hàc itur ad aſtra:
Aſtra petunt fuſo venales ſanguine palmas.
Dixerat; & lacrymis vultum perfuſus obortis
Dilectam Sobolem patriis amplectitur ulnis;

Vota

Votaque complexu geminans; verba ultima fletu
Irrigat, & tutos curſus, ventoſque precatur.
His monitis accenſi animi, firmataque virtus;
Et dictis animata Ducis generoſa juventus,
Certa novas tentare vias, rapidoque calentes
Sole plagas, aliumque Poli ventura sùb axem
Auroræ ad popplos; qua Ganges turbidus auro
Intumet: & gemmis gravidum Thetis excipit Indum:
Deſerit Italiæ caput, imperiique Latini,
Et medios ſecat Hetruſcos, Piſaſque ſequentes
Præterit, ac (1) Lunæ decedunt mænia retro.
Hinc illi Ligurum fines, monteſque nivales,
Et pedibus ſcandunt pernicibus Apenninum.
Antiquam linquunt clivoſo tramite montis
Auſoniam, lato quæ ſurgit ad Æthera dorſo;
Aërias ſuperant Alpes, & nubila tranant,
Trans vectis Italos, populique, urbeſque togatæ (2)
Occurrunt; latiſque aperit ſe Gallia campis.
Mavortis ſuperant arces, & celſa ſubintrant
Mænia (3) Maſſiliæ, curvâ quà mole recurrit
Portus; & obſtrictæ claudunt tuta æquora fauces.
Hic celeres ſubeunt puppes; levis inde ſecunda
Aſpirans aura, & crepitanti murmure ventus
Carbaſa tenſa ciet: fugiunt ſpumantibus undis.
Jam Gallum evaſere latus; cum vertice ſummo
Apparet procul è pelago nemoroſa (4) Pyrene,
Thyrſigero legitur quondam terra hoſpita Baccho
(5) Tarraco; purpurei raduntur & oſtia Iberi
Et nova Carthago, & mediis (6) Balearides undis.
Hinc trans Herculeas provecti gurgite metas
Tarteſſi relegunt littus, Gadeſque propinquas
Tranſmittunt proris; Euroque in vela ſecundo
Littora prætereunt Bætis: mox Lyſia regna,
Auriferique Tagi ſubierunt oſtia puppes.
Hic, dum ſævit hyems, pelagique exaſperat undas
Odryſius Boreas, tuti ſtatione receſſus
Hibernant naves: atque omnis littore curvo
Otia læta trahit Nereo defeſſa juventus.
Magnanimi verò Proceres non otia lentis
Carpebant ripis; nec vertere feria ludo,
Nec fractos curis animos laxare parumper
Curabant mixtis ſalibus, cultoque paratu;
Non tempus terere, aut genio indulgere petulco;
Atque dies totos lepidis tranſmittere dictis;
Nec miſcere jocos. Nam turpis inertia ſummos

(1) Fuit oppidum Hetruriæ ad mare Liguſticum, vulgò Sarzana, habens portum egregium.

(2) Urbes Galliæ Ciſalpinæ, quæ togata dicitur.

(3) Urbs Galliæ Narbonenſis ad mare a Phocenſibus cõdita, ubi S. Mariæ Magdalenæ corpus habetur, & Portus tutiſſimus.

(4) Mons Acroceraunii, Muſis ſacer etiam mons Hiſpaniæ.

(5) Urbs Hiſpaniæ Citerioris a Scipionibus condita.

(6) Inſulæ duæ in Hiſpanico mari, ubi primùm repertus eſt uſus fundarum, vulgò Majorica & Minorica.

Digitized by Google

Dedecet Heroas: ſtudioque ignobilis oti,
Magnanimi ſquallent animi, quos lenta retundens
Imbelli fractos luxu ſocordia vicit.
Quamque hoſtes timuere Duces, Exercita virtus
Succreſcit ſtimulis; hanc triſtis inertia frangit.
His exciti animi, cæptis non ſegniter inſtant;
Arma parant; ſacroque ſtudent præludere bello.
Jam glaciale caput, liquefactis Bruma pruinis,
Condiderat: toto ridet lux aurea cœlo
Ver ſurgens tepidis florentia rura ſalubrè
Mulcebat Zephyris; & amicas carbaſus auras
Evocat; & venti veniunt in vela vocati.
Nec mora: continuò tranſtris ſedet excita Pubes;
Arma legit; merſiſque celer fodit æquora palmis,
Remigio, veliſque volant. Secat ære tumentes
Claſſis aquas, urbeſque retro, colleſque recedunt.
Interea Pluto nigris detruſus Avernis;
Res ubi cognovit Saberi tollier aſtris;
Atque Ignatiadæ gentis victricia ferri
Signa videt Libyen ultra, victumque Choaſpen;
Et geminos latè protendere ſceptra ſub axes:
Quin etiam ſpectans (dolor hic Plutona remordet
Acriùs, & ſtimulis præcordia tangit acutis).
Ereptas Erebo prædas, fractumque ſuorum
Imperium, verſaſque acies, Maneſque fugatos:
Ac junctum Latio Gangem; jam Seras, & Indos
Romanas Aquilas, victriciaque arma ſequutos,
Sydereis lymphis aſpergi, & nomina faſtis
Jam dare Romuleis: irà implacabilis ardet
Ac tetros vibrans oculis flammantibus ignes
Ingemuit; gemituque omnem tremefecit Avernum;
Conciliumque vocat Furiarum, ac talibus infit.
Heu ſortem inviſam, & fatis contraria noſtris
Numina, Saberides ferat hic impune triumphos?
Hic lauros impunè metat? tot templa, tot aras
Diruat: & noſtro geminet de funere palmas?
Scilicet Auroræ populos, mea regna Tyrannus
Obruat; & noſtrum terris avertat honorem?
O ubi ſum? Quiſnam prohibet, quin arma capeſſam?
Proque focis quin bella geram? fera bella movebo.
Hoſtis adeſt: noſtris hoſtis cadat improbus armis;
Et Furias diſcat, Ditemque laceſſere bello.
O' pudor! ò ſtygiæ memoranda infamia gentis!
Quo vires, animique, & belli interrita virtus?
Ite ò degeneres animæ, medioſque per ignes

Indi;

Indignam delete notam, vel Morte luenda eſt;
Ite; & victrices iterum demergite vaſto
Oceano puppes: & ſi conamine primi
Contuſæ Martis, fractiſque in gurgite cœptis
Heſperio, (Non tale quidem ſperare licebat,)
Arma reliquiſtis; retroque in terga ſolutæ
Ceſſiſtis belli palmas, laudesque triumphi;
Nunc cæptum peragatis opus! verſamque pudore
Inſtaurate aciem; belloque exquirite palmas.
Haud mora continuò nigris erupit ab umbris
Tiſiphone dextram crudeli armata flagello.
Atque ira, rabieque fremens: petit æquor Atlantis;
Arma remolitur, fluctuſque ad ſydera tollit,
Vaſto Ignatiadas ponto merſura cohortes.
Quæ poſtquam ſtygiis frendens erupit ab umbris,
Alecto alloquitur Pluto, cui talia mandat.
O' Erebi decus, & Furiarum maxima regni
Alecto, nam docta dolis effingere vultus
Mortales tu ſola potes, notaſque per artes,
Humanos ſimulare actus, & fallere gentes.
Eſt ſuper Adiſathri prærupto vertice montis
Gens noſtræ devota ſtygi, Chriſtumque peroſa
Indomiti (1) Badagæ, gens invictiſſima bello,
(Hanc ſolum audebat frendens componere gentem
Contra Ignatiadas Pluto) rex inclytus armis
Lytriſar, populos longa ditione gubernat.
Aſſuetus bello, nimiaque cupidine regni
Accenſus, patrios ultra protendere fines
Anguſtos agitans animo, totum orbis Eoi
Imperium affectat. Saberùm hic ſolus Eois
Sedibus ejiciat: trepidoque oriente ruinas
Arceat. Hic nobis pugnando reſtituet rem;
Ergo age: rumpe moras: mortales indue vultus;
Et Lycam ſimulata ſenem (ſic nomine dictus
Regis erat genitor, dum magni ſæva gigantis
Spiritus intus agens animabat corpora mole,)
Suade bella viro, ferrumque capeſſere contra
Sabeiidem Dis excidium, regniſque ferentem;
Cedere ne victus ſolio cogatur avito.
Romanasque Aquilas, & triſtia juſſa Quiritum,
Servitium crudele, pati: ne ſede paternà
Pulſus, in externis traducat finibus ævum.
Exere docta dolos; bellandi corda furore
Batorum extimula; cunctis furor arma miniſtret.
Tunc ſic Alecto: Faciam, rex magne, quod optas;

(1) Indorum Populi feroces, ac bellicoſi, qui in montanis Regni Biſnagar, & Belloquate habitant.

Incen-

Incendamque animum juvenis ferventibus iris:
Atque etiam fera bella truci cum gente gerenda
Suadebo. & cupidos procerum novitatis amantum
Irritabo animos. Hæc dum ſententia Diti eſt:
Continuò Senis ora gerit, vultuſque ſeniles
Aſſimilat, Lycam regis ſimulata parentem.
Cæſaries collo pendebat candida ſummo,
Atque humeros fluitans tangebat verbere leni;
Tumque ebori ſimilis nitido, caniſque decora
E' mento barba in pectus prolixa fluebat:
Aurea ſerta caput, corpus regale tegebat
Stamine gemmato, varioque intexta colore
Purpura, ſidonios ſuccos imitata rubore.
Hoc cultu, hoc habitu Dea tetra nigrantibus alis
Haud mora, nubiferis curſum velocior Euris
Arripuit; celerique ſecat cava nubila lapſu.
Nox erat; & velox nocturnis Delia bigis
Vecta, colorato nodoſis æthere habenis
Flectit equos, lucemque gerit radioſa ſerenam;
Cum nimium feſſi curis membra ægra relaxant
Mortales, toto proflantes pectore ſomnos;
Cumque peregrinæ vocem preſſere columbæ;
Dulcia nec linguam Philomela in carmina ſolvit;
Cuncta ſed optatos carpunt animalia ſomnos.
Non minùs interea, celſas qui temperat oras
Et montana regit Batorum regna, Lytriſar,
Per noctem placida reſolutus membra quiete,
Mordaces ſomno lenibat pectore curas.
Cum ſubitò juveni ſenior ſe ſe obtulit ultro:
Et patriam ſimulans vocem, geſtuſque ſeniles;
Talia verba dedit. Surge ò chariſſima proles,
Surge age: torpentes è membris excute ſomnos
Natus in imperium, atque in facta illuſtria natus:
Non tempus placidos per amica ſilentia ſomnos
Carpere: bella gerat, qui vult ſua Regna tueri.
Auſonia ex magna trans cærula marmora vectus
Romulidum ſacros ritus, moreſque latinos
Intulit Eois victor Saberius oris,
Unus & ille dolis inſtructus, & arte malignà
Hoſtis adeſt; claros Aſiæ populare Penates.
Jamque Travancoridis regnum, jam turbida gemmis
Oſtia Meſolii, regnique fluenta Salenis,(1)
Et (2) Colchi in partes latii ceſſere Tyranni.
Quin fortunatis nimium ſucceſſibus audax
Excidium parat Eoo, Felicia cœpta

(1) Videntur eſſe flu-mina oram mala-baricam interclu-den-tia, ubi fluvius Ganerà.

(2) Urbs Indiæ intra Gangem caput regni in ora Ma-labaris 95 Leu-cis Hiſpanicis à Caiento in Au-ſtrum, & 44 à promõtorio Co-morino in Bo-ream, antea ſub dominio Luſita-norum, nunc au-tẽ, paucis ab hinc annis capta à Ba-tavis, vulgò Ca-nancina.

Auda-

Audaces tollunt animos, vireſque miniſtrant
Proſpera bellorum. Verùm tu fortibus armis
Occurre; & patriâ ſupera virtute Tyrannum.
Ne patere externâ regnum ditione ſubactum
Relligione Deûm: ſed bello elata tuere.
Sceptra patrum: namque ipſa tuis Sors annuit armis;
Et cunctos pro ſe vocat in certamina Divos.
Hæc dedit; & tenues ſubitò ceu fumus in auras,
Fugit, & in liquidum commiſcuit aëra corpus.
Hinc ubi Tartareas ſedes, loca cæca, reviſit
Talibus alloquitur ſtygios, regemque ſeverum.
  Tænarii Heroes, cæptis Fortuna ſecundat.
Non priùs effundet novies ſua lumina Titan,
Quàm moriens miſeram diſperdet in aëra vitam;
Et tanti pœnas ſceleris luet impius hoſtis.
At vos interea ſtygii ſpes maxima regni
Eumenides; per ſtagna precor flammantis Averni;
Urgete inſidiis Badagas, notaſque per artes
Præſidio firmate ducem, vimque addite bello.
  Non dum Phæbæo fulgebant lumine montes,
Hinnituque gravi ſtellas diffuderat Æthon;
Cum ſtygiis actus Furiis, totoſque per artus,
Furtimque immiſſum venis ſufferre venenum
Impatiens juvenis, nocturna ſilentia rupit.
Arma amens clamat; date tela, o! ferte ſagittas.
Imperat arma furor; creſcitque inſania belli,
Ira ſuper; valido veluti cum Sole bitumen
Pabula viſceribus præbet ferventibus Ætnæ:
Accipiunt alimenra faces; & ſulphure fervent;
Exultantque æſtu flammæ: furit igneus intus,
Atque alte excreſcens, ſpumis exuberat amnis,
Nec jam ſe capit ignis: edax ruit undique flamma.
  Ergo ad bella Duces, juveneſque ad bella fatigat
Barbarus ore fremens; ſtat totis viribus hoſtem
Aut premere, aut rurſum occiduas detrudere in oras.
Ut belli ſignum celſa rex tollit ab arce;
Martiaque irato ſtrepuerunt cornua cantu;
Utque ſinu vexilla notos hauſere ſecundos;
Continuò commoti animi, trepidoque tumultu;
Hinc, atque hinc alacres properant: lymphataque pubes
Arma capit: Primique Duces Ranamaſtus, & Ophir
Robuſtos ad bella viros, lectamque juventam
Conſcribunt ſignis; & millia multa recenſent;
Exercentque rudes acie, & ſimul agmina denſant.
  Ipſe ubi loricam, ferroque, auroque rigentem

In-

Induit; & capiti galeam, criſtaſque comantes;
Aptavitque enſem lateri, lyciamque pharetram;
Atque acri ſubvectus equo, volat agmina circùm:
Ipſe aciem (non cura ducis), rex ipſe phalangem
Inſtruit: ac torvos oculos hùc vertit, & illùc;
In medio denſat cuneos; floremque juventæ
Fronte locat prima; veterano clauſit & agmen
Milite; ſi retro fraudem meditabitur hoſtis,
Occurrat venienti, atque ictus impete primo
Excipiat virtute pari: mox cornua tendit
Æquiùs; & turmis equitum latus armat utrumque:
Ac velut umbroſis ripis, & flumine glauco
Hebri Threicii, aut ferventi Biſtonis unda
Mars fremit, armigeras diſponens ordine turmas
Hic Dacos peltis locat, & lunata Getarum
Agmina: falcatos hic ſiſtit Biſtonas; atque hic
Agglomerat fortes, ſinuatque in cornua Thraces:
Explicat hic alas, retrahitque, iterumque relaxat;
Inflectit, flectitque aciem, curritque, recurritque,
Et labyrinthæis erroribus æquora ſignat.
Haud ſecus accenſus juvenis furit igneus, & jam
Bella, aciemque parat; tumuloque excelſus ab alto;
Sic gentem alloquitur, ſtimuliſque potentibus urget.
Bellaces Animæ, gentis ſpes ultima Eoæ,
Delectique Duces, præclaraque robora Martis;
Jam vobis optata dies ſe ſe obtulit ultro;
Ac votis quæſita diu: jam copia pugnæ
Oblata eſt vobis, quæ votis mille petita eſt
Hortatus patris monitu, juſſuque Deorum
Bella gero; & totas in prælia fundere vires
Relligio, regnique ſalus traxere coactum.
Unus ab Heſperia vectus trans æquora prædo
Indixit bellum ſuperis, & funera Divis;
Et regnum affectat: Vos ergo in prælia poſco:
Voſque pios ad bella voco. Non ibit inulta
Plurima Sydereis illata injuria Divis.
Sic pietas, ſic jura petunt; nos Numina poſcunt
Tantorum ultores ſcelerum, per tela ruamus,
Arma per, & gladios; ut ſic labefacta reſurgat
Relligio; omiſſique Deùm inſtaurentur honores:
Patria, Diique omnes armis, regnumque tuendum eſt.
Hæc ait: atque alacres primo præit agmine turmas,
Ordine quem legio ſectatur regia longo.
Jam rutilam novies trajecerat æthere metam
Phœbus; & aligeræ flagrantia lora quadrigæ

Tor-

Torſerat; Atlantis properans immergier undis:
Cum primæ tumulos equitum petiere cohortes,
Unde (1) Travancoridis ſpatioſo condita campo
Mænia proſpiciunt, queis ſeſe claudere Divûm
Audierant; regnumque ſacris luſtrare latinis.
Jamque ruunt Badagæ; atque exundant milite colles:
Infremuere tubis; ſonitu nemus omne reſultat.
Hic illi dum caſtra locant, & milite collem
Obſidione premunt, perque alta ſilentia noctis
Vallibus occultant acies, atque inter opacos
Anfractus nemorum, ſeque ima in parte recondunt.
Nox venit; atque hominum languentia membra ſoporat:
Nocturnas velox nitido regit æthere bigas
Delia, ſtelliferis circùm comitata choreis;
Per virides effuſa thoros ſtat cuncta juventus,
Exercens ludos, & pocula plena coronans.
Collucent longè nemoroſo è vertice flammæ;
Atque altè reboant dubio ſub murmure voces.
Nuncius interea trepidus pervenit ad Urbem,
Qui ſævas Batòrum acies, atque agmina centum
Adventare monet: cum miles mænia ſervans,
Hoſtis adeſt, ſocii, clamat, propiuſque periclum:
Arma viri rapite, arma Duces, detrudite vim vi.
Concurrunt ſubitò pavidi, lunataque denſant
Mænia; & obiicibus portarum limina firmant.
Continuò trepidam ſerpens pennata per Urbem
Fama volat mendax, Eois ocyor Euris;
Piniferas ſylvas, & ſummum collis aprici
Obſediſſe jugum Badagas, per culmina ſummi
Adiſathri vectos, & ſaxa minantia Cœlo.
Extemplò dubio turbantur cuncta tumultu;
Concuſſique animi ſubità formidine belli,
Concurrunt triviis; mediam lymphata per Urbem,
Inſcia turba ruit, totamque timoribus implet.
Hunc ignes, hunc dira movent incendia: Marte
Omnia miſceri; quaſſari mænia crebris
Fulminibus: pueros alius miſeratur inermes
Barbaricis tradi manibus, ferroque perire;
Imbelleſque ſenes occidi: horreſcit & alter
Stupra animo memorans: latiiſque incendia ſacris
Hic metuit; ſuperùmque manu violata profanâ
Plenaque barbaricis deflet delubra rapinis.
Jam celeri creſcens motu regalia tecta
Rumor adit; pavidaſque Ducum tranſverberat aures;
Namque hoſtes vallum tranſgreſſos, impete primo,

(1) Urbs ampla, atque munita juxta Gahgem ſita.

Invaſiſſe monet; diſiectas undique portas
Edocet, & ſubitâ telorum grandine tectos,
Exanimes cecidiſſe viros, qui mœnia turris
Denſarant, magnamque hominum ſtragem inde coactam:
Hoc ſtrepitu excitus tectis Mavortius Heros
Rex, proavûm geſtis, & ſceptro inſignis avito,
Extemplò feſtinat iter, greſſuque citato
Evolat ad muros, quos non dum barbarus armis
Aggreſſus, nec adhuc vallum tentaverat hoſtis.
Ergo ubi jam rumor mendax evanuit auris,
Et trepida obtutu revocavit pectora certo:
Turbati rediere animi. Rex ipſe per omnes
Excurrit turres, & propugnacula muri,
Et portas Urbis, lunataque mœnia firmat
Milite, qui telis venientes arceat hoſtes.
Pervigil exercet fidas in vertice cuſtos
Turrito excubias, ut ſervet ab hoſtibus Urbem:
Explorat, variatque vices. Sed vulgus inertûm
Interea trepido curſat ſermone per Urbem.
Quid latura dies, expectat; & omnis in armis
Inſomnem totam duxit per mœnia noctem.

(1) Stellarum occaſus Oriente Sole

(1) Cum tandem Cœlo nemeæi accenſa Leonis
Ira perit, nudamque ſuo miratur Orion
Enſe manum: pariterque cadit Cithereïjus ignis:
Matutinus adeſt Titan, cœlumque repentè
Luce nitens prima, & colles crinitus inaurat:
Extemplò litui ſtrepitus, clangorque tubarum
Infremuit; ſomno Badagas, vinoque ſepultos
Increpat, atque animos, & martia pectora rauco
Accendit cantu, longè fragor inſonat Urbe;
Et pavidas populi replet formidine mentes.
Nec mora; præcipites capiunt fera tela manipli;
Et legio, quæ prima præit, quæve indè ſecuta eſt;
Quo tumulo tormenta locent, quæ mœnia crebris
Pulſent fulminibus; qui primi invadere tentent,
Quà fractus det murus iter; qui prima ſecundent
Tentamenta, docet tumulo Rex Barbarus alto.

(2) Vehemens Lyſiſtrati ad milites oratio.

(2) Tempus, ait, Socii, plenos rubiginis enſes
Exerere, & ſiccas ſatiare cruoribus haſtas.
Illa dies hæc eſt, totas qua fundere in hoſtem
Imperii vires opus eſt, & pectora ferro
Obiicere, & primo terram omnem ſternere motu:
Qui patriam ſervare cupit, cultumque Deorum,
Irruat, & victor Romanum conterat hoſtem:
Ferte viri ſtrages, Urbemque incendite flammis;

Non

Non fugiet noſter concluſus mœnibus hoſtis.
Hæc ille: & Badagæ ſtrepitu plauſere canoro;
Et pugnæ ſignum, & crudelia bella repoſcunt.
Corda tument rabie, rapidaſque minacia flammas
Lumina dant; cædemque animo meditantur, & ignes.
Elati tollunt ſupero capita ardua cœlo
Aëriæ veluti quercus, pinuſque comantes,
Tollentes celſam nimboſa in nubila ſylvam;
Miſſilibus tectum ſtridoribus aëra complent,
Immaneſque cient ſonitus: ceu montibus altis
Irruit Odryſius Boreas: creberque procellis
Africus: inſtabili vento querceta reſultant;
Et pineta ſonant: nemus altis obſtrepit umbris.
Jamque furor, terrorque præit, ſtridorque tubarum
Armatos in bella vocat, ſimul excitat iras;
Irritatque animos, & barbara pectora pulſat.
Addit ſe ſociam Alecto, ſceleriſque miniſtras
Fundit Avernales lymphata per agmina peſtes.
Non minus interea Cives pro mœnibus adſtant,
Ut patriam ſervent, gnatoſque, & ſacra Triformi
Templa Deo: Sibi quiſque locum legit, & parat acri
Arma ferenda manu: pars miſtas ſulphure tędas
Mittere; pars melior certas vibrare ſagittas;
Pars in pugnaces torquere trabalia turmas
Spicula; & infeſtos pars trudere mœnibus hoſtes
Fulminibus, quæ dira ſimul tormenta retundant
Inſtructa aggeribus; ſcrobibus pars inſtat apertis
Sulphureoſque cados indit, tellure recluſa.
Ferratiſque alii portæ rimoſa patentis
Oſtia cardinibus, ponteſque attollere certant.
Ipſe, ubi bellandi fecerunt claſſica ſignum,
Fortis Acas animo exultans, ferroque minaci
Æſtuat, & totum ſpirant præcordia Martem.
Dein ſublimis Equo diſponit in Urbe cohortes,
Horrendam campo pugnam facturus aperto.
Vidiſſes intus Neptunia mœnia Trojæ
Hectora Dardanios furtiva ad bella maniplos
Inſtruere, & tacitis pugnaces mittere portis
Latè Agamemnonias ſtraturos Marte phalanges.
Inde ubi jam promptas inſtruxit in arma catervas,
Denſavitque acies, & cornua bina tetendit,
Sic ait: (1) Egregii juvenes, ſpes maxima regni,
Quos Colchi timuere Duces, genteſque ſubactæ,
Ac toties bello Badagæ ſenſere potentes;
En optata dies venit, quæ nuncia belli,

(1) Graviſſima Acæ Regis ad milites oratio.

Ad Martem vos læta vocat: quid Patria poſſit
Relligio: quid noſtra fides, atque inclyta virtus,
Nunc teſtemur, opus. O terque, quaterque beatos,
Queis datur & Patriam, & Numen defendere bello.
Ergo animos revocate novos: victricia cœlum
Signa movet; nobis veniet victoria cœlo.
Quin brevis eſt labor, & brevior via: pandite portas
Omen adeſt, Omen lætum dat Numen ab Axe.
At vos, ò juvenes, hoc portæ limine in ipſo
Ponite ſpem vitæ, deſperet ut omnia miles
Eſt opus, ut claros referat, fuſo hoſte, triumphos.
Nec plura: armatos ad prælia lætus agebat:
Cum novus exoritur turbata per agmina clamor
Fœmineus; ſequitur ſtridor, mæſtuſque ululatus;
Sciſſa comas, pectuſque manu percuſſa decorum,
It rapido Regina gradu lymphata per Urbem,
Eoæ circùm matres, miſerabile viſu,
Crinibus incedunt comites de more ſolutis.
Obſtupuit viſu primo, atque exterritus hæſit
Fortis Acas, tantoſque cient quæ funera luctus
Ignorat; magnumque agitant dira omina pectus,
Fluctuat incertùm; & ſtudia in contraria fertur:
Cum Regina Virum, vultu teſtata dolorem
Talibus aggreditur lacrymans: Cariſſime Conjux,
Hei mihi quæ menti dirà ſub imagine ſomnus
(Horreſco referens; gelidus timor oſſibus hæret),
Obtulit, ah triſti quantus menti ingruit horror!
Dum nocte in medià, medium jam Delia curſum
Egerat; ac tenuem carpebant lumina ſomnum,
Heu meminiſſe horret tantis mens territa monſtris!
Ipſa ego te vidi crudeli vulnere cæſum,
Exanimem cecidiſſe ſolo, ceu pollice florem
Virgineo ſectum violæ, vel mollis acanthi,
Cui nec ſplendor adhuc, nec forma expalluit ore:
Mox te conſpexi laniatum corpore toto,
Diſcerptumque ſolo proſterni, milite fuſo.
Numina, ſi qua polo pietas, arcete periclum,
O' ſuperi removete, precor, dira omina Regi.
At tu (nam Deus hæc noſtræ per ſomnia menti
Infudit monita, & monitis parere jubemur)
Neu Martem infido jubeas committere campo.
Nam tibi parva phalanx, paucique in bella manipli
Addent ſe comites; qui quamvis robore præſtent
Herculeo, ſtimuloſque addat Ducis æmula virtus;
Non tamen æquato pugnabunt Marte cohortes;

Nec

Nec tibi ſufficient audenti in prælia contra
Batorum innumeras acies, denſaſque phalanges;
Non tutum eſt, vallo paucas educere turmas,
Nec bellum tentare acie, aut conſerre licebit
Signa tibi: quamquam multis audacia Marte
Profuit in dubio; ſed rara exempla petuntur:
Tutemur vallum; pellamus mænibus hoſtem;
Hæc tua laus; hoſtem cunctando expellere muris:
Sic Numen; ſic vera Ducis prudentia poſcit.
Hæc Regina madens lacrym's dedit: inde profatur
Rex olli, & timidam dictis ſolatur amantem:
O Conjux, tali nihil eſt ſub Marte timendum;
Sume animos, vultu redeat nitor aureus almo,
Et rurſus placidè rubeat gena concolor oſtro;
Hoc precor, una mihi ante alias chariſſima, ne te
Fallaci ludant terrena inſomnia viſu,
Mox vanas ſomnus mendax vaneſcet in auras.
Spero equidem medio Badagas proſternere campo;
Eſt mihi tantum animi robur. Deus æthere ab alto
Aſpiciet, qui ſacra ſuo pro Numine tractant
Bella Duces; ferroque hoſtem, Martemque laceſſunt;
Suppetias Cœlo mittet; perque agmina nobis
In partem belli veniet, partemque laboris
Aligerùm numeroſa cohors; atque auſpice tanto,
Quid meritas differre juvat, vel linquere lauros?
Tum contra Phylias (tali nam nomine conjux
Regia) non certò vana me terruit umbra,
Nec mentem falsâ deluſit imagine ſomnus.
Nam ſecreta Deus mediâ prædicere nocte
Sæpè ſolet, cauſaſque animis aperire futuras.
Ille autem: quid fata petant, jam cœlitis Auræ
Inſpiravit Amor: fauſtumque precantibus omen
Illuxit; ne vana animos inſomnia turbent.
Quis vetat? aſtra jubent portis emittere turmas;
Et conſerre manus, Batoſque invadere campo.
Haud ſibi cum rudibus rem ſaxo, & gente Parava
Eſſe putent; pavidos, quos ferro perdidit, & quos
Ceu lupus impaſtus laniavit Barbarus enſe:
Titànas contra pugnat, bellumque cruentum
Armigera cum gente gerit, cui dextra triumphos
Egregios peperit. Verùm non talia tempus
Poſtulat. Hoſtis adeſt: dant Martia claſſica ſignum;
Pandamus portas, mediique in bella ruamus.
At regina, tubæ ſonitu concuſſa canoro,
Rurſus it in lacrymas, vultum rigat imbre decorum:

Has ego per lacrymas, inquit, chariſſime conjux;
Per ſanctos thalamos, & per genitoris Amuſæ,
Si qua movet te cura patris, triſtiſque ſenectæ;
Per tenerum Libyrim, noſtri tibi pignus amoris.
Nam tu ſolus amor, noſtri Lux unica regni,
Imperiique decus: ſine te ſpes corruet omnis:
Hoc precor, armatos deſiſte immittere campo.
Nam quæcumque manent (& non felicia duco)
Ambos fata manent. Verùm ſi pandere portas,
Atque manum Badagis tibi jam committere certum eſt.
Unum oro, rape me ſimul in fata omnia tecum,
Si te nulla tui tangit, ſi nulla tuorum
Cura; mori gratum eſt. Hæc dicens regia Conjux
Pallida, puniceis veluti ſurgentis Eoi
Langueſcit vultus maculis; labat ore ſupino.
Accurrunt ſubitò comites, dominamque labantem
Accelerant fulcire manu, vultumque decorum
Aſpergunt lymphis: vix deniquc ſpiritus almo
Ore redit. Tum magnus Acas exterritus hæſit
Conjugis aſpectu: ſed mox, ſternace relicto,
Advolat, & teneris circumdat colla lacertis.
Et fovet, & refovet; languentibus & ſua jungit
Lumina luminibus, componit & oribus ora,
Talia ſuadet amor: mox uſus talibus infit.
Triſtem pone metum conjux, mea vita, meum cor:
Parce, precor, lacrymis: faciam, Regina, quod optas.
Non poſtes Urbis pandentur, & agmen aperto
Mittetur campo: ſed tantùm mœnibus hoſtem
Propellam, dilectus Acas tibi talia ſpondet.
Ne dubita, nam certa fides: te Regia, ſed me
Caſtra vocant; ſecura domum pete: voſque puellæ
Reginæ comites tecto ſuccedite noſtro.
Ibo, inquit Regina; fidem ſervare memento.
Tum Rex è muris diſponit in ordine turmas;
Dat dextram Liloo portam, pontemque tueri;
Tres illi validà jungens virtute cohortes:
Imperat Adyloo ſociis ſervare ſiniſtram,
Quam propter gelidis reſonabat fluctibus amnis.
At forti mandat Sylio ductare magiſtro
Belligeras equitum turmas (Dux ipſe ſupremus
Militiæ quondam Sylius fuit) agmine denſo
Ire per & portas, circùmque excurrere muros,
Mitteret ut ſocios, quò tunc res ipſa vocaſſet.
Ipſe ſuper muros reliquis citus evolat armis,
Continuò denſi pharetrato milite muri

Sti-

Stipantur: Zephyro fluitant vexilla per arces:
Jamque propinquabant acies, cum claſſica ſignum
Increpuere ſimul feralia: verberat auras
Tum tuba terribili ſonitu: fremit æquore toto
Armorum ſtrepitus, creberque hinnitus equorum:
Antè alios Lytriſar atrox ad prælia diros
Hortatur Badagas, & pigras increpat alas:
Haud mora: continuo, ruptis ceu nubibus alto
Irruit immixtum fulgore, & murmure fulmen;
Non aliter vibrata ruit pila flammea Cœlo
Ære cavo, totamque quatit terroribus urbem:
At contra cives turritis mænibus aſtant
Immoti, tecti galeis, & fulmine fulmen
Trudunt aggeribus; foſſam, vallumque ruinæ
Obiiciunt; nec dira timet tormenta juventus.
Fortè fuit miles ſublimi in vertice turris,
Quam contra ardebant repetita incendia Martis;
Nomine Coribias, quo non felicior alter
Ignitos vibrare globos, & miſſile fulmen:
Hic, poſtquam ſpeculâ vidit procerus ab altâ;
Adventare acies vallo, primàque ſuperbum
Fronte patere Ducem: dextræ cui proximus ibat
Horridus aſpectu torvo, vaſtâque tremendus
Mole Gigas, cæsà ſuccintus tigride pectus;
Proque haſtâ pinum quatiens, celaranſque propinquis
Excidium muris minitatur, & ore cruento;
Pandite victori, proclamat, pandite portas.
Queis vitâ excedas nolens, illum excipit ingens
Corybias, aptatque oculis, gravido ære, dioptram;
Ac ſuperos in vota vocans, interritus ignem
Excitat attactu calybis, motuque rotarum,
Continuò flammas prono bibit ore metallum
Extemplò volitat vacuas pila miſſa per auras
Ære fugax, ſpargitque faces, & fulminis inſtar
Intonat horrendùm, mortali & ſibilat ictu:
Hinc tractus emenſa leves, velocior Euro
Impetit, & frontem vindex ferit impete multo;
Deſcenditque rapax imas bibitura medullas.
Ac velut è Cœlo flagranti fulmine quercus
Icta ruit, magnamque ſimul trahit alta ruinam;
Infelix cecidit ſic Barbarus, ore refundens
Tartareas animam; quæ jam ſubitura cavernas
Ingemuit; ſtygiaſque ruit male ſana ſub umbras;
Lytriſar verò caſu turbatus amici
Infremuit, totuſque accenſo excanduit ore;

Ac velut Hyrcanis rabie furit horrida lucis;
Cum latebris erepta videt ſua pignora, Tigris
Latronum inſidiis, circùm fremit undique ſylvas;
Sic agitur furiis Lytriſar, & acribus ignis
Fulgurat ex oculis; vocemque intendit, & ore
Clamat. Belligeri labefactos ſcandite muros,
Undique dum foſſas magnæ æquavere ruinæ.
Ite citi: at Badagæ, rupto velut aggere flumen
Irrumpunt, audentque vias aperire per hoſtes.
At Pater omnipotens, ſtellatâ ex ætheris arce,
Dilectam aſpiciens gentem, propiuſque periclum;
Agminibus denſum, commixto fulmine, nimbum
Deſuper immittit; cœlo ruit amnis aquarum;
Igne micat, crebroque tonat Polus horridus ictu;
Diffugiunt campo turmæ, atque incæpta relinquunt
Prælia; præcipites properant ſuccedere caſtris.
At contra auxilium cœlo veniſſe ſupremo
Agnoſcunt læti Cives; grateſque rependunt.
Nox erat, & fuſo terras velabat amictu,
Hoſtiles crebro collucent aggere flammæ:
Excubias peragunt labefacta ad mœnia cives:
Saberus verò diverſo in littore Gathis
Stratus humi funditque preces, & lumina Cœlo
Intendens, dulces ſuperûm meditatur amores.
Dumque hæret, taciturſque orat: demiſſus ab alto
Aliger intonuit roſeâ cervice relucens.
Aurea divinos ſpiravit vertice odores
Cæſaries; veſtiſque pedes defluxit ad imos:
Alba genæ niveis imitantur lilia malis
Ora Pudicitia, & vultum ſuffudit honeſtum.
Qui poſtquam tremuli tetigit cava littora ponti,
Sabero improviſus adeſt, pauciſque repentè
Sic illum alloquitur: Quid agis, clariſſime Divûm?
Haud certè iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit.
Armati ferro Badagæ, victricibus armis
Cædem ardent animo, victor ruit undique miles;
Deflet mæſta ſuas obſeſſa Travancoris arces.
Omnia quin miles vaſtaſſet barbarus enſe;
Ni Pater omnipotens miſiſſet ab æthere nimbum.
I', pete, ſumme Heros, populoque occurre labanti,
Ipſe ego (nec vires abſunt) per inania ducam
Remigio alarum, quò te vota omnia poſcunt.
Aliger hæc olli. Subitò Saberus ab udo
Littore ſubvectus, celerique per aëra lapſu
Culmina præteriit Gathis, præruptaque ſaxa

Ad-

Adiſathri, & tandem vallatâ ſiſtitur Urbe:
Jamque propinquabat, propulſis undique ſtellis,
Matura cum luce dies, noctemque fugabat.
Cùm primùm Oceani ſummo ſe gurgite tollunt
Solis equi, croceiſque faces è naribus eflant:
Saberides, trepidæ urbis Atlas, ſuper aſtitit Arce;
Non ſecus ac alter Titan, qui nubila Martis
Diſſipet, & nitidos referat, fuſo hoſte triumphos:
Protinus, Heroem ut cernunt qui limina ſervant
Obſtupuere: novo perculſi pectora viſu,
Attonitique hærent, animos nova gaudia mulcent,
Nec dum certa fides oculis: quod vota repoſcunt,
Inſinuat ſpes ipſa, negat timor. Ille repentè
Et firmat dubios animos, ac talia fatur.
O' mihi dilectæ gentes, fidiſſima Chriſto
Pectora, quæ Fidei magnis cœpiſtis ab orſis
Principium; certi patriæ ſub mænibus altis
Oppetere, & veſtro terram irrorare cruore:
Jam Deus omnipotens ſtellatâ ex ætheris arce;
Qui bellum, pacemque regens, pia vota ſecundat;
Me tulit; extremis ferrem ut ſolatia rebus;
Ac ſuperis armis pulſarem mænibus hoſtem.
Hæc ille: & lætus populi ferit æthera clamor:
Evolat interea rumor, plateiſque vagatur
Adveniſſe canens tanto in diſcrimine Divum,
Ut fractos bello Badagas è limine pellat.
Nec mora: fortis Acas caſtâ cum conjuge læti
Occurrunt, Divumque petunt, ac voce ſalutant:
Tum properant, & fida ſacræ dant oſcula dextræ.
Nec timor ullus adeſt belli, nec Martis aperti
Formido; in ſolo tanta eſt fiducia Divo.
Ecce autem feſtus dum murmurat æthere cantus;
Totaque feſtivo reſponſat Regia plauſu;
Feſtino accelerant greſſu, valloque propinquant
Inſtaurare aciem Badagæ, Martemque cruentum
Tentare, & nudo per fragmina ſcandere ferro.
Tunc portas aperit Saberus, & agmina aperto
Educit campo, & ductor præit agmina primus;
Proximus ardet Acas; acieſque ſequuntur ovantes.
Non procul è muris, Eoæ in limine valvæ
Collis erat nudus; medioque in vertice quondam
Populus umbroſis tendebat brachia ramis,
Hic ſua Saberus fixit veſtigia primus
Occurrens ultro venienti; & talibus infit.
Siſte leo: en adſum: certandum cominus uni eſt

Me manet iſte labor: quid nunc cœleſtia poſſint
Arma: quid & Patris valeant pia ſigna latini
Experiamur: opem demiſſam ſydere ab alto
Chriſtiadæ videant; verùm ſua funera ſpectet
Gens tua, barbaricis nunquam exaturata rapinis.
Hæc ubi dicta dedit; ſe ſe Saberus in auras
Mole giganteà, atque ingentibus artubus effert
Altior, & celſum caput inter nubila condit;
Fulgurat os, veluti phœbeà lampade Titan
Ignitis horret jaculis, duo fulgura flammeis
Illuxere oculis, manibus duo fulmina vibrat:
Loricam pectus nodiſque, auroque trilicem
Induit, ex humeris pendens clamys integit artus.
Ardentes rotat ore faces, jacit undique flammas;
Terrificoſque ciet ſonitus; miſcetque tumultus:
Horrendi circùm ſtrepitus, ſtridorque tubarum
Ingens auditur; totuſque remugit Olympus.
Omnipotens veluti Sinai cum vertice ſummo
Terrificos condens radioſa in nubila vultus,
Marmoreas legis tabulas dedit; igne refulſit
Purpureo, & mixtas inter caligine flammas
Emicuere faces; totuſque ardeſcere circùm
Mons viſus, crebrique polo intonuere tumultus.
Intremuit tellus; totuſque exhorruit Axis.
Extemplò trepidæ ſonitu, gelidæque pavore
Præcipites ceſſere retro, verſæque phalanges
Batorum; primuſque retro ruit ipſe Lytriſar.
Non ira iſtigat ſocios, non impetus enſem
Incitat: audaces animos timor occupat; & jam
Undique turbatum: Fugiunt, nullo ordine turmæ:
Duxque Ducem inſequitur; peditem pedes, atque virum vir.
Armeniæ veluti Leo cum de montibus altis
Deſcendit, monſtrum hòrrendum, per culta coloni
Accelerant terrore fugam, campoſque relinquunt.
At generoſus Acas diſperſas undique turmas
Dum ſpectat, celerique fugà ſe condere ſylvis;
Nunc hoſtem ſectemur, ait, quando ipſa vocat ſors.
Dixerat, & ſocios fuſos mittebat in hoſtes.
Non hoc Saberides animo tulit: Inclyte regum
Parce, precor, clamat, maculari ſanguine terram,
Da veniam: nobis reliquûm victoria parta eſt.
Ergo alacres ſiſtunt equitum, peditumque cohortes,
Et lætos geminant feſtivo murmure plauſus:
Inde triumphali imponunt Heroa curuli,
Victoreſque canunt hilares, fuſo hoſte, triumphos.

SABE-

SABERIDOS

LIBER VII.

Argumentum.

Ingenti ſe mole gigas per ſomnia Oaxi
Obtulit; elatumque caput ſub nubila tollit.
Tota illi plaudit cælorum regia, palmas,
Ereptoſque canens domito de Dite triumphos.
Interea Didymus dubitanti occurrit Oaxi,
Et monet Eoas Latii de ſedibus oras
Adventurum Heroa, fores qui pandat olympi.
Manariam Saberus adit; tota Inſula ſacris
Legibus imbuta eſt: hoc defert Fama ad Orabin;
Irruit hic, vaſtamque dedit cum civibus Urbem.
Interea delecta manus de ſede latinà
Dum properat, pelago, ſtygiàque agitatur Erynni:
Lenit at illapſus Michael maris Axe furores.

DUm contra Badagas victricia bella geruntur
Littore in occiduo, quà fluctibus Indica Tethys
Purpurat oſtriferis; diveſque Travancoris ora
Emicat Eois circum baccata lapillis:
Manariæ populi, atque adverſo è littore gentes
Et latios faſces, & Romula ſigna ſecuti,
Impiaque immanis temnentes juſſa Tyranni,
Arma per, & gladios, perque ignea tela, per imbres
Saxorum, & mixtos pilorum grandine nimbos,
Egregiam ſubeunt per plurima vulnera mortem;
Et claras veterum palmas, ſummoſque triumphos
Æquavere ſuis, æternaque nomina faſtis
Inſcribi meruere ſacris; & ſanguine fuſo
Emicuere polo, & ſedes tenuere beatas.
Magnanimùm Heroum perfuſas ſanguine lauros;

Digitized by Google

Et belli cauſas, bellumque ex ordine pandam;
Quos ea laurigeros victoria reddidit, & quos
Turpè fugæ infractos terror dare terga coëgit;
Jamque adeo claræ repetam primordia pugnæ.
Calligium contra littus, currentia ab uſque
Rupibus Arctois Scythiæ, & ſublimis Imai;
Culmina quà molli dorſum demittere clivo
Incipiunt, parvoque maris ſe porrigit undis
Planities campo, Piſcaridos ora, coruſcis
Titanis flagrans radiis jacet inſula ponto
Agarico: priſci dixerunt nomine Coryn,
Manariam memores appellavere nepotes:
Parva ſitu, clivoque frequens, ſaxoſaque campis
Exiguis: totum victor cum ſubderet orbem
Thyrſiger Eoum, nunquam domita inſula Baccho eſt.
Non ridet Pomona ſolo; nec gaudet ariſtis
Flava Ceres; cultis neque Chloris purpurat hortis;
Nec Pan curat oves. At non felicior ulla
Inſula, gemmiferis quam Nereus alluit undis;
Nec matutinis eſt lætior altera guttis:
Pinguia fœcundo rorantibus oſtrea fœtu
Innutrit ſcopulis; gemmata per æquora matres
Unigenas utero gaudent geſtare ſorores.
Sic maris egregiis opibus, cum fœnore multo,
(Semper avaritiam meritò Natura peroſa eſt)
Damna ſoli inſtaurat rerum largiſſima Mater.
Quâ Notus erumpit non longo diſſita tractu
(1)Nanigerim ſpectat, parvo quam dimovet æſtu
Boſphorus Agaricus vicino è litore Corys.
Non procul Oceano ſpatioſo condita campo
Urbs antiqua fuit, locuples prædivite concha;
Sed ſplendore carens, armiſque obſcura, (2) Patinus:
At nunc Heroum geſtis, belloque fecundo
Tantùm magnanimas inter caput invehit aſtris,
Quantum alias inter quondam caput abdidit Urbes.
Romuleos cultus, divino carmine Vates
Quos Didymus cecinit, multos viguiſſe per annos
Vidit Religio: & ſuperùm ſtipata maniplis
Nunc has, nunc illas luſtrabat lætior urbes,
Excipiens meritos plauſus, & thurea dona.
Sed poſtquam Lyſari regis victricibus armis
Nanigeris devicta fuit, Mahometa nefandum
Regis ad exemplum coluit, rituſque priores
Dilectos olim, ac ſervatos tempore longo
Abſtulit illa dies; & libertate cadente,

(1) Parva, & ignobilis inſula vulgò Chingale dicta, a Manaria exiguo freto ſejuncta.

(2) Urbs Manariæ olim ignobilis: nunc celeberrima, atque ex incolis in odium Fidei a Badagis cæſis Terra Martyrum appellata.

San-

Sancta Fides patrum maculatis excidit Aris;
Et Divùm Pietas; gentes exoſa rebelles
Cœleſtes iterum ſedes Aſtrea reviſit.
Relligio ſic ſæpè vices, verſo ordine rerum;
Paſſa ſuas, regno pariter, pariterque ruente
Libertate, ruit; quin & victricibus armis
Mutatur cum rege Fides, cogente Tyranno.
Devicti parere Deis adiguntur iniquis.
Non tamen omnis adhuc, penituſque è corde latinæ
Relligionis amor, nec priſci vena pudoris
Exciderat; veteris flagrant veſtigia flammæ:
Et factum damnant; ſtygium reſcindere fœdus
Exoptant, dubiæque vias aperire ſalutis.
Anxia formidat pravi mens conſcia facti;
Opprimit hinc miſeros terror, rabieſque Tyranni;
Illinc ſancta vocant contemptę fœdera Legis.
Læſa Fides ſtimulis præcordia tangit acutis,
Et ſuadet delere nefas, veniamque precari;
Inſtaurare Ædes. Sed mortis prævalet horror.
Mens refugit: ratio prohibet: formidine pectus
Horreſcit, ſtygios Mahometi incendere honores;
Attamen inviti faciunt terrore minantis
Supplicium, mortiſque genus crudele paventes.
Qui timet aſpectu mortis, quamquam aſpera viſu
Occurrat, vitæ nimium mortalis amator,
Non pius ille Dei cultor, ſed perfidus almæ
Deſertor Fidei, nigro damnandus Averno eſt.
Unus erat cives inter juſtiſſimus omnes
Egregio genitore ſatus, maturus Oaxes,
Plurima cui fulget capitis reverentia cani;
Religionis amans, & ſervantiſſimus æqui;
Qui ne tartareum ſtygii rectoris Averni
Numen adoraret, diriſque incenderet aris
Dona Sabæa, Patri Divorum debita ſummo;
Infamem populum, Urbemque execratus iniquam;
Umbroſos inter lucos, ſedeſque ſilentes
Solorum nemorum, incuſtoditoſque receſſus
Mæſtus abit, miſerum traducere ruribus Ævum.
Noctes, atque dies nunc errans montibus altis,
Nunc Sylvas inter virides, interque ferarum
Hoſpitia, & canis humero ſine lege ſolutis
Fundebat lacrymas; crebris ſua pectora pugnis;
Et veneranda ſuis diſcerpens unguibus ora.
Nigra ſeni morus victum, lapidoſaque corna
Dant rami, vulſiſque alitur radicibus herbæ:

Dant lacrymæ potum ſqualIenti ex ore fluentes,
Et mœſta inſomnem traducunt lumina noctem,
Squallentes humeros hirſuti pelle cameli
Indutus ſenior, baculoque innixus acerno
Antra per, & ſcopulos, & concava ſaxa pererrans
Alta diù crebris impleverat aſtra querelis.
Cùm Pater omnipotens alto miſeratus Olympo,
Senſit vota ſenis; Pietas divina querelas
Audiit humanas : terris pacem Aſtra dedere :
Placatus tandem Deus eſt fluvio lacrymarum.
Puniceis ſubvecta rotis jam Delia curſu
Scandebat tacito medium ſtellantis Olympi
Culmen, Atlantæo properans ſe mergere ponto.
Cum feſſas mulcent lethæa oblivia gentes,
Et dulcis tuto ſpirat de pectore ſomnus.
Ipſe licèt, curis æger longævus Oaxes
Opprimitur, tacitâ compoſtus membra quiete.
Cùm portenta Dei variis per viſa figuris
Conſpicienda ſeni clarâ ſe luce dedere.
Viſus ab occiduis aſſurgens finibus Orbis
Magnà mole Gigas extendere brachia centum,
Complectique ſolum Phœbi naſcentis, & omnes
Eoi terras, manibusque ingentibus undas
Oceani immenſas comprendere, (terra ſub illo,
Nil erat, & pelagus) magno tum lumine fulgens
Phæbeà major conſpectus lampade, cœlum,
Terraſque, tractuſque maris fulgoribus implet.
Extemplò ceſſere, polo ſplendente, tenebræ,
Nox cecidit; cœloque micat lux alma ſereno.
Aſpectus hinc ille feros, vultuſque ſeveros
Induit; & magno terram pede percutit actam.
Continuò ingenti titubavit ab impete Tellus;
Contremuere ſinus, ſonituſque dedere cavernæ:
Horruit Oceanus, fluctuſque è littore torſit.
Inferno veluti cum concita ſæpè tumultù
Excutitur tellus, patuloſque recludit hiatus:
Infremit omne ſolum: reſonant mugitibus antra,
Et rapidus gremio erumpens fremit impetus imo,
Attonitoſque quatit populos, & territat urbes.
Ipſe imis Nereus immugit ſæpe ſub undis.
Fictorum tot templa Deùm cecidere ruinà
Ingenti in cineres diſperſa, quot aurea gemmis
Dira ſuperſtitio ſtygio ſacraverat Orco;
Cum ſuper impoſitis centum delubra coloſſis
Cumque tholis cecidere ſuis; ſtrata undique campis
Nu-

Numina ficta jacent: ululatibus aëra complent
Expulſi Manes: Saxis jacet obrutus ipſe
Umbrarum Rector, ſciſſo velamine Diræ'
Deſpumant rabie, atque oculis incendia vibrant;
Hinc latè terras aperiri, & ſinditer orcum
Imperat. Extemplò patulos recludit hiulca
Terra ſinus, ruptàque ingens tellure vorago
Panditur ante oculos, imoque Acheronte præuſto
Sulphure commixtas eructat ad aſtra favillas.
Quotquot erant campo reſciſſa cadavera buſtis
Fotochidum, & centum ſtygiùm delubra Deorum
Horrendùm fumans caligine ſepta nigranti
Immenſoque patens abſorbuit ore vorago:
Æternoque feri tumulantur carcere Manes.
Tot portenta Senex conſpectu fixus in uno
Spectarat ſtupidus: ſubitò cum ſcindier orbes
Æthereos centum, & bis ſex, non amplius, ulnas
Aut videt, aut vidiſſe putat. Lux inde repentè
Emicuit; cœloque novus, cedentibus aſtris,
Afflavit nitor Eoo, circùmque refulſit:
Hinc medio è cœlo dulces captare videtur
Concentus superùm, & venientum audire tumultus.
Magnanimi Proceres aulæ cœleſtis, & almus
Aligerum chorus omnis erat, tot millia, quot quot
Syderibus noctu rutilus ſubtermicat Axis.
Auro quiſque ardet, ſolaris lampadis inſtar
Quiſque micat, fulvo crines nodantur in auro,
Syrmate gemmato, & Tyrio ſaturata rubore
Stellata ex humeris currit demiſſa per armos
Purpura, & auratis rutilat depicta figuris.
Aurati pendent arcus, rutilæque pharetræ,
Et manibus citharæ: totum ferit æthera cantus:
Ac lepidas inter reſonat Symphonia voces:
Syderei fulgent riſus, vultuſque decoros
Lætitia irradiat; ſanctos ovat inter amores
Inclyta Plebs cœli; Plebem, ſi dicere fas eſt;
Summorum regum populum, quorum ultimus aſtris
Latius Auguſto regnat: dextrâque potenti
Fulminat hoſtiles acies, victricia regum
Sceptra terit, ſtragemque ciet velociùs Euro:
Qui poſtquam magno cantu plauſere Giganti
Victori ſtygiùm, dextræ labara aurea donant.
Hinc patrii repetunt ſtellata palatia regni;
Ipſe Gigas etiam caput inter nubila condens
Obtegitur; ſoluſque ſenex ſtatione relictus.

In-

Digitized by Google

Inſcius; iſta ſibi quidnam ſpectacula poſcant;
Anceps ille animi pendet : tamen omnia fauſto
Omine viſa putat; ni ſomnus imagine vanà
Luſerit, iſta tamen minimè ſperare licebat;
Nec poterat; nam fauſta ſeni fiducia ſpondet.
Quæ cupimus, non vera licèt, ventura putamus;
Blanditurque ſibi vanis mens credulà votis.
Et licet interdum caſu ſperata ſequantur;
Sæpius at miſeri voto fruſtramur inani.
Stat ſpem, interque metum ſuſpenſus, lumina circùm
Per vacuum flectit campum, ſi forte virum quem
Aſpiciat; qui mira Dei portenta revelet.
Ecce autem ſubitò celeri per ſydera lapſu
Adventare virum, talem cultuque, habituque
Qualem Fama canit vectum trans æquora Thomam
Memnonios olim cultu informaſſe latina,
Sydereos Divi vultus agnovit Oaxes;
Tum dedit hæc prior : o ſummi mihi Numinis inſtar
Dive, veni, tantarum animo miracula rerum
Pande age : ſollicitam dictis ſolare ſenectam.
Olli ſedato reſpondet pectore Thomas.
Sume animos, iterum pacatos indue vultus,
Chare ſenex; tua nam ſummo reſpexit Olympo
Vota Deus; pacemque polo demiſit ab alto.
Jam nuſquam Eoo tenebræ : radiatus ab ictu
Ætherei ſolis totus præfulgurat Orbis.
Victi Erebi Manes, ſtygiis innexa catenis
Jam gemit infernis Plutonia turba latebris.
Aſpexti Furias, crines, & pectora ſciſſas
Lymphato gemuiſſe metu? tot millia fictis
Cum Diis templa ſuis, merſaſque voragine Diras?
Hic labor egregius, virtuſque operoſa Gigantis,
Qui totum digito complexus triplice mundum eſt:
Quem fore venturum cecini. Nec plura moratus,
In cœlum ſublimis abit velocior auris.
Vix ea : cum Cœlo ſtellis, lunâque fugatis
Æthon ſyderei poſtes pulſabat Olympi.
Excutitur tandem ſomno maturus Oaxes,
Divorum portenta memor, monituſque revoluit
Secum unà, primâ repetens ab origine cuncta.
Attamen ille Gigas qui ſit, quo ſanguine cretus
Noſcere, vel noviſſe cupit. Dum talia voluit
Mente ſenex, ſylvà egreditur, greſſuque ſenili
Littora curva petit, vultum loturus in undis;
Oceani ad fluctus non dum pervenerat: ecce

Spe-

Spectat ab adverſo venientem littore puppim;
Et lætum ad Superos urgere celeuſma juventam.
Hinc ubi ſit proprior puppis, diſtinctiùs audit
Carmina Memnoniis nunquam cantata ſub oris;
Ex quo ſancta Fides abiit, cultuſque profanos
Dira ſuperſtitio ſacris celebraverat aris.
Attonitus tenet ora ſenex, intendit & aures,
Sed dubitat, num vera oculis, atque ebibat aure;
Hinc majora videt, ſed viſa nec omnia credit.
Floribus intextæ non fulgent puppe corollæ,
Sed radiante Crucis labaro pellucida gemmis
Oceano rutilant paſſi vexilla Tonantis.
(1) Gemmatos inter ſcopulos ſublapſa carina;
Tethis ubi ſaxis pendentibus Oſtrea fœtu
Gemmifero innutrit, rutiliſque per æquora cruſtis
Nantia concharum numeroſa examina ductat:
Siſtit iter ſtatione ſua; nautæque parabant
Jam nudi medio ſubmerſi gurgite conchas
Captare, & gravidæ per aquas occurrere prædæ.
At rerum novitate ſenex ſuſpenſus Oàxes,
Impatienſque moræ, cœpit de littore longè
Compellare viros, terræque advertere proras
Hortatur, celeres veniunt ad littora nautæ.
Tunc ille: ò juvenes rerum quæ cauſa novarum?
Quis cantus docuit Sylvas reſonare beatos;
Marmoraque, littuſque maris, colleſque propinquos?
Quiſve modos, carmenque ſacrum devexit Eoo?
Quis tenebris occluſa diù labara aurea primus
Explicuit? nocturna ſenem ni ſomnia fallunt;
Et mea mens voto fruſtrata erravit inani:
Hùcne Deus rursùm illapſus tutela labanti
Præſens Auroræ venit? quisquam ne caducum
Æmulus antiquo Thomæ nunc fulcit Eoum.
O' neſcis venerande ſenex! Sic Navita fatur.
Quæ nunc Eoo pleno torrente redundant!
Dona novos ritus cultuſque hùc intulit Heros?
Non Deus Auroram petiit; ſed miſſus ab aſtris,
Os, humeroſque Deo ſimilis Saberus Eoo
Emicuit. (totis ſubſultant pectora fibris
Lætitià, dum nauta virum, vultuſque figurat)
Almus frontis honos, & majeſtate decora,
Regali incedit greſſu: quin corpore toto eſt
Humanâ major ſpecies; præfulgurat almo
Ore decor; dii motus; verba aurea linguæ
Nil mortale ſonant; divinum pectore Numen

(1) Margaritarum piſcatio in Piſcariæ ora opulentiſſima

Senſimus Herois: ſpirant præcordia Numen:
Non certè Deus eſt; ſed non mortalibus ortus:
Primus hic Eoo longo poſt tempore tandem
Romulidum faſces, Romanaque ſigna revexit:
Gemmiferum Gangem, & rutilum ſacravit Hydaſpen:
Devicit Stygios, fauceſque obſtrinxit Averni;
Deterſit noxis Indos, & labe vetuſtà;
Reſtituit ſacra, & callem ſignavit Olympi.
Hic ſylvas docuit muſas reſonare beatas;
Et ſuper Eoas victor labara aurea turres
Explicuit. Tunc plura ſenex narrare parantem
Detinuit; vocemque imo ſub pectore preſſit.
Non igitur vanà me luſit imagine ſomnus
Nunc repeto; Deus ipſe animis myſteria rerum
Infudit; dum nocte ſopor membra occupat altus.
Purpureo namque ille Gigas, qui veſpere ſurgens
Auroræ fines, totumque amplexus Eoum eſt,
Detruſit cœlo tenebras, lucemque reduxit
Splendore inſueto; ſtygiamque immania nutu
Templa Deùm dejecit; & omnia carcere cæco
Involuit: Saberus erat; namque omine fauſto
Hunc mihi prædixit Thomas. Vix talia fatus;
Feſtino incedit vicina ad mœnia greſſu.
Ut patriæ muros Urbis, tectumque relictum
Intrarat ſenior macie confectus, & albà
Promiſsà in pectus barbà, caniſque ſolutis,
Demiſſiſque humeris, viridi ſub tegmine frondis
Cætera membra tegens; ſubitò cum juſſit in unum
Acciri Cives. tunc junior æquore ab alto
Signa dedit: properant cives ad juſſa vocati.
Undique convenère: forum completur apertum.
Arrectas cuncti aures, intentique loquenti
Ora tenent. tumulo Senior ſic orſus ab alto eſt.
Et patrio extorres cœlo, regnique rebelles.
In tenebris, densàque ſtygis caligine ſepti
Statis adhuc? pro labe metum non concipit ullus?
O' miſeri! quos ira Dei jam deſtinat Orco;
Ejecitque polo; & ſuperis avertit ab aſtris.
Anne poteſt ſecura diù traducere vitam
Conſcia mens ſcelerum? nec læſi dextera terret
Numinis, & ſummus pœnarum perculit horror?
Tanta reos animos vexat dementia pœnæ?
Ut nullus mentem, nullus timor opprimat artus;
Tot neque flagitiis noſtis trepidare peractis?
An nunquam vobis moriendum fortè putatis?

Mor-

Mortales certè cuncti; ſemel omnibus una
Eſt lethi calcanda via; irrevocabile tempus
Evolat, & capiti tenui pendentia filo
Fata inſtant; quantis ſtat vita obnoxia damnis
Momento ruitura brevi. Mortalibus autem
Poſt lethum æternus ſæclorum panditur Ordo;
Qui ſi lætus erit, pandet felicius Ævum;
Et vos ætherea Divorum in ſede locabit.
Sin erit infelix; qualem ſcelera ipſa merentur
Æternum vobis ſolvenda eſt pęna per ignem
Tot ſcelerum; & pœnis nunquam fiet modus. Hæc eſt
Lex æterna Dei; pereant quicumque nocentes
Vixere immemores Cœli, vitæque beatæ.
O' miſeri, nunc tempus adeſt agnoſcere tandem
Quid deſertores deceat ſperare precando.
Grande ſcelus, fateor; quin & ſcelera omnia in unum
Congeſta; at major ſuperùm Clementia Divùm.
Vos modo pœniteat ſceleris, modo ſenſibus imis
Cor, Superi faxint, tantis informe litùris
Ingemat, & lacrymis tandem miteſcere diſcat.
En Romana Fides toto fulgeſcit Eoo;
Et duce Sahero, cultus Tithonia regna
Excepere ſacros; amplexi jura latina
(1) Gangarides, Indi, & Gangetidis ora fluenti:
Vobis ne in tenebris, ſtygiiſque obnoxia vinclis
Colla gemunt? non lumen adhuc, non fulſit ab alto
Libertas? O' cæca hominum mens, cæcaque corda!
Nunc tempus delere nefas. En æthere ab ipſo
Omen adeſt; Deus eccè Deus, qui cœlite flammà
Labitur: ò quæ læta venis, quæ læta coruſcas
Enthea fax, terraſque novis fulgoribus imples,
Incende, ure, ſacras jam mentibus ingere flammas:
Dixerat hæc ſenior: cum circùm ſerpere flamma
Viſa oculos; facibuſque novis diffundier ignis;
Et ſuper innocuis ferri capita alta favillis.
Illi ire in lacrymas; & toto pectore anhela
Irriguos inter fluvios ſuſpiria cœlo
Mittere, cœleſtes inter langueſcere rores;
Solvitur in lacrymas Cor, & fluvio lacrymarum
Obruitur; multoque perit jam naufragus imbre
Spiritus, & calidas vix ſuſtinet aura favillas.
Non voces feriunt Superos, non clamor obortus;
Sed tacitus rapidis intus præcordia flammis
Vi vorat arcanà Superùm penetrabilis ignis.
Urit flamma nefas, ſcabiemque expellit iniquam,

(1) Populi bello quondam clari, qui malè in Theſauro linguæ latinæ inter Aſſyrios, & Indos collocantur cum teſte Iſidoro, inter Indię populos numerantur.

Enthea fax; ſacroque novus nitor efflat ab igne;
Non ſecus accenſis jactum fornacibus aurum.
Dum rubet, inflato volitant dum folle favillæ.
Eruitur ſcabie, & formoſius exit ab igne.
Hinc poſtquam lacrymis maduere, & Cælite flamma
Accepere novos animos, nova vota, novum cor;
Unanimi clamant aſſenſu, vana Deorum
Delubra in cineres diſſolvi; ſcindier aras;
Æquarique ſolo ſceleratis templa Coloſſis.
Interea, ne unquam noceat mora fortibus auſis,
Centum Oratores Goana ad mænia mittunt,
Qui pacem poſcant concordi fœdere Regis
Lyſiadum, & magnum ſacris Heroa Latinis;
Tergemini qui jura Patris, cultuſque Quirinos
Innovet; inſtauretque aras; & Numina terris
Invehat; inſtantes pellat cervicibus iras.
Et quæ multa manent ſceleris veſtigia priſci
Deleat; ac regno doceat ſuccedere Divûm.
Manariæ hæc illi: ſed Fama loquacibus alis
Pervolat Eoas Euris velocior urbes,
Mille procax linguis, totidem ſimul ora reſolvens:
Tum fictum, verumque ſimul (ſi dicere verum
Mendacem dictis interdum credere dignum eſt)
Et quæ facta forent, & quæ facienda canebat:
Veniſſe Heroem Loyolæ ex agmine lectum;
Romulidum qui ſacra mari devecta latino
Gangaridum inferret Regno, imperiumque Tiaræ
Uſque Quirinalis protenderet unus ad Indos:
Hoc ſolo victum Canarinas auſpice gentes,
Extremumque Indum, hoc uno ductore ſubactos.
Colchinos ceſſiſſe urbem; nec tempore longo
Sub juga Manariam miſſurum; jura volentes
Jamque dare in populos, ritusque arcere Deorum,
Jamque Oratores veniſſe ad Mænia Goæ,
Lyſiados pacem poſcant, legeſque Quirinas.
Hæc paſſim Eoas diffundit Fama per Urbes;
Protinus ad regem curſum detorquet Orabin;
Inflammatque animum dictis, & duplicat iras.
Hic Loryphinde Scythâ, & rapta Mogolide Nymphâ;
Caucaſeâ regione ſatus; juvenilibus annis.
Arctoas inter cautes, Riphæaque rura
Infandū diris traduxit rupibus ævum;
Sævitiemque animis primævo flore juventæ
Imbibit, & crudos vicit feritate Leones.
Junior hinc belli ſocios ſibi junxit Alanos,

Ripha-

Riphæoſque Scythas, & quos Nyſæus Hydaſpes
Alluit, Hircanos, Arabas, quos undique circùm
Caſpia clauſtra tenent, Indas populator ad urbes
Venit, & extremas fudit; ſe peſtis in oras.
Omnia vaſtavit ferro crudelis, & igne:
Et populos bello victos, de more tyranni;
Nudabat cenſu, & juſſis urgebat iniquis.
Impius at centum Mahometi templa nefando,
Taprobanes totidem regnis ſacravit, & aras.
Iſque amens furiis, & famà excitus iniquà
(Iræ erat impatiens, animo truculentus, & atræ
Relligionis amans.) Cœli proh Numina, fatur,
Italiâ profugus, Nerei trans æquora prædo
Auſus in auricomi penetrare cubilia Solis?
Ut fortes bello populos, genteſque potentes
Unus in arma vocet, victoſque in jura latina
Victor agat, ſpoliis auctus, clariſque triumphis
Magna animo volvit, ſacras jam diſſipat aras:
Et ſedem imperio figit. Vos cernitis alto
Prædonem veſtrà geminantem clade triumphos;
Nec tamen ex alto fulmen vibratis Olympo?
Non contra irruitis, tantoſque avertitis auſus?
Non igni data prædà, maris nec merſus in undis?
Nec dum infame caput crudelior abſtulit enſis?
Quid ſpectatis adhuc? Noſtras ſe victor in oras
Inferat, expellat regno, ſolioque Tonantem
Excutiat? Pharàque iterum regione vagetur
Turba Deùm, & capto palleſcant ſydera Cœlo?
An nullæ, vobis ſunt nunc mortalia curæ?
O' Divi, ſaltem veſtri miſereſcite, Divi.
Aſt Ego, ſi cordi non ſunt mortalia vobis;
Nec veſtri vos cura tenet; victricibus armis
Prædoni occurram; meritaſque è ſanguine pœnas
Sumam Ego; & ingenti delebo cæde latinos.
Improbus hæc ſuperis dedit ore: ſuperbior indè
Imperat armatas ductari in bella phalanges;
Manariam ferro vaſtent, & cæde rebellem;
Ni latium ciurent ritum; ni templa Deorum
Inſtaurent, irata truci ni crimine placent
Numina; Marmaricis venerantes ritibus aras
Afficiant; nulloque necent diſcrimine gentem.
Riphæà de gente ſatus Crudelis Onyſis
Belli ductor erat, ſævi qui juſſa Tyranni
Hæmonio Borea truculentior ipſe faceſſit.
Caſtra movet, luſtratque acies, & cornua ſignat,

Na-

Nanigeras arcu celeres vibrare ſagittas,
Hircanoſque leves rigidas tractare bipennes,
Quadrupedumque globos ſinuare in cornua Parthos,
Medoſque ardentes galeis, verſiſque ſagittis
Edoctos bellare Scythas conſcribit ovantes;
Extemplò accitus denſatur; in agmina miles:
Arma ſibi, gladioſque parat furiata juventus,
Bellandi ſtudio, & mucronibus aſperat iras.
Undique collectas acies perluſtrat Onyſis,
Stragem oculis, ſtragem rictu, ſtragem enſe minatur.
Inde ſub Auroræ primos celerare rubores
Mandat iter, motiſque aciem procedere caſtris,
Nec mora; vix Cœlo roſeus flagraverat ardor,
Caſtra movent; acies ductor ſuper ardua ducit
Saxa, ſuper cautes,ſcopuloſaque culmina montis,
Inde iterum campis diffunditur, æquore lato,
Qua via ſylveſtres inter calcata receſſus
Monſtrat iter, curſu inſiſtunt, loriſque citatis
Fertur Eques, geminaſque volans equus audit habenas.
Septima jam raris Phæbe diſceſſerat aſtris
Eoo pulſante polum; cum clara Patini
Mænia proſpectant acies; pelagoque remenſo;
(Nam brevis hinc, illinc, altuſque interluit æſtus;
Anguſtoque freto disjungitur utraque tellus)
Ad littus rigidis deſcendit miles in armis.
Conſidunt acies campo, tractuſque viarum
Obtrudunt caſtris, & milite mænia cingunt
Legatum interea pacem, qui civibus ultro
Spondeat Archànem Caſtris tranſmittit Onyſis:
Si modò, per Superos hæc illi in fædera jurent;
Se dedant, vertique ſinant Ducis omnia nutu:
Reſtituant cultus Superis, & templa Deorum
Marmarico inſtaurent ritu; patrioſque cremato
Placent thure Deos: Cunctis mens una Quirinam
Ejurare Fidem, & pactum reſcindere fædus
Lyſiadum cum Rege: trucem (ſi vectus ad urbem)
Prædonem infamem regni; rebuſque novandis
Intentum, Regi tradant, qui ſanguine tanti
Prædonis læſum placet pro crimine Numen.
Si renuant, extremum Urbique, ſoloque minetur
Excidium; ſcythico ſedet hæc ſententia Regi.
Omnia quiſque ſibi irato promittat ab hoſte.
Dixerat: Atchanes ductoris juſſa faceſſit.
Egreditur Caſtris, magna comitante caterva;
Ac propè vallatæ ſuccedens mænibus Urbis,

Nunciat obſeſſis ſupremi juſſa tyranni.
Contra illi: Patrias ſedes telluris avitæ,
Nec dubitamus opes victori dedere Regi,
Quas multi Fortuna dedit mercede laboris.
Imperet, indicat; faciemus juſſa libenter;
Expellat patriis laribus, nos cedimus urbem:
Servitio plectat, patimur, ſedet omnia rerum
Momenta arbitrio vertiq; regique Tyranni.
Nam quicumque regit ſolio regnator habenas;
Fræna, volente Deo, regit ille; omniſque poteſtas
E' Cœlo; Princeps populos, & regna gubernat,
Divinà moderante manu. Non volvitur Orbis
Incertus, cæcove fluunt mortalia caſu.
Omnia mente regit; Cœloque inſpectat ab alto
Cuncta Deus; mundique ſciens moderamina flectit.
At ſanctam temerare Fidem, reſcindere pactum,
Juratumque Deo fœdus non poſſe, fatemur,
Nec velle: Æterno præſtat parere Tonanti:
Perdere cuncta juvat: ſacri placet alea fati
Hoc noſtrum merſura caput; quàm Numinis alti
Ejurare Fidem: tellus priùs ima dehiſcat;
Aut Deus æternas adigat nos fulmine ad umbras.
Mens una hæc cunctis; refer hæc, & nuncius ito.
Archanes reſponſa refert ductoris ad aures.
Aſt ille extemplò ſuccenſo excanduit igne;
Et furit, Hircanis veluti ſub cautibus urſus,
Venantum jaculis ſi quando aut cuſpide durà.
Impetitur; rabie deſpumat, & æſtuat igne
Exagitat ſtimulis animum, nec temperat iræ.
Imperat in muros tumulo telluris ab alto
Intendi rapidum tormenta imitantia fulmen;
Ænea producit tormenta ex aggere miles:
Illa, ubi commixtum gremio cum ſulphure nitrum
Excepere cavo, flammamque bibere metallis,
Erupere faces, ſonituſque dedere per auras.
Extemplò per inane ruit pila pulſa repente
Ferrea: contremuit tanto ſub turbine tellus:
Ceu rapidos Cœlo cùm vibrat Veſbias ignes
Immugit, flammaque polus crepitante relucet.
Non mora, non requies, geminatis ictibus Urbis
Nutare incipiunt muri: quatiente ruina
Stat moles ruitura ſolo: labefactaque tandem
Mœnia fulminibus magno cecidere fragore.
Interea Cives dictis animabat Oaxes
Sic fatus. (1) Jam ſumma dies effulſit, & hora

(1) Ad Mortem pro Fide ſubeundam adhortatio.

Obla-

Oblata eſt nobis, quæ votis mille petita eſt.
Nunc præſtat, Socii, præſenti occurrere ſato;
Perdere, quod ſuperat vitæ; nam gloria lethi
Non erit inferior vità; cum poſſe paciſci
Pro tenebris lucem, & perituri finibus ævi
Vitam immortalem, magnumque in Sæcula nomen
Jam datur: hoc virtutis opus: non cogitur ullus
Velle mori (cedendo eſſet via tuta ſaluti)
Verùm velle mori, & momentum abrumpere lucis
Extremæ, laus eſt animi, qui nulla pavendo
Sperat cuncta ſibi. Magna virtute merendum eſt.
Pro re Romana, paſſi pro lege Tonahtis
Oppetimus, Chriſto vitam, mortemque vovemus.
Ergo, hilares Socii, felici occurrite Sorti,
Et metus hinc abſit. Fuſo ſtat ſauguine palma.
Eſt breve, quod patimur; merces operoſa laborum
Immortalis erit. Gladiis occurrere primus
Certus eo. Fideique animum, corpuſque litabo.
Primus ut aſtrigero victor tranſcribar Olympo.
O' fortunatus nimiùm, mea ſi bona norim!

[1] Sæviſſima Civiū internicio ad vivum deſcribitur.

(1) Aĩ longè ut muros hoſtes videre labantes:
Aſſurgunt, rapidoque ſuper pede fragmina currunt;
Invaduntque Urbem flammis, ferroque trucidant
Quotquot in adverſum ſtricto mucrone feruntur.
Ipſe ferox ductor, veluti leo turbidus irà,
Cædem inhians animo, miſeros ſuper irruit haſta.
Numina voce precans Ductori primus Oaxes
Occurrit; dulci objectans ſua corpora letho.
Ille atrox totis vibravit viribus haſtam
In pectus, totamque inter præcordia fixit.
I' nunc, & populum dictis hortare rebellem,
Odryſios laceret faſces, cultumque, fidemque
Ledat; diſce tuas pro crimine ſolvere pœnas.
Sic ait ore fremens, & talia deſuper addit.
Quam dudum optaſti jam te premit aſpera duro
Mors ſato; Stygias ibis maleſanus ad umbras.
Contra ille: Haud certè duro mors aſpera ſato,
Sed mihi læta venit, magno data munere Divùm,
Et votis quæſita meis; fluxa omnia linquens
Jamque per Æthereas cogor ſtellantis Olympi
Ire vias; terràque cadens aſſurgere Cœlo:
Purpurei moriens aſperſus fluminis unda
Candidior Cycnis, Divùm torrente beato
Immergor ſitiens, diiſque refrigeror undis.
Securus vitæ morior, ſuper æthera victor

Vitam

Vitam immortalem, perituraque gaudia nunquam
Lætus agam; ſupraque vices mutabilis Ævi
Penniger aſſurgam, regnique in parte locabor,
Quò me ſyderei cætus, Menteſque beatæ,
Æternique vocant optata in gaudia Divi.
Hæc dedit; & placida compoſtus pace quievit;
Vitaque, feſtivis Superùm comitata Choreis
Se Cœlo victrix pernicibus intulit alis.
Ductor adhuc fuſi ſitibundus ſanguinis, enſem
Fulgentem lateri denudat tegmine, & illo
Immortale caput, venerandaque colla recidit;
Avulſumque humeris longà configit in haſtà:
Primus honos pugnæ, primi monumenta triumphi.
Hinc te Lauſe petit jaculo, mox cominus enſem
Infigit lateri, moriens tu victor ad aſtra
Conſcendis: te Paule ferit crudelis Onyſis
Pectore ſub niveo, & capulo tenus abdidit enſem:
Et puerum in geminas partes diffindit Alimin.
Et gemini cecidere ſenes Nicaſque, Lycaſque,
Quos annis centum ſervarat longior ætas:
Interea exemplo Ductoris fulminat ære
Miles atrox; ſævitque furor, latè obſtrepit enſis:
Miſſa ſagitta volat; ferveſcunt cædibus haſtæ
Innumeris; latè fluitant in ſanguine trunci:
Ac veluti rapido Cancri ſub ſydere meſſor,
Cum lætis matura Ceres flaveſcit ariſtis,
Omnia falce ſecans unum componit in orbem:
Sic totam miles, nullo obluctante, per Urbem
Cum ſenibus, juvenes, delectaque corpora matrum
Enſe metit: diro ſævit Libitina flagello.
Et ſtrages, non pugna, fuit: pars eminus atro
Imbre ſagittarum petitur; cadit altera ſpiſſo
Fulmine pilorum; late pluit undique nimbus.
Pars gladiis agitur jugulo: pars cuſpide molli
Infixà occumbit lateri. Implacabilis ipſe
Signa movet Ductor; fixumque in cuſpide Oaxis
Militibus caput oſtentat; perque agmina circùm
It vagus, ac totam replet terroribus Urbem.
Excipiunt Cives ictus, & pectora ferro
Objectant, dulcemque petunt per vulnera mortem;
Stant læti, cœloque vovent cum ſanguine vitam.
Non pluvios inter rivos ſuſpiria fundunt,
Non gemitus, quæſtuſque, & fœmineos ululatus;
Sed patrium feſto replent modulamine cœlum;
Spem vultu monſtrant; ovat inter gaudia pectus.

Ille oculos cœlo tollens : O' Numinis, inquit,
Mirus amor? tanton' famulum dignaris honore?
O' centum liceat caput objectare Tyrannis;
Mille peti jaculis, totidemque invadier haſtis;
Obvius irruerem! ſed quas pro munere grates
Nunc refero? lacrymis alter madefactus obortis,
Mille tibi vitas, liceat mihi tanta poteſtas,
Mille animas, tibi mille ſacrem præcordia Dive.
O' quantum eſt vitæ pereat, cadat hoſtia multo
Sanguine: ſummus amor ſummo debetur Amori.
Ferte faces, inquit, dulces; mea gaudia, flammas,
O' geminate rogos: audi mea verba, ſatelles,
Ure, ſeca, diſcerpe; novas ſuper ingere cædes.
Menſa mihi rogus, atque hæ ſunt mea pabula cædes.
Hic, ſuperi vos teſtor, ait, pro Numine fundam
Sponte animam, & vocem extremam cum ſanguine mixtam;
Vos Cœlo ſpectate pii, dextràque volentes
Accipite hanc animam, patrioque inſcribite regno.
Regius ipſe puer, divino accenſus amore
Ardet amans; tentare viam cupit entheus ardor
In venis gliſcens, pandat quà pectoris ignes,
Et cūram Fidei ſervandæ, & ſacra tuendi
Intemerata Dei. Fervet ſub corde cupido
Objectare caput jaculis, & pectora ferro.
Ardua ſæpè Fides juvenilibus inſidet annis.
Ergo per armatas acies hùc vertitur, atque hùc;
Accenditque ſacris morientùm pectora dictis.
Pergite felices palmam cumulare trophæis:
Non opus eſt votis, nobis ſeſe obtulit ultro
Exoptata dies, noſtro ſignanda cruore:
Cum patrias iterum reduces veniemus ad arces
Empyrei; & noſtri fructum capiemus amoris.
Purpureus ſine nube dies, quo lætior ullus
Non certè, non vana fides, effulſit Olympo.
Ite per armatas acies; & fortiter, oro,
Pectoribus ferrum accipite, atque urgete morantes
Lictorum calybes, atque æra micantia dextris
Agmina adite viri, ſacroque occumbite letho.
Hac iter ad ſuperos, patriaſque evadere ad arces,
Hac mercede datum. Nullus tranſcribitur aſtris
Ni priùs effuſo conſperſus ſanguine, regni
Æternas meruit ſedes, & præmia Divùm.
O' ite illuſtres Animæ; jam limine in ipſo
Hæremus Cœli; poſtes reſerantur Olympi;
Acceſſuſque ad regna patet; Nos aurea Divùm

Ora

Ora vocat; patrius reſonat concentibus axis;
Ingeminat plauſus pictis exercitus alis
Aligerùm, circùmque choros inflectit ovantes;
Et vocat ad regnum ſocios, ubi meta laboris
Numen erit; noſtriſque oculis ſeſe ipſe videri
Æternùm ſine fine dabit. Vix talia: miles
Barbarus, & Scythicâ Cami de gente creatus
Adventat ſuper, & pectus tranſverberat haſta,
Auſus regali ferrum maculare cruore.
Ille autem Aligerùm cætu comitatus ovantùm
Evolat ad ſedes ſuperas, cœloque potitur.
Hinc magna inſequitur ſtrages; cunctique ſine ullo
Ordine cæduntur cives. Ruit undique Ductor
Bile fremens, vaſtamque dedit cùm Civibus Urbem
Militis arbitrio, prædamque petentibus addit.
Verùm ubi præteriit rabies veſana nocendi,
Atque ardor ſtragis, miſeræque inſania cædis;
Et tandem ceſſit prædæ furioſa libido:
Crudelem ad Regem redeunt pediteſque, equiteſque
Ditati exuviis, & ſacro ſanguine tincti.
Interea tantæ necis increbreſcere rumor,
Atque per ora virùm meritò clareſcere virtus
Cæperat; & laudes Heroum Fama canebat.
Et jam Saberi pervenerat illa ſub aures,
Agaricos emenſa ſinus pernicibus alis.
Ille hilari exultans animo ſic ora reſolvit;
Fortunata cohors, nimiùm dilecta Tonanti;
Cui plumas dedit almus Amor, quibus ardua Olympi
Culmina conſcendas, altàque in ſede loceris.
Auſa priùs rapidis caput objectare ſagittis,
Quàm ſanctam temerare fidem, aut reſcindere fœdus
Æternum; & recto diſcedere tramite legum.
India magnanimas ſuper aſtra coruſca videbis
Permiſtas almis Heroibus Heroinas,
Cæſa cohors cum ritè ſacris dignabitur Aris;
Spero equidem, nec vana fides: Heroibus olim
Ipſe Pater ſacros referat Romanus honores,
Afferat & meritas laudes, & inauguret Aras.
Hæc fatus, celeri ſindens ſtrata æquora curſu,
Manariam venit vicino è littore, quo ſe
Illa brevi diviſa freto tutatur ab undis.
Fortè Dorylindus, cæſi germanus Ophyri
Barbara juſſa patris, moreſque exoſus iniquos
Venerat amplecti madefactum ſanguine fratrem;
Et dum germani laudes, & fortia facta

Mente coquit, dio laudis perculſus amore,
Illius exemplis ardet dare colla bipenni:
Nec timet immitis ferrum crudele tyranni;
Sed ſuperas cœli ſedes æquare cadendo,
Ac patriis optat Saberum immitier oris,
Romulei qui jura Patris, rituſque Quirinos
Edoceat, doctumque piet cœleſtibus undis.
Vota quidem nequidquam altis non ſpectat ab aſtris
Omnipotens, magnas vires optantibus addit;
Heroemque Ducis generoſi ad limina mittit,
Qui juvenis faveat cœptis, & vota ſecundet.
Hic ubi Saberiden complexu excepit amico
Jura volens Romana petit, lymphiſque piatur.
Da Pater, ore refert, abſtergi ſordibus atris,
Sidereis facibus luſtrari, undàque ſalubri.
En tuus ipſe, Pater, tibi jam perſpecta voluntas
Eſt mea; tu jubeas; mihi juſſa capeſſere mens eſt:
Da mandata Pater; faciam quodcumque jubebis.
Nec me, vel vitæ cupidum, mortiſque paventem
Arguet ulla dies: me abſorbeat ima recluſo
Terra ſinu; aut Pater omnipotens jaculetur ab æthrà
Fulmen in hoc caput; atque Erebi me mittat ad umbras.
Tunc ſic Saberus, teneris dans colla lacertis,
O' dilecte Puer, qui nunc juvenilibus annis
Eſſe ſenex noſti, non te præcepta Tyranni
(Sic etenim appellare patrem licet: ille rebellem
Sedibus æthereis voto te poſcit inani)
Nec gladii terrent: moriendi certa voluntas.
Sume animos, dilecte puer; Si clara triumphis
Nunc te regna manent; verùm majora parantur
Regna tibi poſt fata ſuper faſtigia cœli.
Hæc ait; & ſacris lymphis populumque, Ducemque
Abluit; & leges docuit, rituſque latinos
Templa Deo poſuit; ſuperùm delubra beato
Nectare replevit: veniunt torrente refuſo
De cœlo, terras & inundant gaudia paſſim.
Jamque aſtris Reges adſcripti, & jura latina
Latiùs Eoo protendunt litore fines
Auſpice Sabero; gaudet tanto auſpice Roma.
Interea Heſperio de litore vecta ſecabat
Claſſis Atlanteos fluctus, ſecumque ferebat
Lectos Heroas; monitus quos numine Divùm
Miſerat Auroræ roſeas Loyola ſub oras,
Trans anni, ſoliſque vias ſub margine cœli,
(Eſt hæc fama vetus majorum). Conſtitit ingens
Inſula

Inſula Atlantæo in magno Europamque, Africamque
Ammeriamque inter; qua non fuit altera in orbe
Major; Atlantæam dicunt de nomine Atlantis.
Lyſtrigones tenuere diù, poſt ſæcula ſera
Diluvio periiſſe ferunt; ſed culmina ſumma
Sunt detecta vadis, Fortunatæque vocantur
Inſulæ: Oceanus quas non ſubmerſerat undis.
Hic, ubi devicti pavidæ quondam ægra dedere
Manes terga fugæ, & pelago Saberus aperto,
Victor ad Eoas penetravit cærula præter
Claſſe plagas; Lemures iterum immerſurus in Orcum.
Hic etiam nova bella movet furialis Averni
Turba; procelloſi nimbi non ſponte ruentes
Purpureos texere polos; tenebriſque refuſis,
Undique turbatur facies puriſſima cœli:
Inviti erumpunt venti; flabroque ſonoro,
Senſim ad ſydereos ſpumantia marmora tractus
Extollunt: horrenda mari tandem ingruit alto
Tempeſtas; longèque fremit concurſus aquarum.
Fortior inſurgit ventus, ſimul æquora ſurgunt
Spumea, & è cœlo reſolutis nubibus imbres
Deſcendunt; refluoque tumeſcit gurgite Nereus.
Jamque polus, pelago gaudens indicere bellum,
Fœdera reſcindit; totuſque ardeſcere cœpit
Ignibus; & ſuperà jaculari fulmina ab arce;
Horribilique tonat ſtrepitu, circumque remugit
Thaumantis Soboles, varioſque induta colores
Concipit Iris aquas; nimbiſque alimenta miniſtrat.
At pelagus contra montes attollit aquarum,
Indicto bello; cœlique ardentia fractis
Fluctibus aſtra ferit; vitreaque aſpergine tingit.
Hærent attoniti nautæ; quave arte periclum
Evitare queant, iraſque eludere venti,
Et Nerei furiam, ignorant. Ars nulla Magiſtro;
Nulli ſunt nautis animi; ſpes nulla; ſed ingens
Naufragium ante oculos, & plurima mortis imago;
Victrices mediis Diræ bacchantur in undis:
Jamque canunt hilares partæ præconia palmæ.
At nautæ, cunctique viri jam proxima deflent
Funera; & irriguo miſcent ſuſpiria fletu.
Soli Ignatiades, ſat firmo pectore, ſtabant
Intrepidi Furias contra, diraſque procellas.
Non vultus pallor, languor non occupat artus;
Nulla genas firmà contriſtant nubila mente
Non illos Nerei furiæ, ventique furentis

Di-

Dejecere minæ: non terruit impetus ingens
Undarum, facieſque maris, prænuncia mortis:
Non rupti fregere poli: ſed vivida virtus
Semper in occurſus ſtetit; Æthere cum Deus alto
Dilectam aſpiciens gentem; labara aurea fluctus
Ire per albentes ſævis ludibria ventis:
Sic ait: Anne meos patiar Loyolidas altis
Fluctibus immergi; & Nati radiante per undas
Signa Crucis labaro, ſævis lacerarier Auſtris?
Scilicet, ut Ditis tot cladibus ira cruentis
Funeribus tot dira fames ſaturetur Averni?
Haud equidem tantum patiar ſcelus. Ibit Eoo
Loyolæa manus; victor mea ſigna per undas
Inferet Auroræ in fines Antonius Heros:
Tunc Michaelem ad ſe vocat, (eſt cui ſumma poteſtas,
Seu Manes laxare velit, ſeu carcere cœco
Frænare) & ſic alloquitur, dein talia mandat.
Vade age, nunc Michael, pedibus talaria necte,
Et pennas humeris, perque æthera labere purum
Aëriam in ſedem, quam contexere tenebris
Tartarei Manes; & diſiice nubila cœlo.
Contrahe fræna mari; conclude & carcere ventos:
Majorique Erebo Lemures pereant tormento.
Haud mora: continuò Michael mandata faceſſit,
Aëriam venit in ſedem; dextrâque potenti
Detrudit cœlo nimbos, & ſydera pandit:
Et frænat vinclis ventos, tumida æquora placat:
Hinc diis ardens flammis, auroque coruſcum
Immortale ſuo denudat tegmine ferrum,
Et vibrat in Manes; & talia voce profatur.
Eſt tantus ne furor? Tanta eſt audacia victis,
Et toties, Duce me, miſſis ſub Tartara? rurſum
Ut Martem tentare, novumque indicere bellum
Cœlitibus, vano audentes molimine fluctus
Undique turbetis? claudatis nubibus æthram?
Sed dabitis pœnas: patrium remeate ſub Orcum.
Frendentes ſubitò Manes nigra Tartara Averni
Lymphato petiere metu; rabieque frementes
Devicti rurſum cœcis voluuntur in umbris.
At Michael volitans victor ſe ſe intulit aſtris.
Tota autem claſſis manifeſto munere Divùm
Naufragio incolumis, tanto ſervata periclo,
Læta per Oceanum curſus direxit Eoum.

Digitized by Google

SABERIDOS

LIBER VIII.

Argumentum.

Septenas Heros deſerto in littare luces
Traducit pelago ejectus, ventiſque ſiniſtris.
Terrà iter aggreſſus venit Meliaporis urbem:
Hic Didymi ſupplex venerans ſacra lipſana, Cœlum
Mente petit, gravibuſque ereptus ſenſibus, Axem
Luſtrat: ubi Heroum ſeries longiſſima Divo
Occurrit quondam ventura in luminis auras.
Illi aperit Dydimus, quis quiſque ſit, amplaque laudū
Commemorat, quæ quiſque ferat compendia, & auſus.
Præcinit, & claras ventura in ſæcula palmas.

POſtquam Romuleæ victor duo regna Tiaræ
Innumeros ultrò populos, Regeſque ſubegit;
Ut ſtabilem populis firmare in ſæcula pacem
Fas foret, hoc tantùm exoptaverat inclytus Heros,
Cogitur auſpiciis ſelicibus ire per æquor.
Ergo jubet nautam committere carbaſa ventis;
Et clavum inflecti; ſpatioſo condita campo,
Quà propè decurſum fluvii ſedet alta Miliſpar. (1)
Mens erat hic olli, victricia ſigna priuſquam
Chryſeum in finem, & gemmata cubilia ſolis
Inferret, Thomæ divinum viſere pignus.
Divinum pignus, quod tot labentibus annis
Immortale manet, cunctis ſpectacula ſæclis.
Jamque è conſpectu Ceilani puppis in altum
Læta ferebatur; cùm fluctus tollere ventus
Incipit; & ſubitæ ſaliunt in vela procellæ,
Stridore ingenti; doctus tunc arte magiſter
Jam propiùs magnum cernens inſtare periclum;

(1) Malabacis Urbs Archiepiſcopalis dicitur etiam Civitas Sancti Thomæ quia ibi martyrio coronatus S. Thomas Apoſtolus in loco Calurmina dicto a Malabaribus, Dicitur vulgò Maliapuri eſtque in Regione Coromandelia in ora ſinus Gangetici.

Fle-

Flectit iter; curſuque petit, quæ proxima ſpectat
Litora, deſertâque ratem ſtatione remittit.
Cogitur hic ſeptem nemoroſo in litore luces,
Et totidem noctes habitare, furentibus Auſtris.
At pius interea Divus (mirabile dictu)
Non cereris ſaxo domitas guſtavit ariſtas;
Nec puros hauſit latices flaventis Jäcchi:
Sed præter ſolitum, ſummâ dulcedine lætus,
Fixus in obtutu hærebat verſatilis orbis;
Mens intenta Deo, cœli ſuper aſtra vagatur.
Cum demum Celadon deceptus fronte ſerena
Tauri, & Pleïadum formâ, ſpecieque decorâ,
Æquoreis iterum puppim, & ſe credidit undis:
Illum Saberus dictis compellat amicis,
Atque ait, ah nimio, laxis compagibus, ævo
Conſenuiſſe ratis, gremioque videtur hiulco:
Sciſſa ſinum haud poterit tumidos irrumpere fluctus
Incolumis. Celadon Divum ſic excipit; ultrò
Quæ tu vera refers, fateor, ſed tangere portum
Non gravis optatum labor eſt: nec, ni mea fallunt
Lumina, nos hyemes ſuper impendere videntur.
Quàm tua te fallit, Celadon, ſpes credula, Divus
Tunc ait, haud portum modò, ſed deſerta tenebis
Litora, nubiferos Euro motante fragores,
Ac Nerei vitare minas non apta ſenectus
Eſt Ratis, & nobis modò qui ſuper ingruet imber.
Sed præſtare fidem dictis incredulus ipſe
Immeritò renuit; Vatemque irridet, & alto
Ire jubet remis propulſam gurgite puppim.
Vix ea fatus erat, ſubitò cum ſurgere nubes
Incipiunt, veluti turres, aut ſæva gygantum
Corpora; quin veluti denſis exercitus alis;
(Credideris bellum nautis, cædemque minari.)
Obnubuntque polos, & Sydera clara repentè.
Protinus emiſſi, reſerato carcere, venti
Incumbunt pelago, totas è ſedibus undas
Permiſcent; atræque diem involuere tenebræ.
Ut tantum vidit Celadon inſtare periclum,
Saberique memor verborum; flectere curſum
Imperat; & notis iterum delabitur oris.
Saberus, quoniam cœlum intractabile nimbis
Intercludit iter, fluctuſque ad ſydera tollit
Nereus iratos; neque erat ſpes proxima pacis:
Et nemorum latebras inter, lucoſque ſonantes
Terrà iter aggreſſus, rupes ſuperavit acutas

Donec

Donec ad optatam venit Meliaporis urbem.
Ad ſacrum Didymi, directo tramite, templum
Contulit, & ſupplex ſe ſe projecit ad aram:
In lacrymas abiit miſcens ſuſpiria; mox has
Intentus tumulo jacit imo è pectore voces.
O' dilecte mihi ante alios, chariſſime Thoma;
Tu mihi ſolus amor, ſpes una, atque una voluptas:
Nil mihi, nil ſine te gratum, interque omnia fluxa
Dulce nec eſſe poteſt, niſi tu, ſuperi Axis, & imi
Maximus Orbis honos, Tarpejæ gloria gentis;
Et laus alma Poli, rutilas qui primus in oras
Ethereos mores, & jura latina tuliſti,
Perluſtrans terras alieno ſole calentes:
Tu olim Romanos aliis protendere fines
Orbibus, atque alios auſus properare ſub axes:
Et te duxit Amor per ſpicula, perque cruentos
Lictorum calybes, media inter tela nocentûm.
Et nunc ordinibus Divorum adſcriptus olympo
Feſtivos inter plauſus, choreaſque canentûm
Victor ovas, cœloque ſedes, ſemperque ſedebis;
Ipſe, Dei monitis, tua nunc veſtigia luſtro:
Te monſtrante viam, patrio procul orbe relicto,
Hùc tandem veni leges ſancire latinas:
Si qua mei te cura tenet, ſi gentis Eoæ,
Da faciles aures, oneri ſuccede, novumque
Mecum iter accelera, noſtræ ſpes maxima palmæ;
Hæc fatus, conſpectu hæret defixus in uno,
Plurima mente agitans, animo præclara recurſat
Palma Viri, & parti rerum per acuta triumphi;
Et Pietas, & chara Fides, & Numinis ardor,
Qui dare purpuream per vulnera crebra coëgit
Sponte animam, vitamque leves diſperdere in auras;
Pectus inardeſcit, dulci præcordia motu
Subſultant, plenumque ardoribus exiliit Cor.
Dum ſic lætus ovat, ſenſim per membra quietem
Diffundens ſopor ingruit, & ſua lumina clauſit:
Cor tamen evigilat; mens cœlo intenta beato eſt.
Et videt interea, & ſentit (mirabile dictu)
Mira animo, & leviter ſenſim tellure relicta,
Neſcio qua præter ſolitum ratione, modoque
Aëra per vacuum fertur, tractuſque liquentes.
Vos ò cœlicolæ, precor, aſpirate canenti
Sit mihi fas ignota loqui; fas, munere veſtro,
Carminibus celebrare meis ſacra tecta Tonantis,
Ætheris immenſi gyros, & Pergama Divûm

Pandere Terrigenis: Vos ò memorate canenti,
Quæ domus Aligerùm, quæ gaudia, quive canores
Collibus æthereis reſonent, qui gramine flores
Purpurei niteant, fulgentes palmite gemmæ
Quæ rubeant, rutilo gemmantia prata colore
Quod ver æternum variet, quo nectare flores
Diſtillent, circùmque Poli viridiſſima Tempe
Purior electro ſe obliquet curſibus amnis;
Quæve ibi floricomæ, protentis undique ramis,
Aſſurgant Sylvæ; quæ gloria mentibus inſit
Divorum, & partæ tulerint quæ præmia palmæ;
Me modò terricolam, præſentia Numina Divi
Ferte ſimul, Menteſque leves, Animæque beatæ
Munera veſtra cano, & vobis data gaudia pando.
Tu verò, Sabere, meis decus addite Muſis
Dexter ades: mihi Divorum tu pergama pande;
Dumque illis æternum agitas felicior ævum,
Da mihi nunc comitum ſeriem memoraſſe tuorum

(1) Hieroſolymæ Cœleſtis deſcriptio.

(1) Trans ſuperi convexa poli, trans Dædala Mundi
Mœnia, & aſtrigeros Cœli verſatilis Orbes,
Urbs regalis erat, medioque in vertice Olympi,
Divinà fabricata manu; nam Maximus ipſe
Omnipotens Auctor primus ſacræ extitit Urbis;
Hic poſuit ſtabiles æterna in ſæcula Sedes,
Ille ſibi hanc ſtatuit Solium, magis omnibus unam
Urbibus Empyrei coluit, pretiumque laboris
Hanc ſtatuit; Merces palmæ ſatis ampla relatæ
Quæ foret: hìc Animis, exuto corpore, pugnæ
Præmia conſtituit, clarique inſignia Regni,
Et ſceptra, & clamydes, aurumque illime Coronæ;
Has Superas ſedes, ſtellataque pergama Cœli
Cœleſtes habitant æterna in ſæcula Mentes.
Hìc cuncti Reges, cuncti diademate cingunt,
Purpureaſque comas intexunt Daphnide lauro;
Cuncti ſceptra tenent; ſolioque micante pyropis
Latius Auguſto regnant. Trans ſydera, & ultra
Tenditur imperium; compoſtà in ſæcula pace,
Æternum ſuperis agitatur finibus ævum.
O' Fortunati nimium ſua ſi bona noſſent
Mortales! Oh cuique, altum contendere in Axem
Cura foret! nulli lentaret inertia pennas.
Aurea circa Urbem conſurgunt mœnia; latèque
Auratis fulvum radiat de mœnibus aurum:
Intermixta etiam primo fundamine ſurgunt
Marmora, ſydereo paſſim variata colore,

Late-

Latèque intextis Interlucentia gemmis
Fulget terga niger, maculiſque nivoſus Achantes;
Et nebuloſus Onyx, viridi micat igne Smaragdus.
Indicus effulget nitido pallore Beryllus;
Et vitreis Enydrus aquis diſtillat, & almo
Illuſtrat candore polos: ardeſcit Jäſpis
Purpereus; rutiloſque jacit Carbo igneus ignes
Æmulus ætherei Solis; radiantque Adamantes
Perpetui; & ſpiris variis illuſus Ophites
Scinditur in cruſtas; & divitis omnis Erythræ,
Omnis & eoi ſpectatur gaza Profundi
Mænibus intexta, & gemmarum internitet ordo.
  Biſſenæ, ut perhibent, bipatenti limine Valvæ
Luce patent, & nocte: micant labara aurea Valvis
Auratique nitent gemmato cardine poſtes:
Gemmarum fulget ſeries, latèque renident
Biſſenæ ingenti cum lumine Margaritæ.
Auratæ interius plateæ; nam plurimus auro
Provenit urbis honor; auguſta palatia mille
Se Cœlo attollunt, & circumducta columnis
Atria millenis mirà in gyrum arte coruſcant.
Urbis magnum Opus, admirandaque machina Divis:
Artifici ſat digna ſuo. O' quæ magna parantur
Pergama Terrigenis! partæ quæ præmia palmæ!
  Valuam ante Eoam, (namque illàc celſa ſubire
Pergama Cælicolùm, atque æterni tecta Tonantis
Tantùm Terrigenis permiſſum) & limine primo
Perpetua ætherei poſuere ſedilia Cætus.
Relligio, Pax alma, Fides fulgentior aſtris,
Quæque olim Terrà extorris deceſſit Eoà,
Et Pietas, diique Parens dulciſſima Amoris;
Purpureuſque Pudor, ſemperque acceptus Olympo
Virgineus Candor, pudibundaque Mater honeſti;
Læta Quies, atque ipſa novâ Concordia palmâ,
Et læto ſtabat placidiſſima Gratia vultu.
  Feſtivi errabant etiam, circùmque volabant
Sydereum per inane Chori, Plauſuſque, Decorque,
Dius Honor, Laus alma, & verax Gloria latè
Se ſe Cœlum ultra pernicibus invehit alis.
Emicat antè alios pharetrà ſuccinctus, & arcu
Aliger Igniporens, & viva incendia ſufflat.
Ludunt præterea varia ſub imagine Formæ
Inſuetæ Superùm, & valuis bipatentibus aſtant.
Ipſo in Veſtibulo hinc, atque hinc ſua brachia tendit

Stipite quadrifido Crux aurea; divite gemmâ
Sparſa nitet; mediàque ingens Carbo ignea vibrat
Lumina, purpureà veluti inter lilia fronde
Stat roſa; ſive inter decerpta liguſtra rubentes
Caryophillus opes jactat; ſeptemplice gyro
Illum cingit Onyx, atque Indica bacca coronat.
Hanc olim ipſe Crucem, cum Victor in aſtra rediret;
Extulit, humanas effuſo ſanguine poſtquam
Diluit (ah nimium ſervos miſeratus iniquos)
Servator noxas, noſtro & pro crimine Prædes
De trabe ſuſpenſus pœnam, pretiumque pependit:
Hanc nunc ritè Crucem quiſque amplectatur, oportet
Hanc foveat gremio, huic etiam chara oſcula figat:
Namque aliter fruſtrà ſuperos penetrare meatus
Tentabit, Sanctumque Poli penetrale ſubire.
Ipſe etenim Omnipotens, rerum cui ſumma Poteſtas;
Quem penes eſt Mundi imperium (quis crederet) ipſe,
Ut caperet regnum, complecti hanc juſſus, acerbam
Ferre libens voluit duro hoc in ſtipite mortem.
Poſtibus inque ipſis Laurus, fidiſſima cuſtos,
Eminet, atque forum ſpatioſis crinibus ornat.
Innumeri pendent intextis orbibus orbes
Ex ramis, puroque auro, gemmiſque coruſcant;
Ipſe catenatis tot fulgens orbibus aureis
Intextus, quorum numerum comprendere nemo
Mente poteſt, in ſe ſe circùmvolvitur orbis.
Sed Plateà in medià lætis radicibus Arbos
Aſſurgit; latè extendens ſua brachia ramis.
Æternùm viret illa comis, nec fronde caducà
Carpitur; aut ævi laceratur dente voraci,
Nomen habet Vitæ; hinc omnis capit Incola fructum;
Æthereæ carpunt hinc vitæ alimenta Beati.
Hæc parit æternos ſatis felicibus annos,
Quam nec flammatis ardens fervoribus æſtas;
Nec ſicci Boreæ penetrabile frigus adurit.
Purior electro, & nitidis cryſtallinus undis
Haud procul hinc pleno Rivus præterfluit alveo
In gyrum; latèque fugax argenteus humor
Culta per obliquis halantia flexibus errat.
Ambroſia hoc Fonte, hoc emanat vena beati
Nectaris; & Divùm nunquam peritura voluptas;
Gutture mellito dii modulantur Olores,
Atque Urbis ſuperæ concentibus atria complent:
Quam pulchras jactant alas; quot cernis olores
Sydera tot cernis; ſed quiſque niteſcit ab aſtris.

Stant

Stant & cæleſtes Volucres, examina mille
Aligerùm, ac magnus pictis Exercitus alis.
Omnes puniceis præcincti crura cothurnis;
Purpureis omnes maculis, oſtroque decori:
Hi ſuperos circùm lucos, colleſque volantes,
Et nemora æthcrea, & Divûm viridiſſima Tempe
Præpetibus pennis aſtant, inhiantque ſupremi
Numinis imperia, & partes excurrere in omnes,
Quò jubet Omnipotens, promptique capeſſere juſſa.
Ac veluti circùm candenti corpore Cycni
Mincia ſtagna volant, vel flumina nota Cayſtri;
Certatimque melos dum fundunt ore canorum,
Vicinos replent dulci modulamine lucos:
Mox cuncti tandem fluvio potiuntur amæno;
Optatoque vado, & vitreis merguntur in undis:
Haud aliter cœlo faciunt pennata Juventus,
Dum circà fluvium volitant, fonteſque beatos:
Hic plectit duplici genialia nablia palmâ,
Organa pars animat, pars dulcia cymbala pulſat:
Ille chelym, hic ſiſtrum, digitis hic arte magiſtra.
Barbita, lesbòum ſimulatus pollicis ictum
Sollicitat; fila hic pulſat reſonantia plectro:
Pars alacres ducit choreas; pars pectine chordas
Percurrens, modulos celerans nunc promit acutos;
Nunc premit alternans impulſibus interruptis.
Hinc animata ſonat graviori buccina cantu;
Aureaque hinc garrit mellità fiſtula voce:
Hic tenui, ille gravi, medio hic, verùm ille ſupremò
Dulces cæleſti diffundit gutture voces.
Parte aliâ metrico ludit modulamine plauſus;
Et latè æthereis reſponſat vallibus echo.
Verùm ubi feſtivo replerunt murmure Cœlum;
Et ſacra ſydereo cecinerunt carmina Regi;
Se vitreis miſcent, animis ſitientibus, undis,
Dios hauſturi latices, nectarque beatum.
Sunt hilares circà ripas viridaria, florum
Meſſis opima, ſuiſque halat circùm undique culmis.
Vivida puniceis maculis violaria pallent.
Purpureæ ſegetes, & grata Roſaria Divis,
Et teneræ effulgent Calthę, molliſque Hyacinthus;
Miſtaque caneſcunt Amothaſide lilia myrtho;
Et lacrymis Narciſſus hians, & ſemper Acanthus
Frondibus intextus: ſtat mollis Amaracus, agris
Qui rutilat nitidis, immortaliſque Amaranthus;
Perpetuùm vario florentia prata colore.

Ver decorat, ſemperque virent in gramine flores:
Flat placidè ſemper Zephyri levis aura canori;
Non ibi dilectis æſtas metuenda viretis;
Herbida non ſævis Aquilonibus arva rigeſcunt.
Non anni, ſoliſque vices: nam læta ſereni
Eſt eadem cœli facies, ſemperque beatus
Vernat ager; ſemperque micat plaga lactea cœli.
Non Auſtri furiæ, aut rapidi ludicra Favoni
Ira leves agitat ſylvas; non frondea culta
Opprimit imber aquis; non vexant frigora; non &
Annoſam valido nituntur robore pinum
Alpini Boreæ radicibus extirpare.
Stat nemus eternùm vivax, incidua ſylva,
Quod fugiunt venti, fugiunt quod penſilis umbræ
Nubis; at uſque nitet conſtanti lumine cœli.
Hoc circùm innumeræ gentes, populique volabant
Aſſidui; turmæque leves læta arva tenebant.
Juſti hos devenere locos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.
Hinc ſuperæ Urbis opes cernuntur: Jaſpide murus
Surgit; & aurato complectitur omnia circo;
Parietibuſque nitent ſimulacra exciſa Elephanto,
Sternitur & latè caneſcens glarea gemmis;
Planities immenſa jacet, latèque coruſcat
Plurimus aſtrorum ſemper ſpectabilis ordo;
Sub plantis aſtra; effulgent latera omnia ab aſtris.
Hìc ubi magnanimus, veluti Regina volucrum
Remigio alarum, ſubvectus conſtitit Heros,
Obſtupuit ſubitâ mentem formidine captus,
Dum lucem inſuetam mirantibus hauſit ocellis:
Obtutuque hæſit nimium defixus in uno.
Hinc veluti è ſomno excitus, thalamoque reſurgens,
Non videt, aut ſentit, num corpore raptus ad Arces
Æthereas ſublimis abit; num ſydera plantis,
Erranteſque faces terat, & ſimul æthera calcet
Lucidum; & aſtrigeros, gemmâ ſeptemplice, poſtes;
Anne illum fallant inſomnia, vanaque mentis
Gaudia nocturnas inter demiſſa tenebras.
Lumina detorquet circùm, ſi fortè Virum quem
Aſpiciat, timido relevet qui pectore curas;
Exponatque loci ſedes, atque omnia pandat.
Protinùs à tergo voces audire vocantis
Viſus, & alarum ſonitus ſimul impulit aures:
Ille autem ſubitò deflectens lumina circùm
Vertitur: en Didymum vidit, retro ordine longo

Ca-

Cælivagos illum propiùs ſtipare ſequendo.
Aurea cæſaries olli, gena concolor oſtro
Mille jacit radios, evibrat mille nitores
Inclyta ceu picto rutilat Thaumantias arcu;
Dum Sol ardeſcit jaculans in nubila lumen
Purpureum radiorum, & clarâ in luce refulget:
Perque humeros niveos, perque aurea terga, per artus
Plurima Mæandro duplici ſinuoſa recurrit
Purpura; cœleſtis quam pinxerat arte magiſter:
At chorus Aligerùm latè radiantibus alis
Emicat; & patrios ſplendoribus induit Orbes.
Conſtitit hic viſu ſubito Saberus, & hæret
Ambiguus, metuens, ne ſpe fruſtretur inani.
Mox tamen erigitur, totuſque ardeſcit amore.
Proximus accedit Didymus. Tunc ille recumbit
Pronus humi, & Divum genibus ſubmiſſus adorat;
Surge age, ſic fari cepit venerabilis Heros,
Surge age: non equidem tali me dignor honore,
Ritè Deus ſic unus erit, Sabere, colendus;
Me nunc ille tibi ſuperâ dimiſit ab Urbe,
Ut rutili convexa Poli ſuper aurea raptum,
Admiſſumque inter divinæ gaudia ſedis
Edoceam, ventura canam. totamque futuram
Evoluam rerum ſeriem; ſimul ordine monſtrem
Turbam Ignatiadum, lapſum qui viribus Orbem
Extollant patriis, & pulſo crimine luſtra
Aurea reſtituant, quorumque è ſtirpe Nepotes
Ardentes cœli, magnique Tonantis amore,
Sponte ſua largos per barbara litora terræ
Sanguinis effundent rivos, animamque vovebunt:
Verùm etiam volucres extremi limina Mundi
Vaſta pererrabunt, quâ ſol utrumque recurrens
Aſpicit Oceanum; Tithonia regna latino
Nexuri imperio; oppoſitoſque trionibus Axes;
Nec concepta quidem tenues vaneſcet in auras
Spes tanta: excelsâ Pater ipſe à Sede Quirini
Omnia ſub ditione ſuâ, nutuque videbit.
Sic Didymus: Didymo contra ſic Æmulus orſus:
O' dilecte mihi ante alios, fidiſſime Thoma,
Quas ego nunc tanto valeam pro munere grates
Perſolviſſe? mihi nec par facundia linguę
Copia nec fandi, quibus hæc accepta referre
Ritè tibi poſſim, Terræ Lux inclyta Eoæ.
Tu tamen hoc (quodcumque) boni nunc conſule: certè
Velle, ſatis quandoque fuit; nam vota rependent
Quod

Fulgurat; accenſique rubeſcit ab igne Pyropi
Fulcitur geminis ſolido ex adamante, columnis;
Totaque erithræis gemmato lumine gazis,
Urbis ad Eoum quæ ſpectat, valva coruſcat.
  Perculſus fulgore novo, latèque micante
Magnanimus ſtetit hìc Heros; nec tendere greſſus
Ultrà audet; tanto ſed lumine lumina paſcit
Attonitus: miratur opus; tùm Pergama laudat
Divinà fabricata manu; geſtitque videndo
Tecta Dei, ſuperùmque Domum, promiſſaque nobis
Mœnia; queis agitant felices otia Divi,
Dulcia perpetuos ævi ducenda per orbes:
Succreſcit ſenſim ſtupor, aſpectare neque ultra
Tot radios jam luce valet, tot lumina, quot quot
E' muris radiant: ſenſim langueſcit, & ardet;
Jamque oculi tandem tenebris hebetantur obortis
Cui Thomas. O', quæ rerum delectat imago?
Quiſve nitor ſtupidam rapuit ſibi lumine mentem?
Attonitum quæ te nimiùm ſpectacula reddunt?
Deſine mirari: nec totum impende ſtuporem.
Non deerunt majora tibi miracula rerum
Attonitus quibus, atque oculis mirantibus, omnem
Obtutum impendas; quæ nunc propiora pateſcunt
Gaudia cœlicolùm; ſtellatus & ambitus Urbis;
Intextæ muro gemmæ, rutilique pyropi,
Interiora nimis quibus irradiata videbis
Tecta domus ſuperùm (norunt namque omnia mentes
Quamquàm oculis (hominum ſint inconceſſa, Beatæ)
Ergo Arcem Aligerùm, & felicia Numinis alti
Pergama jam libeat cupidà tibi mente ſubire;
Virgineos vultus. immortaliſque Triformis,
Divorum ſpectare choros, cætuſque beatos,
Et rerum ſeriem venturam, & noſcere prolem
  Ventum erat ad valvam, quam primùm aſpergit Eoo
Cynthius; & radiis ſtat ſubdita matutinis.
Illius antè fores ingens caput inclyta tollit
Arbos quadrifida, & nimio fulgore coruſcat;
Tunc Thomas: vlnis divinam amplectere Plantam,
Heros magnanime, & ſacro fige oſcula Trunco:
Nullos in ſuperas admittit Claviger Arces,
Ni Plantam amplexi teneris fovere lacertis.
Sic primus Plantæ ſtatuit Sator: ille ſalutis
Antè alios plantam amplexus, truncoque pependit;
Paruit; & Plantam genibus ſubmiſſus adorat;
Et colit, & recolit; mox tendens brachia circùm

Dulcè fovet, refovetque, & mox chara oſcula figit;
Atque iterat. Senſim fibris illabitur imis
Dius Amor, jamque igne calet, præcordia flammis
Ingenuis jam tota flagrant; & dulcè fluenti
Imbre madet: mediis ignis ſuccreſcit in undis.
Sic tandem Plantam alloquitur, refluentibus ultro
Ora per, & malas lacrymis, torrente perenni.
O' dilecta Arbos ſuperis veneranda, cadentùm
Una ſalus hominum, Divorum ſola voluptas
Lux æterna Poli, Tu ſummi janua regni,
Cujus gemmatos poſtes, penetraliaque alta
Imperii reſeras, & Tartara nigra coerces.
Divinà tu ſola manu, non valle ſub ima,
Sed ſuper æthereis aſtrorum conſita campis.
Tu mihi fida comes, mecum ipſa per avia terræ.
Dux venies; tu certa mihi veſtigia ſignans
Semper inoccidua radiantia luce per umbras.
Securum monſtrabis iter; Te, te auſpice, lætus.
Ibo per Oceani tractus, terraſque rubentes;
Per juga, per valles, & præcipites anfractus;
Per ſcopulos, ſyrteſque, atque æquoreos labyrinthos;
Tu mihi ſolus amor, tu partæ gloria palmæ.
Semper eris, Tu ſolus honos, & ſemina laudis,
Et merces operoſa nimis, pretiumque laborum;
Tu mihi blanda quies, cunctarum & meta viarum.
Vix ea: cùm Thomas: cæptum, Sabere, ſequamur
Infit, iter; nos ſacra vocant penetralia Regni.
(1) Undique texentem lætis umbracula ramis (1)
Æternitatis Symbolum. Aſpice gemmatam primo ipſo in limine Laurum,
Aſtantem, lætis pendentes aſpice ramis
Mille catenatos inſertis orbibus Orbes.
Æterni ſeries ævi, perituraque nuſquam
Sæcula, perpetuis concluſa hæc finibus ætas.
Eſt Regnum æternum, eſt æterna & gloria Regni:
Æterni Cives, æterna & præmia palmæ.
Hic mortale nihil, nullique obnoxia fato.
Eſt Domus, hic vernat primævo flore juventus.
Dumque ea narrabat Thomas: ecce emicat ipſe
(2) (1) Claviger extemplò Cœli, cui purpurat almo
Divus Petrus Apoſtolorũ Princeps. Ore decus, fuſi pendent per colla capilli.
Electro ſimiles, oſtro perfuſus, & auro.
Dextra gerit claves, adamantina pondera Regni;
Queis aperit ſuperas ſplendenti lumine Valvas.
Egreſſus ſenior, ſtrictis complectitur ulnis
Saberum, & teneris figit chara oſcula labris.

Inde

Inde loqui cœpit, placidoque hæc addidit ore:
O'iterum, atque iterum felix, cui contigit uni
Veniſſe aſtriferas, mortali in corpore, ad Arces,
Æthereas vidiſſe domos, tibi fila priuſquam
Fatales vitæ truncarent aurea Parcæ.
Quod pauci Heroes, quos ſedibus ætheris alti
Aut Pater omnipotens, aut intulit entheus ardor
Obtinuere, vides en cœli clauſtra ſuperni
Concava; ſtat circùm chryſtalli impervius Orbis:
Atque intercurrit longum ætheris intervallum.
I' Fortunatus, tende ultrà in mœnia greſſus.
Valva patet; tibi jam poſtes reſerantur Olympi.
Macte animis Heros, generoſo è ſanguine cretus;
Dignus in æthereis habitare penatibus Axis:
Et tibi jam Sedes æterna in ſæcla paratur.
Aggredere, & ſacrum luſtra penetrale Tonantis
Verùm ubi ſubjectos iterum telluris in orbes
Veneris; hæc tunc verba, meo de nomine, magno
Loiolæ referes genitori, & nuncius ibis.
Claviger ille Poli, cœli qui miſſus ab arce,
Numinis imperio Pamplonæ venit ad urbem;
Dives odoratis, ubi (1) Nagaris imminet agris;
Et latè aſſurgit cœlo nemoroſa Pyrene;
Delato ut ſuperis medicamine ſedibus ægro
Redderet attritas vires, morbumque levaret,
Olli ſydereum cordi inſpiraret amorem,
Inſtaurare jubens Jeſu de nomine gentem
Delectam; & magnos accerſere ad ipſa Tonantis
Caſtra viros, lapſis celeres ſuccurrere rebus;
Nocte ſub oſcura terras caligine merſas
Illuſtrare, pios cultùs, & ſacra novantes.
Ille tibi, referes, flagranti corde, ſalutem
Mittit, & æternam ventura in ſæcula pacem.
Regia jamque illi ſublimi in parte locatur,
Semper duratura domus: jam laurea crines
Texitur Aligeris exornatura decoros.
Non priùs aſtriferum novies luſtrabit Olympum,
Signiferum variis percurrens motibus orbem
Purpureus Titan; cum, ſciſſo ſtamine, victor
Æterni repetet ſtellantia mœnia Regni.
Te quoque læta dies patrios remeare ſub orbes;
Et dabit Aligerùm tranare per aëra pennis:
Interea ſacris Divorum adſcribere ſignis
Cura Indos, tenebris miſeros quos abdidit atris
Cæca ſuperſtitio, patriiſque avertit ab Aſtris.

(1) Urbs parva Hiſpaniæ, in Rivogia provincia, & Ducatus titulo inſignita, inter Logronium, & Dominicopolim, ubi alias acriter dimicatum inter Petrum crudelē, & Henricum Regem.

I' ſequere; ac totum diis, i, confere mundum
Luminibus; magniſque para te, magne, pericliſ:
Cum ſtygio luctandum Dite; rubentis & orbis
Sub juga Romulei Patris mittendus Eoi;
Quicquid (1) Doris Arabs gemmatis alluit undis;
Et rigat Indus aquà, & Gangetidis Amphitrites
Ora tenet, rutilaque (2) Adamas interſecat amne
Vel plaga Luciferi, cognataque Memnonis arva
Dixerat: Illi autem læti gemmata per arva;
Perque domos urbis, loca læta nitoribus ibant.
Jamque vià emenſà, quæ recto tramite ducit
Planitiem in magnam, & ſacri penetralia Regni,
Contexti gemmis, longèque micantibus aſtris,
Mixtiſque Eois baccis chriſtallina latè
Strata pavimenti calcabant æquora plantis.
Gemmatæ Plateæ: medio radicibus aureis,
Ponderibus lætata ſuis, & brachia centum
Extendens, cœlo circùm ſeſe invehit Arbos;
Quam propter rivus liquidis argenteus undis
Serpebat lapſu placido, latèque canorus,
Fulgentes ripas, & florea culta rigabat.
Millenis latè gemmis, & floribus Horti
Millenis halantque croco, minioque rubeſcunt:
Stant lætæ Segetes, ſtant læto gramina campo,
Et tenero lætæ, maturo tempore, pratis
Proſiliunt herbæ, lætoque in palmite gemma
Læta tumet, latèque micant gemmantia circùm;
Et lepidè variis depicta coloribus arua.
Æoliæ ſpirant animæ, lenique flabello
Purpureis dulces pratis animantur odores.
Ac velut Æmoniæ in medio ſub montibus altis
Aëriæque Oſſæ, & ſuperantis nubila Olympi,
Per quos Peneus, nemoroſo è vertice Pindi
Effuſus placidis latè devolvitur undis
Carminibus celebrata ſacris, nitidiſſima Tempe:
(Si nobis æterna licet conferre caducis)
Cœlicolùm ſic arva virent, ſic vere perenni,
Perpetuùm gratos ſpirant halantia odores.
Semper & in campis ſpectatur floreus annus,
Et vario volucrum concentu gratus Aprilis.
Propter aquas fluvii florenti in margine ripæ;
Et lætos circa campos, gemmantiaque arva
Milleni ſtabant Cœtus, populique ſedebant
Innumeri, quorum (mirum!) ultimus ordine quiſque
Lampade Phœbeà fulgentior emicat ipsà:

(1) Mare Ærithreum, cujus alteram orâ Arabes colunt.

(2) Regna in ſinu magno poſità, vulgo Golfo di Bengala.

Nam-

Namque immortalis radiis, & lumine puro
Divinà contexta manu immortalia veſtis
Membra tegit; claro fulgent diademate crines:
In manibus radiant palmæ, monumenta triumphi;
Aurea pars lætà decerpit ab arbore poma,
Vivaceſque avido deguſtat gutture fructus:
Libatura vadum, liquidas deſcendit in undas
Pars alia, atque alacris dios bibit ore liquores:
Pars lætas nectunt choreas; & pectine eburno
Æternis replent patriam concentibus Urbem:
Et pars per choreas, manibus per mutua nexis,
Hàc, illàc ducunt greſſus per amæna decoros.
Conſidunt alii pratis, & pollice flores
Decerpunt blandos; Aliis eſt cura quaſillos
Purpureis implere crocis; aliiſque caniſtra
Virgineis onerare roſis: pars Lilia campo
Cana legit; teneriſque aliis abſcindere caltham
Unguibus eſt cura, & violas, & carpere Tymbras;
Narciſſos alii, & ferrugineos Hyacinthos
Truncant, & calathos, abſciſſis frondibus ornant;
Artifici pars illa manu violiſque, roſiſque;
Et teneris Calthis, Narciſſi & flore reſecto,
Purpureique Croci foliis florentia ſerta
Nexibus intexit variis: hæc altera gemmis
Virgineà contexta manu vaga ſerta perornat;
Omnibus unus amor florum, ſtudiumque corollæ:
Hic ſtupet, hic hæret Saberus, & aurea ſpectat
Prata coloratis latè fulgentia truncis,
Virgineos per amæna Choros, populumque beatum;
Quorum de numero, & ſacris de cætibus unus
Eſſe cupit: verùm eſſe negat miſerabile pondus;
Dic mihi, fide comes, mox fatur, flumina quæ ſint?
Quæque Arbos? quæ prata Poli, genteſque beatæ?
Nam mihi (ſi verum mens augurat) aurea Planta
Arbor erit viræ, hæc Epulum; Torrenſque beatus
Fons erit Ambroſiæ. Contra: mens augurat, infit,
Vera tibi, Didymus, ſed Numine ſœta ſuperno.
Illa coruſcanti, quæ ſurgit ſtipite Planta,
Et mille extendens ramos umbracula texit,
Nomen, & Omen habet Vitæ: qui veſcitur illà,
Ducit tranquillos æterna in ſæcula curſus.
Hanc guſtant ſuperæ mentes, ſemperque per Ævum
Guſtabunt; nunquam parient hi tædia fructus:
Cunctarum placidos rerum namque illa ſapores
Omnes ſola refert, & jucundiſſima viſù eſt.

De;

Deliciis gaudent Cœli per amœna vireta.
Qui faciles tolerare ſitim, nec pocula Bacchi;
Nec lymphas vitreas libarunt, Nectaris undâ
Merguntur, potantque ſactos per ſæcula rivos.
Quique famem paſſi, nunc carpunt Arbore poma
Aurea, feliceſque cibis ſaturantur opimis.
Virgineum verò florem, corpuſque pudicum
Qui voluere, ſacri & ſervare inſigne pudoris,
Spernentes thalamum, & ſperatæ gaudia prolis;
Illis virgineo nunc candida lilia culmo
In manibus fulgent. At qui docuere Magiſtri
Ignavum populum ſummi præcepta Tonantis,
Primi conſidunt inter ſubſellia Regni.
O' Fortunati nimiùm, queis munere Divûm
Tale miniſterium ſuperis venerabile, & imis
Contigit! O'quibus ipſe Polo vos laudibus æquem!
Mille trophæa nitent, millenaque ſerta coruſcant.
Stant Cœlo innumeræ palmæ, quas ordine nemo
Poſſet, quamquam illi robuſto in pectore centum
Sufficerent voces, linguâ percurrere cunctas.
Eſt opus immenſum: paucas referaſſe canendo,
Dive tibi ſat erit: quas te meminiſſe juvabit.
Ad me oculos (nam te cupientem noſcere cuncta
Jamdudùm ſenſi: tibi nunc ego ſingula pandam.)
Acriùs intendas, & quæ mox indice certo,
Signabo, iſta quidem tibi nobiliora putentur.
Et meritò, haud numerum, ac pretium, nec ſingula nobis
Percenſere licet; ſed ſedulus ipſe notato.
Aſpice ut incedat ſuperi per amœna vireti
Sceptra tenens chorus ille manu venerabilis, ille
Tot Patrum cætus, præclarorumque ſenatus
Heroum: primi illi hominum micuere parentes:
Qui primas acies inter Dux emicat, ille
Primus homo; prima & generis mortalis origo.
Cerne etiam ultrici ereptum alluvione Noëmum (1) Patriarcharum Cœtus.
Naufragii patulà referentem inſignia puppi,
Diffuſum rurſùs Genus a quo Principe noſtrum eſt,
Per geminos latè populis ſurgentibus Orbes.
Hinc Abram ſpectare potes, venerabilis ipſe
Se prodit, viden ut longo Nati ordine Patrem
Sectentur, divùm Sanguis, quos edidit ætas.
Priſca ſolo, & claros vexit ſuper æthera virtus.
Ponè ſequens chorus alter adeſt; hos proxima noſtris
Sæcula temporibus vitales lucis ad auras
Eduxere, patres, vitæ ratione ſeveræ.

Su-

Clari olim in ſylvis, ſed nunc per cuncta feruntur
Ora virum; viden ut teneat Subſellia prima
Lucorum cultor, nemorumque (1) Antonius; atque
Olli ſidereæ rutilent in vertice gemmæ,
Purpureis immixta roſis, quem lilia cingunt,
Præmia digna Viro, intacti & monumenta pudoris;
Ille (2) olim vepres inter, ſenteſque rigentes,
Serpens docta cutem veluti exutura, cucurrit,
Frangeret ut ſtimulum, & dulcem inſidiis Cythaeream;
Magnanimum heroum genitor, quo Nurſia gaudet
Numine, quo cœlo aſſurgit Caſſinia Rupes.
(3) Hæc germana ſoror fælix quot pignora Mater,
Edidit, & regni victrix in parte locavit.
Sydereus Sol ille, nova qui luce coruſcat,
Sat cœlo, & terris notus (4) Guſmanius heros;
Ille autem celeri lapſu qui culmina ſemper
Summa petit, flammiſque micat, gemmiſque coruſcat;
Quinque velut ſtellæ, totidem cui corpore plagæ
Fulgeſcunt, ſpretis gemmis jam ditior Axem
Poſſidet, & magnum decus eſt (5) Franciſcus Olympo.
Jamque oculos Thomas ultra tendebat: at illi
Tunc Saberus ait: vacua eſt cur proxima ſedes?
Quem petit illa Virum? quemnam ſors tanta moratur?
Debita Loyolæ ſedes; ille inditus aſtris,
Atque inter cœli proceres, primiſque locatus
Sedibus, inſculptum divino nomine pectus
Proferet, & radiis circùm fulgebit acutis.
Addidit hæc Didymus: reliquos mox ille recenſet.
Quæ veniunt loca fatidici tenuere Prophetæ,
Emicat antè alios trabeâ ſuccinctus Eoa
Davides ferto, cytharâque decorus eburnâ.
Quique ſtetit lacrymans mæſtas (6) Euphratis ad undas;
Nunc riſus ciet, & curis jam parcit acerbis.
Qui pauci numero, at ſummis fulgoribus Urbem,
Subjectoſque choros illuſtrant, lumina Regni,
Et primi aulai proceres, primique Tonanti
Submiſere orbem, debellaruntque Tyrannum
Cocyti; & raptis ſpoliarunt Tartara prædis.
Ordine ſtant longo: quiſquis tibi panditur, ipſe
Percenſere potes, numerum mominiſſe juvabit.
Fide comes; vacuum (non fallor ego) hic quoque ſedem
Proſpicio: tu pande; precor, nam mens mihi lætam
Augurat, & dulci ſubſultant pectora motu.
Læta tibi meritò mens augurat, auguror ipſe
Læta tibi; victor gemmatâ in ſede triumphans;

(1) Divus Antonius, primus Monaſticæ vitæ inſtitutor.

(2) Divus Benedictus ſingulari ſtudio pudoris ſe ſponte conjecit in ſpinas ſuoque cruore cupidinis flammas extinxit.

(3) Diva Scholaſtica S. Benedicti Soror, & fœcunda Monialium Mater.

(4) Divos Dominicos illuſtriſſimi Prædicatorũ Ordinis inſtitutor.

(5) Divus Fráciſcus Seraphici Ordinis Patriarcha egregiè laudatur ab impreſſis ipſi ad Chriſti ſimilitudinem plagis.

(6) Fluvius notiſſimus Meſopotamiæ, qui oritur in Niphâte, Armeniæ monte nõ longè a fonte Tigridis, & tranſiens Babylonem, tandem influit in mare rubrum.

O' ni-

O' nimium felix æterna in ſæcla ſedebis
Hanc tibi tot duri ſedem meruere labores;
Plurimaque in Stygium confecta incæpta Tyrannum;
Quæque feres extrema Orbis per littora Eoi
Hanc meruere tibi, Regeſque, Ducumque catervæ,
Et populi, Cœli quotquot ſuper aſtra locabis.
Aſpice, ut innumeræ ſedem ſtipare cohortes
Accelerent? illas ſacris luſtrabis in undis.
Millia quæ tot erunt, numerat quot litus arenas.
Sed pergam reliquos oſtendere; nam brevis urget
Nos mora, jam ſuperi poſtes Sol pulſat Olympi.
(1) Illic undantem, quà dant incendia lucem (1) Martyrum cætus
Purpureique Chori flammis, fuſoque coruſcant
Sanguine, ut igniti toties arsère pyropi:
Hi propiùs cœli Dominum, Regemque ſecuti
Proque fide, & ſacris, ſuperi vel amore Tonantis;
Vincula, & horrendum tenebroſi carceris antrum,
Barbara juſſa Ducum, ſtolidi ludibria vulgi,
Et gladiorum acies paſſi, rigidaſque ſecures,
Immiteſque Tigres, laniantùmque ora leonum;
O' Pietas! o chara Fides! ò fortia Divùm
Pectora, quæ tales olim ſubiere labores!
Nec miror; namque egit amor; tantique triumphi
Auctor amor: Quid non tentatum ſub Duce tanto eſt?
Illi (attende oculis, atque auribus excipe dicta)
Per contos, gladioſque truces, rapidaſque ſagittas
Pila per, & cuneos, per ſpicula, perque cruentos
Lictorum calybes, avidarumque ora ferarum,
Saxa per, & fluvios, tardæque incendia flammæ;
Per lethi genus omne viam ſibi ſternere ad aſtra
Contendère. Viam ſic ſternat quiſque, ſupernas
Si cupiat penetrare plagas. Stat ſanguine Cœlum;
Sic tibi tu ſternes; quamvis diffundere vitam
Non detur; majore tamen pereas tormento.
Tot ſibi ſic ſternent Loyolæ ex agmine lecti
Heroes, quos clara ſuper vehet æthera virtus.
Tu verò (quoniam lux inſtat) reſpice Turbam (2) (2) Confeſſorum Chorus,
Immenſam, latè campis quæ proxima primis
Accelerat; namque hi ſimili periere dolore.
Mitius eſt illis tormentum; at tempore longo
Durius, hi patrioſque lares, & commoda, ſeque
Deſpiciunt, tolluntque crucem, greſſuque citato,
Perque arctos calles, monteſque, abruptaque ſaxa,
Quà via dura riget, Chriſtum ſectantur amantem.
Nam præit ille, ſuis retro veſtigia ſignans;

Digitized by Google

Contendunt cuncti celeres; labor omnibus unus
Vimque ſibi faciunt, & ſe calcàribus urgent,
Scilicet anguſtus limes, qui ducit ad aſtra,
Invius, & duris hàc, illâc ſentibus horret.
Viribus hìc opus, obluctandum fortiter hìc eſt;
Provenit indè tamen decus immortale coronæ.
Cerne coruſcantem inſueto fulgore ſub illo,
Aurea quo picto rutilat Thaumantias arcû?
Quot ſpargit radios? quot vibrat ab ore nitores?
Quotve micat ſedes gemmis? quot fulgurat aſtris?
Aſpice ut ardeſcit centum diadema pyropis?
Millcno viridi ſplendeſcat ab igne ſmaragdi?
Præmia digna (1) viro, Bethleæ rupis in antro
Qui quondàm belli campum ſibi repperit, & qui
In ſpatia indè citans ſeſe addidit, amplaque palmæ
Jam ſtadio emenſo, decerpſit præmia victor
Inter prima Poli rutilans Hieronymus aſtra.
Namque illà ſub rupe olim, Puer editus ipſe
Omnipotens, fera bella Stygi, cædemque cruentam
Indixit, claroſque tulit, fuſo hoſte, triumphos.
Ille ſibi divina ſequens veſtigia bellum
Intulit, armaque erant, ſaxum; dirumque flagellum,
Lamna; rubique truces, ſeries operoſa rotarum:
In ſeſe Hoſtis atrox ſilicem intendebat, & ictu
Pectora tundebat crebro, igniculoſque rebellis
Extinxit Veneris repetito vulnere, ſeque
Sæpè cupidineis ſubduxit ſanguine flammis.
Bellum acre horrendum, quo quiſque è vulnere victor
Aſſurgit; propriâque ſui de cæde triumphat.
(2) Ille autem vulgi ſtrepitus, urbiſque tumultus
Aufugiens, teneris annis ſe ſe abdidit umbris
Solorum nemorum, coluitque impervia primus
Hoſpitia, & cæcis vitam traduxit in antris.
Sed nunc parta quies, cœli felicior urbem,
Aligerûm comitante choro, cætuque beato,
Incolit, & lætos agitat per ſæcula curſus.
Vix ea: cùm ſubitò Saberus vidit ovantem,
Hoſiadem cœtû immixtum, latèque micantem
Luce ſub immensà, vultuſque agnovit amicos.
(Lojolidûm de gente ſatus clariſſimus Heros
Hoſiades patrio nuper conſcriptus Olympo.
Haud mora; proſiluit, charumque amplexus amicum eſt.
Sydereos olli Divûm gratatur honores,
Quodque Poli tandem incolumis veniſſet in urbem:
Optarit quamquam plures ſub tegmine carnis
Annos egiſſe, & cœli ſuper alta beati Ver-

(1) D. Hieronymus. Doctor maximus.

(2) Divus Paulus primus heremita.

[3] Bacchalaureus Hozes ex primis D. Ignatii Sociis, antequam ſocietas Ieſu Pontificiâ ſanctione in Religionem erigeretur, mortuus Divo Ignatio apud Caſinates degenti, mirâ radiorum coronâ redimitus apparuit.

Vertiſſe ereptas Erebo ad capitolia prædas:
Olli autem Hoſiades ſic incipit ore profari.
Longiùs ipſe etiam ſacro inſudaſſe labori
Optaram; vetuit Deus: & tellure relictâ
Sideream in Patriam, felicia regna coegit
Immigraſſe, forent cum prima exordia cæptis
Nec mihi (quandoquidem magis haud eſt gratus Olympo,
Qui vehit Eoas ſacra ad donaria gazas
Quàm qui, primitias ſegetis, donavit ariſtas;
Nec certè rerum moles operoſa, nec ingens
Copia, ſive aurum. Cor eſt menſura bonorum,
Acceptumque Deo pretium eſt) Pater ætheris æquus
Præmia parva brevis dat pro mercede laboris.
Paucos adſcripſi cœlo, ſed ſedibus altis
Empyrei geminos Orbes inferre parabam.
Omnipotens tamen hic ſociis me figere ſedes
Juſſit, ſed terram vobis ſubducere Averno,
Et datur Auſoniis ſubmittere legibus Indos.
Fundamenta Polis mihi ponere contigit uni
Dilectæ Genti, & Jeſu de nomine dictæ,
Loyolâque fatæ, cujus de ſtirpe minores
Omnes aſtrigeras (mens hæc ſtat fixa Tonanti)
Conſcendent ſedes, regnorum in parte locandi;
Quorum ego, qui reliquos inter, ceu ſumma minores (1)
Sydereas inter collucent lumina flammas.
(Namque opus immenſum, cunctos percurrere dictis)
Monſtrabo, & paucis, oculos adverte, docebo.
Dixerat, & ſubitò Saberum in prata reducta,
Secretumque nemus duxit, quo plurima Turba
Luce ſub oſcura, & tremulo ſplendore micabat:
Non ſecus ac Nereus, cum pleno Cinthia cornu
Nocturnas agitat velox per inane quadrigas.
Magnanimûm Heroum, qui ad facta illuſtria terris
Venturi, errabant animæ, queis clara futuræ
Addita jam tunc fulgebant inſignia palmæ.
Hic tumulo ex alto, quo cunctas diſcere gentes
Saberus poſſet; venientum & noſcere vultus;
Incipiens fauſto Hoſiades ſic omine, ſignat
Illuſtres Heroum Animas, & nomina dicit.
Ille, vides, molli juvenis recubans hyacintho (2)
Cui niveum candore latus, quem millia circùm
Candida cœleſti caneſcunt lilia flore:
Ille Pudicitiæ ſydus, decus ille Pudoris;
Virginei candoris honos, cui plurima vultu
Aligeros imitata choros, floreſcit Honeſtas.
Cui nunquam maculis corpus temerare pudicum

(1) Poetica fictio eſt, non Platonica hereſis, futura enim omnia in Verbo conſpici a Beatis apud Theologos certum eſt.

(2) Divus Aloyſius Conſaga graphicè deſcribitur.

Audebit Venus: illique aurea ſpicula fundet
Omnia D'ûs Amor; Puer eſt Mantôus, Olympo
Arduus è terris qui ſe, florente juventa,
Inferet; & patrias properè remeabit ad auras:
Scilicet Aligeros inter trahat Aliger Annos.

Magnanimus Dux ille, ſacris generoſus in armis
Qui ponè inſequitur, reliquoſque præeminet omnes;
Hic Lojolæi decus agminis, Aſpice, ut ille
Regali incedat greſſu, facieque decorâ?
(1) Claudius, & famâ, meritiſque æquandus Olympo eſt,
Huic ſua, Diva Parens cœlo delapſa ſereno
(Mira fides) magno Patrum coëunte Senatu,
Diſſidio impendet ſuffragia certa dirempto
Conſilio ille valens vel primo flore juventæ
Unus Atlantæum ſublimi vertice pondus
Fulciet haud impar cœptis: quantùm auſpice tanto
Lojolidùm ſe per geminos terræ efferet Axes
Clara manus? quanti ſurgent, fuſo hoſte, triumphi!
Claudie, (2) Rodulphus te pone ſecutus euntem,
Monſtrantemque viam, en faſces contemnit avitos,
Regalemque domum, quos aula oſtendit honores,
Et titulos, & ſceptra, viamque affectat olympi.
Jam freta falſa ſecat, luſtrato Mogore, tandem
Salſethes fuſo jam irrorat ſanguine terras.
(3) Felix hic Berna, hic Franciſcus, & ille Paceccus;
Purpureoque comes ſe jungit Aranea cœtu
Puniceis omnes maculis, oſtroque decori.

Sarmanticas inter glacies, ſenteſque rigentes,
Ceu roſa purpureis latè ſublimis ad aſtra
Erumpet foliis, quem cernis, & auſpice tanto,
(4) Viſtula nec Tibri cedit, nec terra roſetis
Peſtanis Riphæa, aut floribus invidet Hiblæ:
(5) Stanislaus erit flammas ſub pectore nutrit
Æthereas, dioque cadet Puer igne peremptus,

Hic (6) Gonſaluus erit Lybiæ, qui primus in oras
Æthiopumque plagas nigrantibus invehet Afris

Can-

(1) Claudius Aquaviva B. Virginis operâ V. Præpoſitus Generalis Soc. J. reſignatus.

(2) P. Rodulphus Aquaviva Indiæ expeditionem quā flagitis, quā aſſiduis precibus à Deo impetravit. Ad Mogores miſſus, mirùm quot labores exantlaverit ut illos adduceret ad Fidem. Indè Goam ire juſſus: hinc ad Salſetes Inſulas: ubi à barbaris gladio ſub genibus vulneratus, recidit in genua, & collum ad vulnus, mortemque accipiendam denudavit atque exporrexit Occiſus eſt Coculini 15 Jul. 1583 ætat. 31 Soc. 15.

(1) Rudolphi Comites, nempè Alphonſus Paceccus Hiſpanus, qui, lanceâ in pectore percuſſus; Chriſte, ait, lanceâ pro me vulnerate per hæc ego te vulnera obſecror, ut ſcelus hoc miſeris hiſce condones, illoſque tuæ legis Doctores elargiaris. P. Petrus Berna Italus, cui, oculo priùs effuſſo, caput Barbari amputarunt. Antonius Franciſcus, & Franciſcus Aranea Luſitani ibidem paritèr vulneribus confecti. Hos in Martyrum numerum brevi referendos, ut ſperemus, facit Eminentiſſimi Aquavivæ auctoritas, Clementis XI. benignitas.

(4) Viſtula, Fluvius magnus, & extremus Germaniæ, illam à Sarmatiâ ad ortum ſeparans, ex Sileſiæ, & Moraviæ confinio oriens, in Mare Balticum ſe exonerat.

(5) Beati Stanislai Koſtka Vitæ innocentia, & vehemens in Deum amor deſcribitur.

(6) Conſalvus Sylveria Luſitanus a Cafris prope Monomotapam orthodoxæ Fidei odio interfectus anno 1574, 25 Mai,

Candorem Fidei: ſacris luſtrabitur undis
Gens, quæ ſumma tenet præcelſæ culmina Lunæ;
Et quæ multa jacet ſurgentis conſcia Nili,
Olli ſanguis erit merces, pretiumque laboris.
Proximus hinc ſequitur (1) Mendes, hinc (2) Caſtrius: ille
Crudeli cadet enſe, humili Piſcaridis orâ:
Hunc inter ſcopulos, & procurrentia ſaxa
Demiſiſſe neci, & Nereo immerſiſſe furente,
Maurus inexcitâ gaudebit Barbarus irâ.
Hic (3) Landinus erit: Cyrnæas gutture Taxos
Proque Fide, & ſacris guſtabit. At aſpice, ut illis
Plurimus ardeſcat ſuccenſis ignibus æther;
Et nova lux oculis ſe ſe offerat: emicat Argo (4)
Delectos Heroas, & Agmina grata Tonanti,
Quæ vehet; & terris ſuperas tranſmittet in oras.
Inter Atlantæos, Fortunatoſque receſſus,
Fortunata Manus: ſtrictis (5) quæ pectora telis
Objectas, gladio fauces, & colla ſecuri:
Jam nunc rubra Thetis, jam ſanguine purpurat Atlas,
Virgineæ ille latens ſub Imaginis Ægide turmas
Primus agit; defert & qui labara inclyta primus
Felix Typhis (6) erit: genitorem nomine reddet
Dictus Aſavedus cognomine, & Agmina cœli,
Et victor referet capitolia ad alta triumphos.
Proximus (7) Edmundus ſequitur, claruſque Boëmus,
Garnettuſque, aliique Duces, quos ordine longo
Reſpicis; Hos falſa ſub proditione Britanni
Inſontes, ficto indicio, ſub judice iniquo
Supplicio immites rapient, & pectora findent,
Ut cor adhuc vivum, & ferventia viſcera nudent,
O' pudor! ò ſcelus! Europææ infamia gentis!
Non Indus ſtrages, non tot cumulabit Jăpon,
Quot modò Romano diviſus ab orbe Britannus;
Sed quæ cauſa mali? Tanti quis funeris Author?
(8) Fœmina, cæcus amor, regnique accenſa cupido.

Heu

(1) Ludovicus Mendes Luſitanus in ora Piſcariæ à Mauris in cervicem, ac in femore vulneratus victor obiit.

(2) Alphonſus de Caſtro Luſitanus in Molucis à Mahometanis acerbiſſimâ an. 1558. morte perémptus, ejus cadaver ex litore in mare deturbatum, tertio die in eodem litore repertum eſt, miro fulgore nitens, ac vulneribus ſanguine recente manantibus.

(3) Silveſter Landinus ad Corſos miſſus, ut eos moribus bonis informaret, laborum premium veneno extinctus tandem eſt conſequutus.

(4) Argo, Navis qua Jaſon cum 54 heroibus migravit in Colchum ad aureum vellus auferendum. Fabulâ ad rem ipsâ conversâ pro navi ponitur, qua vectus eſt Azevedus.

(5) Pater Ignatius Azevedus Luſitanus à Piratis hæreticis, dum Braſiliam ad Chriſti Fidem diſſeminandam, cum 39 Societatis Heroibus peteret, à Piratis hæreticis in Deiparæ Imagine complexam conculcatus, capite ſcīſſo, lanceis confoſſus proicitur in mari ad Palmam, quæ una eſt Canariarum ſeu Fortunatarum Inſularum.

(6) Pater Edmundus Campianus Anglus, vir magno ingenio, clara virtute, eximiâ conſtantiâ in odium orthodoxæ fidei Londini furca appenſus, & mox in quatuor partes ſectus fuit. Decemb. 1581 ætatis ſuæ 41 Soc 8.

(7) Pater Henricus Garnetus Anglus, Londini damnatus eſt capitis, quòd ſecretum in confeſſione auditum non revelaſſet, quòd Sacerdos, quòd Jeſuita eſſet. In Spica Garneti ſanguine aſperſa, conſpecta eſt effigies ejus vultum examuſſim referens.

(8) Tot in Anglia malorum Origo, Henrici vas, ob infamem Annæ Bolenæ amorem deteſtabilis [illegible]

Heu cadet in quemquam tantum ſcelus? Heu pia ſindent
Viſcera natorum; atque evertent ſacra Britanni?
Hæc tunc Saberides lacrymans; ſed parcere fletu
Ille jubet: nam tempus erit, cum antiqua reviſet
Relligio has oras, Pietas, pax alma, Fideſque;
Et venient iterum Romana ad ſigna Britanni.
Lojolidûm labor hic, noſtræque opera indiga dextræ;
Ordine dein reliquos venientes indice ſignat.
Qui fulgent (1) Gaſpar, claroque nitore Joannes (2)
Æthyopas prior, at luſtrabit Jāponas alter.
Ille ſenex placido venerabilis ore reciſum
Proditione caput mox Georgius inferet aſtris,
Heroum Soboles hic (3) Mutius: Agminis olim
Ductor erit noſtri, quique ad Garamantas, & Indos
Ammeriemque manus mittet, domitamque Zipangryn
Alter ovans moderator adeſt, quem proſpicis, ille eſt
(4) Caraſidum de ſtirpe ſatus, cui fama ſuperſtes,
Et virtus ſummos Divûm decernet honores.
Hunc (5) Gatta inſequitur, præclarum & Sydus Juli
Olli dilecti nimium! Sed nunc quis ab illâ
Luce micat? Noſco vultus, inſignia noſco.
Hic (6) vir hic eſt, cui ſe latis Braſilia campis
Subdet, & Anchietæ clarum cognomen habebit,
Cui mare, cui tellus, cui totus ſerviet æther.
Ægypti Domitor non tot ſpectacula rerum
Edidit armatus radio, nec Lyſius Heros,
Nec tot Grajus apex, portenta quot edet Joſeph;
Aſpice ut elati ponant ſua murmura fluctus;
Ut ſiccum mare ſternat iter; ſtat penſilis unda
(Mirum) hinc, atque hinc, & pateat via tuta per undas.
Ille vocat volucres; veniunt ad juſſa vocatæ
Remigio alarum; & pennis umbracula texunt.
Illius imperio rediviva cadavera ſaxis
Æthereas iterum conſurgunt lucis in auras;
Atque vices rerum ſubeunt, & luminis hauſtus
Admirante Polo. Solus dum nocte quieſcit,
Pantheræ excubias exercent litore fidas.
Me Mendoza (7) vocas: hic victor littore eodem

Am-

(1) Gaſpar Peas Luſitanus zelo animarum flagrantiſſimus in Æthiopia lanceis cōfaſſus obiit 27 Ap. 1635 ætatis 42 Soc. 18. Joannes Mart. Adamus Italus in Japoniā profectus eſt, ibi labores graviſſimos, Animarum cauſa, perpeſſus, extremos quinque vitæ dies Nāgaſachi, in tormento Japonico egit, de furcā, in foſſam ſuſpenſus à pedibus, & 22 Octob. anno 1633 agonis gloriam conſumavit.

(2) Georgius Carvahal Luſitanus in Ikizuki Japoniæ Inſula, Regnoq; Bungene, fidei propagandæ operam inſigniter navavit. Veneno à barbaris porrecto, interiit.

(3) Pater Mutius Viteleſchi vi. Societatis univerſæ Moderator in dilatanda per diverſas orbis partes catholica fide ſolertiſſimus.

(4) Pater Vincentius Carrefe genere clarus, omni virtutum genere clarior, egregius Societatis univerſæ VII Moderator.

(5) Evangeliſta de Gattis, & Julius Manginelli Itali ſanctimonia, & Animarum zelo inſignes.

(6) Joſeph Anchieta Braſilienſis Apoſtolus, qua vitæ ſanctimonia, qua patratis miraculis Moiſi, D. Antonio Patavino, D. Gregorio Teumaturgo omnium ſuffragio comparatus.

(7) P. Chriſtophorus Mendoza Hiſpanus zelo animarum flagrantiſſimus, plures in Paraquaria Colonias diſtribuit, pluribus ad Chriſti fidem adductis, donec a veneficis celebris magi juſſu, in eum irruentibus, ſagittis confoſſus eſt 28 Aprilis 1635, ætat. 46, Soc. 19.

Ammeriæ; ſuperùm meritos æquabis honores.
(1) Illæ autem, quas luce pari fulgeſcere cernis
Concordes Animæ nunc, & cum luce fruentur,
Excipiet paribus quas & concentibus Axis
Prima trophæa Ducum, de Chryſe, & gente ſuperba
Primitiæ; quas Roma ſacra conſcribet Olympo.
Lecta Manus Loyolæ, & ſunt Loyolides illi:
Ille Jacobus erit ſenior, juveniſque Joannes
Ille; ſed hic Pauli capiet ſibi nomen, & omen
Non impar cæptis; qui ſtipite fixus ab alto,
Et tonat eloquio, & divinis pectora dictis
Incendit; ſacriſque ardoribus omnia replet.
Ite hilares, veſtræque auris date prodiga vitæ
Pectora; tempus erit, cùm veſtri fama triumphi
Ultra Indum, Gangemque, ſinuſque rubentis Erythræ,
Heſperiam veniet; quoſque auſa laceſſere Virtus
Romula non fuit; hos eadem dignabitur Aris;
Thura dabit ſupplex, & vos in vota vocabit.
Tu, (2) per aquas Rubine & tu (3) Lodoice per ignes,
(Si qua fuat, maculam detergat ut unda, vel ignis.)
(4) Albertus, (5) Thomaſque ſimul, lepiduſque (6) Doniſis
Ingenuus puer (7) Ota genis; & flore juventæ
Collucens (8) Didacus, patrium venietis in Axem.
Sed tu fronte nitens, qua morte (9) Capycius Heros
Occumbes aditure Polos? Hunc lucis in auras
Parthenope magna de ſtirpe educet Avorum.
Illa Ducum genitrix quot mittet millia Eoo
Corpora lecta Virùm. Quantum ò nunc, India, debes
Parthenope! Quantum vos dites vellere Seres!
Quantum America! Libys! Tuque ò longinquus Japon!
Te modò ceca manet fumo ſcrobs obſita, & inter
Dura Heros tormenta volens fortiſſime, Vitam
Suffixus trunco, atque obverſo vertice, fundes:
Scilicet aſſurges ſuperos ſic victor in axes
Ut volat ex arcu, nervo impellente, ſagitta.
Hic eſt magnanimus Locrorum è gente Camillus, (10)
(Sed

(1) Tres Martyres noſtri Japones. Kaogaſachi Cruci affixi 5 Febr. 1597.

(2) Antonius Rubiaus Italus, martyrii amore flagrans Nangaſachum appulit ſtatimque caput Syphonibus ingentē aquæ vim primùm haurire, mox in prælo reddere coactus, tandem 17 Mer-tii 1641 in Scrobe capite ſuſpenſus extinctus eſt.

(3) Ludovicus Caſuco Japon, in fidei, quam propagabat odium, Cocutæ lento igne extinctus fuit.

(4) Albertus Menſcinkius Polonus Antonii Rubini ſocius, tormenta atrocia ſeptem ipſos mēſes perpeſſus, inverſo in foſſam capite pependit, coronamque adeptus eſt die 23.

(5) Thomas Acaſoxi ſimul cum Carolo Spinola flāmis lentis extinctus fuit Nangaſachi 10 Sept. 1671.

[6] Dionyſius Camamano Japon Novitius, Nangaſachi in carcere conjectus, ibidem, quod enixè petebat, in Societatem admiſſus, Cocutæ tandem, lento igne crematus eſt.

[7] Auguſtinus Ota Japon, Societatis novitius, poſtridiè in odium fidei cedendus, nuncupatis in carcere ſocietatis votis, ſecuri percuſſus, migravit victor Ikanoſimæ 10 Auguſti 1622.

[8] Pater Didacus Xuki in Japonico ſeminario edocatur, Societatem ingreſſus, magnis pro re Catholica laboribus, magnis laboribus exantlatis, Februario menſe, Orecæ, triduo ſuſpendium in fovea perpeſſus ad cœlum evolavit.

[9] Antonius Capicius Neapolitanus inſignis omni virtutum genere Familię decora nobilitavit, Nangaſſachi in odium fidei capite truncatus obiit victor.

(10) Pater Camillus Coſtantius, Italus, nobili loco natus apud Japones Tabiræ rogo addictus, ad populum de Animæ immortalitate, ac de eternà ſelicitate dixit egregiè. Incendio involutus orabat, & flamma tantiſper tareſcente, flexis in prunis genibus orare viſus eſt. Cumque jam flammis abſumeretur, ſanctus, ſanctus, ſanctus quinquies cantare auditus fuit.

(Sed Syren aluit) Pæſtanis ille roſetis
Floridus aſſurget cœlo (1) Navarrus: uterque
Grata Deo mediis jam nunc olet hoſtia flammis;
Exprimet Aligeros virtute, & nomine (2) hic; illum
(3) Trinacris Ætna feret, Vulcanus aduret Jăpon.
Buttonto miſſus (4) Giannonius: ille Zipangros
Evehet in cœlum; victorem flamma ſed illum.
Quis te magne (5) Chiros; vel te generoſe (6) Paceche?
Quis magnam (7) Cauros animam, (8) Gomeſque relinquat?
Quis (9) Bellarminios faſces, ſacramq; tiaram,
Hæreſcos cladem horrendam, belloq; potentem
(10) Caniſium, forteſque Duces, qui cornua findent,
Nuper hyperboreos quæ ſurgens faucibus Orci
Invaſit Populos, maduitq; cruoribus Hydra.
Quis clarum ſileat (11) Fabrum; dictiſq; potentem
(12) Colnaidem: radio verùm qui temperat aſtra
Clavius, aſtrigeras obſervans ſedulus arces:
Aſpice (13) Palliolam ſulcantem claſſibus æquor,
(14) Monteliumque ſimul comitem: vicina Veſevo
Nola jugo primum pariet; Rhegina ſecundum
Terra dabit. Quantum ò illis foret India felix,

(1) Petrus Paulus Navargus, anno 1584 in Indiam, indè in Iaponiā penetravit, ubi poſt ingentes pro fide labores flāmis inditus lento cruciatu mortē ſubivit Ximabaræ 1 Novemb. 1622.

(2) P. Hieronymus de Angelis Siculus eâ in Urbe natus, quam Ennam majores, recētiores caſtrum Ioannis vulgò vocant: innumeras pro Religiona ærumnas perpeſſus, lento igne exuſtus obiit 4. Decemb. 1623.

Vi-

(3) Trinacria dicta eſt Sicilia à tribus Promontoriis, Peloro, Pachino, & Lilybæo.

(4) P. Iacobus Antonius Giannonius patriâ Bitontinus impetratâ ad Iaponiam expeditione poſt innumeros pro fide labores, & vitamque in cavernis feræ more actam, in foveâ tandem ſuſpenſus optatum agnnis præmium eſt conſequutus, Xamabaræ 21 Aug. 1633.

(5) P. Ludovicus Quiros Luſitanus 9 Februar. 1571 in Florida in odium fidei manu a perfido Neophito ſagitta transfixo occiſus eſt.

(6) P. Emanuel Pacechus Luſitanus unus ex ſociis P. Ignatii Azavedi ab Hæreticis, in odium fidei in mare ad Palmam Inſulam Fortunatarum projectus.

(7) P. Matthæus Cauros Luſitanus Indicam expeditionem, à moderatoribus impetravit, & ſudore magno excoluit, perpetuo quodam martyrii rudimento in ſylvis, & ubi latebræ dabantur, latuit, ut ſaluti animarum adeſſet: tandem ærumnis confectus 19 Octob. 1613 incruento martyrio vita ceſſit.

[8] Gabriel Gomez in Floridam à Divo Francisco Borgia miſſus à Barbaris ſecuri conciſus fuit 8 Februarii 1571.

[9] P. Robertus Bellarminus, Politianus, Marcelli Summi Pontificis Nepos, S. R. E. Cardinalis ſanctimoniâ inſignis, & omnigenâ literaturâ uſque adeò præclarus, ut in edomandis tot hæreſeos monſtris, plus valuerit calamo, quàm roboreâ Hercules clavâ. Obiit Romæ.

[10] P. Petrus Caniſius Belga, theologus, toto orbe chriſtiano notiſſimus. Eccleſiæ per Helvetiam Apoſtolus, Religionis Catholicæ Columna, Deiparæ, qua calamo, qua linguâ Defenſor celeberrimus. Obiit Friburghi.

(11) P. Petrus Faber, Allobrogenſis, primus ex Divi Ignatii ſociis, ac viva ejuſdem Imago, Ingenio, doctrina, ac dicendi vi præſtantiſſimus, Principibus apprimè charus, Divo Franciſco Saleſio, chariſſimus.

[12] Chriſtophorus Clavius, Germanus, patriâ Bambergenſis, ingenio ad omnem diſciplinam exculto, fulgentiſſimum præſertim Mathematicorum decus, & ornamentum, plenus meritis obiit Romæ.

(13) P. Franciſcus Palliola Nolanus, in Occidentalem Indiam profectus in Inſulâ Mindanao in odium fidei lanceâ confixus aliiſque truculentæ mortis inſtrumentis diù exagitatus cœlo tandem eſt redditus 14 Ian. 1648.

(14) P. Ioannes Montellius Rhegii in Calabriâ natus, anno 1631 Societatem ingreſſus, expeditione in Indiam impetratâ in Philippinas pervenit, ubi, in ipſo laborum ingreſſu præmium æternitatis adeptus obtinuit annos natus 24.

Victima ni primo mactetur litore uterque,
Eoo appellent; verùm eſſe negabitur ultrà
Sat voviſſe Deo vitam, exhauſtoſque labores.
Quis procul ille, autem non noſtrà in veſte Sacerdos,
Cui manibus fulget radius, cui circinus aureus
Aſtra notans? Noſco crines, prolixaque menta,
Et radium, quercumque, inſignia; Riccius (1) ille eſt
Aggere qui rupto, Serum penetrabit ad Urbes.
Miſſus in Imperium magnum quem deindè ſequetur
Magnus Alexander (2) qui, victo Jàpone, mittet (3)
Alta triumphatos Romæ ad capitolia Reges.
Heroum genitrix, & claris ſueta triumphis
Hunc Capua Eoo mittet; conetur ut ille
Egregiis Patriæ famam protendere factis.
(4) Cinnamus optatos ibis bellator ad Indos.
Nec Capuam tantum miſiſſe Heroa pudebit.
Nomine (5) Samblaſium dabit hunc Conſentia, quantum
Samblaſio Seres debebitis! iſte triumphos
Mœnia Romuleos extendet ad uſque Pechini.
Sed geminas hùc flecte acies, magnam aſpice Turbam;
Claraque ſigna Ducum, bellatriceſque phalanges;
Turma novi domitrix mundi. Jacet æquora præter,
Atlantiſque vias nobis jam pervia Tellus,
Europâ quamquam Nereo diſcepta refuſo,
Tot ſæclis ignota fuit; victricibus armis
Hanc Lojolææ tibi ſubdent, Roma, catervæ.
(6) Aſpice ut Europâ Socios volat ante Ruiſus
Regnaque percurrit Peruës aurata triumphans
(7) Correa Carigios debellat, (8) Soſa latinis
Legibus informat Paragas, et (9) Carpius oras

(1) P. Mathæus Riccius, Italus, patriâ Maceratenſis, ſanctimoniâ inſignis, doctrinâ, & linguarum peritiâ conſpicuus, impetratâ ſummis precibus expeditione ad Indos, primus in Sinarum imperium Chriſti fidem invexit, ibique obiit.

(2) P. Alexander Valignanus natione Italus patriâ Theatinus, Animi præſtantia gratiis ſuę facilè principi Indię ac Japonię quoties ſęvis ſibi rerum generalis, Provinciam demandatam, prudentiâ propè divina exornavit

(3) Alludit Vates ad trium Japonicorum Principum Oratores, Alexandri operâ, Romam ad Gregorium XIII. miſſos.

(4) P. Leonardus Cinnamus Capuanus, promptus ingenio, eloquentiâ egregiè cultus. Divi Saverii inſiſtens veſtigiis, per omnia charitatis opera in Indiâ orientali zelator Apoſtolicus.

[5] P. Franciſcus Samblaſius Italus patriâ Conſentinus, nobili domo natus, inditam expeditionem ſortitus, poſt ingentia vitæ, mortiſque pericula Sinas penetravit, ubi ad Chriſtianam rem benè gerendam, multum laboris contulit.

[6] P. Bernardus Reus, natione Hiſpanus, impiger Chriſti miles, ab Idololatris auſo corde, teliſque confixus, victor ad coronam evolavit 16 Julii 1624.

(7) Petrus Corea Luſitanus, claros natales clariori Animarum zelo nobilitavit: à Braſilis Doctor Eloquentiæ appellatus. Homines Epoliis thyeſteis deſtinatos clàm baptizabat, aquâ è ſtrophiolo expreſsâ. Apud (1) Carigios quinquennio pro fide propaganda operam ſtrenuè navavit. Tandem a barbaris 14 Decembris 1554 ſagittis confoſſus, Chriſtianos cum lugentibus, & unicum veritatis interpretem, omnium que Patrem dolentes clamant nos obiit.
(1) Charigii, populi Americæ ſeptentrionalis, qui alias occupabant omnes Inſulas Antillas in oceano Boreali ſitas.

[8] Ioannes Soſa Correę ſocius ibidem. Eadem die eodemque mortis genere pro fide victor occubuit.

(9) P. Ioannes Carpius Hiſpanus in Philippinis (10) magnopere laboravit apud Pictos, illorum ſaluti conſulens, tandem acinace altè in caput impreſſo Fidei victima cecidit Ogmutii 3. Dec. 1634. (10) Philippinæ, Inſulæ Aſiæ à Philippo II. Hiſpaniarum Rege ſic dictę, ſunt quæ in oceano Eoo inter Sinas ad Boream, & Moluccas Inſulas ad meridiem,

Inde Philippinas populatur; cerne feroces
(1) Baſilo edomitos Papigochos, cerne quot olim
Tepeguana Polo ſecum feret agmina ductor
(2) Santarenus agens hilares ad ſidera turmas.
Aſpice parte aliâ, armigeras ad bella-cohortes
Ipſe Ignatiadas, ut (3) Spinula ductet Eoo,
Perque vices rerum, per tot diſcrimina ponti,
Erroreſque viæ, penetrat jam Victor Jăpon
Agmine delecto, medios projectus in ignes;
Ceu Phœnix, proprio ſurgit de funere victor.
Et dubitamus adhuc ſimiles agitare triumphos?
Aut Ignatiadas propellat Jăpone terror?
Saberides verò extremum namq; ire videbat
Præclarum ſpecie juvenem, & fulgore coruſcum,
Sed non tota viro exundabat gratia vultu.
(4) Quis, Dive, ille Duces, qui nunc ſectatur euntes?
Anne Ignatiadum de ſtirpe? Quis emicat ore
Inſolitus fulgor? Quantis ſplendoribus ille
Enitet? atque comis fax circumfuſa coruſcat,
Et nulli circùm comites, non alta Polorum
Ille triumphatas trahit ad capitolia gentes.
Tum ſic ille, parum lætus, dat verba petenti:
Ne Sabere acrem populorum quære dolorem:
Orbe ſuo tantùm ſpectabunt Jăpones illum;
Eſſe ultra ſuperi, concordi mente, negabunt.
O' nimiùm felix, ò fortunatus Jăpon,
Dona tuo ſi tanta ſolo hæc propiora fuiſſent!
Ipſe quidem Cœlo venies, juvenemque jacentem
Eripies fato (5), & rutilo donabis Eoo.
Auſpice te, rediviva ſuo tunc plaudat alumno
Parthenope & lacrimis humentia lumina tergat
Atque accepta tibi referens hæc dona, quotannis
Ante tuas aras ſacris operetur opimis.
Hinc quanti plauſus, & feſto murmure quanta
Lætitia aſſurget; ſpes quanta effulget ab illo.

Nec

(1) P. Iacobus Antonius Baſile natione Appulus, patria Barlenſis, pudicitiæ laude præ cæteris inſignis emicuit, impetratâ novæ Hiſpaniæ miſſione, ibi, anno 1642. appulit: Mexicanum Archiepiſcopatum felici eloquentiâ, induſtria, apoſtolicis ſudoribus decennio irrigavit, excoluit. Ab ethnicis, in odium fidei apud Papigochos trajectus, occubuit.

Mexicum eſt totius Americæ ſeptentrionalis Urbs ampliſſima, novæ Hiſpaniæ caput ſedes Proregis, & Archiepiſcopalis conſtituta à Paulo III. Pontifice Max.

(2) Ferdinandus Santaren Hiſpanus Virginitatis, ac ſanctimoniæ laude illuſtris, Animarum zelo illuſtrior: in India occidentali ſupra 40. nova templa erexit & ut minimùm, quinquaginta millia capitum ſua manu baptizavit. Finē ærumnarum reperit in morte, quam anno 1616. Tepeguani, odio fidei, intulere, clavâ capite confracto cerebroque diſperſo.

(3) P. Carolus Spinola Italus, clariſſimo genere at ne clarior enituit plurimis laboribus, exantlatis pro fide, & animarum ſalute: Nangaſachi 10. Septembr. 1622. lento igne, cum ſociis ex noſtris, exuſtus obiit.

(4) P. Marcellus Franciſcus Maſtrillus, ex S. Galli Marchionibus, Societatem ingreſſus, Divo Saverio in virtutum ſtudio, velut prototypo impiger utebatur: Eoque dictante, votum emiſit de fide apud Indos propagandâ, & fuſo etiam ſanguine confirmandâ. Vix Japoniam ingreſſus poſt ſæviſſimum infuſionis aquæ tormentum, & quatriduanæ in ſcrobe ſuſpenſionis ſupplicium, capite demum, tertio ictu truncatus, victor è vita migravit. Nangaſachi. 17. Octobr. 1637.

(5) Innuit Vates inſigne Divi Franciſci miraculum, quo Marcellus mallei ictu capite lethaliter vulneratus, illicò convaluit.

Nec loyoleà quiſquàm de gente futurus
In tantum ſpe tollet avos; nec regia quondam
Ullo ſe tantum nato Campania jactet.
Heu Pietas; heu chara Fides; & fortia Fratrum
Pectora! Quot populi furias, iraſque Tyranni
Fregiſſet? Quotque ille Poli ſuper aſtra locaſſet?
Sed nunc ſume animos; rubeat gena concolor oſtro,
Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis:(1)
Purpureæ ſpargantur opes: quem prodigus ultro
Effundes, ſanguis tandem poſt ſæcula ſera
Germinet; & palmæ ſurgent, clarique triumphi.
Quoſque nequis terris, i, debellabis ab Aſtris.
  Hinc longè venientem alium monſtrare parabat
Hoſiades; vetuit Thomas, ac talibus infit:
Hùc ſatis uſque gradus duxiſſe ſit, inclite, & ipſos
Uſque adeo luſtraſſe Polos; jam ſurgit ab undis
Purpureus Titan. Satis hæc potuiſſe videre,
Quæ viſenda forent, & ſunt potiora, videbis
Cum victor patrios iterum remeabis ad axes.
  Sunt geminæ cœlo portæ, quarum una cadentis;
Altera ſurgentis ſpectat cunabula Phœbi,
Hâc datur egregiis heroibus ire; ſed illâc
Redduntur terris iterum ſuper aſtra futuri.
Hùc ubi delati Thomas, Saberus, & unà
Hoſiades, ægrè amplexu velluntur: ab Axe
Occiduà celerans portà Saberus in Orbem
Se tulit, aligerùm vectus per inania pennis,
Et tumulo tandem ſacratæ ſiſtitur ædis.

(1) Hæc Poetarum more Auctor cõmentus eſt neque in Beatorum numerum quos nominat adſcribit: Etenim ſolemnes hujuſmodi fictiones apud Poetas ſunt. Neque poëticis his fictionib. frangitur Urbani VIII. S.P. Decretum, anno 1631. hac de re editum, à quo, Parthenium, in omni ſua ſcriptione dirigi voluiſſe, iure merito præſumendum eſt.

SABERIDOS
LIBER IX.

Argumentum.

Dum prece votiva Didymi Saberus ad Urnam
Feciſſet, Lemures obſeſſo è corpore pellit
Bella movent Furiæ, ac celeres Phlegetonte relicto
Templa catervatim Didymi petiere quot unquam
Tenariæ inferno bacchantur Erynnies Orcò.
Inieccere manus Divo:, crebriſque flagell is
Verbera, & inſanis geminarunt ictibus ictus
Virgineam Saberus opem depoſcit, & atræ
Omine Virgineo Furiæ pelluntur ab Æde
Deindè iter aggreditur, Chryſæa ad Regna;reliquit
(Dum radio Typhis cunctum deſcriberet Orbem)
Taprobanem, pelagaſque ſecat, faſto omine Eoum.

OCeanum intereà ſtrictis Aurora lupatis
Liquerat; & roſeum ſuffuderat ore ruborem:
Cum templi aſpiciens poſtes ſplendeſcere ahënos
Saberus, ſparſamque almis fulgoribus ædem
Sentit; & elato Solem temone jugales
Urgere, & cœli ad capitolia vertere currus.
Atque adeò tota raptum per ſydera nocte
Æthereas ſpectaſſe domos, totamque futuram
Fatorum ſeriem, fortunatoſque ſuorum
Noviſſe eventus, palmaſque ex hoſte ferendas.
Hinc Didymi antè aras ſacris operatus opimis
Luce ſubexortâ, dulces guſtavit Ariſtas,
Libavitque ſacros calyces, penituſque medullis
Inſedit ſapor Ambroſiæ, nectarque beatum.
Iſacidum regis cytharam componit, & indè
Temperat ad numerum Chordas, & carmina dicit.
Ille canit; numeris tenduut pia verba canoris

In

In cœlum; ſuperi reſponſant æthere colles;
Et feſto aſſurgunt ſacræ modulamine valles,
Carmina cantabat filis poſtrema ſonoris.
Cum magnus mediis, inopino turbine, templi
Poſtibus excitur clamor; varioque tumultu
Circumfuſa ruit triviis gens inſcia rerum.
Non ſecus ac vili, ſi quando, è plebe coorta
Seditio caput extulit; & ſimul omnia vulgi
Miſcentur ſtrepitu; varius ferit æthera rumor:
Credula gens, novitatis amans, hùc fertur, & illùc;
Quòve globus major, rapitur, clamatque, ſtrepitque
Per vicos, denſumque forum, totamque per Urbem
Excurſat, cauſas poſcens, & ſemina belli.
Jamque aderant templo turbæ, (1) primuſque præibat
Carbaſeis vinclis, ferroque, & compede vinctus
Ingenti cum mole Gygas, truculentior ipſis
Tigribus, & diros ſuperans feritate Leones.
Triſte ſupercilium, ſuccenſis naribus ignes
Sulphure commixto fumant, totoque furentis
Ore cruentato triſtis deſpumat Erinnys.
Fulgurat ex oculis ignis, micat auribus ignis;
Torva horret facies, horrent capita aſpera, centum
Dæmonas intus alit, qui viva incendia ſufflant,
Tormenti genus horrendum. Furit ille per urbem
Invitus; ſtygiam tolerare coactus Erynnim
Vivus adhuc; pænaſque pati illacrymabilis Orci.
Saberum implorant populi, precibuſque fatigant
Auxilium præſtet miſero, Lemureſque rebelles
Arceat; & ſtygias cogat remeare ſub umbras.
Nam tu ſydereis armis, dextràque potenti
(Non etenim ignaros tua nos latet inclyta virtus)
Servitio Manes premis, imperioque coerces.
At caſum aſpiciens Heros, populumque gementem
Flevit; & ipſe tulit præſens ſolamen Oriti;
(Hoc erat heu miſero nomen). Tunc ſtabat ad aras
Fortè liber, Vatum qui ſancta oracula condit:
Hunc rapit, hunc capiti ſupplex imponit Oritis,
Ritè vocans in vota Deum: vix crinibus hæret:
Extemplò circùm tremere omnia viſa, ſuoque
Hinc, atque hinc nutare ſinu; totoque moveri
Viſa ſolo tellus, & ſternere mœnia motu.
Hinc tantus tellure fragor trepidante coortus;
Terrarum, ut latè moles operoſa paveret.
At ſimul obſeſſo micuerunt vertice flammæ
Terrificæ, totuſque miſer circùm igne reluxit:

(1) Obſeſſus ab immundis ſpiritibus ad vivum deſcribitur,

Excu-

Excutitur vinclis, frendens malè ſanus Orites,
Tollitur, ac totus flammanti vertice ſupra eſt.
Hinc, ſtygii Manes retro dare terga coacti,
Infremuere omnes, latèque fragoribus Urbem
Terrent; atque omnem replent formidine gentem.
Continuò fugiunt turbæ, trepidæque pavore
In diverſa ruunt. Veluti cum cardine ab imo
Sicelis infremuit, ruptis compagibus, Ætna:
Vel cum ſuccenſis nimio fervore caminis,
Campanus rapidos eructat Vesbius ignes.
Extemplò quicumque colunt juga ſumma Veſevi;
Et quicumque imis habitant radicibus Ætnæ,
Præcipites fugiunt, celerique per avia curſu
Se rapiunt; additque metus calcaria plantis.
Sic illi: at ſolus ſtabat Saberius Heros
Intrepidus contra Lemures, vultuque ſevero
Torquebat miſeros, & ſacro carmine, tandem
Increpat; & nigris victor detruſit Avernis.
At velut incluſis tenebroſo carcere ventis,
Qui latè ingentes tollebant ad juga Olympi
Undoſi fluctus pelagi; varioque tumultu
Æquora miſcebant; ſubitò pacata reſidit
Oceani facies, mutâ conſternitur undâ
Nereus, & blandi ridet pellacia ponti.
Haud ſecus, expulſis obſeſſo è corpore Oritis
Manibus, atque imum Phlegethontis ad uſque repulſis,
Continuò ceſſere faces, atque horridus ore
Aſpectus, ceſſitque feræ inclementia formæ.
Pacata effulget facies, pacataque vultus
Lumina; & electro ſimiles movet aura capillos.
Ille autem ſupplex aris advolvitur, imo
Pectore perſolvens, iterato carmine, grates.
Facti Fama volat, totàque vagatur in Urbe:
Accurrunt ſubitò populi; pulſoque pavore
Templum intrant, hærentque oculis, dum lumina cernunt
Læta viri, roſeaſque genas, frontemque ſerenam.
Gratantur cuncti ſocio, immittuntque lacertos
Colla per, atq; humeros, & labris oſcula figunt;
Hinc hilares Divo plaudunt, & nomen ad aſtra
Laudibus extollunt ſummis; geminantque viciſſim
Victori Sygium laudes, & carmina dicunt.
At Dis tartareis incluſus faucibus orci
Aſpiciens toties Manes dare terga coactos,
Intumuit rabie, ſubitoque excanduit igne.
Ora rubent, totoque fluunt incendia vultu;

Non

Non tantas ructant Phlegræa cacumina flammas;
Evomit aut tantos ad ſydera Vesbius ignes
Quot tunc Plutonis micuere incendia vultu,
Accenſoque premens magnum ſub corde dolorem
Infremuit; pariterque cavæ infremuere cavernæ.
Palluit extemplò Phlegeton, curſumque retrorſum
Flexere attoniti fluctus; ſtetit ipſe refuſis
Cocytus lachrymis; totuſque obmutuit Orcus,
Ille autem quatiens atrà caligine ſeptum
Cornibus arrectis caput, intonat igneus ore
Nam toties fuſum vano in conamine palmas
Saberidæ ceſſiſſe uni indignatus Avernum
Secum unà quæritur lacrymans, atque uritur irà;
Ecquid reſtat adhuc? Plantas ni compede cinctus,
Colla catenatus; manibus poſt terga revinctus,
Unà Erebo fuſo, totoque Acheronte ſubacto,
In ſuperos rapiar, regno ſpoliatus avito,
In ſuperos rapiar victus? Populique petulci
Illudent capto: abjectæ ludibria gentis
Dis erit? Ipſe trahar cœli ad capitolia victus?
Unus de ſtygiis, unus de dite triumphet?
Unus ſceptra mihi rapiet Saberus? Avernum
Debellet? Furias laniet? Styga ſub juga mittet?
Haud equidem: ſaxo: lethes per flumina juro,
Ferreoſque Eumenidùm thalamos, noctemque tremendam;
Me manet iſte labor: mecum certare duello
Apparet. Aut ſuperis ſubdet me me ipſe ſubactum;
Aut ipſum ſtygias detrudam victor in umbras.
Dixerat: atque unam rapiens de gente cohortem,
Improbus erupit nigris de ſedibus Orci;
Et curſum arripuit rapidis velocior Euris.
Jamque ſerenato nemorum Latonia cuſtos
Æthere puniceis ibat ſubvecta quadrigis;
Ac medium cœli velox conſcenderat axem.
Cum neque per ſylvas, inter frondoſa cicadæ
Ore modos arbuſta dabant; nec turtur ab ulmo
Vocalis gemit aëria; ſed nocte profundè,
Cætera carpebant dulces animalia ſomnos.
Interea Didymi ſupplex Saberus ad aras
Stabat; & æthereos Divùm meditatur amores,
Mens intenta Deo, ſomno meliore quieſcit.
Ecce autem ſubitò; rupto velut aggere ripæ,
Fuſa per herboſos exundant flumina campos
Stridore ingenti; vel ruptis nubibus imbres,
Fulmine commixto terris velut æthere ab alto

Præ;

Digitized by Google

Præcipitant; ſic monſtra ruunt veſana profundi
Auguſtum in templum; latèque fragoribus implent
Dentibus infrendent; ſtrepituſque ad ſydera tollunt
Terrificos; totuſque fremit mugitibus aër,
Jamque faces inferre parant; jam veſtibus ignes
Coniiciunt; & nigra flabris incendia ſufflant;
Flagra rotare manu; rigidum vibrare flagellum.
In partes lacerare virum; diſperdere in umbras.
Verùm nulla datur flammas vibrare poteſtas;
Non inferre manus; non flagra rotare catenis,
Vellere non unum permiſſum vertice crinem eſt.
Succreſcit rabies, diris affectibus ipſi
Se ſe dilaniant; miſeri, vexantque fremendo.
At Dis ante alios, veluti leo turbidus ira,
Cum ſeptis fremit incluſus, nec tendere greſſus
Ultrà poſſe datur, nec ſepta eſtringere diris
Unguibus, iratus nunc hùc, nunc vertitur illùc;
Si quem fortè adytum videat, quà liber apertum
In campum erumpens, contra ruat acrior hoſtem:
His agitur furiis Pluto; ſed nulla poteſtas
Lædere Saberiden. Tamen horridus undique circùm
Centimanus ſurgit, caput inter nubila condens.
Magnâ mole gygas, nunc vibrat lumina centum;
Argus (uti memorant) quondam fera lumina centum
Sparſa per & pectus, tergumque, armoſque ferebat,
Nunc Sphingem ſimulat; variabilis ora Chymeræ
Induit; & centum in ſpecies, atque ora ferarum
Vertitur, & facies variat, vultuſque viciſſim,
Nunc ſurgit veluti ſus horridus; aſpera tigris
Nunc ſævit; mugit veluti nunc taurus; & inde
Ut Draco ſquamoſis horret poſt tergora criſtis.
Non ſecus, ac Proteus (ſi vera ea fama vagatur)
Se centum in ſpecies, totidem vertebat in ora;
Ut ſi hoſtem nequeat ſuperare, ac vincere, tantis
Territet ille minis, & fortia pectora frangat,
Vinci ſi nequeat, ſatis eſt formidine plecti.
Nec tamen hoc licuit: ſaxo ſtat firmior Heros;
Non pavet, aut furias Ditis formidat inanes:
Non timet, aut nutat; ſed cœlo immobilis hæret.
Non ſecùs, ac Nereo cautes objecta furenti,
Quam contra inſurgunt venti, flatuque potenti
Inſultant coruſque, notuſque, & creber Eois
Eurus equis; unàque ſimul furit Africus Auſtro.
Irrumpunt contra fluctus; ruit unda ſonoris
Vorticibus: præceps ſurgit cum vortice vortex;

Et

Et fluctum inſequitur fluctus, poſt murmura murmur;
Ac fragor alliſu longè exhorreſcit aquarum.
Ardua ſtat cautes, fundoque immobilis hæret;
Ventorum eludit furias, & Nerea frangit.
Haud aliter ſtygias Heros immotus ad iras
Stabat; non illum ſtrepitus, atque ora ferarum,
Non Erebi fera monſtra movent; ſed fixa Tonanti
Mens hæret; namque ille feris ſtat firma procellis
Anchora, & ingentes ventorum temperat iras.
Cum tandem Omnipotens propiùs ſinit ire Cohortes
Tartareas, bellumque geri flammantibus armis;
Ut majora viro ſurgant præconia palmæ.
Haud mora: continuò, rupto ceu carcere venti,
Irruit immitis Pluto, cum gente nefanda:
Flagra manu torquent, vibrant immane flagellum;
Ictibus accelerant ictus; & verbera torquent
Flagrorum Heroem contra, ſtrepitumque catenæ:
Inſultant ſtygii manes. Ille arduus in ſe
Aſſurgit, totoque ciens de pectore vocem,
Reginam exorat ſuperûm; da, Virgo, petenti
Auxilium da, namque potes; viden, ut ruat in me
Dira cohors? Stygio tandem data præda furori
Te, Virgo, ſpectante cadam? Vix talia fatus,
Cum ſubitò Lemures, vertentes terga ſub orcum
Præcipites fugiunt, cæciſque abduntur in umbris.
Non ſecus, ac (1) Lipares ſi quando è vertice ſummo
Æolus iratos ventos revocarit in antra,
Protinus antra petunt, & Regis juſſa faceſſunt,
Protinus & ſaxo venti conduntur opaco.
Aſt, ubi monſtra ſuis Acheron excepit in umbris,
Saberus victor Lemurûm projectus adorat
Divûm Reginam, ſacriſque advolvitur aris:
Deindè triumphato felicius hoſte trophæum
Erigit, exuviaſque ſtygis cum carmine figit.
Reginæ ſuperûm auſpicio Saberus amico
Bella gerens, hæc de proſtratis Manibus arma.
Indè parat tentare vias, curſuque ſecundo
Flectere ad Eoum, Chryſæa per æquora, puppes.
Tempus erat, ſuperi poſtes quo pulſat olympi
Signiferi Princeps ſtellato in vellere fulgens,
Incipit ætherei Titan exordia curſus;
Et roſeo nitet orbe dies, brumàque fugatâ,
Phoſphorus ex undis felices exerit ortus,
Et, matutinus cum jam deſudat Eous,
Alituum reſonant modulis arbuſta canoris.

(1) Inſula ex Æoliis in ſiculo freto.

Parrhaſis Urſa nives oblita excire, calentes
Purpureà effundit terris cum Gnoſſide flammas;
Ipſe nec armatus nimbis deſævit Orion,
Nec gravidas ſuperà demittit ab arce procellas:
Ira cadit venti; latè ſtrata æquora rident;
Lucidus innubì ſe ſe undique luce ſerenat
Æther; & placidi ridet clementia cœli.
Saberus verò ventis dare vela ſecundis
Imperat; & placido propelli gurgite claſſem,
Ut tandem Stygios debellet; & uſque rubentis
Inferat Auroræ in fines victricia ſigna.
Jam portum juvenes aderant; jamque aggere funem
Marmoreo rapiunt; jam ducitur anchora fundo.
Fortè videt portu notum Saberus amicum;
Illum ſpontè vocat: dein fœtus Numine mentem
Inquit, & æquoreos caſus ex ordine pandit:
Coro vela dabis; Feliciter æquore curſus
Tentabis primos: medio ſed gurgite Tethys
Indignata undas tollet Gangetica cœlo.
Atque hinc tempeſtas tumidis caput efferet undis,
Naufragium, mortemque trahens; vis improba clavum,
Et remos, & vela dabit ludibria ponto;
Vorticibus rapidis ibit peritura ſine ulla
Spe puppis. Tunc ipſe memor cape, quem tibi nexum
Do florum, quos læta Cohors per amena Polorum,
Carpit virgineo diſſectos pollice flores:
Dulce fove, & collo niveos ſuſpende per armos;
Namque illo armatum tunc te ſopor opprimet altus;
Nec de te immitis referet Libithyna triumphum.
I' nunc, & tutus Coro da vela vocanti.
Dixerat: adductis nautæ per tranſtra lacertis
Concertant pelago, & ſpumantibus æquora remis
Vaſta ſecant; portuſque procul, terræque recedunt;
Aſpirant auræ præter vada fervida ponti;
Aufugiunt celeres feſtivo murmure puppes.
Ipſe Gubernator clavum regit arte magiſtra,
Et petit Eoos Chryſæa per æquora fines
Inflectit, flectitque vias, proraſque volucri
Remigio errantes ſpumoſis temperat undis;
Deſcendit, ſcanditque fretum: pede circinat æquo,
Ac labyrinthæis erroribus æquora ſignat.
Stat media in puppi plano librata polito
Artifici conſtructa manu, ſectoque elephanto,
Atque auro, & pura chryſtallo (1) pixis eburna;
Intus adeſt volucris per partes vertier omnes

(1) Magneticæ Acus deſcriptio.

Arctoi

Arctoi lapidis cuſpis fucata veneno
Contactu lapidis, dilectæ conjugis inſtar;
Nam duro furtim ſociatur gemma metallo
Decolor; & duras jungit concordia mentes;
Oſcula dum calybi libat furtiva, ſuumque
Infundit venis ignem, raptimque miniſtrat;
Diligat ut pariter flagrans, quæ diligit ipſa;
Saucius aſtra calybs, aſpectu & temperet ignes;
Et ſemel Arctoum cuſpis fucata venenum
Æternùm ſervat, calidaſque in pectore flammas
Nutrit; & æthereo præcordia temperat igne:
Olli nulla quies, pax nulla, & nulla dolori,
Aſtrorum niſi conſpectu, medicina paratur.
Cuncta nec aſtra valent flammas lenire calentes:
Parrhaſis Urſa ſuo tantùm lenimen amori eſt.
Non ſecus Oebaliæ (fama eſt) ſub turribus altis;
Pinguia quà dives fæcundat culta (1) Galeſus,
Icta puella furit medios lymphata per agros
(2) Daunia, quam morſu crudeli (3) infecit Arachne,
Si quando biberit dirum malè cauta venenum;
Quo ſemel eſt infecta, diù conſervat; & intus
Virus agit: furit illa flagrans, & corpore fervet:
Itque, reditque viam: ſaltu bacchatur, & olli
Nulla quies, pariat tandem ni muſica pacem:
Sola medela mali miſeræ ſymphonia diſcors.
Haud aliter tacitum ſervans ſub pectore vulnus;
Jure maritali junxit quod gemma metallum
Nigra ſibi, tactuque ſuos infudit amores;
Lymphato trepidat motu; furit irrequietùm
Hùc, illùc; rapidas furtim Magneſſa miniſtrat
Gemma faces; trepidatque iterum, circùmque movetur,
Donec amata calybs ſpectavit Amalphycus aſtra.
Aſpectat, nutritque ſuos malè ſanus amores;
Aſtrorumque memor conſpectu immobilis hæret;
Et dextram mundi partem rimatur acutà
Cuſpide; qua cœlo fulget cynoſura ſereno;
Quàve Helice, & ſeptem fulgentia ſydera plauſtri;
Attonitis circùm Proceres miracula ſaxi
Proſpiciunt oculis. Idrographus arte peritus
Infernas ſedes, ſuperaſque oſtendit, & oras
Occiduas docet, & fines demonſtrat Eoos,
Ventorumque notat vires, & nomina ſignat.
Hinc furit Arctoà Boreas de ſede nivoſus,
Hinc Notus adverſà conſurgit fronte, procellis
Horridus, & tumidos ſuſtollit ad æthera fluctus;

(1) Galeſus, magnæ Greciæ fluvius, per agrum Tarentinum fluens, in illius ſinum illabitur.

(2) Daunia à Daunio rege ſic dicta. Vulgò Pugliapiana, & Capitanata Provincia Regni Neapolitani, nulli us, indiga, cùm omnia ad hominum uſum tellus ferat.

(3) Vulgò Tarantola, cujus mira veneni vis.

Eois hinc vectus equis ruit Eurus ab ortu;
Aſt illinc Zephyri ſpirat levis aura canori;
Hinc calidus ſufflat Uulturnus; Thracius illinc
Arduus, & vario replet nemora alta tumultu,
Africus hinc nimbis creber deſævit ab uſque
Collibus Æthyopum, & Mauris calefactus arenis
Irruit, & nubes ſecum trahit: ingruit ille
Obſtricti mediis de faucibus Helleſponti.
Hinc aperit Mappas; magnà compendia, (1) Mundi
Arte laboratas; queis ſummis æmula rebus
Naturæ oſtentat ſe ſe ars, atque ardua ſemper
Arripere intendit propriis in viribus audax;
In quibus Oceani tractum, & maria omnia Mappis
Cernere erat minio, & variis diſcreta figuris.
Stant pictæ aëriæ turres, vallataque muris
Mænia, regnorum fines, latèque canoris
Saxa per, & ſcopulos, errantes fluctibus amnes;
Diſperſæ Ægæo (2) Cyclades (3) Symplegades, & quas
Oceanus toto complectitur æquore terras;
Naufragio infames ſcopuli, Syrteſque latentes;
Lucorumque etiam latebræ, monteſque nivales,
Et quæ ſublimes fugiunt in nubila Sylvæ:
Omnia, quæ quondam longa verſatus in arte,
Pinxerat Olletes, varioque colore notarat,
Auratum hinc ſumens radium, ſic ore profatur
Cernite qui dextrà pictus protenditur Orbis,
Terra vetus, Libyam, Europenque, Aſiamque figurat,
Qui verò ad lævas ſpectat, novus ille vocatur
Orbis, qui, tumidis circumfluus undique lymphis,
Jamdudum noſtris latuit diſſectus ab oris;
Inter Atlantæum ſe tendit, & inter Eoum
Ingentem Oceanum; geminoſque excurrit ad axes.
Hunc prior appetiit Ligurum de gente (4) Columbus,
Auſoniæ decus eximium, quem Fama ſuperſtes
Clara ſub Antipodas pernicibus intulit alis;
Ad Cælum victrix mox tentatura volatus.
Sed meliùs Tuſca veniens (5) Americus ab ora
Circuit; & mores populorum vidit, & urbes.
Illius hinc noſtri Ammeriam de nomine dicunt;
Facti haud immemores: Sed gloria tota Columbi eſt.
Sternere nam primum dumoſa ad culmina callem
Non tenuis labor, & tenuis non gloria ſurgit:
Monſtratam calcare viam, veſtigia prima.
Exiguus labor: exiguo laus parva labori eſt,
Hunc meritò Typhim ſuperis adſcribere ſignis

(1) Totius Orbis deſcriptio.

(2) Inſulæ in Myrtoo mari in circuitu Inſulę Deli poſitæ, ut Andros Scyros Oliaros, & cęterę.

(3) Sunt duo ſcopuli in mari Helleſpontiaco vulgò Gallipoli, inter quos eſt difficilis & periculoſa navigatio.

(4) Chriſtophorus Colùbus Genuēſis Americam primus detexit. anno 1492.

(5) Veſpuccius Americus Florentinus à quo nomen Ammeria ſortita eſt 1497.

De-

Debuerant latii divino carmine Vates.
Hunc Ego (Si quod habent decus, & mea carmina poſſunt;
Quippè nec ignoro Pymplæas ſcandere rupes,
Currentem & docto diſtinguere gnomone Phœbum)
Cùm primùm incolumis Campanas labar in oras,
Atque iterum reducem excipiet me patria Syren,
Pertæſum pelagi, celebrabo: & culmina Pindi.
Phœbe colam, & novus ingrediar tua templa Sacerdos.
Sed nunc inceptum detecta per æquora curſum
Ocyùs, Eoo quàm noſtræ gurgite puppes
Æratæ fugiant, animos revocate, ſequamur.
Hæc eſt (1) Ammerice reliquis opulentior una;
Argento dives, fulvoque operoſa metallo.
Aſpicite ut paſſim ſubtermicat aurea gleba,
Plurima perque vias ſternatur gemma relictas:
Hìc montes adamante rigent, hìc divite arenâ
Rupibus ex altis fluvii voluuntur ad æquor.
Ille (videtis:) aquas pleno qui flumine, magno
Devehit Oceano, & ſe vaſta per Oſtia fundit
Heſperiis (2) Plata; at nobis argenteus amnis
Dicitur; ille autem, qui currit turbidus auro
(3) Amnis Amazonidum, quem circùm litore longo
Belligera (ut perhibent) gentes moderatur (4) Amazon.
Hìc habitant magni (ſi vera eſt fama) gygantes;
Illinc accenſas vomit ignea terra favillas;
Latèque incendit campos, & Nerea adurit.
Noſtrorum ſed regna patrum ſpectemus, & urbes
Antiquum terrarum Orbem, longèque patentem.
Hùc geminas torquete acies: quam cernitis ortu,
Fluctibus Ægæis, Ponto, & Mæotide Lymphâ;
Et Scythico claudi Tanai; ſed Veſperis ora
Occiduo cingi Oceano, quem nomine dicunt
Æquor Atlantæum, pelagi diſcrimine parvo
Semota à Libyâ, Heroum celeberrima mater:
(5) Europe, cunctas mundi memorata per oras,
Inclyta terra virùm, titulisque, opibuſque ſuperba;
Tot

(1) India occidentalis, ob magnitudinem dicta novus orbis, eſt autem a ſeptentrione in meridiem exporrecta duarum ingentium pæninſularum formâ, quæ centum iſthmo 17. leucarum connectuntur. Clauditur ab occaſu mari pacifico, ab oriente mari Boreali, & Æthiopico, & meridie verſus freto Magellanico, & freto Maceo.

(2) Fluvius quem indigenæ Paraguay dicunt primum a Vaſpuccio detectus, ann. 1501. & ſequenti anno à Joanne Solis perluſtratus qui illum à ſuo nomine Amnem Solis vocitavit: oceanum ingreditur tam violento impetu, ut ad 140. paſſuū millia diſtat oſtium dulceſcat oceanus.

[3] Ingens Americæ Meridionalis fluvius: ortus propè Quitum Regni Peruviæ Urbem, receptis in ſe aliis fluviis, poſt curſum 800. leucarum in mare ſeptentrionale, ſeu del Nort ſe exonerat inter Braſiliam, & Guajanam regiones.

(4) Mulieres fuere bellicoſæ, quæ ex Sarmatia a Tanai fluvio digreſſæ, in Cappadocia ad Thermodoontem fluvium conſederunt; ibi mons Ammonius eſt, ex quo fluvius affluit Thermodoon: Dictæ ſunt Amazones, quaſi ſine mamma, quam ut ad dimicandum expeditiores eſſent, præcidebant.

[5] Una ex tribus terræ partibus, minor eſt omnium ſed præcipua, tum ob ſoli nobilitatem, tum ob incolarum frequentiam, & præclara facinora eorum qui eam hactenus tenuerunt. Incipit ab Helleſponto, & deſinit in Atlanticum Fretum. Regna Europæ ſunt Græcia, Tracia, Illyricum, Pannoniæ, Germania, Italia, Gallia, & Hiſpaniæ cum Inſulis vicinis.

Tot gravida imperiis, tot fœta potentibus armis;
Mole minor reliquis, ſed maior robore regni,
Quod Gangetim ultrà, Tanaimque invexit, & Indum;
Bactra ultra, Thulemque; atque extremos Garamantas;
Et leges, cultuſque dedit, divinaque jura.
Quam longè aſpicitis latis excurrere campis
Atlantem verſus de vertice Pyrenæo,
Heſperiam veteres dixere, Hiſpania, quæ nunc
Dicitur; Herculeæ parvo diſcrimine metæ
Illa fugit Libyen: olim (ſi credere dignum eſt)
Iſthmus erat medius, qui ſtricto litus utrumque
Nectebat tractu; longèque arcebat Atlan is . .
Æquora Thirrenis è fluctibus; ipſaque Tethys
Virgineum ſervans thalamum ſe jungere nulli
Audebat; quamvis erithræum poſceret æquor;
Et quamquam auriferis Atlantem poſceret undis:
Litore ab occiduo venit tum pontus, & undis
Heſperium libyco latus abſcidit; Oceanoque

(1) Maris Mediterranei cum Oceano coniunctio.

Deſponſata Tethys (1) tandem, ſacroque cubili
Jure maritali tantum dignata maritum eſt.
Quid non tempus edax? Quid non labentia poſſunt
Sæcula? perpetuum nihil eſt, quod ſydera norunt.
Orta novo nobis hinc ſunt commercia mundo;
Et ſimul Eoo medium via ſtrata per æquor.
Hæc Pyrenæo, quæ vertice currit ad ortum,
Lactea conſurgunt ubi flavis Lilia Campis,
Gallia bellatrix: populique, urbeſque togatæ.
Illa eſt Pariſiûm præclara (2) Lutetia regum,
Francorum Sedes; vitreis (3) Aurelia dives,
Quam ſpumis mediam Lygeris ſecat; ille Garunna, (4)
Hic (5) Rhodanus, celebratus aquis, ſata pinguia nutrit
Ille Araris; viden? ut latè per Celtica ſerpat
Rhenus, ab Alpinis veniens huc montibus, arva.
Qui latè per agros multis jam fluctibus auctus
Mergitur Oceano ſpatioſa per oſtia currens.
Hæc olim raro ſub ceſpite rura colebant
Cuſtodes ovium: per ſylvas, & nemus ibant,
Per campos impunè greges, & paſcua læta:
At nunc tot gentes habitant, tot Pergama muris

(2) Dicitur vulgò Paris ad ſequanam fluvium, Archiepiſcopatu ornata à Gregorio XV. anno 1622. Galliæ caput, ſedeſque regia, & totius Europæ maxima. Ibi etiã ſtudiorum Univerſitas celeberrima à Carolo Magno inſtituta.

Aëriis

(3) Galliæ Urbs pulcherrima, & probè culta in regione perfertaci: Pridèm proprios habuit Reges Ab Aurelianenſi Puellà, a qua ingenti clade affecti Britanni anno 1498. celeberrima.
(4) Fluvius perceleber Galliæ Celticæ inter Bituriges, & Aquitaniam.
(5) Fluviorum, qui ex Pyrænæo exeunt maximus, Celtas ab Aquitania ſeparat: indè in occaſum curſum dirigens, oceano infra Burdigalam excipitur.

Aëriis vallata vides: hinc agmina mille,
Mille duces victor trahit in fera prælia Mavors.
Quot ſtrages (1) Batavi ſpargunt, & funera (2) Catti,
(3) Menapii (4) Taxandrique, indomitique (5) Sicambri?
Sed miſeri pariter campo funduntur & ipſi:
Illa Britannorum, Gallorum, & divitis Iſtri,
Et geminæ Heſperiæ tumulus: Tot funera Troia
Non vidit, tanto maduit nec ſanguine Xanthus.
Hinc ſe ſe in latos fundit Germania campos,
Armorum ſtrepitu cunctas tonat illa per oras.
Cernite quot fortes collatis prælia ſignis
Committant acies hinc, illinc? Cæde recenti
Purpurat Albis aquis, auctuſque cruoribus Iſter
Devehat Euxino tot cæſa cadavera ponto?
Armigeri hìc Boii, hìc fulgentes Pannones armis;
Hos vada Danubii: aſt illos Hercinia cingit,
(6) Trans juga, trans montes, quibus arduus invehit aſtris
Carpathus excelſum caput, atque in nubila tollit.
Cernite Sarmaticos tractus, gentemque potentem.
Hic Scythicus (7) Tanais, ſunt hæ (8) Mæotides undæ;
Tartarus hic Præceps, & diri (9) Taurica ſacri (10)
Inventrix; Aſiam qui claudit (11) Boſphorus ille eſt
Cimmerius, nigris obtectus nubibus aër,
Arva (12) Boryſthenides habitant rorantia lymphis;
Belligeros ſpectate (13) Getas, diroſque (14) Gelonos
(15) Dardanios, (16) Myſoſque, atque indomitos Triballos. (17)
Quem nivibus tectum canis vos cernitis (18) Hæmus,
Odryſiæ toties madefactus ſanguine gentis?

(1) Batavi populi Belgii, ubi nunc pars maxima Hollandiæ.

(2) Catti, Populi Germaniæ circa Hungaros, vel Hercyniam Sylvam.

(3) Menapii item populi juxta Rhenum fluviũ, olim inter Gallos Belgas: nunc inter Germanos adnumerantur vulgò Rolitacenſes appellantur.

(4) Taxandri populi fuere Galliæ Belgicæ, qui Cluverio teſte, eas Inſulas incolebant, quæ nunc Zelandiam Provinciam Belgii componunt inter Oſtia Moſæ, & Schaldis.

Hinc

(5) Germaniæ populi finitimi Menapiis ad utramque Rheni ripam; & eſſe Geldroſes putantur.
(6) Carpatus Mons Sarmatiæ miræ altitudinis Europam, Moraviam, Poloniam, Ruſſiamque ab Hungaria, & Tranſylvania diſcindens.
(7) Tanais Fluvius Sarmatiæ Europeę notiſſimus, illam ab Aſia diſterminans, magnâ aquarum vi auctus in Mæotidem paludem prope Urbem Tanaim, ſe exonerat.
[8] Mæotis, palus maxima Sarmatiæ, Ponti Euxini mater, vulgò mar della Tana, & Italis mar bianco.
(9) Taurica, Cherſoneſus, vulgò Tartaria minore, celebris tum propter ſoli ubertatem, tùm propter piſcationes. Hæc olim ſub variis fuit dominis, qui Principes Boſphorani appellabantur. Sed eam Maumetes 2. a Bizantio expugnato, ſuo ſubjecit imperio.
[10] Alludit ad Oreſtem, cujus notiſſima ſive fabula, ſive hiſtoria.
(11) Boſphorus, qui fretum Cimmerium dicitur: vulgò ſtretto di Caffa, Italis, Bocca di S.Giovanni, eſtque anguſtia maris inter Tauricam Cherſoneſum in Europâ, & Sarmatiam in Aſia.
[12] Boryſthenides, populi, oſtia Boryſthenis incolentes.
(13) Getæ populi Daciæ in Scythiæ confinio qui Moldavi; hi enim Scythis magis propinquant.
(14) Geloni populi Myſiæ Inferioris Thraces inter & Getas, Neuris finitimi.
(15) Dardanii, populi Dardaniæ regiunculæ Aſiæ, quę poſtea Samothracia dicta fuit.
(16) Myſi, populi Myſiæ quæ regio Aſiæ eſt; dividiturque in majorem, & minorem.
[17] Triballi populi Myſiæ inferioris.
(18) Hæmus, mons Thraciæ maximus illam à Myſiâ Inferiori dividens adeò excelſus, ut ex ejus jugis utrumque mare Euxinum, & Hadriaticum conſpiciatur.

Digitized by Google

Hinc orta in latos excurrit Græcia campos;
Hinc populis, armiſque potens, opolentaque campis
(1) Illyris, & mollem in Zephyrum ſe flectit (2) Jäder.
Hic ortus Macedo, invexit victricia ſigna
Ultrà Gangaridas gemmata cubilia Solis.
Has fortes olim (3) Dolopes coluere; ſed illas
Albani tenuere plagas. Epiros equarum
Hic palmas alit (4) Eliadum; quà vertice longo,
Cingunt Sydereis diſiecta (5) Ceraunia flammis:
Quæ verò Jönio reſpondet gurgite tellus
(6) Phæacûm aëriæ turres, atque ardua ſaxis
(7) Neritos illa (8) Same; fuit hæc nemoroſa Zacÿnthus. (9)
Cernite nunc ſcopulos, Laertia regna rigentes,
Hinc vitreos mittit fluctus (10) Achelous in æquor,
Cui fregit geminis olim de cornibus unum
(11) Alcides. Verum feliciùs Auſtria proles
Hic gemina Odryſiæ fregit fera cornua Lunæ.

Hæc (12) Pelopis tellus, multis quondam inclyta regnis
Urbibus innumeris (13) Spartâque (14) Argiſque Mycæniſq; (15)
Hæ (16) Malea, & contra reſpondet (17) Gnoſſia tellus,
Quæ centum vidit firmis clara oppida muris.
Cernite (18) Carpathium pelagus, ſparſaſque per æquor
(19) Ægæum Cycladas, crebris freta conſita terris;

Et

(1) Illyris, & Illyricum regio ampla Europę i mari Hadriatico ad meridiem expoſità ſeptentrione Paeoniæ conterminus vulgò Schiavonia.

(2) Jader, Urbs eſt Illyrici, liburnię caput, & permunita, undique mari circumdata vulgò Zara.

(3) Dolopes populi Theſſaliæ in Epiri confinio, quorū regio Dolopia.

(4) Elis regio eſt Peloponeſi inter Arcadiam, & Achajam, qui nunc Belvedere dicitur.

(5) Ceraunii montes, ſic dicti, quòd ſæpè fulmine percellantur, juga ſunt Epiri, quæ 50. milliaria Corcyrà diſtant.

(6) Phęacia, eadem eſtac Corcyra, inſula notiſſima vulgò Corfù cum portu ampliſſimo, & muniтiſſima Arce.

[7] Neritos; mons Ithacæ Inſulæ, & Melæ, Urbs leucadis,

(8) Same, Inſula maris Jonii, una Enchinadum Dulichio proxima.

(9) Zacynthus, vulgò Zanto, Inſula, cum Urbe Epiſcopali maris Jonii.

(10) Achelous., fluvius Græcię, qui oritur in monte Pindo, & Ætholiam ab Acarnania dividens tandem in Maliacum mare deſcendit.

(11) Alludit Vates ad navale triumphum ab Auſtriacis relatum.

(12) Pelopis, Inſula parva, ſeu ſcopulus Argię Peloponneſi, antè Methana oppidum,

(13) Sparta, vel Spartę, nobilis Urbs Laconiæ alio nomine Lacedæmon, Indè Spartani, & Spartiata gentile nomen.

(14) Argos vetus, & nobilis urbs Achaję; indè Argivus, Argus, Argolicus.

(15) Mycenæ, oppidum Peloponeſi in Argià regione inter Chorinthum, & Argos.

(16) Malea Promontorium, nunc capo malio di Sant'Angelo, teſte Brietio.

(17) Gnoſſia tellus. Urbs Cretæ, quondam primaria, & regia apud Idam montem. Hinc Gnoſius nomen gentis.

[18] Carpathium pelagus dictum à Carpatho Inſula inter Cretam, & Rhodum, quod Telmeſſum uſque extenditur.

[19] Ægęum mare eſt propè Gręciam amplum, multis refertum Inſulis, dictum ab Ægæ ſcopulo inter Tenedum, & Chium,

Digitized by Google

Et mare Myrtoum, & præclaræ mœnia Deli;
Andros, Amorgoſque, & claris Eubæa Colonis;
Atque hæc eſt celebris memoratis (1) Attica ludis.
Hic liquidis (2) Cephiſus aquis, (3) Sperchius & amnis;
Pelius, atque (4) Oſſa, & ſat famâ notus (5) Olympus.
Pompejoque nimis gravis hæc (6) Pharſalia (7) Magno eſt.
(8) Thracia, belligero quondam regnata Lycurgo
Quæ ſequitur, (9) Rhodopeſque jugum, monteſque nivales,
Biſtonii, Thraceſque feri, pictique (10) Agathyrſi,
Hos coluere ſinus; ſed nunc gens Turcica terram
Incolit: & regno dat jura ſuperba Tyrannus:
Hic (11) Scythicâ de gente ſatus ſub rebus egenis
Chami miles erat, fugiens dein Tartara regna;
Prædo per Armenias cæpit dominarier oras;
Cappadocas, Miſoſque feros, Pontumque ſubegit.
Diſſidio crevit Græcorum, & Thracia regna
Aggreſſus tandem, Seſtum devicit; & indè
Æmathias vaſtare domos, & Achaia rura,
Ac Macedûm cæpit bello ſubmittere regna,
Biſtonas, ~~Europenque~~, & (12) Mænia Conſtantini.
Heu malè concordes animæ! Vos viſcera veſtra
Ceſſiſtis Scythico, Scelus ò, laceranda Tyranno.
Quid non (ah pereat ſævi diſcordia Martis,)
Quid non longa terit diſcordia, quodue caducum
Imperium ſteterit: quod non Concordia firmet?
Longum diſſidium Latioſque, atque inter Achæos
Me miſerum: lacerata Fides, diſiectaque ſacra
Hos caſus meruere: gravis non flamma Gradivi
Tot Danaûm combuſſit opes; ſed (13) Numina læſa
Flaminis æterni, quem tunc à Patre negabant,
Ac Genito afflari. O' cæcæ caligine mentes!

(1) Attica eſt regio Grecię inter Achajam, & Macedoniam ſita, in qua fuere Athenæ.

(2) Cephiſus fluvius in Phocide præterfluens oppidum Delphos, de quo Lucanus, Fatidicâ Cephiſus aquâ.

(3) Sperchius fluvius Theſſaliæ in monte Pelio ortus.

(4) Oſſa mons item Theſſalię, ubi Centauri morabantur.

A a Sed

[5] Olympus quattuplex, alius, mons altiſſimus Grçciæ inter Theſſaliam, & Macedoniam, qui nubes traſcendit, eſt & alius in Gallo græcia, alius in Myſiâ, alius in Æthiopia ad mare rubrum
(6) Pharſalia, Pharſum, Farſa, Urbs Theſſalię ad Enipeum flumen, qui in Pineum decidit.
(7) Innuitur bellum Pharſalicum inter Cæſarem, & M. Pompeium.
(8) Thracia, regio Europæ latiſſima iuxta Myſiam, Macedoniam: in qua eſt Urbs Conſtantinopolis; habetque à ſeptentrione Iſtrum, ab oriente Pontum, à meridie mare ægęum.
(9) Rhodope mons eſt Thracię notiſſimus, ipſamque ferè biſariam dividens, vulgò monte argentaro.
(10) Agathyrſi, populi ſunt Scythiæ Europeę & Scythię Aſianę intra Imaum montem.
[11] Mahometis patria, tyrannici Imperii Initium, ingens progreſſus, & maximè ab inteſtino Grçcorum diſſidio deſcribitur.
(12) Mænia Conſtantini, Conſtantinopolis, quę à Mag. Conſtantino inſtaurata miro mœnium artificio, & Imperii ſedes conſtituta, nova Roma dicta fuit. Anno 1453 29. Mai fer. 3. à Maumete II. capta, Turcarum Imperatores ibi Regiam conſtituerunt.
(13) Grçcorum ſcilicet hęreſi, quâ Spiritum Sanctum à filio procedere inficiabantur. Huic Bizantii excidium vates attribuit; & quidem meritò, Eâ quippè die cecidit, in qua veneranda Pentecoſtes inciderat.

Sed tamen his parcam: ponti diſcrimine parvo
Illic eſt (1) Aſia, & celebratæ Pergama (2) Troiæ,
Ilion, & (3) Xanthus, (4) Simoiſque, & nobilis Ida,
Imperium Priami quantum eſt? vix cernitur; ò quàm
Anguſti fines hominum, & quæ fingimus ipſi
Imperia exiguo in tractu, & decernimus urbes.
Inſtar formicæ, & puncto obluctamur arenæ.
Jamque Aſiam radio ſignabat Rector eburno,
Immemor (5) Italiæ; ſic illum excepit Orethes:
Quæ pars hæc rerum? quæ gens? quæve inclyta tellus?
Quæ ſola puniceo ſulgent depicta colore.
Credo equidem (Annæo memini didiciſſe Magiſtro)
Cognatam hanc Superis terram, Cœloque propinquam
Auſoniam, aëriis cingunt quam rupibus alpes
Et mediam longè fugiens ſecat Apenninus;
Inferno, Superoque jacet circumflua ponto;
Ac ſimul Joniis ab Eoo clauditur undis:
Dic age, ſi verum memini? ſi dicta recordor?
Divinas: illum Typhis ſic excipit, & te
Atque acri ingenio præſtantem, atque arte magiſtrum
Jamdudum novi, & gnarum terræque, mariſque,
Non ego terraquei magnum decus immemor orbis
Præterii, vel regna Dei, terraſque reliqui.
Egregios magnæ tacui Telluris honores,
Conſilio meliore uſus: Nam grandia rerum
Magnarum decora, & claræ facta inclyta gentis
Non cunctis celebrare datum. Quis laudibus almam
(6) Heſperiam Cœlo ſuſtollat, & inferat aſtris?
Quis magnam rerum dominam, belloque potentem
Concelebret? Quis geſta ducum, memorandaque patrum
Facta canat? ſummaſque exæquet carmine palmas?
Romanas Aquilas, bellatriceſque phalanges,
Exuvias Regum, & digno ſub Conſule faſces,
Cæſareoſque apices, invictæ frontis honores;
Pectus inexhauſtum bello, dextraſque potentes
Magnanimûm Heroum, populoſque, urbeſque ſubactas,
Atque triumphales currus, nitidaſque Curules?
Quis conſanguineos Proceres, Mavortia narret
Pectora? Summorumque Virûm decora inclyta rerum,
Alma Ducum genitrix, quos gignit regia Syren
(7) Parthenope, Regumque ſatu fæcunda ſuperbo?

Quis

(1) Aſia eſt media pars orbis terræ, incipiens ab India: illam ab Europâ fluvius Tanais, ab Africâ Nilus ſeparat.

(2) Troja, regio minoris Aſiæ, in qua fuit regia Urbs Ilium, nunc prorſus exciſa.

(3) Xanthus fluvius apud Trojam, cujus aqua pota facit oves rufas.

(4) Simois fluvius Phrygiæ, ex Ida monte profluens tandem Xantho miſcetur.

(5) Italia regio nobilis, & feraciſſima inter Adriaticum mare, & Tuſcum: item inter Alpes, & ſiculum fretum. In multas dividitur regiones, ſcilicet Liguriam Hetruriam, Umbriam, Flaminiã, Latium, Aprutium, Campaniã, Apuliam, Venetias, Picenum, & Galliam Ciſalpinam.

(6) Heſperia dicitur Italia ab Heſpero rege, fratre Atlantis.
(7) Parthenope, Neapolis Urbs Campaniæ, ampliſſima, Emporium celeberrimum totiuſque Italiæ populoſiſſima, Regni Neapolitani caput. Sirena ibi ſepulta, teſte Plinio, Parthenope dicta eſt, A Rhodiis condita in ora maris Tyrrheni.

Quis (1) Capuæ titulos, & regnum laudibus æquet:
Ac fuſum Annibalem generoſæ ad mœnia Nolæ? (2)
Quis claras urbes (3) Henetûm, pelagoque potentes
Magnanimos (4) Antenoridas, æquataque Cœlo
Imperia, & Scythicâ memoret de gente triumphos?
Si tamen (5) Auſonias urbes, cognataque Cœlo
Mœnia; & excelſas ferientes ſydera turres,
Et pingues terræ glebas, atque ubere fructu
Electro ſimiles errantes ruribus amnes;
Ac belli ſtudium, & placidos cognoſcere mores,
Illapſus menti calor incidit, accipe: juſſus
Incipiam; & paucis, oculos adverte, docebo.
Montibus Alpinis, quæ currit in æquora tellus
Hæc decus egregium, Europæi hæc dextera mundi;
Altrix terra Virûm, Divûmque, hominumq; voluptas,
Armis terra potens, clariſque aſſueta triumphis,
Imperitare Orbi; & populis dare jura ſubactis.
Gens acri ingenio, præſtans & Palladis arte,
Vincere docta ſago; populos, & regna tueri
Docta togâ; & belli ſtudiis ſociare Minervam.
Nata triumphales victrix agitare Curules
Robore inexhauſto, & ſemper victricibus armis.
Imperium Cœlo, famamque æquare vel aſtris;
Ac geminas mundi protendere ſceptra per oras,
Objectare caput Marti, niſuque decoro
Egregiam factis laudem, & decora alta referre!
Tellus dives opum, multoque operoſa metallo;
Et lætas gignit ſegetes, & munera Bacchi;
Et pingues Oleas, lenteſque, & molle legumen.
Aurea Seriadum Calabri dant vellera dites;
Ætherios rores, & natum Cælite partu
Manna ferunt; quercus deſudant roſcida mella,
Arvaque progignunt fœcundas nectare Cannas.
Dilectus Baccho Camulus, pinguive Minervâ
Nepethios Pomona lares, & Verrea Naïs
Rura colit, Rhegina Cedrum, & mala aurea tellus,
Paſcua Lucani, & proceras vertice ſylvas:
Hi dites pecore, & bubus locus aptus alendis:
Alipedes Cervos, pavidaſque indagine damas;
Setoſoſque altis venantur collibus apros.
Hic vitreis criſpatus aquis pleno irrigat amne
Culta (6) Siler, parvoque ſinu ſecat arva (7) Tanager.
Bis florere roſas hic arva Picentia cernunt

 Hic

(1) Capua Urbs Campaniæ apud Vulturnum fluvium à Capy, Rege Albano condita teste Virg.

(2) Nola, antiqua Romanorum Colonia in Campania, ubi Auguſtus Cæſar extremum diem clauſit.

(3) Heneti, Paphlagoniæ populi fuerunt, qui Antenore duce, cum in intimum maris Adriatici ſinum veniſſent, permiſti Trojanis, omnes uno nomine Veneti appellati ſunt.

(4) Antenor unus ex principibus Trojanorum, qui Patavium condidit.

(5) Auſonia, Regio Campaniæ inter Cales, & Beneventum exteoſa, in qua Capua Metropolis. Populi Auſoniæ Auruncis, qui inter Latium, & Campaniam circa Sueſſam Urbem incoluere, finitimi. Calabria quoque tùm citra, tùm ultra Auſonia dicta eſt.

(6) Siler, vulgò Selaro, fluvius Picentinorum illos à Lucanis dividens, medius ſeſè inter Salernū, & Peſtum in ſinū Salernitanum ſe exonerat.

(7) Tanager, vulgò il negro, fluvius Lucaniæ ex Alburno monte apud Picenum oriens, in Silarum ſe exonerat.

Hìc & pugnacis pubes generoſa Salerni
Gradivi exercet ludos, & Palladis artes:
Dat Cererem tellus, albamque indurat ariſtam
Herbivagos per rura greges, hædoſque petulcos;
Quis Surrentinos latices; quis Maſſica Bacchi
Pocula, & indomiti ſpumantia vaſa Falerni
Vel Chio latici, aut Dictæis roribus æquet?
Quis pingues Capuæ campos; Quis Daunia rura;
Aut Cerere, aut Baccho, aut viciſſe Legumine certet?
Quis Lubræ colles, oleàque æquare (1) Taburnum;
Quiſve Crocis Aquilam, aut baccis ſuperare Venafrum?
Non campis, Ægypte, tuis, licèt irriget agros
Nilus aquà; & bifero jactet ſe munere tellus,
Invidet Auſonia, aut vernantis Collibus Hyblæ;
Aut Cilicum terris; aut ruribus invidet Indis.

(1) Taburnum, Campaniæ mons in Samnii confinio, Capuam inter, & Nolam, olivis inter cætera abundans.

Sed quoniam Cœlo tenebris nox inſtat opacis;
Et nitidus medio ſurrexit Veſper Olympo,
Cernite Tarpejas arces, Colleſque Quirinos;
Imperii Sedem, Capitoli immobile ſaxum:
Hæc Roma, æternum nomen, cui machina Mundi
Non eſt una ſatis, quam non facundia linguæ
Æxequare valet, meritiſque extollere dictis.
Roma per æternos ævi memorabilis orbes
Cui dedit imperium Virtus, & nomina Robur.
At quæ devexo procurrit ad æquora clivo
Pomiferis baccata jugis, lunata theatro
(2) Parthenope, Regum genitrix, Sceptriſque ſuperba:
Urbs armis, populoque potens, & divite gaza:
Quæ tantum Auſonias inter Caput exerit urbes,
Quantum Roma olim, regni dum fata manerent.
Hìc ſitus eſt cœli vertex; ſtellantis & arces
Deſuper Empyrei; & ſolium ſublime Tonantis.
Divitias Natura ſuas hìc fundit, & omnes
Spargit opes; geſtitque ſinu recludere gazas.
Hìc ver perpetuum: rutilus ſine nubibus aër
Purpureos finit ire dies: & dives odoris
Floribus halat ager; ſemper Dea prodiga cornu,
Dat fructus Pomona ſuos; ſemperque vireſcunt
Per juga Sirenum truncis gemmantibus horti:
Hìc nemus Aſſyrium, Peneique virentia Tempe:
Hìc gentis placidi mores, nativaque virtus
Officiis captare animos, nec parcere ſumptù
Propoſitique tenax; & amorem æterna tueri
Pieriis florens ſtudiis, atque arte Minervæ,
Gradivique ardet cultu generoſa juventus.

(2) Neapolitani Regni ſplendidum Elogium, & exacta deſcriptio.

Non

Non tellus Marti, nec Phœbo gratior ulla eſt:
Hic ſata culta rigans (1) Sebethus, & æmula Neſis (2)
Fontibus Heſperidum: hæ Nymphæ Craterides, ingens
Neptuni domus. & doctis habitata Napæis.
Hæc juga (3) Pauſilypi, hæc ſævum ſortita Typhæa
(4) Inarime, Procytheque, & proxima regna Dicarchi.
Hùc olim Euboicas Cumarum allapſus in oras
Æneas, Trojà profugus, tectumque Sybillæ.
Hi ſunt Elyſii, & ſtagnum fumantis Averni.
Cernite Vulturnum; nocturnæque editor auræ
En (5) Liris, regnata (6) Lamo (7) Caieta; domuſque
(8) Antiphatæ, (9) Sinveſſa tepens, ſtagniſque paluſtre
(10) Linternum, & (11) Gaurus quondam navalibus apta.
Hos fugite infames Scopulos, Circeia ſaxa:
Phlegræos ſpectate apices, Vulcania regna;
Hic olim Alcides (ſi vera ea fama vagatur)
Terrigenas vaſtà proſtravit mole Gygantes.
Grandine commixtas hic vibrat ad aſtra favillas
Veſbius ignipotens, fervoribus æmulus Ætnæ.
Sed quid plura moror: Caudinas cernite furcas;
Ac tumulum Heſperiæ, Cannas, & Daunia rura,
Adriacas fugiens en verberat (12) Aufidus undas.
Ennius hic ortus Lupiis: (13) Meſſapia tellus,
Illa Venuſini natalibus inclyta vatis.
Ad Superum pelagus, piſcoſi mœnia Bari
Ionios contra fluctus ſtat molle Tarentum.
Brunduſium (hoc Cretà profugi tenuere coloni)
Præſidium nautis, cum verberat æquora Corus.
Hæc (14) Salapina palus, & montibus invia (15) Sipus:
Illyrico objectus Boreæ, Cauroque, Notoque
Garganus, Superis procurrens Appulus undis.

(1) Sebetus amnis parvus campaniæ, qui propè moros Neapolis dilabitur, & in craterē ſe exonerat,

(2) Neſis Inſula parva campaniæ, proxima continenti inter Neapolim, & Puteolos,

(3) Pauſilippum, Promontorium Campaniæ apud Margelinem, non procul à Neapoli, nomen habet ab amœnitate.

(4) Inarima, Inſula Ænaria, vulgò Iſchia, in ſino Puteolano, cùm Urbe cognominis, Prochytæ vicina ab ea avolſa, freroque anguſto diviſa, ante Miſanū promontorium.

Hæc

(5) Liris, vulgò Garigliano, fluvius Italiæ, latium à Samnio, & Campanià ſeparans ſupra Soram, apud Atinam oriens, in mare Tyrrhenum prolabitur.
(6) Lamus læſtrygonum Rex, qui in Caietà regnavit.
(7) Caieta Campaniæ Urbs munitiſſima, à nutrice Æneæ, ut Virgilius ait, nomen habens.
(8) Antiphatas læſtrygonum, item Rex.
(9) Sinueſſa Urbs Campaniæ, exciſa, in orà, ubi maſſicus mons deſinit, ubi nunc Rocca di Mondragone.
(10) Linternum Colonia, & Urbs olim Campaniæ inter Vulturnum ad occaſum, & Cumas ad ortum, nunc vicus tenuis, vulgò Torre di Patria dictus.
(11) Gaurus, mons Campaniæ apud Puteolos.
(12) Aufidus vulgò, Ofanto, fluvius Apuliæ ex appennino monte oriens Daunios, à Peucetiis ſeparat, & in mare ad Barulum, clariſſimum oppidum ſe exonerat.
(13) Meſapia, regio Italiæ, vulgò Terra d'Otranto, peninſula inter Brunduſium, & Tarentum, à Meſapo dicta, qui in eà dominatus eſt.
(14) Salapina palus, vulgò lago di Salpa, lacus apud oram Apuliæ Dauniæ, ad quem Salapia Urbs.
(15) Sipus Urbs Apuliæ Dauniæ ad Gargani montis radices, à Diomede condita & a Saracenis everſa, cui ſucceſſit novum Sipontum,

Hæc juga, Samnites, æterni Martis alumni,
Alta tenent, curſuque apros, Cervoſque fatigant;
Servitiumque pati indociles, gens horrida ferro,
Iraſci facilis, bellumque movere parata.
Cernite (1) Veſtinos tractus, (2) Pinnamque virentem;
(3) Frentanam pubem, populoque (4) Theate ſuperbum:
Dilectus Muſis, Naſonis patria Sulmo.
(5) Fiſcelli Colles. Picenaque rura ſequuntur;
(6) Æſis & irriguus, celebrataque portubus Ancon:
Egelidis (7) Iſapis aquis, veloxque (8) Metaurus.
Venimus hùc tandem vetiti (9) Rubiconis ad amnem;
Hic potuit quondam armatas frænare phalanges
Romani juſſu populi, monituque Senatus.
Ergo & nos etiam vetitum ſiſtamus ad amnem;
Vix ea, cum ſubitò paucis ſubjunxit Orethes:
Fare age, quamque italis Thetys interjecta propinquis
Finibus arcere, & circumfluus undique pontus
Illi aditum Auſoniæ interdicere velle videtur,
Vendicat hanc ne ſibi Europe, an concedit habendam
Afris? eque ſinu prolem hanc exoſa repellit?
Talibus arridens Typhis, ſic excipit illum.
Adjacet Europæ pars non ingloria regni
(10) Hæc quoque; nec primas ulli concedit, opimum
Sive ſolum aſpicias, rarà ſive indole gentem.
Cerne precor, quantis hìc ferveat æſtibus æquor;
Naufragium nautis minitans, cladem que carinis.
Scylla vorax latet hìc; adversà parte Charybdis
Infremit; hìc pelago caput objectare Pelorus (11)
Audet, & alliſos propellit litore fluctus:
Digladiatur aquis hìc utraque Tethis, & illi
Ampla aperit lunata ſinu (12) Meſſana theatrum;
Cerne (13) Syracuſas; latias hìc igne cremari
In-

(1) Veſtini populi fuere ſub ſamnitibus; hodie para Apruiii ulterioeis, cuius caput eſt Aquila Urbs.

(2) Pinna, vulgò Città di Penna, Urbs Veſtinorū.

(3) Frentani populi Italiæ inter Marrucinos adneaſum, & Appulos adnotum, quorū Urbs Frentanum.

(4) Teate, vulgò Città di Chieti, Marrucinorū caput à Clem. VII. metropolis eſſecta.

(5) Fiſcellus mons, vulgò monte di Norcia, montis Appennini auctarium in Umbriā iuxtà Piceni, & Sabinorum confinia, ex quo Nar fluvius oritur.

[6] Æſis fluvius, Eſino, in mare Adriaticum ſe exonerat inter Anconam, & Senogaliam.

(7) Iſapis, vulgò il Savio, fluvius Æmiliæ in Romandiolà ex Appennino monte ſupra Sarſinam urbem oriens, et juxta Ceſenam urbem delatus in Adriaticum immittitur.

(8) Metaurus fluvius Umbriæ, vulgò Metaro, prope forum ſempronii fluens, poſtea auctus fluviis in Adriaticum illabitur.

(9) Rubico, fluvius Æmiliæ apud Ceſenam Urbem: olim terminus Italiæ: & ubi à Pop. Rom. Cæſari interdictum, ne ulterius armatus procederet.

(10) Sicilia, Inſula eſt ampla, & formæ triangularis inter mare Tyrrenum ad Boream, ſiculum ad ortum, & lybicum ad meridiem: ſeparatur ab Italia anguſto freto 1500. paſſibus eiuſque circuitus, Cluverio teſte, & 600. mill. paſſ.

(11) Pelorus, Promontorium, vulgò Capo di Faro in ora orientali Siciliæ ex adverſo Calabriæ eſtque in Valle Nemorenſi: & ibi erigitur turris ſpeculatrix, ſeu Pelori dicta.

(12) Urbs ampla, & præcipua in valle Demonę ad ortum Inſulæ cum portu ampliſſimo. Figuræ eſt oblongæ, ob montes, quibus premitur.

(13) Siracuſæ Urbs pulcherrima, & nobiliſſima in Sicilia iuxtà Pachinum promontorium, quæ tres muros, & tres Arces habebat, & portum marmoreum.

Indoluit mediis puppes Marcellus in undis
(1) Arte Syracoſii ſenis; Hic rapuiſſe micantes
Solis opes gnarus, flammas torquebat in Hoſtem
Acceptas calibe oppoſito, remoramque triumphis
Romuleis fecit, patriæ tutela labantis:
Incaſſum tamen, audaci nam milite muri
Perfoſſi interius cladem accepere, & in ipsà
Enſe ſenex patriâ jacuit mactatus arenà.
At quà ſeptenos videt Inſula longa Triones,
Quot turrita nitent præruptis oppida ſaxis?
Occaſum verſus (2) Lilybæum immittitur undis;
Et propè Trinacrii regni caput, alta Pânormus (3)
Prominet; huic primos jam non contendat honores
Æmula, ſed caſu Zancle perculſa ſiniſtro.
Hic (4) Drepanum, hic Rupes ſeſe erigit alta Pachini;
Et Meliten contra caput intermittit in undis,
Maurorum cladem (5) Meliten, ubi cornua quondam
(6) Odryſiis confracta; metu tunc palluit acri
Luna; & Biſtonides, Nereo data præda, carinæ.
Interea, Zephyro numquam laxante, rudentes
Æratæ Chryſæa volant per Cærula puppes,
Pulſaque remigio ſpumat Gangetica Tethys.
Heſperias Titan cum jam deflexus ad undas
Igniferi tantum Nereo conceſſerat orbis,
Tertia nocturnæ quantum Latonia lucis.
Spargit humo: feſſi tandem membra ægra relaxant:
Expediunt Bromium, ac Cererem, lautoſque paratus;
Diſcubuere thoris omnes, paucíſque relictis,
Qui præſint clavo vigiles; velíſque miniſtrent:
Optato demum concedunt lumina ſomno.
Jamque dies aderat Cœlo, cum luce minores,
Lucifero, cæpere faces properare, relicto:
Cum procul aſpexit malo ſpeculator ab alto
Depreſſos Colles, dubiaque in luce micantem
Taprobanen, lætus, ſocii, conclamat, amica
Rareſcit tellus, rutilis bacchata lapillis;
Litora Taprobanes, gemmataque cernitur ora.
Ergo agite, & pigros animis expellite ſomnos,
Præcipitate moras: jam nos lucentia Phæbi
Regna vocant; votis tandem favet aura Favoni,
Continuò exoritur feſtivus ad æthera clamor,
Taprobanem læto nautæ clamore ſalutant;

Sol-

(1) Alludit Poeta ad ſpecula uſtoria, quibus Archimedes Romanas naves combuſſit.

(2) Lilybæum, promontorium lybiam verſus, nunc Capo Cocco.

(3) Panormus Urbs eſt Siciliæ caput, propè oſtia Orethi fluvii; ibi ſedder Inſulæ Protex.

(4) Drepanum Urbs Siciliæ maritima ad radices montis ſancti Juliani cum arce valida, & portu capaciſſimo.

(5) Melite Inſola maris Africi, ſedes Equitū Hieroſolimitanorū, quibus a Carolo V. poſt amiſſam Rhodū, dono data ut ſic Siciliam facilius, contra Turcarum irruptiones tuerentur.

(6) Alludit Poeta ad ſævam, longamque obſidionem, qua Pialis Turca, anno 1565. terrâ, marique Meliten cinxit, ſed re infecta, ingentique acceptâ clade, diſceſſit.

Sollicitì inſultant pelago: Neptunia regna
Ære ſecant: celeres fugiunt ſpumantibus undis
Turrigeræ, Zephyro ſemper ſpirante, carinæ,
Fit ſenſim propior tellus, lituſque pateſcit.
Trajecti Oceani duros exoſa labores,
Impatienſque moræ, fervet generoſa juventus:
Accelerat vento curſum, tonſiſque miniſtrat;
Cum tandem Eoæ tetigerunt litora terræ.
Eſt in conſpectu Chryſorum maxima regnis
Terra potens, medio Cœli projecta ſub axe:
(1)Taprobanen veteres, dixere Sumatrida noſtri;
Inſula in Oceano quondam celeberrima Eoo.
Quà Solem videt Heſperium, cava litora portum
Dant tutum objectu laterum; Scopuloſaque ſaxa
Oppoſuit Natura mari, ne fluctibus Auſter
Irrueret; medio turbaret & æquore puppes.
Hìc eſt prima quies feſſis per Cærula nautis.
Hùc fuga, cum totas movit Gangetica vires
Tethys, & elatis deſpumat Nereus undis.
Ergo ubi ſecuri ſubierunt oſtia portus
Defeſſæ pelago puppes; volat omnis in actam
Turba virùm: lætaſque parat componere menſas.
Semianimes torrent pecudes, crateras Jaccho
Floribus intextas onerant, Acheloïa potant
Pocula, Thyrſigeri durum domitura ſaporem.
Ut dapibus placata fames; Languentia flectunt
Membra thoris, placidus pervadit pectora ſomnus,
Stant portu intereà, contento fune, Carinæ;
Et tacitum bijugo perluſtrat Cinthia Cœlum.
Jamque poli medium conſcenderat: Ecce repentè
Improviſus adeſt Titan, Cœlumque ſerenat.
Extemplò nautæ Zephyro dant vela ſecundo;
Et cæptum inſtaurant Chryſæa ad litora curſum.
Saberum quò juſſa Dei, monituſque vocabant;
Turrigeras curvo flectit temone Carinas
Rector, & oſtriferæ gemmantia litora radit
Taprobanes, & pingue Solum tranſmittit (2) Acheni;
(3)Daſa præteriit, mediis attollitur undis
Vertice pinifero feriens (4) Gemiſpola Cœlum:
Hinc alto provecta mari ſecat æquora claſſis;
Ac rapidos volitans prævertit curſibus Euros;

(1) Taprobane, hic uſurpatur pro inſula Sumatra: Variant enim Geographi in uſurpatione hujus nominis: Nã aliqui eam Ceilanum, aliqui Sumatram arbitrantur: Autorum horum ſententiã hic, alibi illorum ſequutus eſt.

(2) Achenum, Urbs peeampla, & regni cognominis caput in Inſula Sumatra, 400. millia paſſuum diſtat à Malacca.

(3) Daſa, Urbs in eâdem Inſulâ extra Gangem.

(4) Gemiſpola Urbs item Sumatræ extra gangem ſita.

SA:

SABERIDOS
LIBER X.

Argumentum.

Radit arenoſas, tonſis luctantibus, oras
Taprobanes Divus; pelago dein vela patenti
Explicat, accelerans gemmata cubilia Solis
Viſere naſcentis, quà ſurgunt Inſulæ Eoo
Æquore Auroreides; quàque immetata Moluccas
Mordet odoriferas Tethys. Gens barbara terras
Quæ colit, & telis metuenda, atroque veneno,
Saberidæ dat victa manus, legeſque latinas
Excipit, & frontem luſtralibus abluit undis.
Hinc domiti Divus ſpoliis Orientis onuſtus
Regna celer chriſæa petit; Longinquus Japon
Auſonios tanto cultus, moreſque Magiſtro
Doctus, iter ſuperas tandèm ſibi ſternit ad Arces.

JAm rapidus primam, ſtellato vertice, metam
Signiferi Titan curſu trajecerat orbis
Cum rapido Pomona æſtu, cum gaudet ariſtis
Flava Ceres, nimiiſque ardet fervoribus Æther:
Cum tandem Eois Chryſorum (1) allabitur oris
Saberus, plenoque ſubit tuta æquora velo,
Quà pelago ſurgit genitrix Aurora diei,
Et procul aurati fulgent cunabula Phebi;
Dum nitidum volucres concentibus aëra complent;
Surgentemque polo cantu Titana ſalutant.
Aurora genitæ, & primi Titanis alumnæ
Ergo agite, o Muſæ Chryſæides, ultima Mundi
Quæ colitis, roſeoque poli regnatis in axe
Luce viam rutilà monſtrate, & limina primi
Pandite Campano Vati lucentia Phæbi,

Variant Geographi in acceptione huius Vocabuli, aliqui enim hoc uſurpãt pro aurea Cherſoneſo, ſeu pro regionibus ad ſinum magnum, vulgò Golfo di Bengala, pertingentibus, inter quas Regnum Malacçæ aliqui autem eodẽ vocabulo Inſulas Japonicas indigitãt. Auctor alibi horum, hic illorum videtur ſententiam diſcedere,

Chryſorum dum regna petit, curſuſque per omnes
Terrarum, Cœlique plagas Heroa ſequutus.,
Solis inacceſſi roſeos pervenit ad axes
Ultimus hic labor; at non ultima ſurget ab illo
Gloria, ſi comites venietis, & ipſe Supremo
Si bonus aſpirat votis meus Indiges Axe.

Hic Auctor Poeſim, quam ſubceſivis temporibus maturaverat, prudens abrupit: ratus, Japonicam Xaverii Expeditionem (quæ fuit Indicæ Prædicationis Pars Præſtantiſſima) plùs Nervorum, Ociique requirere; quàm quod ſibi, ab Annis Juvenculo, à Curis occupatiſſimo ſuppetebat. Dixerim Juvenilem Parthenii Muſam eundem exitum affectaſſe, quem Xaverius ipſe ſortitus eſt: Quemadmodùm enim Hic ad Sinarum Limen adhæſit, nec porrò progreſſus eſt; ita & Illa ad Japonum Veſtibulum voluit adhæreſcere.

Digitized by Google

JACOBUS PERRECA
Præpoſitus Provincialis Societatis Jeſu in Regno Neapolitano.

POteſtate ad id nobis facta à P. Noſtro Michaele-Angelo Tamburini Generali Præpoſito ejusdem Societatis, quo ad nos ſpectat, facultatem concedimus, ut typis mandetur liber, cui titulus *Xaverius Viator* à P. Nicolao Parthenio Giannettaſio Noſtræ Societatis compoſitus, virorum gravium, atque Sapientum ejusdem Societatis judicio examinatus, ac probatus: ſi tamen videbitur iis, ad quos ſpectat. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtræ Societatis munitas dedimus.

Neapoli 24. Kalen. Januarii 1718.

Jacobus Perreca Provincialis.

EMINENTISSIMO SIGNORE

DOmenico Raillard ſupplicando eſpone à V. E. come deſidera ſtampare un opera poſtuma del P. Nicolò Partenio Giannettaſio della Compagnia di Giesù, intitolata *Xaverius Viator*. Onde ricorre à V. Em. e la ſupplica commettere la reviſione, a chi le parerà, e l'averà a grazia ut Deus.

IMPRIMATUR

NICOLAUS CAN. ROTA PRO VIC. GEN.
D. Petrus-Marcus Giptius Can. Dep.

Digitized by Google

EMINENTISSIMO SIGNORE,

Domenico Raillard ſupplicando eſpone à V. E. come deſidera ſtampare un opera poſtuma del P. Partenio Giannettaſio della Compagnia di Gieſù, intitolata *Xaverius Viator*. Onde ricorre à V. E. e la ſupplica commettere la reviſione, a chi le parerà, e l'averà à grazia ut Deus.

Rev. Pater Dominicus de Ludovicis videat, & in ſcriptis referat.

GAETA REG. MAZZACCARA R. ULLOA R. ALVAREZ R. JOVENE R. FALLETTA R.

*Proviſum per S.E. Neap.*20.*Martii* 1720.

Maſtellonus.

EMINENTISSIME DOMINE

Legi juſſu Eminentiæ Tuæ *Saberidem* P. Nicolai Parthenii Giannettaſii Societatis Jeſu: Opus quidem ab auctore primis olim annis, & Muſà penè vagiente dictatum, ſed quo tamen quaſi rudimento non levi ad majora proluderet; quodque jam tùm oſtenderet, quale mox decus eſſet Poëſis habitura: nam & eruditio non vulgaris, & ſtyli candor, & ingenium ad Muſas factum non apparere modo, ſed eminere jam videbantur; neque ſolùm promittere, verùm etiam repræſentare literatæ Reip. Parthenium illum, in quo latinæ poëſeos amatores vix quidquam, præter ætatem requirant; & ne hanc quidem, ſi aureum illud decus non temporis vetuſtate, ſed venuſtate ſermonis metiantur. quoniam verò nihil hoc in opere animadverti, quod vel Regiæ Juriſdictioni, vel bonis moribus obſit, poteſt, ſi videbitur, typis editum publica frui luce, ita cenſeo. Neap. 24. Kal. Martii 1720.

Em. Tuæ

Addictiſſimus Servus
Dominicus de Ludovicis Soc. Jeſu.

Viſa relatione imprimatur, & in publicatione ſervetur Regia Pragmatica.

GAETA REG. MAZZACCARA R. ULLOA R. ALVAREZ. R. JOVENE R. FALLETTA R.

*Proviſum per S. E. Neap.*20.*Febr.*1721.

Maſtellonus.

A01 1464935

Digitized by Google

Digitized by Google

XXXI.
F42